

Főszerkesztő: Mohay Ágoston (PTE ÁJK)

**Békési Gábor (PTE ÁJK), Csoknya Tünde (PTE ÁJK), Hengl Melinda (PTE ÁJK),
Kis Kelemen Bence (PTE ÁJK)**

A szerkesztőbizottság elnöke: Szalayné Sándor Erzsébet (PTE ÁJK / AJBH)

**A szerkesztőbizottság tagjai: Cseporán Zsolt (Budapesti Metropolitan Egyetem), Jorn
van Rij (The Netherlands National Police), Hornyák Szabolcs (PKKB), Kokoly Zsolt
(Sapientia – EMTE), Csink Lóránt (PPKE JÁK), Farkas Csaba (SZTE ÁJTK), Pozsonyi
Norbert (SZTE ÁJTK), Szomora Zsolt (SZTE ÁJTK), Tóth Norbert (NKE ÁNTK),
Mészáros Bence (NKE RTK)**

**Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Óriás Nándor
Szakkollégiuma.**

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Adrián, dékán

A kiadó székhelye és postacíme: 7622 Pécs, 48-as tér 1.

Email: szakkollegium@ajk.pte.hu

Tartalom

Krónika	4
----------------------	----------

Tanulmányok

Csendes Dóra, Berki Vivien, Magyar Kata, Oszvald Bálint, Kemény Bálint: Az emberkereskedelemmel kapcsolatos magyar bírói gyakorlat elemzése különös tekintettel a kiszolgáltatott helyzet és a kizsákmányolás fogalmára	7
Kádár Éva: Perek a keleti blokkban a „világméretű cionista összeesküvés” sztálini koncepciója alapján – A Rudolf Slánsky-, az Ana Pauker- és Péter Gábor-ügy összefüggései.....	30
Kemény Bálint: Az online világ és az emberkereskedelem metszéspontja Andrew Tate esettanulmányán keresztül.....	54
Oszvald Bálint: Vadászati jog Magyarországon és Európában, különös tekintettel az orvvadászatra	77

Reflexió

Balogh Márton: Bilaterális megállapodások a migráció- és menekültügy terén: a jog és a politika vitája	92
Berki Vivien: Új trend a házasság felbontásánál – a fészkek modell	99
Frank Sára: A személyiségi jogok kialakulása és fejlődése – történeti áttekintés az új Ptk. tükrében	107
Kis Rebeka: A praetori jogfejlesztés és a római perjog kapcsolata	117

Krónika

A 2024/2025-ös tanév őszi szemesztere is a végéhez ért: a Szakkollégium tagjai a félévet az Intézményi, illetve ezáltal az Országos Tudományos Diákköri Konferenciára (továbbiakban: OTDK) való készülés jegyében töltötték, különböző workshopokon vettek részt, majd helyt álltak az intézményi Tudományos Diákköri Konferencián (továbbiakban: TDK), a félév végén pedig a Collegium Iuridicummal közösen írt tanulmánykötetünk is megjelent.

A felvételi eljárás során három új taggal bővült a Szakkollégium. A Civilisztika Tagozat Csordás Gergelyt és Martin Mírát köszöntheti tagjai közt, az Elméleti-történeti Tagozatba pedig Saly Attila nyert felvételt. A szemeszter végén megannyi tagunktól el kellett búcsúznunk: a Bűnügyi Tagozathoz Csendes Dóra, Hollósi Beatrix, Oszvald Bálint és Soltész Evelin, illetve Rózsa Csongor Ernő szerez várhatóan abszolutóriumot. Rózsa Csongort Ványik Paszkál váltja a Bűnügyi Tagozat vezetőjeként. A Civilisztika Tagozathoz Berki Vivien, valamint Tónai Virág Eszter abszolvál, előbbi utódja Tagozatvezetőként Frank Sára lett, a Közjogi Tagozathoz pedig Szántó Soma helyett Csillik Szilárd lett az új Tagozatvezető, Soma mellett Balogh Márton és Kemény Bálint is alumni tagokká váltak. Berki Vivien és Rózsa Csongor Ernő alelnöki megbízatása a félévvel véget ért, a Közgyűlés Martin Mírát és Kőszegi Gergőt támogatta utódjaikként.

A Szakkollégium különböző szakmai workshopokat tartott tagjainak október folyamán, amik az OTDK-ra való felkészülést segítették: a tagok kötetlenül beszélgethettek a mentorokkal a dolgozatírás buktatóiról, a hivatkozások nehézségeiről, az MI-vel kapcsolatos új elvárásokról, valamint hogyan kell jól előadni egy kutatást (illetve hogyan nem). A már-már hagyományosnak tekinthető ún. 0. forduló is megtartásra került november 5-én, ahol Szakkollégistáink egymás előtt adhatták elő eddigi kutatási eredményeiket az intézményi TDK előtt, egyfajta főpróbaként. A 0. forduló sikeresnek bizonyult, tagjaink hasznos tanácsokkal felvértezve vettek részt élesben a kari fordulón, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy minden nevezett tagunk tovább jutott az OTDK valamely szekciójába.

Eredményeink: Pohl Petra Sára, 2. helyezett a Büntető eljárásjogi tagozatban („Barnahus módszer: a gyermek kihallgatásának speciális módja”), Rózsa Csongor Ernő, 1. helyezett az Egyetemes és összehasonlító jogtörténeti tagozatban („Az angolszász király – Hatalmi berendezkedés és hatalomgyakorlás a kora középkori Angliában”), Szántó Soma, 1. helyezett az Európai közjogi tagozatban („Tisztviselő eladó? Az Európai Unió forgóajtó-problémája”), Ványik Paszkál, 1. helyezett az Infokommunikációs jogi tagozatban („Adatvédelem az új digitális korszakban: A GDPR és a mesterséges intelligencia-rendelet összefüggései és kihívásai”), Csordás Gergely, 1. helyezett a Jog- és állambölcseleti tagozatban („Szegénység, közösségvállalás,

igazságosság”), Csendes Dóra, 2. helyezett a Közigazgatási jogi tagozatban („Nyelvi korlátok: a külföldiek kihívásai a magyar közigazgatásban”), Zaka Noémi Maja, 1. helyezett a Polgári eljárásjogi tagozatban („A gyermek meghallgatása a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben, különös tekintettel az értesítési kötelezettségre”), Kovácsi Virág, 1. helyezett a Római jogi tagozatban („Cicero az Európai Unió Bírósága előtt. A római jogtudomány öröksége az uniós polgárság joggyakorlatában”), Magyar Kata, 1. helyezett a Társadalomelméleti tagozatban („Gyerekcipőben – Gondolatok a gyermekvédelmi rendszer aktuális állapotáról”). Továbbjutott továbbá az OTDK-ra Balogh Márton („A platform alapú munkavégzés kérdései az Európai Unióban és Magyarországon: különös tekintettel a jogviszony-minősítés problémájára”; és „A migráció és a menekültügy externalizációja az Európai Unióban”), Farkas-Kozics Iván („A más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazásának egyes elméleti és gyakorlati kérdései a polgári eljárásjogban”), Frank Sára („A magyar vadászati jog fejlődése és aktuális helyzete a fenntarthatóság tükrében”), Győri Petra („A titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök eljárásjogi kérdései”), Kis Rebeka („A jogi személyek nyilvántartásának változásai – kiemelt figyelemmel a gazdasági társaságok működésére” , „Helyi termékek a piacon: a rövid ellátási láncok szabályozása, különös tekintettel a bevásárlóközösségekre”), Kovács Sophie („A családon belüli erőszak ritkán látott oldala: A szülőbántalmazás”). Legjobb opponenseink: Simon Péter (Európai közjogi tagozat), Rózsa Csongor Ernő (Büntető eljárásjogi tagozat, Magyar alkotmány- és jogtörténeti tagozat, Nemzetközi jogi tagozat), Oszvald Bálint (munkajogi és társadalombiztosítási tagozat), Csordás Gergely (Polgári jogi tagozat), Győrpál Eszter (Római jogi tagozat).

Az Emberkereskedelem Elleni Küzdelem Munkacsoport két féléven át átfogó kutatást végzett a magyar bírói gyakorlatról az emberkereskedelem tekintetében, aminek egy Scripturában helyet kapó tanulmány lett az legfőbb eredménye. A Munkacsoport a kiszolgáltatott helyzet és a kizsákmányolás fogalmát kutatta, az ellentmondásokat, illetve a meghatározás nehézségeit. A Munkacsoport továbbá a Szabadulókamion mintájára egy szabadulósobát rendezett, amit el is vitt a Mandulafa Gyermekotthonba, ekképp közelebb hozva a veszélyeztetett személyekhez az emberkereskedelemben rejlő veszélyeket.

A Szakkollégium – mint minden évben – idén is részt vett a különböző beiskolázási programokban, így jelen volt a Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnáziumában megtartott nyílt napon november 7-én, illetve Bonyhádon a Petőfi Sándor Evangélikus Gimnáziumban is november 16-én. A Szakkollégium bemutatkozó standolással és szakmai kvízzel részt vesz a PTE ÁJK 2025 január 29-i Nyílt Napján is.

Szakkollégistáink az idei félévben is több komoly eredménnyel büszkélkedhettek és öregbíthették a Szakkollégium hírnevét. Ezek közül a legfontosabbak a Nemzeti Felsőoktatási

Ösztöndíj, amit Berki Vivien, Csendes Dóra és Szántó Soma nyertek el, az újonnan meghirdetett Deák Ferenc Ösztöndíjat pedig Balogh Mártonnak, Csendes Dórának, Jávorszki Hunor Bendegúznak, illetve Szántó Somának ítelték oda. A Kriszbacher Ildikó Tehetséggondozó Programban idén Balogh Márton, Csendes Dóra, Rózsa Csongor Ernő és Szántó Soma vehetnek részt, az Óriás Nándor-díj nyertese pedig Szántó Soma lett. A különböző ösztöndíjak mellé felsorakozik még az Intézményi Szakmai, Tudományos Ösztöndíj, UP Competency LAB Ösztöndíj, valamint Tanulmányi Ösztöndíj, illetőleg a Hallgatói Szolgáltatási Központ tehetséggondozó programjának jóvoltából legkiemelkedőbb tagjaink ÓNSZ Kiválósági Ösztöndíjban is részesültek. Számos tagunk ezen túl részt vesz a Szinapszis+ Mentorprogramban, valamint az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programban is.

Elnökségünk tagjai különböző előadásokat tartottak a félév folyamán: szeptember 3-án Berki Vivien, Kiss Mátyás és Rózsa Csongor Ernő népszerűsítették a Szakkollégiumot az elsőévesek előtt, illetőleg Berki Vivien november 18-én a Mailáth György Tudományos Pályázat Szimpóziumán bemutatta „Anyá, apa, nekem is van véleményem! – A gyermek véleménynyilvánításhoz való jogának biztosítása a hazai szülői felügyelet rendezése iránti perekben” című pályaművét.

A Szakkollégisták tevékenységükkel segítették a Magyarországra látogató, az emberkereskedelem veszélyeihez kapcsolódó tudatosítási kampányt folytató Szabadulókamion működtetését. E projekt keretében - Szijártó István vezetésével - tagjaink a Szabadulókamionnal bejárták a Dunántúlt, jelen voltak Győrben, Budapesten, Kaposváron, Dombóváron, Komlón és Pécsen is.

Nagy örömünkre szolgál, hogy a 2023/2024-es tavaszi félévben május 4-én Kolozsvárott a Collegium Iuridicummal közösen megrendezett konferenciánkból idén télen tanulmánykötet jelent meg „IN COMMUNI VIA – Az Óriás Nándor Szakkollégium és a Collegium Iuridicum közös kötete” címmel. A kötetben összesen 11 különböző témájú tanulmány található, egymástól egészen eltérő jogterületeket lefedve, így helyet kapott benne például az Antarktisz feletti szuverenitás kérdése, a közgyűlési határozatok bírósági kontrollja Romániában, a mentelmi jog angol történetisége, a váltott gondoskodás, valamint a mesterséges intelligencia lehetséges alkotmányjogi kockázatai is.

A félév mind közösségi, mind egyéni szinten programokkal és sikerekkel bővelkedett, ennek következtében hasonlóan feladatokban, élményekben gazdag következő félévet remélünk. Büszkék vagyunk Szakkollégistáinkra!

ÓNSZ Elnökség

Csendes Dóra – Berki Vivien – Magyar Kata – Oszvald Bálint – Kemény Bálint

jogballgatók (PTE-ÁJK), az ÓNSZ „Emberkereskedelem Elleni Küzdelem” Munkacsoport tagjai

Az emberkereskedelemmel kapcsolatos magyar bírói gyakorlat elemzése különös tekintettel a kiszolgáltatott helyzet és a kizsákmányolás fogalmára

I. Bevezetés

A 2020. évi V. törvény által jelentős módosításokon esett át az emberkereskedelem bűncselekményének meghatározása, amelynek egyik válfaja a kiszolgáltatott/kizsákmányolt helyzet jogszabályi szinten való felismerése volt. Annak érdekében azonban, hogy minél jobban átlássuk az emberkereskedelem jelenségét, elősegítsük a prevenciót és felderítést, kutatásokra és azokon alapuló eredményekkel kapcsolatos vélemények megformálására van szükség.¹

Az emberkereskedelemmel kapcsolatos bírói gyakorlat számára talán az egyik legfontosabb feladatnak a kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet meghatározását, valamint megállapítását lehet mondani, hiszen ez szolgál alapjául az emberkereskedelem más, hasonló bűncselekményektől való elhatárolásához. Pocsai Tamás az üzletszerű kerítést és a kizsákmányoló emberkereskedelmet akként határolta el egymástól, hogy az első esetben a szexuális cselekmény végzése útján megszerzendő haszon a cél, míg az utóbbinak már maga a kizsákmányolás, ami a magatartás célzata. Amennyiben kiszolgáltatott helyzet is fennáll, az a kizsákmányoláson belül értelmezhető, méghozzá az elkövetés módjaként. Hollán Miklós szavait idézve pedig azt a következtetést vonta le, hogy a sértett a kiszolgáltatott helyzete miatt végez prostitúciós tevékenységet, önszánta nélkül lesz emberkereskedelem áldozata.²

Ezt a gondolatmenetet erősítette meg a Kúria határozata is, amely kimondja, hogy „*az emberkereskedelem megállapíthatóságához az szükséges, hogy a másnak megszerzés kizsákmányolás céljából történjék.*”³ Ebből Somogyi Gábor levonta azt a következtetést, hogy „*amennyiben a passzív alany kiszolgáltatott helyzetben van, úgy kizsákmányolási célzat miatt a cselekmény emberkereskedelem*”, ha pedig nem lehet megállapítani a kiszolgáltatott helyzetet, úgy kerítés bűncselekményével állunk szemben.⁴

Mindezek miatt jelen dolgozatban kiemelt célunk e két fogalom, a kiszolgáltatott helyzet és a kizsákmányolás pontos tartalmának körül határolása, amelyeket a releváns jogforrások és szakirodalom feldolgozásán túl a vonatkozó bírói gyakorlat elemzésén keresztül igyekszünk megvalósítani.

¹ Windt Szandra: Az emberkereskedelem jelensége a Btk. 192. § alapján. *Ügyészek Lapja* 2020/6. sz. 35; 37. o.

² Pocsai Tamás: Emberkereskedelem a bírói gyakorlatban. *Miskolci Jogi Szemle* 2021/4. sz. 87-88. o.

³ Bfv.II.1474/2018/9.

⁴ Somogyi Gábor: Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába. *Belügyi Szemle* 2022/2. sz. 355. o.

II. Az emberkereskedelem fogalma

Az emberkereskedelem definícióját több nemzetközi dokumentum is rögzíti, nagyjából azonos tartalommal. Az egyik, széles körben elfogadott definíciót az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én elfogadott, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyv (a továbbiakban: Palermói Jegyzőkönyv) rögzíti, amely szerint *„az emberkereskedelem személyek toborzását, szállítását, eladását, elrejtését vagy átvételét jelenti fenyegetés, erőszak vagy a kényszer más formáinak alkalmazásával, rablás, csalás, megtévesztés, hatalommal vagy a védekezésre képtelen állapottal való visszaélés, vagy anyagi ellenszolgáltatás vagy előnyök adásával vagy elfogadásával annak érdekében, hogy kizsákmányolás céljából elnyerjék egy olyan személy beleegyezését, aki más személy felett hatalommal rendelkezik. A kibaszásnak magában kell foglalnia legalább a mások prostituálásának kibaszását, vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, kényszerszolgálatot vagy szolgáltatásokat, rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatot, mások leigázását vagy emberi test szerveinek tiltott eltávolítását.”*⁵

Regionális szintű szabályozást tekintve, az Európai Parlament és a Tanács az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2011/36/EU Irányelve (2011. április 5.) (a továbbiakban: Irányelv) is tartalmaz fogalom meghatározást, amely szerint az emberkereskedelem megvalósulhat *„Személyek kizsákmányolás céljából való toborzása, szállítása, átadása, rejtetése vagy fogadása – az adott személy feletti ellenőrzés megváltoztatását vagy átadását is ideértve – fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával, emberrablással, csalással, megtévesztéssel, hatalommal vagy a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés révén, illetve anyagi ellenszolgáltatásának vagy előnyöknek valamely személy feletti ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtásával vagy elfogadásával.”*⁶

A hazai szabályozás tekintetében a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 192. §-a rögzíti az emberkereskedelem és kényszerszolgálat bűncselekményét. A bűncselekménynek három alapesetét különböztethetjük meg. Az első alapeset elkövetési magatartásai közé tartozik az (1) bekezdés a) pontja értelmében a természetes személy eladása, megvásárlása, elcserelése, ellenszolgáltatásként átadása és átvétele, míg a b) pontban rögzített második alapeset az ezen cselekmények megvalósítása érdekében történő szállítást, elszállításolást, elrejtést vagy másnak való megszerzést rendeli büntetni. A (2) bekezdés – vagyis a harmadik alapeset – alapján ezen elkövetési magatartásokat az elkövető a sértett munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra, vagy jogellenes cselekmény folytatására – különböző módokon – történő rábírásával valósítja meg, rendszeres előny szerzése céljából. Ezen cselekményekre való rábírás történhet többek között sértett megtévesztésével, a sértettel fennálló

⁵ 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről 3. cikk a) pont

⁶ Irányelv 2. cikk (1) bekezdés

hatalmi vagy befolyási viszonyral való visszaéléssel, a sértett kiszolgáltatott helyzetének kihasználásával, illetve erőszakkal, vagy fenyegetéssel való kényszerítéssel is. A (3) bekezdés kiegészül a toborzással, és az itt felsorolt fordulatok a harmadik alapesethez kapcsolódnak *sui generis* előkészületi és bűnsegédi alakzatként, tekintve, hogy az elkövető a nem maga részére kíván előnyt szerezni, hanem a harmadik alapesetet jelentő (2) bekezdésben foglalt cselekmények valamelyikének megvalósítását célozza elősegíteni.⁷

II.1. A kiszolgáltatottság és a kizsákmányolás, mint fogalmi elemek

Az Irányelv Magyarország, mint uniós tagállam kötelezettségévé teszi, hogy büntetni rendelje azon szándékos magatartásokat, melyet emberkereskedelmi cselekményt valósítanak meg.⁸ Az Irányelv az emberkereskedelem fogalmának meghatározásánál a tevékenység céljaként határozza meg a *kizsákmányolást*, míg az elkövetés egyik lehetséges módjaként a *kiszolgáltatott helyzettel* való visszaélést.⁹ E két fogalom pontos meghatározása a tagállami büntetőjogi tényállások megfelelő alkalmazásához elengedhetetlen. Ennek érdekében az Irányelv a kiszolgáltatott helyzet fogalmát pontosan definiálja,¹⁰ a kizsákmányolás körében pedig egy általános körülhatárolással,¹¹ exemplifikatív felsorolással igyekszik segíteni a tagállamokat. Magyarország az Irányelvben foglalt kötelezettségének az emberkereskedelem és kényszerszermunka tényállásának a Btk. 192. §-ában történő rögzítésével tesz eleget, amelyben büntetni rendeli az Irányelvnek megfelelő magatartásokat. A *kizsákmányolás* és *kiszolgáltatott helyzet* fogalmai, így tehát az emberkereskedelem és kényszerszermunka, mint hazai bűncselekmény fogalmi elmei. Tartalmuk pontos meghatározása és egységes alkalmazása kiemelten fontos az emberkereskedelem elleni küzdelemben.

II.1.1. Kiszolgáltatottság

A magyar bírói, jogalkalmazói gyakorlat szempontjából az emberkereskedelem vonatkozásában vitatott pont a kiszolgáltatott helyzet. Ennek oka a kiszolgáltatott helyzet egzakt törvényi fogalmának hiánya. A joghézag következménye a bírói jogértelmezés felértékelődése, a bíróságok feladata tehát esetről esetre annak megállapítása, hogy a kiszolgáltatott helyzet körülményei fennállnak-e vagy sem. Ehhez segítségül szolgálhatnak a kifejezés nyelvtani értelmezésén túl a különféle vonatkozó hazai, illetve nemzetközi jogi dokumentumok.

A nyelvtani értelmezést tekintve a külföldi – elsősorban angol – források alapulvétele a kiszolgáltatott helyzet fogalmának meghatározásához nem szerencsés, hiszen az angol „*vulnerable*”

⁷ Btk. 192. §

⁸ Irányelv 2. cikk (1) bekezdés

⁹ Uo.

¹⁰ Irányelv 2. cikk (2) bekezdés

¹¹ Irányelv 2. cikk (3) bekezdés

szó szélesebb jelentéstartalommal bír, illetve bár az emberkereskedelem vonatkozásában a Palermói Jegyzőkönyv említi ezt a feltételt, ahhoz definíciót nem társít.¹² A magyar szakirodalom sem nyújt kellő támpontot, az értelmező kéziszótár a következőt tartalmazza a kiszolgáltatottság körében: „Az állapot, helyzet, ill. tény, hogy valaki, valami ki van szolgáltatva valakinek, valaminek, teljesen hatalmában van, s tehetetlenül kell tűrnie, hogy az kénye-kedve, akarata szerint bánjon vele; valamely kellemetlen dolog, helyzet elviselésének kényszere”.¹³

A jogi dokumentumokat tekintve a kiszolgáltatott helyzet definícióját a Btk. nem határozza meg, így a pontos tartalom megtalálásához szükség van a nemzetközi jogi környezet vizsgálatára. E körben említhető az Európai Parlament és a Tanács a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.), amely a fokozott védelmet igénylő, vagy különösen kiszolgáltatott áldozatok körében olyan személyeket említ, akik egyéni helyzetükben rejlő sajátosságok, vagy a bűncselekmény jellemzői folytán nagymértékben ki vannak téve a sérelem kockázatának.¹⁴ A fogalom értelmezéséhez további kiindulópontot nyújt a korábban említett Irányelv, amely a következő definíciót tartalmazza: „A kiszolgáltatott helyzet olyan helyzet, amelyben az adott személy tényleges vagy elfogadható választási lehetőség hiányában kénytelen alávetni magát az adott visszaélésnek.”¹⁵ E meghatározás szerint az érintett személy körülményei nem teszik lehetővé számára a visszaélés elkerülését, mondhatni kényszerhelyzetbe kerül, ahol nincs reális esélye annak, hogy gátat szabjon a kihasználásának. A kiszolgáltatott helyzetnek tehát nem szükségszerű eleme, hogy az adott személyt sérelem érje, vagy hiányt szenvedjen valamiből, viszont elengedhetetlen, hogy a saját sorsát az adott életterületen ne legyen képes irányítani.¹⁶ Ez egyúttal azt jelenti, hogy a kiszolgáltatott személy sorsa más kezében van, esetlegesen testi épsége, egészsége, vagyoni helyzete is harmadik személytől függ.

A kiszolgáltatott helyzet csak abban az esetben nyer büntetőjogi relevanciát, ha az a személy, akinek az érintett ki van szolgáltatva, ezzel a helyzettel visszaél azáltal, hogy az áldozatának valamilyen (akár fizikai, akár egészségügyi, anyagi) kárt vagy hátrányt okoz.¹⁷ Ilyen visszaélésnek

¹² United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime Article 3. (a)

¹³ Bárvai Géza – Ország László: A magyar nyelv értelmező szótára. IV. kötet. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1959–62. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-359B8/kiszolgáltatottsag-37203/?list=eyJmaWx0ZXJzIjogeyJNVSI6IFsiTkZPX0xFWF9MZXhpa29ub2tfMUJFOEi1XX0sICJxdWVveSI6ICJraXN6b2xnXHUwMGUxbHRhdG90dHNcdTAwZTFnIn0> (2024. 11. 14.)

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról (38) bekezdés

¹⁵ Irányelv 2. cikk (2) bekezdés

¹⁶ Bolyky Orsolya: A kiszolgáltatottság fogalmának jogi értelmezése, különös tekintettel az idős korú áldozatokra. *Ügyészek Lapja* 2022/1-2. sz. 81. o.

¹⁷ Uo.

minősül a Btk. törvényjavaslata szerint, ha az elkövetői a már meglévő kiszolgáltatott helyzet (például hajléktalanság, kilátástalan anyagi helyzet) fenntartását, vagy az abból való kilábalás megakadályozását valósítja meg.¹⁸

A kiszolgáltatottságra okot adó körülmények különfélék lehetnek. Előidézhetik élő vagy élettelen jelenségek, okozhatja maga az érintett, de az akár tőle függetlenül is előállhat.¹⁹ Ezen felül kiválthatja egy vagy több tényező együttállása is.²⁰ A tág fogalmi körbe különböző élethelyzetek tartozhatnak bele:

- egzisztenciális kiszolgáltatottság, amikor a jövedelem és megélhetés hiányában lévő személyek köréből kerül ki a potenciális sértett;
- szituatív kiszolgáltatottság, amikor valamilyen ismeret hiánya okozza a helyzet fennálltát (pl. iskolai végzettség, helyismeret);
- érzelmi kiszolgáltatottság, amely fennállhat a családtagokkal vagy az elkövetővel szemben.²¹

Az elkövetőtől kívülálló okként nevezhető meg a fent említett egzisztenciális és szituatív helyzet, továbbá lényegese elemként értelmezhető a potenciális sértett személyisége is: egy naiv, hiszékeny, könnyen bízó vagy esetleg érzelmi válságban lévő alany könnyebben kerül emberkereskedők látóterébe.²² Fontos kiemelni, hogy egy kiszolgáltatott helyzetben levő személlyel szemben mennyivel könnyebb egy bűncselekményt elkövetni. Példának okáért az emberkereskedelem áldozatainak jelentős része anyagilag nélkülözni kényszerül, értelmi szempontból erősen deprivált, tájékozatlan, végzettség nélküli, kábítószerfüggő vagy alkoholbeteg.²³

II.1.2. Kizsákmányolás

A bűncselekmény szempontjából kiemelendő másik fogalmat, a kizsákmányolást a Btk. 2020-as – az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvény által eszközölt – módosítása előtti 192. § (8) bekezdése, úgy határozta meg, *mint a kiszolgáltatott helyzetbe hozott vagy helyzetben tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés*. A fogalom tartalmának törvényben történő rögzítésére azért

¹⁸ T/6958. számú törvényjavaslat a Büntető Törvénykönyvről (2012. április) (a továbbiakban: Btk. törvényjavaslat) 325. o.

¹⁹ Bolyky: i. m. 81. o.

²⁰ Dere Petronella: Az emberkereskedelem és a kényszermunka bűncselekményének egyes büntetőjogi kérdései I. Ügyészségi Szemle 2020/1. sz. 43. o.

²¹ Pocsai: i. m. 89-90. o.

²² Pocsai: i. m. 92. o.

²³ Windt: Az emberkereskedelem jelensége... 40. o

került sor, mert a pontos definíciót az Irányelv és egyéb emberkereskedelemmel kapcsolatos nemzetközi dokumentumok nem adják meg, azok pusztán annak tipikus, minimálisan büntetendő előfordulási eseteit sorolják fel.²⁴ Mivel a kizsákmányolói magatartásokat teljeskörűen nem lehet felsorolni, ezért a korábbi normaszöveg absztrakciót alkalmazva, a kizsákmányolás két központi elemét, a kiszolgáltatott helyzettel visszaélést, illetve az előny szerzésére törekvést emelte ki.²⁵ Ez a pontos meghatározás, a módosítás révén kikerült a Btk.-ból, ugyanakkor helyébe nem került új törvényi definíció.

A hatályos normaszöveg ellentétben a 2020-as módosítás előtti szöveggel *expressis verbis* nem tartalmazza a „kizsákmányolás” kifejezést. A módosítást eszközöző 2020. évi V. törvény indokolása ezt azzal magyarázza, hogy a korábbi szövegezés nem adta vissza kellő egyértelműséggel a nemzetközi egyezményekben, valamint az Irányelvben megjelenő, a haszonszerzésre való törekvés jellegével kapcsolatos szabályozási elvárást.²⁶ 2020. 07. 01. óta a kizsákmányolási célzatot a „*rendszeres előny szerzésére törekvés*” szófordulat testesíti meg. Mivel a tényállás kimerítéséhez elegendő a kizsákmányolási célzat, így az előnyszerzésre való törekvés fennállása, a bűncselekmény tényleges haszon realizálása nélkül is befejezettnek tekintendő.²⁷ A bűncselekmény megállapíthatóságához ezért elegendő lehet, ha az elkövető pusztán kívánja a rendszeres előnyt.²⁸

Hatályos magyar törvényi definíció híján a fogalom értelmezéséhez ismét szükséges a nemzetközi kitekintés, amelyben a más sokszor idézett Irányelv nyújthat újból segítséget. Eszerint a kizsákmányolás „*magában foglalja legalább a prostitúcióhoz kapcsolódó kizsákmányolást vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, a kényszermunkát vagy -szolgáltatásokat - ideértve a koldulást, a rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatokat, a szolgaságot -, vagy a bűncselekményekhez kapcsolódó kizsákmányolást, vagy a szervek kivételét, vagy a bérnyasághoz, a kényszerbázisághoz vagy a jogellenes örökbefogadáshoz kapcsolódó kizsákmányolást*”.²⁹ Az Irányelv kizsákmányolás-fogalmának központi elemei: a kiszolgáltatott helyzettel visszaélés, valamint az előny szerzésére törekvés. Előbbivel kapcsolatban már utaltunk arra, hogy a kiszolgáltatott helyzet előállhat az elkövető közrehatása nélkül is, elegendő, ha azt csak fenntartja.³⁰ Ami az előnyt illeti, létfontosságú, hogy az előny megszerzésének nem kell bekövetkeznie, elég pusztán az arra való törekvés. Továbbá az előnynek nem kell feltétlenül anyagnak lennie – gondoljunk csak a szexuális célzatú

²⁴ Btk. törvényjavaslat 325. o.

²⁵ Uo.

²⁶ Indokolás az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvényhez 2020. évi V. törvényhez (a továbbiakban: Indokolás a 2020. évi V. törvényhez) 9. §

²⁷ *Somogyi*: i. m. 359. o.

²⁸ Indokolás a 2020. évi V. törvényhez 9. §

²⁹ Irányelv 2. cikk (3) bekezdés

³⁰ *Bolyky*: i. m. 80. o.

kizsákmányolásra.³¹ Előnynek egy olyan – megváltozott – állapotot kell tekinteni, amely az elkövető számára pozitívabb, mint az, ami a magatartását megelőzően fennállt.³²

A kizsákmányolás kapcsán fontos megjegyezni, hogy nem önmagában, hanem valamilyen más tevékenységen keresztül valósul meg. Utalva a fentebb is hivatkozott fogalommeghatározásokra, a kizsákmányolásnak több formáját is megkülönbözteti a szakirodalom, így e körbe vonható a szexuális kizsákmányolás, a munka célú kizsákmányolás, a szervkereskedelemhez, illetve a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás. Jelen tanulmány szempontjából elsősorban a szexuális, illetve a munkacélú kizsákmányolásnak van jelentősége, ugyanis ezek azok, amelyek célzatként megjelennek az elkövetői oldalon.³³

Szexuális kizsákmányolás, illetve prostitúció céljából elkövetett kizsákmányolás alatt értjük a kiszolgáltatott helyzettel, megkülönböztetett hatalommal vagy bizalommal szexuális célból történő tényleges vagy megkísérelt visszaélést, beleértve többek között a másik szexuális kizsákmányolásából való pénzügyi, társadalmi vagy politikai haszonszerzést.³⁴ A gyakorlatban ez jelentheti többek között a prostitúcióra való kényszerítést, a pornográfiát és bárókban, hotelekben, fürdőekben, masszázsszalonokban és a szórakoztatóiparban nyújtott szexuális szolgáltatásokat.³⁵ A Btk. 192. §-ának nyelvtani értelmezése egy kétszereplős viszonyt feltételez, ugyanakkor a gyakorlatban a szexuális kizsákmányolás révén megvalósuló emberkereskedelem a szervezett bűnözői csoportokhoz – ezzel tehát több személyhez – kötődik.³⁶ Az emberkereskedelem bűncselekményének elkövetője rendszeres előny szerzése céljából bírja rá, – és ebben az esetben mint kvázi-felbujtó, *sui generis* alakzatban büntetendő – vagy kényszeríti (erőszakkal vagy fenyegetéssel) a sértettet a szexuális cselekmény végzésére. A tényállás bár nem határozza meg a szexuális cselekményt, mint lehetséges tevékenységet, amelyre az elkövető rábírja vagy kényszeríti a sértettet, az mégis benne foglaltatik a jogszabály „*egyéb szolgáltatásra*” rábír, kényszerít kitételében.

A kizsákmányolás e formája jellemzően nemzetközi szervezett bűnözés kereteiben merül fel, és különböző bántalmazási formákat is magában foglal. Áldozattá nemtől, kortól, állampolgárságtól, jogi státusztól függetlenül bárki válhat. Ugyanakkor fokozott veszélynek vannak kitéve a szexiparban dolgozó személyek, továbbá az alacsony iskolázottságuk, mentális képességeik, anyagi helyzetük

³¹ Uo.

³² Saját fordítás, forrás: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/advantage> (2024. 11. 14.)

³³ Irányelv, illetve 2006. évi CII. törvény 3. cikk a) pont

³⁴ European Institute for Gender Equality: Szexuális kizsákmányolás. https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1188?language_content_entity=hu (2024. 11. 14.)

³⁵ Gyakorlati útmutató a szexuális kizsákmányolás célú emberkereskedelem áldozatává vált személyek első szintű azonosításához. (a továbbiakban: Gyakorlati útmutató 1.) https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/c/46/c0000/TRAFGUID2_Szexuális%20%20kizsákmányolás.pdf (2024. 11. 14.) 3. o.

³⁶ *Répszám* Dóra: A prostitúció révén történő kizsákmányolás, valamint a szexuális kizsákmányolás más formái az emberkereskedelem kapcsán. Büntetőjogi Szemle 2020/2. sz. 114. o.

miatt kiszolgáltatott helyzetben levők, valamint az elhanyagolt gyermekek és olyan fiatalok, akik az internetes portálok, hálózatok aktív tagjai, illetve pénzre van szükségük.³⁷ Az elkövetők rendszerint a „szebb jövő” ígéretével csábítják el és szervezik be áldozataikat, fokozatosan elszigetelve őket környezetüktől. A beszervezést követően jellemző, hogy a sértetteket rendszeresen utaztatják, a munkavégzés helye nem állandó, felettük folyamatos irányítást és felügyeletet gyakorolnak, megfosztva őket a pokoli körülményekből való szabadulás reményétől.³⁸

A munka célú kizsákmányolás vagy kényszermunka olyan tevékenységeket ölel fel, amelyet a sértettek kényszer hatására, kilátásba helyezett szankcióval való fenyegetés terhe vállalnak és végeznek. Ilyen cselekmények gyakorlatilag bármely szakmában és ipari ágazaton belül előfordulhatnak. Kizsákmányoló munkának a méltánytalan munkakörülmények közt, rendkívül alacsony fizetésért végzett munkát nevezzük.³⁹ Fontos elhatárolást tenni azonban a kedvezőtlen, rossz munkakörülmények között történő munkavégzés és a kényszermunka között. Az angol „3D-modell” (*dirty, dangerous, difficult*) alapján a kényszermunka körébe elsősorban a piszkos, veszélyes és nehéz jelzőkkel illetett munkavégzés sorolható.⁴⁰ A distinkció alapja a munkát végző személy önkéntessége. Az az illető ugyanis, aki a körülmények ismeretében, megtorlás nélküli felmondás lehetőségével vállalta a munkát, nem minősül automatikusan áldozatnak. A potenciális áldozati kör tekintetében a kizsákmányolás ezen formájánál is a veszélyeztetett csoportok vannak fokozott veszélynek kitéve, különösen az árnyékgazdaságban dolgozók, kisebbségek, valamint a szegényebb közösségek tagjai.⁴¹

A 2020. évi V. törvény egyik újítása az emberkereskedelem (Btk. 2020.-as módosítása előtti 192. §-a) és a kényszermunka (Btk. 2020.-as módosítása előtti 193. §-a) tényállásainak összevonása volt.⁴² A kényszermunka, azaz a munkacélú kizsákmányolás hasonló elkövetési magatartásokkal követhető el, mint a szexuális kizsákmányolás: rábírással, illetve kényszerítéssel.⁴³ Kiemelendő, hogy bár a kényszermunka előfordulása, relevanciája elmarad a szexuális kizsákmányolásétól, a

³⁷ Gyakorlati útmutató 1. 4. o.

³⁸ Nagy István – Szabóné Szalay Csilla (szerk.): Elméleti és gyakorlati segédanyag és szakmai ajánlás az észlelő- és jelzőrendszer tagjainak, valamint a család- és gyermekjóléti szolgálat és központ munkatársainak. https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2022/12/Tegyuk-lathatova-az-emberkereskedelmet_Szakmai-ajanlas.pdf (2024. 11. 10.) 13. o.

³⁹ Munkacélú kizsákmányolás. IOM Hungary, UN Migration. <https://hungary.iom.int/sites/g/files/tmzbd11591/files/inline-files/9.%20Munkacélú%20kizsákmányolás.pdf> (2024. 11. 14.)

⁴⁰ De Coll Ágnes Ráhel – Tatár Erika: Az emberkereskedelem jelenlegi helyzete Magyarországon. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021. 12. o.

⁴¹ Gyakorlati útmutató a munkaerő kizsákmányolás céljából folytatott emberkereskedelem áldozatává vált személyek első szintű azonosításához. (továbbiakban: Gyakorlati útmutató 2.) https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/b/46/c0000/TRAFGUID1_Munkaer%C5%91%20kizs%C3%A1km%C3%A1nyol%C3%A1s.pdf (2024. 11. 10.) 4. o.

⁴² 2020. évi V. törvény indokolás 9.§

⁴³ Btk. 192. § (2) bekezdés

Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 2022-es statisztikája szerint világszerte 27,6 millió embert foglalkoztatnak ilyen módon.⁴⁴

A szervkereskedelem az emberi szervek illegális felhasználást jelenti, e körben olyan szándékos magatartások említhetők, mint például szervek eltávolítása, beültetése vagy adásvétele. A szervkereskedelem három nagy kategóriát ölel fel. Az első kategóriaként említhető az az eset, amikor az emberkereskedők kényszerítés útján vagy megtévesztéssel bírják rá az áldozatot a szerv átadására. Második esetben az elkövető és áldozat megállapodnak a szerv adásvételében, de az elkövető nem fizet érte, vagy az ígért összeghez képest kevesebbet fizet. Harmadik kategóriaként pedig a kiszolgáltatott helyzetben levő áldozatot – adott esetben nem is értinő – olyan betegség miatt kezelik, amelynek kezelése során valamely szervét tudta nélkül eltávolítják.⁴⁵ Az elkövetők áldozataikat elsősorban hajléktalanok, gyermekvédelmi vagy büntetés-végrehajtási intézményből kikerült, illetve súlyos-tartós betegséggel küzdő személyek között keresik.⁴⁶

A bűncselekményre kényszerítés az emberkereskedelemhez köthető olyan sajátos jelenség, amely az áldozatok azonosítását végző szervek körében kevésbé ismert, ebből kifolyólag az áldozatokat sok esetben tévesen, elkövetőkként definiálják. Az áldozatok főként akaratuk ellenére bűnözői tevékenységre kényszerített gyermekek, akiket jellemzően anyagi haszonszerzés céljából olyan bűncselekmények elkövetésére bírnak rá, mint a bolti lopás, autók feltörése vagy a kábítószerkereskedelem.⁴⁷

II.2. Az emberkereskedelem helyzete Magyarországon

Amikor az emberkereskedelem magyarországi helyzetét vizsgáljuk, mindenekelőtt arra kell kitérni, honnan merítjük az adatainkat és statisztikáinkat. Hazánkban az emberkereskedelem elleni fellépés koordinálásáért elsősorban a Belügyminisztérium (BM) felel, így a különféle adatok és kimutatások elsődleges forrása is a BM lesz. A minisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkára tölti be az emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátor szerepkörét, őt pedig feladata ellátásában az Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya segíti.⁴⁸

⁴⁴ International Labour Organization: Data and research on forced labour.. <https://www.ilo.org/topics/forced-labour-modern-slavery-and-trafficking-persons/data-and-research-forced-labour> (2024. 11. 14.)

⁴⁵ *Röpszám* Dóra: Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekekre. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Pécs 2023. 143. o.

⁴⁶ *Röpszám* Dóra: Kizsákmányolás az emberkereskedelem kapcsán. *Belügyi Szemle* 2019/2. sz. 82-83. o.

⁴⁷ Gyakorlati útmutató a koldulásra vagy bűncselekmény elkövetésére kényszerített személyek első szintű azonosításához. (továbbiakban: Gyakorlati útmutató 3.) https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/d/46/c0000/TRAFGUID3_Koldul%C3%A1s.pdf (2024. 11. 10.) 3. o.

⁴⁸ Intézményi keretek. Emberkereskedelem elleni küzdelem. <https://emberkereskedelem.kormany.hu/intezmenyi-keretek> (2024. 12. 14.)

Az emberkereskedelem fenomenójának magyarországi helyzetével emellett többek között az Európa Tanács GRETA nevű szakértői csoportja, az Európai Bizottság, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint az Egyesült Államok Emberkereskedelem Elleni Hivatala is készít jelentéseket, amelyekhez a magyar hatóságok kötelesek adatok szolgáltatására.⁴⁹ E testületek nyilvános véleményt alkotnak, ajánlásokat tesznek Magyarország emberkereskedelemmel kapcsolatos gyakorlatáról.

A Bizottság 2022. évi témába vágó statisztikái szerint a tárgyévben az Európai Unió területén emberkereskedelem áldozatává vált személyek száma több, mint tízezer fő.⁵⁰ Magyarország az uniós tagországok sorrendjében a tizenkettedik helyet foglalja el az emberkereskedelem áldozatává vált személyek számának (754 fő) tekintetében.⁵¹ Nagyon fontos kijelenteni, hogy ez nem csak magyar állampolgárokat jelent, hanem a hazánk területén áldozattá vált más ország állampolgárságával rendelkező személyeket is.

Ami az Egyesült Államok Emberkereskedelem Elleni Hivatalának szakvéleményét illeti, az amerikai szakemberek meglátása szerint a magyar kormány nem teljesíti teljes mértékben az emberkereskedelem felszámolására vonatkozó minimumsztyenderdeket és nem prioritizálja az emberkereskedelem elleni küzdelmet, de bizonyos mértékű erőfeszítéseket tesz; így Magyarországot a *Tier 2* kategóriába sorolták, amelybe azon országok tartoznak, amelyek nem teljesítik az emberkereskedelem elleni küzdelemmel kapcsolatos, az USA-ban elvárt követelményeket, azonban törekszenek erre.⁵²

II.2.1. Statisztika

Az emberkereskedelmen, mint jelenségen belül a szexuális célú mellett a munkacélú és a gyűjtőfogalomként használatos „egyéb” kizsákmányolást határoljuk el. A jelenség bonyolultsága, attribútumai, változékonysága miatt kiemelten releváns, hogy az emberkereskedelemmel összefüggésben minél több tudományos kutatás készüljön az összetársadalmi figyelem felkeltése, a megelőzés, a felderítés és az ellene való eredményes hatósági fellépés elősegítése érdekében.

⁴⁹ A GRETA teljes neve: *Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings*. Bővebb információk a csoport tevékenységéről a következő linken: <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/greta>. (2025. 01. 16.) Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tevékenységéről itt: <https://www.osce.org/who-we-are>, (2025. 01. 16.) az Egyesült Államok Emberkereskedelem Elleni Hivatala tevékenységéről pedig itt található bővebb információ: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-civilian-security-democracy-and-human-rights/office-to-monitor-and-combat-trafficking-in-persons/> (2024. 12. 14.); *Wíndt Szandra*: Az emberkereskedelemmel kapcsolatos jogalkalmazói attitűdökről. Magyar Jogi Szemle 2022/1. sz. 113. o.

⁵⁰ A konkrét jelentés: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics (2024. 12. 14.)

⁵¹ Uo.; G R E T A Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings: Evaluation report Hungary. <https://rm.coe.int/greta-2024-02-fgr-hun-en/1680aea2b9> (2024. 12. 13.) (a továbbiakban: GRETA Jelentés) 5. o.

⁵² Trafficking in Persons Report June 2023 Department of State United States of America https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/05/Trafficking-in-Persons-Report-2023_Introduction-Additional-Pagesv4_FINAL.pdf (2024. 12. 14.) 72. o.; 86. o. (Továbbiakban: Trafficking in Persons Report June)

Az emberkereskedelmet nagyon sokan azonosítják a szexkereskedelemmel – ez azonban tévedés, amire nagyon jó példát szolgáltat az emberkereskedelem magyarországi helyzete: a magyarországi emberkereskedelmi hálózatok áldozatainak túlnyomó többsége, mintegy 60 százaléka munkacélú kizsákmányolás áldozata, például mezőgazdasági munkára kényszerítik.⁵³

A magyarországi bűnügyi statisztikákat tartalmazó ENyÜBS (Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika) adatai szerint Magyarországon az emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekmények száma 2022-ben tetőzött: amíg 2021-ben „csak” 95 darab ilyen bűncselekmény miatt indítottak eljárást, addig egy évvel később már 200 miatt – vagyis a bűncselekmény miatti eljárások száma a statisztika szerint megduplázódott. Ehhez képest 2023-ban az egy évvel az előttihez képest már lényegesen kevesebb, összesen 131 alkalommal került sor a bűncselekmény felderítésére.⁵⁴

Az Egyesült Államokbéli Emberkereskedelem Elleni Hivatal utolsó nyilvánosan elérhető statisztikái szerint 2022-ben a magyar rendőrség összesen 219 darab emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekményt (azon belül 193 szexuális célú és 24 munkaerő-kereskedelemmel kapcsolatos bűncselekményt, valamint további két „egyéb” kategóriába sorolt bűncselekményt) vett nyilvántartásba, ami a 2020-ban feljegyzett 95 és a 2021-ben nyilvántartásba vett 132 emberkereskedelemmel összefüggő bűncselekményszámhoz képest növekedést jelent. A jelentés szerint a hazai hatóságok 180 emberkereskedelemmel gyanúsított személy ellen indítottak eljárást, ami csökkenést jelent a 2021. évi 255 személyhez képest. A bíróságok 67 személyt ítélték el emberkereskedelem miatt, ami viszont növekedésnek minősül a 2021. évi 15 és a 2020. évi 10 személyhez képest. Az összes jogerősen elítélt emberkereskedő esetében szabadságvesztést alkalmaztak szankcióként, aminek az ideje fél évtől 15 évig terjedt.⁵⁵

A jelentés szerint a 2022-edik évben a magyar hatóságok számos határon átnyúló érintettségű ügyben is részt vettek: 44 nemzetközi nyomozás kapcsán folytattak együttműködést más államok bűnüldöző szerveivel. A leggyakrabban Ausztriával, Németországgal, Hollandiával, Romániával, Svájcjal, az Egyesült Királysággal, valamint Ukrajnával került sor információcserére.⁵⁶ A GRETA 2024 évi jelentésének értelmében Magyarország első sorban származási ország az emberkereskedelem áldozatainak tekintetében: a magyar áldozatokat első sorban Németországba,

⁵³ *Bálint Réka*: Emberkereskedelem Magyarországon. Jogi tanulmányok 2022/19. sz. 278. o.

⁵⁴ *Szathmáry Zoltán*: Tájékoztató a bűnözés 2023. évi adatairól. Legfőbb Ügyészség, Budapest 2023. 22. o.

⁵⁵ US Embassy: 2023. évi jelentés az emberkereskedelemről: Magyarország (2. szint) https://common.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/154/2024/02/2023-Trafficking-in-Persons-Report-Hungary_hu.pdf (2024. 12. 13.) (a továbbiakban: US Embassy Jelentés) 5-6. o.

⁵⁶ Uo.

Svájcba és Hollandiába szállítják.⁵⁷ A bűncselekmény áldozatainak túlnyomó többsége nőnemű, illetve 84 százalékuk felnőtt, míg a fennmaradó 16% gyermekkori.⁵⁸

Érdeemesnek tartom kiemelni, hogy a Btk. 192. §-ának 2020-as módosítását (amely módosítás lényege, hogy egyfelől súlyosítja az emberkereskedelem büntetési tételét, másfelől büntetni rendeli az emberkereskedelem és a kényszermunka áldozatának munkáját vagy szexuális szolgáltatásait igénybe vevő személyt, a „fogyasztót” is)⁵⁹ mindkét jelentés nagyon nagyra értékeli.⁶⁰

III. Vonatkozó bírói gyakorlat különös tekintettel a kiszolgáltatottságra és a kizsákmányolásra

Tekintve, hogy a jelenlegi szabályozás kielégítően nem határozza meg a *kiszolgáltatott helyzet* és a *kizsákmányolás*, mint az emberkereskedelem szempontjából kiemelt jelentőségű fogalmakat, kiemelt jelentősége van a vonatkozó bírósági gyakorlatnak a tartalom körülhatárolásában. Annak megállapítása, hogy a sértett kiszolgáltatott helyzetének kihasználása mikor áll fenn, – ahogyan az korábban említésre került – bírói feladat. A következőkben négy jogeset elemzésén keresztül kerítünk sor e két fogalom további körülhatárolására.⁶¹

III.1. A Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.20/2023/19. számú döntése

A határozat elvi tartalma a kiszolgáltatott helyzet vizsgálata volt. Az ügy tényállása röviden összefoglalva: a hajléktalan, munkanélküli, egzisztenciális háttérrel, illetve családdal nem rendelkező, a pszichológiai szakvélemény szerint korlátozott értelmi képességekkel rendelkező sértetteket a vádlott „*magához fogadta*”, tanyáján a házkörűli munkák elvégzésére alkalmazta, számukra kezdetben minimális összegű pénzt, később csupán az életben maradáshoz elegendő ételt és italt biztosított, mindeközben lakhatási szempontból őket emberi méltóságot súlyosan sértő körülmények között tartotta.

Az ítélet foglalkozott a kizsákmányolás fennállásával is, nem csupán a kiszolgáltatott helyzet körülményeinek meglétét vizsgálta. E körben a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel a „*vádlottat nem alkalmi előny megszerzése motiválta, hanem a ház körüli munka elvégzése mellett a sértettek által végzett állattartási tevékenységből húzamosabb időn keresztül, rendszeres bevétel megszerzése, saját elmondása szerint ugyanis havi 3-500.000 forint bevétele származott az állattenyésztésből, így a célzat bizonyított.*”⁶² Fennáll tehát elkövetői oldalon a célzat, ezzel a kizsákmányolás – pontosabban a kizsákmányolási szándék – megvalósulása bizonyított.

⁵⁷ GRETA Jelentés 9. o.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Btk. 192. § (8) bekezdés

⁶⁰ US Embassy Jelentés 4. o.; GRETA Jelentés 9-10. o.

⁶¹ Megjegyzendő, hogy a bíróság mindig a konkrét jogeset tényállása alapján köteles eldönteni, hogy a kiszolgáltatottság mikor áll fenn.

⁶² Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.20/2023/19. számú ítélet [122]

A kiszolgáltatott helyzet a védelem álláspontjával kapcsolatban merült fel, a védői álláspont, valamint a kiszolgáltatottság cáfolata a védelem oldaláról – többek között – a következő: a kiszolgáltatott helyzet azt jelenti, hogy valaki (a passzív alany) egy másik személy hatalmában van, ennek elviselésére kényszerül, mások kényétől és hatalmától függ. Érvként hozta fel továbbá azt is, hogy a sértettek jelen ügyben választási lehetőséggel rendelkeztek, dönthettek volna úgy is, hogy elhagyják a tanyát, és hajléktalanságban élnek, kiszámítható – az életszükségleteket kielégítő – életfeltételek mellett. Ahogyan látható, a védelem az állásfoglalásában utal mind az Irányelv 2. cikkének (2) bekezdésére, vagy éppen a közbeszédben is elfogadott, magyar értelmező kéziszótárban megtalálható fogalomra is. Az általa felvetett, a kiszolgáltatott helyzet körülményeinek vizsgálata tekintetében azonban véleményem szerint abszurd, az életben elképzelhetetlen szélsőségekre hivatkozik, amikor választási alternatívát említ. Álláspontja az, hogy a sértetteknek volt lehetősége erdőben, hajléktalan szállón, jövedelem, szállás, étel, tisztálkodási lehetőség nélkül élni, a vádlott őket nem kényszerítette arra, hogy a tanyán maradjanak.⁶³ Úgy gondoljuk azonban, hogy az itt említett szélsőségek a választási alternatíva vizsgálata körében elfogadhatatlanok. Az ítélet tábla a kiszolgáltatottság fennállásának indokolását a korábban már hivatkozott törvényjavaslat említésével kezdi.⁶⁴ Kifejti, hogy az alternatíva hiánya azt jelenti, ha valakinek ténylegesen nincs elfogadható választási lehetősége.⁶⁵ A bíróság az ítélet [128]-ban kifejti, hogy mindig az ügy összes körülményének figyelembevételével lehet azt megállapítani, hogy a kiszolgáltatott helyzet fennáll-e. Nincsen egy egységes szempontrendszer, amely alapján ez eldönthető lenne. A részletes indokolás ismertetésétől eltekintve a kiszolgáltatott helyzet fennállásának legfontosabb ismérveit sorolom fel: a sértettek egzisztenciális kiszolgáltatottsága, az alacsony képzettségük miatt a munkaerőpiacon való elhelyezkedési nehézségek, mentális problémák, személyiségzavar, szenvedélybetegség.⁶⁶ Ezen körülmények miatt az ítélet tábla arra a következtetésre jutott, hogy noha nem a vádlott volt az, aki a sértettek kiszolgáltatott helyzetét okozta, azt kialakította, viszont ő volt az, aki ezt felismerte, fenntartotta, kihasználta, és abból, hogy őket a tanyáján dolgoztatta, rendszeres hasznot hajtott.⁶⁷ A kiszolgáltatott helyzet fenntartása szintén megvalósítja a bűncselekményt, erre a korábban hivatkozott törvényjavaslat is utalt.⁶⁸

A bemutatott jogeseten keresztül is látható tehát az, hogy hiába a nemzetközi egyezményekben, hazai jogszabályokban, illetve azok indokolásaiban szereplő fogalmak, annak a megállapítása, hogy a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva követi el a vádlott a terhére rótt

⁶³ Fővárosi Ítélet tábla 3.Bf.20/2023/19. számú ítélet [45]

⁶⁴ T/6958. számú törvényjavaslat indokolással – A Büntető Törvénykönyvről. Jogkódex. <https://jogkodex.hu/doc/2714702> (2024. 11. 15.) (Továbbiakban: T/6958. számú törvényjavaslat indokolással)

⁶⁵ Fővárosi Ítélet tábla 3.Bf.20/2023/19. számú ítélet [127]

⁶⁶ Fővárosi Ítélet tábla 3.Bf.20/2023/19. számú ítélet [130]-[141]

⁶⁷ Fővárosi Ítélet tábla 3.Bf.20/2023/19. számú ítélet [142]

⁶⁸ T/6958. számú törvényjavaslat indokolással

bűncselekményt, mindig az adott ügyben felmerülő körülmények pontos mérlegelésének tükrében lehetséges.

III.2. A Kúria Bfv.I.448/2022/8. számú döntése

A határozatban az emberkereskedelem kizsákmányolás útján történő véghezvitele, illetve a kiszolgáltatott helyzet kerül részletezésre. A fogalmi elemek, valamint az egyes elkövetői magatartások kibontására és tisztázására a tényállási elem hiányára hivatkozó, bírósági határozatot megtámadó védői felülvizsgálati indítvány szolgáltatott alapot.

Az ügyben az elsőfokon eljáró törvényszék bűnösnek mondta ki a IV. rendű terheltet többek között 19 rendbeli, bünszervezetben elkövetett emberkereskedelem büntette miatt, azonban védője felülvizsgálati indítványt terjesztett elő a megtámadott határozatok megváltoztatására, elsődlegesen a terhelt felmentésére, kitarottság büntetében való bűnösségének megállapítására, valamint a büntetésének enyhítésére. Az indítvány indokolása szerint ugyanis a terhelt emberkereskedelem büntetében való büntetőjogi felelősségét az anyagi jogszabályok megsértésével állapították meg, mivel a bűncselekmény törvényi tényállási elemei hiányoztak. A terhelt terhére rótt cselekmények, így a sértettek *„ellátása, gondoskodás a mindennapi szükségletükről és a számukra történő tanácsadás”* ugyanis nem feleltethetők meg – az elkövetéskor hatályos – Btk. 192. §-ban felsorolt elkövetési magatartásoknak (elad, megvásárol, elcserél, átad, átvesz, toboroz, szállít, elszállásol, elrejt).⁶⁹

Az irányadó tényállás szerint IV. rendű terhelt a bünszervezet tagjaként a prostitúciót folytató sértettek felügyeletét, szállítását, ellátását, valamint a sértettek által megkeresett jövedelem összegyűjtését, nyilvántartását, felosztását és az azzal való gazdálkodást végezte a szervezet többi tagjával egyetemben, akik megélhetésüket a prostitúcióból befolyt jövedelemből biztosították. A IV. rendű terhelt három éven át (2010-2013 között) vett részt a szervezet működésében, miután egy prostituáltként dolgozó és vele szerelmi viszonyt ápoló sértett tekintetében megállapodott az I. rendű terhelttel, hogy a lány a továbbiakban az I. rendű terhelt által irányított csoportnak fog dolgozni, a szervezet tagjainak irányítása és felügyelete alatt. A szervezet tevékenységébe ezt követően a IV. rendű terhelt is becsatlakozott. Fő feladata a sértettek mindennapi ellátása volt, amelynek keretében főzött és mosott sértetteknek, nekik ételt, ruhákat, kozmetikumokat vásárolt, továbbá szükség esetén orvoshoz kísérte, illetve segítette őket hivatalos ügyeik intézésében. A bünszervezet tagjait rendszeresen tájékoztatta a sértettek tevékenységéről, akiket alkalmanként beszámoltatott a keresetükről és a nagyobb kereshetőség reményében öltözködési, sminkelési és

⁶⁹ A Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [3]-[6]

frizura tippeket adott számukra és ösztönözte őket a jobb kereset elérésére. Bünszervezeti „pályafutása” alatt a IV. rendű terhelt 19 prostitúciót folytató személlyel került kapcsolatba.⁷⁰

A cselekmény minősítése, a kizsákmányolás, illetve a kiszolgáltatott helyzet értelmezésével kapcsolatosan a Legfőbb Ügyészség, valamint – annak az ítélet hatályában fenntartására irányuló indítványa alapján – a Kúria az alábbi módon rendelkezett:

Az elkövetéskor hatályos Btk. emberkereskedelem büntettét szabályozó 192. § (2) bekezdése alapján: „*Aki más kizsákmányolás céljából elad, megvásárol, elcserél, átad, átvesz, toboroz, szállít, elszállásol, elrejt vagy másnak megszeresz, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*”. A tényállás ezen fordulata rögzíti a kizsákmányolási célzatot, amely a Btk. értelmező rendelkezése szerint „*a kizsákmányolás a kiszolgáltatott helyzetbe hozott vagy helyzetben tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés*.” E szerint tehát az elkövetési magatartás célzatos, haszonszerzésre irányul, és a passzív alany kiszolgáltatott helyzetét is rögzíti.⁷¹

Az irányadó történeti tényállás szerint a terheltek előtt már a cselekményt megelőzően is ismert volt valamennyi sértett - elsősorban anyagi körülményekre (így jövedelem hiánya, tartozások, korábbi prostitúciós tevékenység) visszavezethető – kiszolgáltatott helyzete, amely egyben a sértettek cselekvési szabadságát is korlátozta. A terheltek ezt a kiszolgáltatottságot a sértettek számára idegen környezetben, külföldön is fenntartották jövedelmük és személyazonosító irataik elvételével. A prostitúcióból származó bevételt a sértettektől elvették, miközben ellátásukat és a munkavégzéshez szükséges feltételeket biztosították, állandó felügyeletet és irányítást gyakorolva felettük.⁷²

A hivatkozott jogszabályhelyek, valamint a történeti tényállás alapján tehát a kizsákmányolási célzat és a passzív alanyok minősítés szempontjából jelentős tulajdonsága, vagyis kiszolgáltatott helyzetük fennállása megállapítható.

Ezekén túlmenően vizsgálatra szorult az is, hogy a IV. rendű terhelt magatartása kimerítette-e a törvényi tényállásban rögzített elkövetési magatartást. Ahogy fentebb is kifejtésre került, a IV. rendű terhelt feladata a bünszervezet keretein belül elsősorban a sértettek mindennapos ellátásának és alapvető szükségleteinek biztosítása volt, amelyre tekintettel az „*elszállásolás*” elkövetési magatartásnak a IV. rendű terhelt cselekménye megfelel, így büntetőjogi felelőssége emberkereskedelem büntetében megállapítható.⁷³ Az „*elszállásolás*” fogalmának emberkereskedelem szempontjából történő értelmezése kapcsán a Kúria kiemelte, hogy a Btk. a különböző nemzetközi dokumentumokat – főként a Palermói Jegyzőkönyvet, illetve az Irányelvet – szem előtt tartva

⁷⁰ Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [18]-[24]

⁷¹ Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [25]-[28]

⁷² Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [29]-[30]

⁷³ Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [34]-[35]

szabályozza az emberkereskedelem büntetettét. Ezen nemzetközi dokumentumoknak megfelelően olyan cselekményeket rögzít a bűncselekmény elkövetési magatartásaiként, amelyek az embert áruforgalom tárgyaként kezelik, valamint ehhez kapcsolódó előkészületi és bűnsegédi *sui generis* magatartásokat listáz, mint a toborzás, elszállásolás vagy elrejtés.⁷⁴

Mivel az emberkereskedelem törvényi tényállásának egy eleme az elszállásolás, ezen cselekményben való részvétel tettesi magatartásnak minősül. A Kúria e körben kiemelte, hogy a kizsákmányolás elősegítése céljából történő elszállásolás nem csak a tényleges szállás biztosítását foglalhatja magába, hanem a szálláson történő ellátást is. Ekképp a IV. rendű terhelt által tanúsított magatartás, vagyis a prostitúciós tevékenység biztosítása és az abból befolyt jövedelem megszerzése érdekében a sértettek kiszolgáltatottságuk miatti ellátásukról való gondoskodás (így pl. ruháztatása, étellemezése, orvosi ellátás biztosítása) olyan cselekménynek tekinthető, amelyek az elszállásolás körébe vonhatók.⁷⁵

A bírósági határozat rendelkezik az emberkereskedelem és a kitarottság bűncselekményének elhatárolásáról is azon védői hivatkozás kapcsán, miszerint a IV. rendű terhelt cselekménye a kitarottság büntetettét valósította meg.

A kitarottság már azzal is megvalósul, ha az elkövető magát részben vagy egészben a prostitúciót folytató személy jövedelméből tartja fenn. Az emberkereskedelem esetén is más személy tevékenységével (így pl. prostitúciója révén) jut haszonhoz az elkövető, azonban az emberkereskedelem törvényi tényállása a kitarottsághoz képest magában foglalja a kizsákmányolást is, mint speciális célzatot, így amennyiben ezen többletelem fennforgása, vagyis a sértett kiszolgáltatott helyzetének kihasználása megállapítható, úgy a kitarottság beolvad a súlyosabban minősülő emberkereskedelem büntetettébe.⁷⁶

A fentiek alapján tehát megállapítható, hogy a IV. rendű terhelt tetteinek jogi minősítése nem az anyagi jogszabályok megsértésével történt, cselekménye az elkövetéskor hatályos Btk. 192. § (2) bekezdésének 8. fordulatóba ütközik, és azt társtettesi minőségben követte el.⁷⁷ A határozat elvi tartalma nyomán „Az emberkereskedelem sértettjeként a kiszolgáltatott személyek tartózkodási helyének kijelölése, szabad mozgásuk korlátok közé szorítása vagy ellenőrzése és a kiszolgáltatottságuk miatt szükséges ellátásuk biztosítása mind olyan magatartás, amely az emberkereskedelem véghezvitelét, a kizsákmányolást, illetve annak fenntartását bivatott szolgáltni. Ezért a Btk. 192. § (8) bekezdése szerinti kizsákmányolás elősegítése céljából történő elszállásolás a tényleges szállásadáson kívül magába foglalhatja a szálláson történő ellátást (étellemezés, ruházat, egyéb személyes szükségletek biztosítása) és a sértetteknek a szállásbelyen történő állandó vagy időszakos felügyeletét (ellenőrzését, számonkérését) is.”

⁷⁴ Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [40]-[41]

⁷⁵ Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [45]-[46]

⁷⁶ Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [66] és [72]

⁷⁷ Kúria Bfv.I.488/2022/8. számú határozata [76]

III.3. A Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú döntése

A Kúria 2023. októberében egy felülvizsgálati hatáskörében eljárva hozott határozatban foglalkozott a „kiszolgáltatott helyzet” fogalmának vizsgálatával. A Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzésben körül határolta a kiszolgáltatott helyzet fogalmát egyúttal exemplifikatív felsorolást adva, annak jellemzőiről, lehetséges megalapozó ismérveiről.

Az ügy tényállása szerint az 1995-ös születésű sértett rendkívül nehéz anyagi és szociális körülmények között élt.⁷⁸ Tanulmányait első gyermeke 16 évesen történő megszülése miatt megszakította, így szakképesítéssel nem rendelkezett, majd 2019-ben újabb gyermeket szült. Gyermekeivel és 15 testvérével együtt szüleinél lakott egy áram nélküli, bérelt ingatlanban, megélhetését szülei biztosították. 2019 novemberében élettársi kapcsolatot létesítette, amelyből újabb gyermeke született. Megélhetését innentől élettársa biztosította, mivel munkahellyel vagy egyéb jövedelemmel ekkor sem rendelkezett. Sértett élete során rendszeresen előfordult, hogy nem volt pénzüik élelmiszerre sem.

Terhelt már sértett gyermekkorától ismerősi kapcsolatban állt annak családjával, így tisztában volt sértett nehéz körülményeivel. Ezt kihasználva 2013-ban, sértett 18. életévének betöltése után rábeszélte sértettet, hogy anyagi ellenszolgáltatásért cserébe nyújtson szexuális szolgáltatást az általa felkeresett férfiaknak. Ennek érdekében fodrászhoz is elvitte, valamint ruhákat vásárolt neki. Sértett ezt a terhelt által javasolt tevékenységet 2013-tól 2020 novemberéig heti rendszerességgel végezte. A különböző környékbeli férfiakkal terhelt előre egyeztetve a helyszínt és az időpontot, illetve átvette az ellenszolgáltatást, majd a megbeszéltek szerint az igénybe vevőkhöz szállította sértettet. A szolgáltatás nyújtását követően őt saját gépjárművével haza is vitte, a befolyt összegből pedig alkalmanként 2.000-3.000 forintot adott neki.⁷⁹

Míndezek alapján az elsőfokú bíróság megállapította terhelt büntetőjogi felelősségét emberkereskedelem és kényszermunka büntetésében.⁸⁰ A másodfokon eljáró bíróság enyhített ugyan a fellebbezett határozatban kiszabott büntetésen, de a magatartást továbbra is emberkereskedelem és kényszermunka büntetteként minősítette.⁸¹ Felülvizsgálati indítványában a védelem a terhelt terhére rótt bűncselekmény törvénysértő minősítését kifogásolta.⁸² Álláspontja szerint a terhelt cselekményét kerítés büntetteként kellett volna minősíteni,⁸³ ugyanis a sértett nem volt kiszolgáltatott helyzetben.⁸⁴

⁷⁸ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [3]

⁷⁹ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [3]

⁸⁰ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [1]

⁸¹ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [2]

⁸² Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [25]

⁸³ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [4]

⁸⁴ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [32]

A Kúria a bűncselekmény minősítése kapcsán rögzítette, hogy a védelem álláspontja helytelen, az eljáró bíróság nem sértett törvényt a vizsgált cselekmény Btk. 192. § (2) bekezdés a) pont, (4) bekezdés első fordulat szerinti emberkereskedelem és kényszermunka büntetteként történő minősítésével.⁸⁵ Ezt a megállapítást arra alapozta, hogy meghatározta a potenciálisan felmerülő bűncselekmények, jelesül a kerítés alapesetének (Btk. 200. § (1) bekezdés), a kerítés minősített esetének, azaz az üzletszerűen elkövetett kerítésnek (Btk. 200. § (3) bekezdés), továbbá a szexuális cselekménnyel kapcsolatban elkövetett emberkereskedelem és kényszermunka büntetékének (Btk. 192. § (4) bekezdés) elhatárolási szempontjait. A Kúria álláspontja szerint a kerítés alapesete és az emberkereskedelem és kényszermunka vizsgált esete között az elkövető célzatában, valamint a létrejött szexuális cselekmény rendszerességében keresendő az eltérés.⁸⁶ Előbbinél nem tényállási elem a rendszeres előny szerzésére törekvés, míg utóbbi esetében a rendszeres szexuális cselekmény és rendszeres előnyszerzési célzat is szükséges. Ebből következően kerítés alapesete miatt akkor kerülhet sor az elkövető felelősségre vonására, ha az akár rendszeres, akár alkalmi szexuális cselekményre rendszeres előnyszerzési célzat nélkül kerül sor.⁸⁷ Amennyiben fennáll ez a célzat, úgy az üzletszerűen elkövetett kerítés esete merülhet fel. Tekintettel arra, hogy az ügyben a sértett szexuális szolgáltatásából származó anyagi ellenszolgáltatást terhelt vette át és abból csak egy kis összeget juttatott sértettnek, egyértelműen megállapítható terhelt rendszeres anyagi előnyszerzési célzata.⁸⁸ Cselekménye minősítése körében tehát az üzletszerűen elkövetett kerítés, illetve a Btk. 192. § (4) bekezdés szerinti emberkereskedelem és kényszermunka jöhet szóba. Ezek elhatárolása során a Kúria a szexuális cselekményt folytató személy helyzetét tekinti mérvadónak.⁸⁹ Indokolása szerint sértett kiszolgáltatott helyzete révén a kerítéshez képest speciális tényállás az emberkereskedelem és kényszermunka, így e helyzet, mint tényállási elem megvalósulása esetén a terhelt cselekménye emberkereskedelem és kényszermunka büntetteként értékelendő.

Az emberkereskedelem és kényszermunka bűncselekményének megvalósulásához tehát szükséges annak vizsgálata, hogy fennállt-e a sértett kiszolgáltatott helyzete. A Kúria jelen ügyben értelmezte a fogalmat, annak kapcsán döntésének indokolásában utalt a Palermói Jegyzőkönyvre és az Irányelvre is, illetve korábbi Kúriai határozatokra.

Az Irányelv 2. cikkének (2) bekezdése olyan helyzetként határozza meg a kiszolgáltatottságot, amelyben az adott személy tényleges vagy elfogadható választási lehetőség hiányában kénytelen alávetni magát az adott visszaélésnek. Ezzel összefüggésben a Bfv.II.1.322/2022/11. számú korábbi Kúriai határozat szerint kiszolgáltatott helyzetben van, akinek helyzete nem teszi lehetővé a saját

⁸⁵ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [26]

⁸⁶ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [50]

⁸⁷ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [51]

⁸⁸ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [56-57]

⁸⁹ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [52]

érdekeiknek leginkább megfelelő döntések hozatalát, hanem a külső körülmények olyan választásra (prostitúcióra) készítetik, amit ilyen körülmények hiányában – önkéntesen – nem határozott volna el.⁹⁰ Jelen ügyben a sértett prostitúciós tevékenység folytatására irányuló döntése ennek megfelelően nem tekinthető önkéntesnek, az a kiszolgáltatottsága által determinált volt.⁹¹ A vizsgált fogalom másik ismérveként a Bfv.II.600/2019/13. számú korábbi Kúriai határozat kimondja, hogy „*a hajléktalan, családi és társadalmi kapcsolatokkal, valamint jövedelemmel nem rendelkező, önmagát még csak alapszinten eltartani is korlátozottan képes személy kiszolgáltatott helyzetben van*”.⁹² Mindezen ismérvek fennállása a jelen ügy sértettje vonatkozásában is kétségtől megállapíthatóak, ezek révén világos, hogy a sértett kiszolgáltatottsága állt fenn. Ennek további alátámasztásaként a Kúria további kiszolgáltatottságot megalapozó ismérveket is felsorolt:

- rendkívül nehéz anyagi és szociális körülmények
- munkahely, szakképzettség és egyéb jövedelem hiánya
- több gyermek, akiknek megélhetéséről gondoskodni kell, annak ellenére, hogy saját megélhetését sem tudja önállóan biztosítani
- megélhetését szinte teljes mértékben mások biztosítják
- komfort nélküli házban, nagyszámú testvérrel együtt él
- gyakori, hogy nincs pénz élelmiszert venni⁹³

Sértett ismertetett helyzete alapján a Kúria jelen ügyben kétséget kizáróan megállapította a kiszolgáltatott helyzetének fennállását. Mindezen tényállási elemek ugyanakkor nem tekinthetők a kiszolgáltatottság taxatív követelményeinek, vagy szükséges fogalmi elemeknek. Ezek révén a Kúria csupán exemplifikatívan határolta körül a fogalom tartalmát, de ettől eltérő körülmények fennállása esetén is lehetőség van annak megállapítására. Mindig az adott ügy egyedi körülményei alapján kell ugyanis megítélni, hogy a kiszolgáltatottság pontosan nem definiált fogalma megállapítható-e. A kiszolgáltatott helyzet megítélése szempontjából nem vizsgálendő, hogy azt ki vagy mi idézte elő. A büntetőjogi felelősség akkor is megállapítható, ha azt sértett saját felróható magatartása okozta, ugyanis jelentősége csak annak van, hogy ezt a helyzetet felismerve a terhelt azt kihasználta-e.⁹⁴

Tekintettel arra, hogy a sértett kiszolgáltatott helyzetével terhelt tisztában volt és ezt kihasználva bírta rá, hogy anyagi ellenszolgáltatás fejében szexuális szolgáltatást nyújtson, amelyből

⁹⁰ Kúria Bfv.II.1.322/2022/11. számú végzés [94]

⁹¹ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [41]

⁹² Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [38]

⁹³ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [39]

⁹⁴ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [42]

ő rendszeres anyagi előny szerzésére törekedett, a Kúria megállapította, hogy e magatartás nem a kerítés, hanem az emberkereskedelem és kényszermunka Btk. 192. § (2) bekezdés a) pont, (4) bekezdés szerinti büntetést valósította meg.⁹⁵ Ennek megfelelően mivel a minősítés törvényes volt és nem történt sem anyagi jogszabálysértés,⁹⁶ sem eljárási szabálysértés, ezért a felülvizsgálati kérelmet a Kúria elutasította, a másodfokú bíróság megtámadott határozatát pedig hatályában fenntartotta.⁹⁷

III.4. A Miskolci Törvényszék 12.B.15/2019/429. számú döntése

A Miskolci Törvényszék előtt tárgyalt ügy szerint sértett2 IV. rendű vádlott barátnője volt, a közeli gyermekvédelmi intézet egyik lakója. A barátjánál tartózkodása alatt megjelentek II. és III. rendű vádlottak. IV. rendű vádlott egy combközépig érő, vállpánt nélküli ruhát adott sértett2-nek, akit felszólított, hogy a ruha felvétele után mutassa meg magát II. és III. rendű vádlottak előtt. Miután ez megtörtént és szemügyre vették a sértettet, közösen elindultak egy külföldi városba. Odaérkezésük után a sértettet kiszállították azzal a kitételrel, hogy prostitúcióval keressen pénzt, erre azonban nem volt hajlandó sértett2. Ennek hallatán visszaültették az autóba, majd kivitték egy forgalomtól távol eső földútra, ahol megtépték és ököllel többször megütötték, ezzel elérve, hogy a sértett „csinálja a dolgát” az előbbi helyen. Ezután a vádlottak 2016 májusától kezdve rendszeres haszonszerzés céljából szállították a sértettet az országba, ahol a prostitúciójából származó bevételt részükre át kellett adnia. Annak érdekében, hogy sértett2 elvégezze az előírt tevékenységeket, erőszakkal és fenyegetéssel, valamint ezek kilátásba helyezésével kényszerítették, a bántalmazások során azonban ügyeltek arra, hogy látható sérülések ne keletkezzenek. Sértett2 által keresett napi körülbelül 200 eurót a vádlottak tőle elvették és családjuk megélhetésére fordították. Ebben az időszakban sértett2 II. és III. rendű vádlottak házában lakott, ott különböző házimunkákat kellett végeznie, valamint a gyerekekre kellett vigyáznia. A sértett félt a bántalmazásoktól, fenyegetésektől, így nem mert elhagyni a lakást annak ellenére sem, hogy erre megvolt a lehetősége. II. és III. rendű vádlottak 2016 májusban, júniusban és júliusban, valamint 2017 augusztusa és szeptembere között sértett1-et is rendszeres anyagi haszonszerzés céljából külföldre szállították, hogy ott prostitúciós tevékenységet végezzen. Az így keresett napi 100-150 eurót tőle is elvették. Mindezen túl II. és III. rendű vádlottak 2016 nyarán sértett3-mal, a szintúgy gyermekintézeti lakóval is hasonlóan cselekedtek, neki is szexuális szolgáltatásokat kellett nyújtania külföldön, a pénzt azonban nem tarthatta meg. A gyermekvédelmi intézet másik lakóját, sértett4-et is szexuális szolgáltatás nyújtása céljából vitték külföldre, hogy belőle is anyagi hasznot húzzanak. Több alkalommal is előfordult,

⁹⁵ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [57]

⁹⁶ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [58]

⁹⁷ Kúria Bfv.III.1.506/2022/12. számú végzés [59]

hogy sértett1-nek és sértett2-nek a prostitúciós tevékenységük során kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagot tartalmazó cigarettát adtak, amelytől erősen bódult állapotba kerültek. A vádlottak a sértettek kiszolgáltatott helyzetüket kihasználva követték el cselekményeiket, tudták ugyanis, hogy érzelmileg kötődnek hozzájuk a lányok, családi kötelek és érzelmi biztonság hiányában pedig nem volt választási lehetőségük.

A bíróság mindegyik vádlott terhére megállapította az emberkereskedelem büntettét a Btk. 192. § (2) bekezdése, (3) bekezdés i) pontja, (4) bekezdés a) pontja, valamint az (5) bekezdés b) pontja szerinti minősítéssel.

Az ügy indokolásában a bíróság hivatkozik az Irányelv 2. cikkének (2) bekezdése szerinti kiszolgáltatott helyzet fogalmára, amelyre mi már korábban utaltunk. Az Irányelv (3) bekezdése a tipikus kizsákmányolási magatartások között említi a prostitúció révén történő kizsákmányolást,⁹⁸ amely jelen ügyben megállta a helyét.

Az eset kapcsán a védők igyekeztek arra hivatkozni, hogy a sértettek korábban is végeztek prostitúciós tevékenységeket, valamint e cselekmény nem számít társadalomra veszélyes magatartásnak. A törvényszék azonban kiemelte, hogy a kiszolgáltatottsághoz közömbös az, hogy a sértett kinek és milyen magatartása révén került a helyzetbe, így a korábbi prostitúciós múlt is irreleváns ebből a szempontból. A bíróság által beszerzett nyomozási és gyámhatósági iratok alapján, valamint a sértettek személyi körülményeinek ismerete fényében megállapítható volt az áldozattá válást erősítő tényezők jelentős száma, így az álláspontjuk szerint valamennyi sértett kiszolgáltatott helyzete is kimondható volt. Az indokolás szerint a lányoknak nem volt valódi döntésük, beleszólásuk és változtatási lehetőségük az események alakításába, élethelyzetükbe. Mivel a vádlottak erről tudtak, így kimondottan ezt használták ki, valamint a hozzájuk fűződő érzelmi kötődéseiket. Tudatában voltak annak, hogy a sértettek rossz anyagi és családi háttérrel rendelkeznek, gyermekvédelmi intézetben laknak és gyors haszonszerzés érdekében végeztek prostitúciós tevékenységet. A kilátástalan helyzetüket erősítették a vádlottak azáltal, hogy maguk szállították a lányokat külföldre, ott biztosították a felügyeletüket a munkavégzés során, majd a keresett pénzt elvéve és a rendszeres bántalmazásokkal nem adtak lehetőséget a menekülésre.

Mindezek fényében, az enyhítő és súlyosító körülményeket figyelembe véve a bíróság I. rendű vádlottat 2 év szabadságvesztésre, II. rendű vádlottat 10 év 6 hónap szabadságvesztésre és 10 év közügyektől eltiltásra, III. rendű vádlottat 12 év szabadságvesztésre és 10 év közügyektől eltiltásra,

⁹⁸ Irányelv 2. cikk (3): „A kizsákmányolás magában foglalja legalább a prostitúcióhoz kapcsolódó kizsákmányolást vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, a kényszermunkát vagy -szolgáltatásokat - ideértve a koldulást, a rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatokat, a szolgaságot -, vagy a bűncselekményekhez kapcsolódó kizsákmányolást, vagy a szervek kivételét, vagy a béranyasághoz, a kényszerházassághoz vagy a jogellenes örökbefogadáshoz kapcsolódó kizsákmányolást.”

IV. rendű vádlottat 9 év szabadságvesztésre és 9 év közügyektől eltiltásra, V. rendű vádlottat 8 év szabadságvesztésre és 8 év közügyektől eltiltásra ítélte.

Látható, hogy ebben az ügyben a lányoknak nem volt tényleges menekülési lehetőségük, kiszolgáltatott helyzetük fennállt. Azáltal, hogy az elkövetők a „loverboy” módszert és a megfélemlítést alkalmazzák, az áldozatokban tévképzetet keltenek. Elhitetik velük egyfelől, hogy a lány tevékenysége a közös jövőjükért van, miközben az elkövetők csak saját maguk vagy családjuk fenntartását tartják szem előtt. Másodsorban a fenyegetések és bántalmazások következtében az áldozatok olyan helyzetbe kerülnek, amelyből még akkor sem mernek kiszakadni, ha meglenne rá a lehetőségük (pl. ebben az ügyben ez akkor állt fent, amikor egyedül hagyták az elkövetők otthon, mégsem ment el). Az akaratuk és ellenállásuk megtörését az elkövetők általi szállítás, illetve megfigyelés is megtöri – nincsen ugyanis más opciójuk, mintsem, hogy az elkövetők által kiadott utasításoknak eleget tegyenek.

IV. Következtetések

Az emberkereskedelem egy sokkal komplexebb és összetettebb jelenség, mint ahogy azt elsőre gondolnánk: egymástól markánsan elkülönülő megjelenési formái és elkövetési módjai vannak. A kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet a bűncselekmény kulcsfontosságú elemei, amelyek fogalma a magyar joganyagban azonban nem egyértelmű, mivel a jogszabályok nem adnak pontos definíciót ezekre. Ebből is következik, hogy egyelőre a jogalkalmazókra hárul a feladat, hogy – a konkrét tényállás figyelembevételével – értelmezze ezeket. Kijelenthető azonban, hogy a bírói gyakorlat és a nemzetközi egyezmények alapján egyre tágabb fogalmi keret jön létre, ami segíti a kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet megállapítását. Ahogyan az az elemzett jogesetektől is kitűnik, a bíróságok több esetben is a nemzetközi egyezményekhez nyúltak vissza annak érdekében, hogy a kizsákmányolás, illetve a kiszolgáltatott helyzet fennállását indokolják. E körben kiemelendő a tanulmányunkban is központi szerepet kapott 2011/36/EU irányelv, de említhető a 2012/29/EU irányelv, valamint a Palermói Jegyzőkönyv is.

Jól látható, hogy a jogalkalmazás során az adott tényállás sajátosságai alapján a bíróság újabb és újabb elemekkel bővíti a kiszolgáltatott helyzet és a kizsákmányolás fogalmainak tartalmát, amelyek a későbbi ügyekben már iránymutatásként szolgálhatnak ezek megállapításánál. Természetesen minden esetben az adott ügy valamennyi körülményéből kell kiindulni, így teljes bizonyossággal nem jelenthető ki, hogy ami egy esetben megalapozta a kiszolgáltatott helyzetet vagy a kizsákmányolás megvalósulását, az egy másik esetben is mindenképpen meg fogja, hiszen felmerülhetnek olyan további tényállási elemek, amelyek a másik ügyben nem állnak fenn és mindezen körülmények együttes értékelése alapján már nincs lehetőség a megállapításra.

Az elemzett ügyekben felmerült a tettesi magatartás más bűncselekményként történő minősítésének kérdése is. Az elhatárolás alapja valamennyi esetben a kizsákmányolási célzat volt. Amennyiben tehát az elkövető a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva valósítja meg a cselekményt, úgy a speciális célzatra tekintettel az emberkereskedelem bűncselekménye nyer megállapítást. Az elkövetési magatartás vizsgálatakor tehát kiemelten fontos a passzív alany helyzetének, valamint a cselekmény céljának vizsgálata a bűncselekmények ütközésének feloldása és a helyes minősítés megállapítása érdekében. A terhelti magatartás adott esetben olyan cselekményeket is felöllelhet, amelyek önmagukban nem valósítanak meg tényállási elemet. Azonban, ha e cselekmények a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva rendszeres előnyszerzés biztosítását célozzák, úgy a bíróság megítélése alapján a törvényi tényállás elkövetési magatartásába beleértendő, és mindennek nyomán a kizsákmányolási célzat is megállapítható.

Pontos jogi definíció hiányában, ha nem is kötelező érvénnyel, de tekinthetünk a bírói esetjogra a vizsgált fogalmi keretek tartalommal való kitöltéseként, így fokozottan javasoljuk a jogalkalmazóknak, hogy az emberkereskedelemmel kapcsolatos esetek vizsgálatakor az adott tényállás megfelelő elbírálása érdekében fordítsanak figyelmet a releváns ítélkezési gyakorlatban megállapítottakra, illetve a nemzetközi egyezményekben foglaltakra a kérdéses fogalmak pontosabb értelmezéséhez.

Kádár Éva

PhD-hallgató (ELTE ÁJK Doktori Iskola)

**Perek a keleti blokkban a „világméretű cionista összeesküvés” sztálini koncepciója
alapján**

A Rudolf Slánsky-, az Ana Pauker- és Péter Gábor-ügy összefüggései

I. Bevezetés

Az alábbi cikkemben a fellelhető forrásoknak, ezen belül a Péter Gábor-ügy levéltári iratainak, emellett a Szovjetunióban zajló antiszemita, anticionista kampányra, és a keleti blokkba tartozó országokban ennek részeként indult cionizmus-ellenes koncepciók perekre vonatkozó szakirodalomnak a tanulmányozásával arra igyekszem választ kapni, hogy a szovjet anticionista irányvonalnak a hatására milyen konstruált perek indultak a szovjet érdekszférába tartozó államokban, valamint az ilyen típusú büntetőügyek közös vonásainak, a közöttük fennálló összefüggésnek a kimutatására törekszem. Emellett az említett dokumentumoknak az elemzése által arra a kérdésre is igyekeztem választ találni, hogy Péter Gábor milyen okok miatt kínálkozott megfelelő célpontnak, fővádlottnak az Abakumov-per mintájára megkonstruált cionista-ellenes ügyben a „zsidó származású államvédelmi vezető” szerepére.

II. Az antiszemitizmus és a cionizmus-ellenesség fellángolása a Szovjetunióban 1945 után

A Szovjetunióban az 1930-as években a kommunista, internacionalista ideológia fokozatosan háttérbe szorult, és ahogy Sztálin konszolidálta személyi hatalmát, egyre inkább a nagyorosz nacionalizmusra támaszkodott. Ennek a nacionalizmusnak régóta integráns részét képezte az antiszemitizmus, amely egyébként a szovjet vezetőtől soha nem volt idegen. A Szovjetunió bel- és külpolitikai helyzete, főképp a német nemzetiszocializmussal való szembenállás azonban akkor még lehetetlenné tette az antiszemitizmus nyílt propagálását. Ez a politika még inkább jellemző volt az 1941 és 1945 közötti időszakra, amikor a Szovjetunió a nyugati demokráciákkal szövetségben harcolt a náci Németország ellen.¹

1945 után az Egyesült Államokkal való fokozódó szembe fordulás, valamint a diktatúra kiépülésének folyamán évről évre erősödött a szovjetunióbeli zsidók hátrányos megkülönböztetése és üldözése.² A II. világháborút követő évek a „nehéz csalódás” időszakát jelentették a szövetségesek győzelme miatt reménytelen zsidóság számára. Egymást követték ugyanis a zsidóellenes intézkedések

¹ Samson *Madienski*: Nagyorosz nacionalizmus és antiszemitizmus. *História* 2000/2.sz. 28-30. o.

² Uo.

a sztálini birodalomban: a „kozmpoliták” elleni támadás, a tudomány, a művészet, a sajtó vezető pozícióinak elvesztése, a Zsidó Antifasiszta Bizottság elleni koncepciók per, valamint a zsidó orvosper.³

Miután számára 1948 végére nyilvánvalóvá vált, hogy Izrael – az első arab-izraeli háború során nyújtott anyagi és politikai támogatás ellenére – hosszútávon az Egyesült Államokkal képzei el a szorosabb együttműködést, az 1940-es évek végén megkezdődött egy antiszemita propagandakampány a Szovjetunióban.⁴

Az Izrael állam megalapítását közvetlenül követő, 1948 májusában kitört arab-izraeli háborúban Izrael a nyugati államoktól kapott segítséget, a Szovjetunió pedig az arab országokat támogatta. Azok a nyugati kapcsolatok, amelyek létesítése céljából hozta létre a Zsidó Antifasiszta Bizottságot ekkorra már ellenséges kapcsolatoknak minősültek Sztálin szemében. Ezen alapultak később a keleti blokkban lefolytatott „anticionista” koncepciók per, amelyekben a sztálini önkény korábbi harcostársakat, kommunistákat bélyegzett meg nyugati államok ügynökeiként, és végeztetett ki.⁵

A diktátornak az állambiztonsági vezetők elleni gyanakvása régi keletű volt, hiszen korábban kémkedéssel és összeesküvéssel vádolta Berija elődeit, Genrih Jagodát, Nyikolaj Jezsovot is, akik egyaránt az államvédelmi szervekbe beépült ellenségtől való rettegés, és az ezáltal vezetett leszámolás áldozatai lettek. Az 1951-ben Berija által vezetett szervezet, és az azzal kapcsolatban állók ellen megindult támadás már a Péter Gábor-ügy közvetlen előzményének és külpolitikai kiváltó okának tekinthető. Ennek keretében Sztálin büntetőeljárás kezdeményezett az állambiztonság és az ügyészség zsidó vezetői ellen, amelynek keretében letartóztatták többek között Ejtington tábornokot, aki Berija parancsára 1940-ben megszervezte Trockij megölését, Leonyid Rajhman tábornokot, aki részt vett a moszkvai perek megkonstruálásában, valamint Lev Sejnyin vizsgálóbíró, aki az 1936-38-as moszkvai perek főügyészenek, Visinszkijnek a közvetlen beosztottja volt. A csoport tagjait azzal vádolták, hogy egy „zsidó nacionalista összeesküvést” szerveztek Viktor Szemjonovics Abakumov állambiztonsági miniszter vezetésével, akit 1951. július 12-én letartóztattak.⁶ Őt eleinte azzal vádolták, hogy meggyilkoltatta Jakov Etingert, a híres zsidó származású orvost, aki a börtönben a kínzások hatására vesztette életét. A koncepció szerint neki ezzel a tettel az lett volna a célja, hogy megakadályozza az állambiztonsági minisztérium legmagasabb

³ Alekszandr *Szolzsenyicin*: Együtt II. – Oroszok és zsidók a Szovjetunióban. Allprint Kiadó, Budapest 2005. 387. o.

⁴ *Hevő Péter*: A Slánsky-per anticionista jellege és annak következményei. In: Hindu istenek, szíami tigrisek. Balogh András 70 éves (szerk.: Antal Gábor – Hevő Péter – Háda Béla – Madarász Anita). ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest 2014. 240. o.

⁵ *Révész Sándor*: A meggyilkolt költők éjszakája. HVG Online. https://m.hvg.hu/360/20220812/Revesz_Sandor_A_meggyilkolt_koltok_ejszakaja (2024.11.26.)

⁶ Stéphane *Courtois* – Nicolas *Werth* – Jean-Louis *Panné* – Karel *Bartosek* – Jean-Louis *Margolin* – Andrzej *Paczkowski*: A kommunizmus fekete könyve – Büntény, terror, megtorlás. Nagyvilág Kiadó, Budapest 2001. 255. o.

szintjére beépült zsidó nacionalista szervezet felgöngyölítését. Pár hónap múlva a per megkonstruálói már őt helyezték az összeesküvés szervezőjének szerepébe.

Ez az ügy jelentette azt a következő láncszemet, amely a Zsidó Antifasiszta Bizottság még titokban tartott perét hozzákapcsolta a leszámolás kezdetét jelentő „fehérköpenyes gyilkosok” ügyéhez. Ebből a persorozatból Sztálin egy „világméretű judeo-cionista összeesküvés” koncepcióját építette fel 1952 szeptemberére, amely Sztálin elképzelése szerint nem csak a Szovjetunióra korlátozódott, hanem az annak holdudvarába tartozó, számos kommunista vezetésű közép-kelet-európai országra kiterjedő hálózatot jelentett.⁷

Az 1952 októberében zajlott XIX. pártkongresszuson elhangzottak alapján már sejthető volt, hogy egy újabb terrorhullám veszi kezdetét, amelynek a célpontjai Sztálin magas tisztségeket betöltő, közvetlen munkatársai lesznek. Hruscsov a későbbiekben azt állította, hogy a leendő áldozatok között szerepelt Vorosilov, Molotov és Mikojan is.

A Sztálin által elképzelt „világméretű cionista összeesküvésnek” volt egy orvosokból álló szervezete is a koncepció szerint. Ez alapján 1952. november 4-én, nem sokkal a XIX. kongresszus után letartóztatták a Kreml kórházának szolgálatában álló zsidó orvosokat. Többek között azzal vádolták őket, hogy gyógykezelésnek álcázott módszerekkel meggyilkoltak több vezető politikust és katonatisztet, köztük Zsdanovot is nyugati titkosszolgálatok utasítására.⁸ Kihallgatásuk elrendelésekor Sztálin üvöltve adott utasítást: „*Verni, verni és még egyszer verni!*”⁹ Az így kicsikart „vallomásokat” a főtitkár újabb perek kiindulási pontjának szánta. Biztonsági főnökét Ignatovot azzal fenyegette, hogy ha nem kap teljes beismerést, akkor „megrövidítünk egy fejjel”. 1953 januárjában és februárjában a szovjet kórházakban reggelenként gyűléseket tartottak a „népharag” kinyilvánítására. Az Orwell által a „gyűlölet ötpercének” nevezett szertartások során a résztvevők felszólalásaikban elítélték a TASZSZ-közleményben „az emberi nem söpredékének és gyilkosnak” nevezett, megvádolt orvosokat, és általában a nemzetközi cionizmust. A propaganda megtette a hatását: a szovjet sajtó százszámra közölte azok leveleit, akik zsidó honfitársaik letartóztatását, deportálását és kivégzését követelték.¹⁰

A Sztálin által kreált koncepció szerint a gyanúsított orvosok közül négyen az amerikai, hárman a brit titkosszolgálat megbízásából akarták végrehajtani a gyilkosságokat. A vádirat értelmében az orvosok a „*nemzetközi zsidó burzsoá-nacionalista szervezet, a Joint*” útján kerültek kapcsolatba a nyugati hírszerző szervekkel. A megvádoltak csak a szovjet diktátor halála miatt kerülhették el a halálos ítéletet, mivel az ellenük folyó eljárást ezt követően megszüntették.

⁷ Pavel Soudoplatov (*Szudoplatov*): Missions speciales. Le Seuil, Párizs 1994. 385-434. o.

⁸ Gereben Ágnes: „Fehér köpenyes gyilkosok?”. Heti Válasz 2003/7. sz. 26. o. <https://epa.oszk.hu/00300/00381/00037/gereben.htm> (2024.12.13.)

⁹ Robert Conquest: Power and policy in the USSR. MacMillan, London 1961. 165-166. o.

¹⁰ Gereben: „Fehér köpenyes gyilkosok”. 28. o.

Elterjedt az a hír, hogy 1952 őszén a kínai határ közelében már épülnek a zsidóknak szánt koncentrációs táborok.¹¹ A terv szerint, miután a nagyobb szovjet városok főterén kivégezték volna a „gyilkos orvosokat”, az országban a felháborodott lakosság pogromokat kezdeményezett volna.¹² A Pravda pedig közzétette volna a szovjet zsidóság neves képviselői által aláírt nyílt levelet, amelyben ők arra kérik az ország vezetőit, hogy „védje meg a zsidókat az orosz nép jogos dübétől”, azaz deportálja őket a Szovjetunió egy távoli helyére.¹³ A szovjet antiszemita irányvonalat engedelmesen követő, keleti blokkhoz tartozó államok sajtója egységesen az „ötödik hadoszlopnak” tekintett zsidóságot állította a vádlottak padjára a kollektív bűnösség elve alapján.¹⁴

A sztálini anticionista irányvonal hatására koncepciós perek indultak a szovjet érdekszférába tartozó országokban: Csehszlovákiában Rudolf Slánsky és társai, Romániában Lucrețiu Pătrășcanu és számos vádlott-társa esett ennek áldozatául, Lengyelországban pedig Wladislaw Gomułka került Sztálin célkeresztjébe.

III. Rudolf Slánsky, „az amerikai-izraeli világösszeesküvés vezetője”

A moszkvai orvosok ellen titokban folyt büntetőeljárással egy időben, 1952. november 22-én vette kezdetét Prágában Rudolf Slánsky, a Csehszlovák Kommunista Párt főtitkárának, és annak a többi tizenhárom vezető kommunista politikusnak a pere, akiket hazaárulással, kémkedéssel, szabotázzsal, valamint katonai árulás bűncselekmény elkövetésével vádoltak.

A Szovjetuniónak Izrael állammal való szembefordulását Sztálin egy nagyszabású koncepciós perben igyekezett kifejezni, egyúttal demonstrálva is nagyhatalmi pozícióját az ellenségnek tekintett zsidó állam, és az annak szövetségeseiként fellépő Egyesült Államokkal szemben. Sztálin választása azért esett éppen Csehszlovákiára, mert az néhány évvel korábban az egyik legfontosabb fegyverszállítója és támogatója volt az éppen születendő országnak.

A Slánsky-ügy több szálon kapcsolódott a Rajk-perhez, már a koncepció felépítésének első lépcsőfokaitól kezdve. A Rajk László és társai elleni koncepciós per ugyanis azzal vette kezdetét 1949 május elején Prágában letartóztatták Noel Fieldet, és Budapestre hurcolták. A Slánsky-per pedig nem indulhatott volna meg, ha a csehszlovák állambiztonsági szervek nem adták volna ki Magyarországnak Gejza és Charlotte Pavlikot. A házaspárt egy hónappal ezután a kínvallatással kicsikart vallomásaikról készült akták kíséretében visszavitték Prágába.¹⁵ A Rajk-ügy nyomozása

¹¹ Jurij Borev: Sztalinyiada. Szovetszkij Pisztatyel, Moszkva 1990. 351. o.; Anton Antonov-Ovszejenko: Portret tyirana. Harper and Row, New York 1980. 326. o.

¹² Roj Medvegyer: K szudu isztorii. A. A. Knopf, New York 1974. 1001. o.

¹³ Jakov Ajzenstadt: O podgotovke Sztalinim genocida jevrejev. Jeruzsálem 1994. 72. o.

¹⁴ Gereben: „Fehér köpenyes gyilkosok”. 26. o.

¹⁵ Hódos György: Tettesek és áldozatok – Koncepciós perek Magyarországon és Közép-Kelet Európában. Noran, Budapest 2005. 171. o.

során ugyanis Szőnyi „vallomást” tett ellenük, amely szerint ők egy trockista csoport tagjai, valamint összekötő-szerepet töltenek be a Noel Field amerikai kémekkel való kapcsolatban.

Az előre megkonstruált történet szerint Gejza Pavlik, aki a magyar Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadseregben harcolt, a két világháború között a szlovák kommunista pártban tevékenykedett. A müncheni Egyezményt követően feleségével, Charlotte-tal együtt Svájcba menekült, ahol mindketten egy Noel Field által anyagilag támogatott emigráns kör, a „svájci csoport” tagjai lettek. Csehszlovákia felszabadulása után visszatért oda, és részt vett a Field vezetésével működő *Unitarian Service Committee* prágai fiókjának megalapításában, később pedig a csehszlovák állami utazási iroda, a CEDOK igazgatójává választották őt.¹⁶

Az ÁVH vallatósobáiban a házaspár a kínzások hatására megnevezett hatvan vezető posztot betöltő csehszlovák kommunistát, akik az úgynevezett svájci csoport tagjai voltak, és itt „titóista-imperialista kémkedést” folytattak, valamint „összeesküvést” szerveztek. Klement Gottwald államelnök, és helyettese Rudolf Slánsky (a per későbbi áldozata) vezette bizottság utasítására letartóztatták Rudolf Feigl, a Tájékoztatási Minisztérium magas rangú tisztviselőjét és feleségét, Vlasta Veselát. Emellett őrizetbe vették a Nemzetközi Brigádokban korábban orvosként szolgálatot teljesítő Alice Kohnovát, Karel Markust, a Külkereskedelmi Minisztérium osztályvezetőjét, Milan Reimant, a Miniszterelnökség osztályvezetőjét, valamint további hat vezető kommunista politikus.

A „Field-csoport” elleni, titokban lefolytatott perben végül tizenegy vádlott szerepelt, ugyanis Vesela és Raiman az előzetes letartóztatásban önkézzükkel vetettek véget életüknek. A per fővádlottja Gejza Pavlik lett, akit tizenöt évi fegyházbüntetésre, a többi vádlottat pedig hosszú ideig tartó börtönbüntetésre ítélték.¹⁷ A Rajk-perrel ellentétben – ahol csak érintőlegesen merült fel a cionizmus vádja – Csehszlovákiában 1951 nyarától kezdve erre épült a koncepció, ez állt a középpontban a letartóztatott pártvezetők perében.¹⁸

Rákosi Mátyás készségesen, sőt Sztálin parancsait, az általa elrendelt „éberségi kampány” elvárásait is túlteljesítve folyamatosan tájékoztatta a szovjet főtitkárt arról, ha a koholt perek nyomozása során a magyarokon kívül más államok politikusai ellen is vallomások születtek. Mindezekről az adott országok vezetőit is rendszeresen informálta, sürgetve a gyanúba kevert személyek felelősségre vonását. A kényszervallatással kicsikart valótlan állításokból összeálló kémhistóriák angol, bolgár, csehszlovák, lengyel, német, olasz, osztrák és román párttagokat és párton kívülieket egyaránt bűnösnek neveztek meg.¹⁹

¹⁶ *Hódos*: i. m. 176-177. o.

¹⁷ *Hódos*: i. m. 178. o.

¹⁸ *Gereben*: „Fehér köpenyes gyilkosok”. 27. o.

¹⁹ *Zinner* Tibor: A nagy politikai affér – A Rajk-Brankov-ügy. (2. kötet) Saxum Kiadó, Budapest 2014. 349. o.

A magyar államvédelmi szervektől kapott adatok alapján a bizottság nyomozást rendelt el a többi megnevezett gyanúsított ellen, akiket a „londoniak” csoportjának neveztek. Ennek a tagjai olyan emigráns kommunisták voltak, akiket Noel Field vagy testvére, Hermann Field és annak segélyszervezete, a *Czech Refugee Trust Fund* segített a menekülésben. Kihallgatásuk után azonban a pártbizottság vezetői és az állambiztonsági szervek úgy határoztak, hogy nem áll fenn alapos gyanú a letartóztatásukhoz. Így a csehszlovák koncepciós perek sorozata egy időre megszakadt.²⁰

A moszkvai vezetés mindezzel nem volt megelégedve, Sztálinnak az volt a szándéka, hogy megtalálja a csehszlovák „Rajkot”, akit egy látványos, nagyszabású per keretében ítélnék majd el. Rákosi pedig attól rettegett, hogy ha északi szomszédainknál nem sikerül egy, a magyarhoz hasonló kirakatpert rendezni, akkor az általa „leleplezett titóista kémszervezet” története csupán koholmánynak fog tűnni Sztálin szemében. Sztálin pedig ismét kihasználta Rákosi szorongatott helyzetét Csehszlovákia ellen.²¹

Szeptember 3-án Rákosi egy fenyegető hangvételű levelet küldött Gottwaldnak, felhívva a figyelmét arra, hogy a csehszlovák pártba belső ellenség épült be: *„Nálunk két héten belül elkezdődik a tárgyalás a Rajk-per vádlottjainak első csoportja ellen. A vádiratot egy héten belül nyilvánosságra hozzuk. Ezzel összefüggésben nehézségeink vannak: ha ebbe a csoportba bele vesszük azokat a kémeket, akiket Angliából küldtek Magyarországra, akkor a tárgyalás során több tucat csehszlovák név is elhangzik majd, amelyeket Ön is ismer. Ezek a személyek kivétel nélkül szabadlábban vannak. A tárgyalásnak ez a része teljesen váratlanul érne a csehszlovák közvéleményt. Feltehető, hogy a megnevezett személyek köre ebben az esetben élesen tiltakozna a tárgyaláson szóba kerülő dolgok ellen, s ily módon közös frontba tömörülne a titóistákkal...”*²²

Szeptember 7-én Gottwald Magyarországra küldte Karel Svábot, az állambiztonság vezetőjét, ahol Rákosi újból a gyanúsítottak letartóztatását követelte, de Sváb kételyeinek adott hangot,²³ hasonlóan, mint a Rajk-per során Péter Gábor. Nem véletlen, hogy Péterhez hasonlóan a későbbiekben ő is a vádlottak padjára került, és Sztálin utasítására az életével kellett fizetnie „engedetlenségéért”. A Rajk-per első tárgyalási napján Gottwald – utalva a Rákositól kapott, erre vonatkozó levél tartalmára – táviratban kérte Sztálintól, hogy a készülő ügy nyomozásához küldjön a számára állambiztonsági kérdésekben jártas tanácsadókat.²⁴ Ennek hatására a Rajk-ügy nyomozását irányító egykori tanácsadók, Makarov és Lihacsov ezredesek a csehszlovák fővárosba érkeztek, majd később követte őket az MGB-s „szakértők” újabb csoportja Vlagyimir Bojarszkij ezredes vezetésével.²⁵

1950 januárjában Rákosi moszkvai útját arra használta, hogy az angoloknak való kémkedéssel rágalmazza meg Clementist, Noseket és L. Svoboda honvédelmi minisztert. Zavolszkijnak pedig

²⁰ Hódos: i. m. 178. o.

²¹ Uo.

²² Hódos: i. m. 179. o.

²³ Uo.

²⁴ Galina Pavlovna *Muraszko*: Gyelo Szlanszkovo (Slánsky ügye). Voproszi Isztorii 1997/3. sz. 6. o.

²⁵ Zinner: A nagy politikai affér... 356. o.

felháborodottan panaszolta, hogy noha személyesen hívta fel a figyelmét Gottwaldnak arra, hogy pártjában kémek és provokátorok vannak, a csehszlovák testvérpárt részéről „*semmilyen intézkedés nem történt*”.²⁶

Rákosi – és a háttérben Sztálin – nyomására Slánskyt mégis letartóztatták, és a szovjet főtitkár levélben tájékoztatta „legjobb tanítványát” az őrizetbe vett Clementis és társai vallomásáról.²⁷ Gottwaldnak a CSKP KB 1951. február 22-i ülésén elmondott, és a Társadalmi Szemlében közzé tett beszéde már a nagyszabású per rémképét vetítette elő: „*Jugoszláviában egész egyszerűen olyan helyzetet teremtettek, hogy az állam vezetése külföldi imperialisták kémeinek kezébe került. A következmények szemmel láthatóak. Más népi demokratikus államokban ehhez hasonló nem sikerült, de mégis előfordultak olyan jelenségek, mint Rajk, Trajco Kosztov és mások esete, amikor régi rendőrbeszúgók és ügynökök magas állami tisztségekbe kerültek, miniszterek stb. lettek. Így pl. Rajk esetében a Horthy-rendőrség régi ügynökéről volt szó, aki aztán az amerikai kémszolgálat ügynökévé vált...*

Eddig nálunk még egyetlen ügynök és áruló fája sem nőtték és nem nőnek az égig. Végül is sor kerül minden latorra. Mindegyikre sor kerül és mindegyiket eléri a megérdemelt büntetés. Csehszlovákia nem lesz második Jugoszlávia.”²⁸

1951. július 11-én Rákosi jelentést tett Sztálinnak arról, hogy hogyan segíti ő a Slánsky-ügy nyomozását.²⁹ A koncepció felépítése, a vallatási módszerek, a megrendezett per demonstratív, színházi előadás-jellege tekintetében a Rajk-ügy mintaperként szolgált a csehszlovák vezetők ügyében, sokan ezért is nevezik azt a „csehszlovák Rajk-pernek”.

A két kirakatper tartalmát tekintve azonban fontos eltéréseket találhatunk. A Rajk-ügyben a fő hangsúly egyértelműen a Tito- és nyugatellenességen volt, viszont antiszemitizmus, illetve anticionizmus ehhez képest jelentéktelen szerepet kapott, korántsem jelent meg olyan erőteljesen a koncepcióban, mint a Slánsky-per folyamán. Csehszlovákiában a szovjet, MVD-s tanácsadók instrukcióinak hatására a súlypont egyre inkább a „polgári nacionalizmusra” és „cionizmusra” helyeződött a titóizmus és az imperializmus helyett. A kihallgatók nyíltan antiszemita tónust használtak a vallatások során. A per megkonstruálói a főtárgyalás tizenegy vádlottját célzatosan úgy választották ki, hogy közülük tizenegy zsidó származású legyen. A vádiratban szándékosan feltüntették a vádlottak neveinek felsorolásakor a „zsidó származású” megjegyzést.³⁰

A per főszereplője, a „csehszlovák Rajk” utáni hajsza a magyar mintának megfelelően a párt egyre magasabb köreiből szedte áldozatait. A börtönök vezető kommunista politikusok ezreivel teltek meg: letartóztatták Vavro Hajdú és Artur London külügyminiszter-helyetteseket, Pavel Kavan, Karel Dufek és Eduard Goldstücker diplomatákat, Marie Smermovát, aki egy partizánhős

²⁶ Murasko: Gyelo Szlanszkovo (Slánsky ügye). 298. o.

²⁷ Galina Pavlovna Murasko: Néhány esetvonalás Rákosi Máttyás portréjához. Múltunk 1999/2. sz. 168. o.

²⁸ Zinner: A nagy politikai affér... 360. o.

²⁹ MNL OL M-KS – 276.f.65/390. ő. e. Rákosi távirata Filippovnak, 1951. július 11.

³⁰ Hódos: i. m. 173. o.

özvegye, és a pártelnökség tagja volt, valamint Otto Sling elnökségi tagot, valamint Josef Smrkovskyt, az állami gazdaságok vezérigazgatóját.

A Rajk-perben használatos, a vádlottak bizonyos csoportjainak megnevezésére szolgáló jelzőket, tehát a „nyugatosok”, „honi kommunisták”, „trockisták” és „spanyolosok” elnevezéseket itt kiegészítette a szlovák „burzsoá nacionalista” kategória. Ez utóbbi vád alapján tartóztatták le a szlovák területen élő vezető politikusok többségét. Ebben az időszakban vették őrizetbe a szociáldemokratákat is, de az ő ügyüket elkülönítették, és 1950-ben, egy összeesküvés perben tárgyalták, mivel nem illettek bele a „nacionalista ellenségről” alkotott koncepcióba. Ennek a pernek az elsőrendű vádlottját, Milada Horákovát és három vádlott-társát kivégezték, valamint több, mint 600 vádlottat szabadságvesztésre ítélték.³¹

Péter Gábor későbbi sorsát előrevetítve, a tisztogatási hullám kiterjedt az államvédelemre is. Letartóztatták az államvédelem legfelsőbb vezetőit, köztük Oswald Závodskyt, két belügyminiszter-helyettest, Józef Pavelt és Oskar Valest, valamint több tisztet is, végül főnökük, a koncepciók per előkészítésének korábbi irányítója, Karel Sváb is az ő sorsukra jutott. A vád az volt ellenük, hogy szándékosan szabotálták a kémkedési és összeesküvés ügyek nyomozását, mivel ők maguk is a beépült ellenség képviselői: zsidók, „londonisták”, „internacionalisták”.³² A Péter elleni koncepció per is ezekre az elemekre épült később: zsidó származás, és az ezzel összefüggésbe hozott tudatos szabotázs a „nyugati ügynökök aknamunkájának leleplezése terén”.

A vádirat a fővádlottat, Slánskyt így jellemezte: „...aki maga cionista, trockista, a burzsoázia szolgája ... az imperialisták lakója.”³³

A továbbiakban a többi szovjet csatlósállam élén álló vezetőknek szóló instrukció fogalmazódott meg: „Ez a bűnper teljes mélységében mutatja a cionizmus veszedelmességét. Nemzetközi jelentősége többek között abban rejlik, hogy nemcsak a mi kommunista pártunkat, hanem a többi kommunista és munkáspártot is óvatosságra inti, nehogy az amerikai imperialisták e veszélyes ügynöke beférkőzzön soraikba.”³⁴

A szovjet tanácsadók megjelenése után a magyar mintapert szolgálaián követve, 1949 szeptembere és decembere között a csehszlovák állambiztonsági szervek sorozatosan tartóztatták le a „londoniak”, „trockisták” és a spanyol polgárháborúban részt vett „internacionalisták” csoportjába sorolt gyanúsítottakat. Közülük a legismertebbek Evzen Löbl kereskedelmi miniszterhelyettes és Vilem Novy, a Rudé Právo, a kommunista pártlap főszerkesztője voltak.³⁵

³¹ Hódos: i. m. 181. o.

³² Hódos: i. m. 181-182. o.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

³⁵ Hódos: i. m. 180. o.

Löbl erre később úgy emlékezett vissza, hogy körülbelül 1951 tavaszán „szűnt meg szlovák, polgári nacionalista lenni, és lett zsidó-polgári származású kozmopolitává”.³⁶

A szovjet tanácsadók 1951 júniusában már azt adták parancsba a kihallgatást végző Bohumil Doubek és Karel Kostál államvédelmi tiszteknek, hogy a nyomozás során a fővádlottak nevét hozzák összefüggésbe a cionizmussal, valamint utasítást kaptak arra is, hogy átiratban hívják föl Klement Gottwald államelnök és Ladislav Kopriva állambiztonsági miniszter figyelmét egy „zsidó-nacionalista összeesküvés” veszélyeire.³⁷

A Sztálintól érkező ukáznak – hosszabb habozás után – Gottwald engedelmesskedett, és korábbi jó barátját, Rudolf Slánskyt szeptemberben felmentette hivatalából „hibás káderpolitika” miatt. Slánsy számára többé már nem jelentett védelmet az sem, hogy a sztálini irányvonalat követő moszkovita volt. A kínvallatások hatására született novemberi vallomásokban Slánsky már úgy szerepelt, mint „cionista bűnöző”, és „az összeesküvés feje”. Ennek ellenére Gottwald még mindig vonakodott a letartóztatás elrendelésétől, és csak akkor tett a parancsnak eleget, amikor Sztálin közvetlenül lépett közbe telefonon utasítva őt erre. Ezekben a napokban szovjet tanácsadók keresték fel az államelnököt, és egy hamisított bizonyítékot tártak elé: egy levelet, amelyet állításuk szerint egy letartóztatott CIA-ügynöknél találtak. Ebben az állt, hogy az amerikai titkosszolgálat felajánlja Slánskynak, hogy segíti őt Nyugatra szökni.³⁸

A szovjet főtanácsadók átszervezték a csehszlovák állambiztonság állományát, és lecserélték őket antiszemita beállítottságú tisztekre, például a letartóztatott Karel Sváb helyére így került Andrej Keppert.³⁹ A vallatást végző tisztek nyíltan hangot adtak a zsidók ellen táplált gyűlöletüknek, ahogy Artur London egykori külügyminiszter-helyettes visszaemlékezése is tanúskodik róla, amely felidézi Smola százados gyalázkodó kirohanásait: „Meg fogjuk semmisíteni a mocskos fajtajával együtt! Nem minden jó, amit Hitler csinált, de hogy kiirtotta a zsidókat, azt jól tette. Még mindig túlságosan sokan menekültek meg a gázkamráktól. Majd mi befejezzük, amit ő nem végzett el.”⁴⁰

Amikor valamelyik kikényszerített vallomásban előkerült egy újabb név, a nyomozók azonnal kutatni kezdtek az illető származása iránt, és ha bebizonyosodott róla, hogy zsidó származású, rögtön a „cionista” megjelöléssel látták el a nyomozati iratokban. „Zsidó identitást” tulajdonítottaknak minden olyan gyanúsítottak is, akinek zsidó származású felesége volt.⁴¹

³⁶ Eugen Löbl: Die Revolution rehabilitiert ihre Kinder: hinter den Kulissen des Slansky-Prozesses. Europa Verlag, Wien 1968. 35. o.

³⁷ Hódos: i. m. 173-174. o.

³⁸ Hódos: i. m. 184. o.

³⁹ Kaplan, Karel: Die politischen Prozesse in der Tschechoslowakei 1948-1954. R. Oldenbourg Verlag, München 1986. 202. o.

⁴⁰ Artur London: Beismerő vallomás. A prágai „nagy per”. Magvető Könyvkiadó, Budapest 1992. 50. o.

⁴¹ London: i. m. 217-218. o.

Slánsky következetesen tagadta a cionizmus vádját, és mélyen felháborította őt az a rágalom, amely szerint tudatosan zsidókkal töltötte fel a pártot. Amikor ezzel gyanúsították meg, dühkitöréssel reagált, és ezt kiáltotta: „*A lényeg nem az volt, hogy zsidók, a lényeg az volt, hogy benne voltak az ellenállásban. Azok, akik ezt nem képesek belátni, egyszerűen rasszisták.*”⁴²

Pár nappal a letartóztatása után Rudolf Slánsky öngyilkosságot kísérelt meg, és ezért büntetésből szörnyen megverték. Ezt követően harminc napon át ellenállt a kényszervallatásnak, pedig annyira megkínózták, hogy már állni sem bírt, és a falhoz láncolva tartották.⁴³ A nyomozás során a Rajk-perben már bevált módszert alkalmazták, amelynek megfelelően az államvédelmi nyomozók a kínvallatást augusztusban befejezték, és ezt felváltotta a pszichológiai ráhatás, a rábeszélés, ígéretes módszer. A megkínzott gyanúsítottak egészségét orvosok igyekeztek helyreállítani, jobb ellátást biztosítottak számukra, a kihallgatók pedig barátságos hangnemre váltottak. A Rajk-per vádlottjaihoz hasonlóan azzal áltatták őket, hogy ha megteszik a párt számára ezt a szolgálatot, akkor életben maradhatnak, és csak enyhe ítéleteket kapnak.⁴⁴

Václav Kopecký tájékoztatási miniszter a CSKP Központi Bizottságának 1951 szeptemberében tartott ülésén elmondott beszédében kihangsúlyozta a cionizmus elleni harc elengedhetetlen fontosságát. Ezáltal az antiszemitizmus és cionista-ellenesség Csehszlovákiában hamarosan állami szintre lépett.⁴⁵ Szavai az egész országra kiterjedő antiszemita hullámot indítottak el. Szovjet mintára elkezdődött a zsidók háttérbe szorítása, amely elsősorban a kultúra, a sajtó területén jelentkezett elbocsátások, személycserék formájában.⁴⁶

Az „államellenes összeesküvő-központ” vezetőinek pere 1952. november 20-án vette kezdetét, és egy héten át tartott. Az ügy tizennégy vádlottját célzatosan úgy választották ki, hogy az egyes személyek reprezentálni tudják a különböző állami intézményeket, a hadsereget, az állambiztonságot és a kulturális életet.⁴⁷

Az ügyész a vádirat felolvasásakor már a vádlottak nevének felsorolása közben sem mulasztotta el hozzátenni a „zsidó származású” jelzőt. Ezt azért hangsúlyozta ki, mert a koncepció szerint a zsidó közösség minden tagja egyúttal cionista is, így számukra idegenek a „csehszlovák dolgozó nép” érdekei.⁴⁸ A vádirat szerint Slánský még az 1930-as évek elején lett az amerikai

⁴² Igor Lukes: Rudolf Slánsky: His Trials and Trial. Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington D. C. 2001. 54. o.

⁴³ *Hódos*: i. m. 185. o.

⁴⁴ *Hódos*: i. m. 186. o.

⁴⁵ *Kaplan*: i. m. 202. o.

⁴⁶ MNL OL, Külügyminisztérium, TÜK-iratok, Csehszlovákia 1945-64, 32. d. 18/b, iktatószám nélkül.

⁴⁷ *Hévő*: i. m. 233. o.

⁴⁸ *Gereben* Ágnes: „Engedd el a népemet!” Zsidók a háború utáni Szovjetunióban. Athenaeum 2000, Budapest 2003. 555. o.

hírszerző szervezet ügynöke, ugyanis ekkor szervezte őt be a nemzetközi cionizmus egyik prominens képviselője, Geiringer-Granville.⁴⁹

A koncepció megalkotói nem elégedtek meg a felforgató és kémtevékenység vádjával, hanem egy viláгурalmat célul kitűző, nemzetközi zsidó összeesküvés képét rajzolták fel. A vádirat szerint a cionizmus az 1950-es évek elejére eredeti céljaitól jócskán eltért. Korábban ugyanis ezt a nacionalista ideológiát csak a nemzetközi zsidó burzsoázia használta fel céljai elérésre, de erre az időszakra már a világimperializmus legmilitánsabb, legreakciósabb céljainak szolgálatába állt.⁵⁰ Az egyik vádlott, Bedřich Geminder ezt a következőképpen fejtette ki a tárgyaláson: *„Az amerikai imperialisták a Csehszlovák Köztársaságban működő cionista ügynökségek és képviselőik révén törekedtek a népi demokratikus Csehszlovákia politikai és gazdasági alapjainak szétrombolására [...] A népi demokratikus országok és a Szovjetunió elleni harcban a cionista szervezetek az amerikai imperializmus előretolt bástyái voltak.”*⁵¹

Az egyik tanú, a Csehszlovákiában őrizetbe vett izraeli állampolgár, Simon Orenstein vallomása szerint az amerikai-izraeli világösszeesküvés terve 1947-ben született meg Washingtonban. A titkos találkozó résztvevői eszerint a következők voltak: Harry Truman amerikai elnök, Dean Acheson amerikai külügyminiszter-helyettes, a későbbi izraeli miniszterelnök, Ben Gurion, az Egyesült Államok korábbi pénzügyminisztere, Henry Morgenthau és a későbbi izraeli külügyminiszter, Móse Saret.⁵² Az úgynevezett Morgenthau–Acheson-tervben *„Izrael kötelezettséget vállalt, hogy [...] minden tekintetben támogatni fogja az amerikai imperialistáknak a viláгурalom megszerzésére irányuló törekvéseit. [...] Az izraeli kikötőket amerikai flottabázissá építették, a megállapodás alapján állandóan amerikai katonai erők tartózkodnak Izrael területén, az izraeli tisztikart pedig Amerikában képezik ki. [...] Izrael szolgálataiért az Egyesült Államok képviselőitől 100 millió dollár kölcsönt kap.”*⁵³

Ugyanezen a titkos csúcstalálkozón Ben Gurion Truman elnökkel emellett arról is megállapodott, hogy a cionista szervezeteket kém- és bomlasztó tevékenységre fogja felhasználni a szocialista országokban.⁵⁴ 1947 második felében kimondottan erre a célra létrehoztak Párizsban egy szervezetet, amely minden népi demokratikus államba kiküldte megbízottait, a schliáhokat. Nekik az volt a feladatuk, hogy a fontos párt- és kormányfunkciókban lévő személyeket igyekezzenek megnyerni.⁵⁵ Csehszlovákiában ezt a funkciót a zsidó állam egykori követe, Ehud Avrielle (*Überall*) töltötte be, aki követségi alkalmazottai, Felix és Ben Salom segítségével kémkapcsolatokat tartott fenn három vádlottal, Slánskýval, Geminderrel és Fischlrel.⁵⁶

⁴⁹ *Löbkl* i. m. 93. o.

⁵⁰ *Gereben*: „Engedd el a népem!”... 554. o.

⁵¹ *Hódos*: i. m. 170. o.; *Löbkl* i. m. 129. o.

⁵² *Löbkl* i. m. 129. o.

⁵³ MNL OL, KÜM-TÜK, Csehszlovákia 1945-64, 29. d. 16/j, iktatószám nélkül.

⁵⁴ *Löbkl* i. m. 129. o.

⁵⁵ *Hervő*: i. m. 235. o.

⁵⁶ *Löbkl* i. m. 105. o.

Ez azért is volt meglepő, mert a Prágába akkreditált izraeli diplomaták visszaemlékezései szerint a csehszlovák vezető politikusok közül éppen Slánský volt az, aki hithű moszkovitaként leginkább anticionista nézeteket vallott, és már az izraeli függetlenségi háború idején is ellenezte, hogy Csehszlovákia Izraelnek fegyvereket adjon el.⁵⁷ A vádirat szerint ennek ellenére ő volt az úgynevezett *Überall*-terv egyik készsége végrehajtója az országban, amely a vád szerint azt a célt szolgálta, hogy Csehszlovákia az Egyesült Államoktól, illetve Izraeltől gazdaságilag függő helyzetbe kerüljön: „*A terv szerint Csehszlovákiában jelentősen fejlesztették volna a könnyűipar különféle ágait, így a textilipart, a porcelángyártást, a játékgyártást és ékszerkészítést. Ezeknek az iparágaknak a gyártmányait az Egyesült Államokban akarták eladni a cionista szervezetek tevékeny közreműködésével a következő jelszóval: »Vásárolj csehszlovák árut – Izraelen segítesz vele.«*”⁵⁸

Ugyanezt a célkitűzést kívánta megvalósítani Izrael az úgynevezett dollároffenzíva által, amely során az egykori külkereskedelmi miniszterhelyettes, Eugen Löbl az amerikai cionistáktól próbált meg hitelt felvenni annak érdekében, hogy a könnyűipari exportjukat a nyugati országok felé növelje. Ezzel kívánta ugyanis „*a csehszlovák gazdaságot a Nyugathoz láncolni.*”⁵⁹

A cionisták tudatos károkozása emellett a kivándorlás útján valósult meg a koncepció szerint. Izrael állam megalapítása után ugyanis az illegális menekültek olyan hatalmas mennyiségű árut vittek ki az ország területéről (többek között aranyat, ezüstöt, ékszereket, műtárgyakat, ipari berendezéseket és gépeket), hogy ennek során a csehszlovák nemzeti vagyont körülbelül hatmilliárd csehszlovák korona értékű kár érte.⁶⁰

A vádlottak teljes lejáratását, „aljasságának” bizonyítását, erkölcsi megsemmisítését szolgálták azok a vádak, amely szerint ők olyan mélyre süllyedtek, hogy a holokauszt áldozatainak vagyonát igyekeztek megszerezni maguknak, illetve a nemzetközi cionizmust szolgáló Hágáná szervezet és a Stern-féle terrorista csoport kiképzésével „*Palesztinában az arab lakosság kiűztését*” tervezték.⁶¹

1952. november 27-én a tizennégy vádlott közül tizenegyet, Slánskyt, Gemindert, Frejkát, Frankot, Clementist, Reicint, Svábot, Margoliust, Fischlt, Slinget és Simone-t halálra ítélték. Az ítéletet december 3-án végrehajtották. Három vádlott-társuk, London, Löbl és Hajdu életfogytig tartó fegyházbüntetést kapott.⁶² 1953 január végén, alig két héttel a moszkvai „orvosper” kísérő Pravda-cikk megjelenése után Vaclav David külügyminiszter bejelentette a ENSZ közgyűlésén, hogy Rudolf Slánskyn és vádlott-társain, mint „*az amerikai hírszerzés szolgálatában álló cionizmus, szabotázs és kártevő tevékenység szálláscsinálói*” múlt év decemberében végrehajtották a halálos ítéletet.⁶³ A Rudé Právo című pártlapban hangulati előkészítésként, január 16-án megjelent antiszemita

⁵⁷ Martin Gilbert: Izrael története. Pannonica Kiadó, Budapest 2000. 267. o.

⁵⁸ Löbl: i. m. 117. o.

⁵⁹ Löbl: i. m. 46. o.

⁶⁰ Löbl: i. m. 122. o.

⁶¹ MNL OL, KÜM-TÜK, Csehszlovákia 1945-64, 29. d. 16/j, iktatószám nélkül.

⁶² Hódos: i. m. 192. o.

⁶³ Gereben: „Fehér köpenyes gyilkosok”. 27. o.

hangvételő cikk közzétételét követően, májusban újabb „anticionista” büntetőügy indult Prágában. Ennek a koncepció pernek a fővádlottja a kivégzett pártvezető, Rudolf Slánsky testvére, Richard Slánsky volt, akit zárt tárgyaláson életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. Vádlott-társait – köztük két zsidó származású politikust – szintén hasonlóan súlyos börtönbüntetésre ítélték.⁶⁴ Csehszlovákiában a párt politikájára még Sztálin halála után, 1953 augusztusában is hatást gyakorolt a politikára a szovjet irányvonal, ugyanis ekkor egy kifejezetten antiszemita koncepció per indult a zsidó hitközség vezetői ellen, akiket a kárpótlással összefüggő gazdasági bűncselekményekkel vádoltak.⁶⁵

A Rajk-perrel összehasonlítva a két ügy méretében, áldozatainak számában jelentős különbségeket találunk: Magyarországon a Rajk-per öt, az azt követő mellékperek pedig további ötven halálos áldozatot követeltek, beleértve nem csupán a kivégzetteket, hanem azokat is, akik az eljárás során öngyilkosságot követtek el, vagy a kínzások során vesztették életüket.⁶⁶

Csehszlovákiában ezzel szemben riasztóan magas volt a kivégzések száma. Csak a főperben tizenegy vádlottat ítélték halálra, és valamennyi vádlottat kivégezték. Az egyes mellékperekben pedig több ezer embert ítélték börtönbüntetésre, és olyanok is voltak, akiket bírósági eljárás nélkül hurcoltak lágerekbe.⁶⁷ A vádlottakat „kémkedés”, „szabotázs”, vagy „polgári nacionalista”, illetve „cionista” büntettek vádjával, titkos, gyorsított eljárások során ítélték el.⁶⁸ 1948 és 1952 között a cseh pártvezetés által, szovjet irányítás hatására kreált perekben összesen 233 halálos ítélet született, és ebből 178-at végre is hajtottak.⁶⁹

A csehszlovák koncepció per-sorozat időtartamában is eltért a mintául szolgáló Rajk-peről, amely csupán 1949 májusától szeptemberéig tartott.

IV. Lucrețiu Pătrășcanu, a „kémszervezet vezetője”, és Ana Pauker, az „elhajló”

Románia esete sajátos a többi csatlósállaméhoz képest, mert itt Gheorge Gheorgiu-Dej, a Román Kommunista Párt főtitkára a pártban még a II. Világháború előtti időkre visszanyúló frakcióharcokat kihasználva a Moszkvából érkező likvidálási parancsokat saját céljai elérésére, vetélytársai kiiktatására és az egyeduralom megszerzésére használta fel. Igyekezett ugyanis Sztálin parancsát megelőzve a számára a hatalmi harcokban konkurenciát jelentő Lucrețiu Pătrășcanu letartóztatását elrendelni 1948. február 22-én.⁷⁰ A moszkvai ukázt engedelmesen követő

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Hajdu Tibor: A Rajk-per háttere és fázisai. Társadalmi Szemle 1992/11. sz. 35. o.

⁶⁷ Karel Kaplan: Die politischen Prozesse in der Tschechoslowakei 1948-1954. R. Oldenbourg Verlag, München 1986. 186. o.

⁶⁸ Hódos: i. m. 192. o.

⁶⁹ Gereben: „Fehér köpenyes gyilkosok”. 27. o.

⁷⁰ Hódos: i. m. 203-204. o.

pártvezetők arra utasították a román titkosszolgálatot, a *Securitate*-t, hogy gyűjtsön adatokat egyes vezető politikusok ellen. A Kreml azonban – ellentétben a szovjet érdekszférába tartozó többi állammal – a román vezetésre bízta a koncepciók per megrendezését, a megfelelő szereplők kiválasztását. Az 1930-as évek sztrájkmozgalmait vezető, és emiatt börtönbüntetést elszenvedő „hazaiak” vezetőjének számító Gheorgiu-Dej nem csupán személyes okokból tekintette ellenfélnek a kiszemelt vádlottakat, hanem a készülő koncepciók perben lehetőséget talált arra is, hogy leszámoljon az „idegeneknek” tekintett, a letartóztatások elől 1945 előtt Moszkvába menekült zsidó és magyar származású pártvezetőkkel. A „hazaiakkal” szemben ugyanis a tényleges hatalmat az utóbbiak gyakorolták, a moszkvai iránymutatás hű követőiként. Gheorgiu-Dej másik célja pedig az volt, hogy a perrel elhárítsa magáról a nacionalizmus és a „titóizmus” gyanúját.⁷¹

Amikor 1951-ben Sztálin utasítást adott a „titóisták” mellett a „cionista ügynökök” üldözésére is, Gheorgiu-Dej – a testvérpártok vezetőivel szemben – nem bízta az ügy kivizsgálását szovjet tanácsadókra, hanem személyesen bélyegezte meg ellenségként Sztálinnál: Ana Paukert, Teohari Georgescu és a magyar származású Vasile Lucát (Luka Lászlót), kiiktatva ezzel a számára legerősebb ellenfeleket felvonultató pártfrakciót.⁷² Ion Mihai Pacepának, a román államvédelem nyomozójának visszaemlékezése szerint őt előljárója így utasította: *„Meg kell végre szabadulnunk a zsidóktól! A politikai bizottság három tagja összeesküdött, magyarázta nekem, hogy Romániát zsidó gyarmattá tegye. [...] Mindaddig teljes titoknak kellett öveznie a három ember letartóztatását, amíg a »cionista összeesküvés« bombáját fel lehet robbantani. Vagyis, magyarázta az ezredes, míg Moszkva nyilvánosságra nem hozza a kapcsolatot a »mi zsidóink és az ő zsidóik« között. Ami természetesen azt jelenti, hogy a proletárdiktatúra aláadására nemzetközi összeesküvést szöttek.»⁷³*

1947-ben Sztálin azt követelte a románoktól, hogy Pătrășcanu személyét kapcsolják össze a „történelmi pártok” vezetőinek letartóztatásával. A moszkvai parancs egybeesett Gheorgiu-Dej érdekeivel, és így Georgescu a Román Munkáspárt első kongresszusán azzal vádolta meg Pătrășcanut, hogy „a burzsoázia befolyása alá” került.⁷⁴ Pauker ellenezte a Pătrășcanu elleni büntetőeljárás megindítását, amikor pedig Pătrășcanut 1948 áprilisában először tartóztatták le, megpróbálta őt kiszabadítani, de kísérlete nem hozott eredményt.⁷⁵

Rajk Lászlónak és társainak 1949 májusában és az azt követő hónapokban történt letartóztatása egy fordulatot jelentett Pătrășcanuék ügyében. Augusztusban Rákosi arról tájékoztatta Dejt, hogy Brankov vallomása alátámasztja Pătrășcanu titóista-imperialista ügynöki beszerzését. Azt a Moszkvából kapott információt is továbbította a román főtitkárnak, hogy a Nemzetközi Brigádnak a spanyol polgárháború után Angliába és Franciaországba menekült tagjai

⁷¹ Gereben: „Fehér köpenyes gyilkosok”. 27. o.

⁷² Hódos: i. m. 204. o.

⁷³ Gereben: „Fehér köpenyes gyilkosok”. 28. o.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Michael Shafir: Emberarcú sztálinizmus? Korunk 2003/2. sz. 47-63. o. [Korunk 2003. február \(2024.11.29.\)](#)

között nagyon sok olyan ügynök található, akiket Tito és az imperialisták szerveztek be. Rákosi azt is megígérte, hogy Dej rendelkezésére bocsát egy listát a leleplezett román ügynökökről, konkrét nevekről azonban nem informálta őt.⁷⁶

Novemberben a Kominform III. konferenciáján Dej volt a vezérszónok, és beszédében azt állította, hogy Pătrășcanu – ugyanúgy, mint Tito, Rajk és a bolgár Kosztov – az amerikai és az angol titkosszolgálatok ügynöke, és megbízói őt, mint „trójai falovat” építették be a kommunista pártba.⁷⁷ Ekkor már kirajzolódott a későbbi koncepció, mivel a szovjet diktátor kifogásolta Pauker és Georgescu ellenállást a Pătrășcanu-per előkészítésével kapcsolatban, és felvetette a Pauker-Luca-Georgescu csoport likvidálásának tervét.⁷⁸ Ennek eredményeképpen szovjet tanácsadók vették kezükbe a Pătrășcanu-ügy nyomozását, a koncepció felépítését. 1952 márciusában Georgescut eltávolították a Belügyminisztérium éléről, és ezáltal a Kreml lehetetlenné tette, hogy Pauker és Georgescu a továbbiakban védelmébe vegye az alaptalanul megvádolt Pătrășcanut. A terror szabad utat kapott, ugyanis az új belügyminiszter, Alexandru Drăghici egy Dej által összeállított vizsgálócsoportot jelölt ki a nyomozás lefolytatására, akik a legkegyetlenebb vallatási módszereket alkalmazták Pătrășcanuval szemben: a verések következtében lába annyira megsérült, hogy amputálni kellett. A tíz hónap alatt így kikényszerített „vallomásokot” hamarosan egy koncepcióba illesztették bele, és ennek eredményeképpen 1953 januárjában elkészült a „román Rajk-per” forgatókönyve, amelynek Pătrășcanu, Pauker, Luca és Georgescu voltak a főszereplői.⁷⁹

A büntetőeljárás Sztálin 1953. március 5-i halála után is tovább folytatódott, ugyanis mindenáron meg akart szabadulni legfőbb riválisától, Pătrășcanutól. 1954 márciusában végre elkészült a vádirat, és a szovjet vezetés Romániára bízta az ügy elintézését. A Pătrășcanu-csoport ügyét ekkor különválasztották a Pauker-csoportétól. Az új vádak közül kikerült a titóizmus, és helyette a fővádlott mint egy kém- és összeesküvő csoport feje szerepelt, akinek az volt a célja, hogy nacionalista-soviniszta politikával bomlassza a párt egységét, és segítse újra hatalomra a burzsoáziát és a nagybirtokosokat, Romániát pedig szakítsa el a Szovjetuniótól. 1954. április 14-én a katonai bíróság zárt tárgyaláson halálra ítélte Lucrețiu Pătrășcanut és Remus Kofflert, két vádlottat életfogytiglani, a többieket pedig 12-15 évi szabadságvesztéssel sújtották. Pătrășcanu hosszú évekgig tartó szenvedésének kivégzése vetett véget, zárkaajtájának figyelőnyílásán keresztül lőtték agyon.⁸⁰

⁷⁶ *Hódos*: i. m. 216-217. o.

⁷⁷ Robert *Ley*: Ana Pauker: The rise and fall of a Jewish Communist. University of California Press, Berkeley, California 2001. 71. o.; 143. o.

⁷⁸ *Hódos*: i. m. 222. o.

⁷⁹ *Hódos*: i. m. 223. o.

⁸⁰ *Hódos*: i. m. 225. o.

Az Ana Pauker elleni politikai leszámolás döntő oka azonban a kommunista csatlós államokban fölerősödő antiszemita kampány volt, amely a Szovjetunióból terjedt át. A Politikai Bizottság már 1948 decemberében kijelentette, hogy cionizmus minden formája „*a zsidó burzsoázia nacionalista, reakciós politikai mozgalma*”. Pauker ellenezte ezt a határozatot, és eredménytelenül ugyan, de megpróbálta elérni, hogy ne tegyék közzé.⁸¹ Novemberben pedig már be is tiltották a cionista szervezeteket, bizonyos vezetőit bebörtönözték és megszüntették a *JOINT* működését. Ugyanezen év decemberében letartóztattak hét izraeli állampolgárt kémkedés vádjára hivatkozva, akiket a zsidó állam kormánya küldött Romániába a kivándorlás elősegítésére, azonban már néhány hónappal később Ana Paukernek sikerült elérnie, hogy per nélkül kiutasítsák őket az országból. 1950 májusában Dej a kivándorlás korlátozását igyekezett elérni, de Pauker, Luca és Georgescu leszavazták javaslatát.⁸² Pauker a lehetőségeihez képest mindent megtett, és ha bár az emigrálási politikán változtatni nem is volt képes, megpróbálta a legjobb irányba befolyásolni a körülményeket. Ennek eredményeképpen 1950-ben több tízezer zsidó kapott engedélyt arra, hogy Izraelbe emigráljon.⁸³

A „burzsoá nacionalizmus” elleni fellépés, amellyel Sztálin Tito ellenszegülését torolta meg, megfélemlítve ez esetleges követőit, maga után vonta a zsidó-, cionizmus- és Izrael-ellenes kampányt. Sztálin 1951 januárjában összehívta a kommunista országok honvédelmi minisztereit, és kiadta az utasítást: „*az amerikaiakat ki kell söpörni Európából, még mielőtt növekvő katonai és politikai hatalmuk megszilárdulna*”.⁸⁴ Amikor 1952-ben kezdetét vette a Pauker-Luca-Georgescu-„trojka” nyílt üldözése, Gheorgiu-Dej azonnal betiltotta a zsidók kivándorlását. A többi szatellit-államban folytatott perrel ellentétben a koncepcióban nem szerepelt a titóizmus, nacionalizmus vagy szovjetellenesség, hanem az kizárólag valós tények elferdítéséből, átpolitizált változatából állt össze. A cionista ügynöki tevékenység vádja csak a szovjet elvárásnak megfelelően került a vádpontok közé.

Lucát augusztus 14-én letartóztatták, és vele együtt őrizetbe vették feleségét, Elizabetát, helyettesét, Alexandru Iakobot, valamint a Nemzeti Bank és a Pénzügyminisztérium körülbelül száz vezető tisztviselőjét. A *Securitate* az eddigi gazdasági és politikai jellegű vádakot a nyomozás során egy széles körű sztálinista koncepcióvá formálta, amelyben a cionizmus vádja is helyet kapott. A Pauker és Luca elleni per előkészítésében a „cionizmusellenesség” eleme már 1949 és 1950 folyamán megjelent, ugyanis a letartóztatott cionistákat arra kényszerítették, hogy kettejükre nézve terhelő vallomásokot tegyenek.⁸⁵ 1954. október 10-én, hat hónappal a Pătrășcanu-per ítélethozatala

⁸¹ *Ley*: Ana Pauker: The rise... 169. o.

⁸² *Hódos*: i. m. 227. o.

⁸³ *Ley*: Ana Pauker: The rise... 173. o.

⁸⁴ Robert *Ley*: Ana Pauker. A félreállítás. *Korunk* 2003/2. sz. 47-63. o. [Korunk 2003. február \(2024.11.29.\)](#)

⁸⁵ *Ley*: Ana Pauker. A félreállítás.

után megkezdődött Luca és vádlott-társai pere. Ebben az időszakban sokan követelték Rajk és a többi koncepciós perben elítélt rehabilitálását, a felelősök megnevezését. Ezért Gheorgiu-Dej nem merte a Luca elleni pert megszüntetni, hiszen az egyet jelentett volna a per koncepciós voltának elismerésével, és így az ő bukásával. Így a katonai bíróság zárt tárgyaláson halálra ítélte Lucát, viszont kegyelmi kérvényének helyt adva ítéletét életfogytiglani fegyházra mérsékeltek. Vádlott-társai ellen pedig 25 évig terjedő börtönbüntetéseket szabtak ki. Luca a börtönben halt meg 1963-ban halt meg elborult elmével, mivel folyamatosan szedett gyógyszerét megvonták tőle.⁸⁶

Ana Paukert az 1952-es májusi plénum „jobboldali elhajlóként” bélyegezte meg. A vád az volt ellene, hogy szabotálta a mezőgazdaság kollektivizálását, valamint elősegítette az ellensége beáramlását a pártba volt Vasgárda-tagok, burzsoá elemek felvételével, a pártban frakciós politikát folytatott, és nem határolódott el férjétől, akit mint trockista árulót lepleztek le.⁸⁷ Dej célzásokat tett arra is, hogy Ana Pauker valószínűleg Izraelnek kémkedett. Pauker ennek hatására önkritikát gyakorolt. Ana Paukert 1952. június 5-én menesztették külügyminiszteri posztjáról, majd a többi pártban betöltött tisztségét is elvesztette. Először egy vidéki tanácsirodában helyezték el, majd 1953. február 18-án, Georgescuval egy időben letartóztatták. Ugyanekkor őrizetbe vették az Izraelből hazatelepült testvérét, Zalman Rabinsohnt is.⁸⁸ Paukernek minden esélye megvolt, hogy egy Slansky-típusú, antiszemita, cionista-ellenes kirakatper vádlottja legyen. Péter Gáborhoz hasonlóan, a halálos ítélettől ő is csak Sztálin halála révén menekült meg.⁸⁹ Molotov születésnapján (ami ugyanezen a napon volt) ajándékként azt kérte, hogy helyezték szabadlábba feleségét, Polina Zsemcsuzsinát. Ő pedig szabadulása után férjénél közbenjárt Gheorgiu-Dejnél jó barátjának, Ana Pauker érdekében, amelynek hatására 1953. március végén szabadulhatott ki börtönéből. Ennek ellenére kezdetben lényegében fogolyként tartották egy pártszállóban, majd házi őrizetben kellett maradnia.

Sztálin halála után még három éven át vizsgálat folyt ellene, mivel Gheorghiu-Dej a desztalinizáció során ravasz módon a saját maga és a rendszer által elkövetett korábbi bűnökért a teljes felelősséget Paukerre és híveire hárította⁹⁰, ugyanazt a módszert alkalmazva, mint Rákosi, amikor Péter Gábort állította bűnbaknak. Élete végéig kiközösített maradt, 1960. június 3-án halt meg.

⁸⁶ *Hódos*: i. m. 233. o.

⁸⁷ *Hódos*: i. m. 234-235. o.

⁸⁸ *Hódos*: i. m. 235. o.

⁸⁹ *Shafir*: i. m.

⁹⁰ *Hódos*: i. m. 235-236. o.

V. Péter Gábor „a magyar szál élén”⁹¹

A Szovjetunióban 1952 októberében, a párt XIX. kongresszusa idején már folyamatban volt az antiszemita kampány, tisztogatás utolsó szakasza.⁹² A Szovjetunióból induló anticionista hullám – a szovjet blokk többi államához hasonlóan – Magyarországra is áttért. Rákosi, „Sztálin legjobb magyar tanítványa” ekkor is engedelmesen átvette a Moszkvából importált ideológiát, és igyekezett azt a gyakorlatban is érvényesíteni. Parancsára az ÁVH-n az anticionista ügyek nyomozati anyagait újra elővették, és a szovjet államvédelem által már összeállított koncepciót a magyar viszonyokra igyekeztek alkalmazni. Ezek alapján Magyarország is a Sztálin elméjében született „nemzetközi cionista összeesküvés” egyik láncszemeként kellett, hogy szerepeljen.

Az állítólagos világméretű terv Magyarországra vonatkozó részének megvalósítása a koncepció alapján a következőképpen történt: Az amerikai titkosszolgálatok által szervezett cionista ügynökök Magyarországon is beférkőztek a legmagasabb állami és pártvezetésbe, az Államvédelmi Hatóságba, a gazdasági élet fontos pozícióiba.⁹³

Az államvédelem zsidó származású vezetői mindig is Sztálin paranoiás félelmének fő tárgyai közé tartoztak, mivel úgy vélte, hogy sokat tudnak az általa elkövetett bűnökről, és ezeket az információkat adandó alkalommal ellene fordíthatják. Korábban ezek az okok is közrejátszottak az állambiztonság korábbi vezetőinek, Jagodának és Jezsovnak a likvidálásában, akiket szintén koholt vádak alapján végeztetett ki. A fent említett anticionista tisztogatássorozat részeként Sztálin 1951. július 14-én nyomozást rendelt el Viktor Abakumov, állambiztonsági miniszterhelyettes ellen, aki a közép-európai koncepciók perék előkészítésében fontos szerepet játszott. Az Abakumov-ügy egyik gyanúsítottja lett M. Belkin is, aki a Rajk-per idején tanácsadóként vett részt a nyomozás irányításában. Kihallgatása során olyan „vallomást” tett, amely szerint Péter Gábor a CIA-nak kémkedett, és erről Sztálin levélben tájékoztatta Rákosit.

Az akkor már miniszterelnöki posztot is betöltő diktátor 1953 első munkanapján személyesen tájékoztatta erről Hegedűs Andrást. Beszámolt neki Péter bűnössége tárgyi bizonyítékáról is: egy fényképről, amelyen együtt látható Allen Dullesszal, az amerikai katonai hírszerzés rezidensével. A kép valójában akkor készült, amikor ők a külföldön tartózkodó háborús bűnösök kézre kerítéséről egyeztettek. Rákosi a száműzetése idején írt visszaemlékezésében azt állította, hogy 1953. január 2-án megjelent nála egy Ivanov nevű belügyi tanácsadó, és átadta neki

⁹¹ Ebben a fejezetben felhasználásra került: Kádár Éva: Péter Gábor, a „cionista összeesküvés vezetője”. Themis 2022/május <https://www.ajk.elte.hu/Themis> (2024.11.29.)

⁹² Zinner Tibor: Az 1953-as ’cionista per’. In: 1100 éves együttélés – a magyar és magyarországi zsidóság a haza és a fejlődés szolgálatában (szerk.: Püspöki Nagy Péter). Magyarországi Holocaust Emlékalapítvány, Budapest 2001. 234. o.

⁹³ Schmidt Mária: Ez a per lesz a legek lege” – Adalékok a torzóban maradt 1952-53-as budapesti zsidóellenes tisztogatásokhoz. Szombat Online. <https://www.szombat.org/archivum/ez-a-per-lesz-a-legek-lege> (2024.12.13.)

az SZKP Központi Bizottságának, amelyben Sztálin utasította őt Péter Gábor azonnali letartóztatására.⁹⁴

Péter Gábort 1953. január 3-án Rákosi egy megbeszélés ürügyével saját, Lóránt utcai villájába csalta, és ott tartóztatta le Boda György államvédelmi ezredes Piros László és Farkas Mihály jelenlétében.⁹⁵

A Sztálin által felépített koncepció szerint Péter Gábor egy olyan nemzetközi cionista összeesküvés magyarországi szálának élén állt, amelynek része volt az Abakumov-csoport, Slánsky és társai, valamint a szovjet zsidó orvosok társasága is. A Péter-ügy az Abakumov-Slánsky-szovjet orvosok perét összekötő amalgám szerepét töltötte be.⁹⁶

A Kreml-kórház orvosainak letartóztatásának bejelentését megelőzően, január 7-én az MDP KV titkársága az „államvédelmi ügyek” kivizsgálására háromtagú bizottságot nevezett ki, amely Rákosi Mátyásból, Farkas Mihályból és Nagy Imréből állt, amelybe később Gerő Ernőt és Házi Árpádot is bevonták.⁹⁷ A vizsgálat sokáig a legszigorúbb párttitok tárgyát képezte. Farkas Mihály még a „Rajk ügynél is veszélyesebbnek” ítélte Péter Gábor ügyét, aki szerint szándékosan nem buktatta le a kémkedéssel gyanúsított Szücs Ernőt, Kajli Józsefet, Kádár Jánost, és „*csak a Párt és Rákosi elvtárs utasítására volt kénytelen a leleplezéseket végrehajtani, tehát kényszer hatása alatt*”. Farkas szerint a volt ÁVH-vezető nyolc éven át fedezte a kémtevékenységet, ezért feltétlenül szükséges „*Péter Gábor kémbandájának teljes, maradéktalan felszámolása*”.⁹⁸

Rákosi a Központi Bizottság február 26-i ülésén mondott beszédében azzal vádolta Péter Gábort és társait, hogy elrejtették és megsemmisítették a cionisták kémkedésének bizonyítékait, és éberségre hívtak fel. A hallgatóság résztvevői egymást túllícitálva igyekeztek gyalázní Pétert, a tudatosan felszított gyűlölet légkörében egymást is vádolták, egyes párttagok pedig az előre megírt forgatókönyv szerint önkritikát gyakoroltak. Péter Gábort egyhangúlag kizárták a pártból, valamint Vas Zoltán és Kovács István sorsáról is döntöttek, Vast elmozdították a Tervhivatal éléről, és Kovács Istvánnak együtt vidékre helyezték őket.⁹⁹

Péter kihallgatásainak tartalmáról Rákosi fennmaradt „sajtcédulái” tanúskodnak, amelyekben részletesen előírta a nyomozást irányító Farkas Mihálynak, hogy milyen kérdésekre, témákra vonatkozóan hallgassák ki Pétert: kérdéseiknek elsősorban illegális múltjára (lebukásainak körülményeire), ausztriai, jugoszláviai, csehszlovákiai útjaira, állítólagos titkosszolgálati

⁹⁴ Hegedűs András: A történelem és a hatalom igézetében – Életrajzi elemzések. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1988. 193-194. o.

⁹⁵ Müller Rolf: Az erőszak neve. Péter Gábor – Az ÁVH vezetőjének élete. Jaffa Kiadó, Budapest 2017. 187. o.

⁹⁶ Hódos: i. m. 156. o.

⁹⁷ MNL OL PGY. 276. f. 54/225. ő. e.

⁹⁸ Farkas Vladimir: Nincs mentség – Az ÁVH alezredese voltam. Interart Stúdió, Budapest 1990. 374. o.

⁹⁹ MNL OL M-KS 276. f. 52. cs. 23. ő. e. Jegyzőkönyv a Központi Vezetőség üléséről, 1953. február 26.

kapcsolataira, valamint a cionista kémtevékenység elhárítására tett lépéseinek felderítésére kellett irányulnia.¹⁰⁰

Az ÁVH vezetőjének pozícióját Piros László vette át, és irányításával a nyomozás irányvonala kezdetben Péter mozgalmi múltjának idején elkövetett bűnei feltárására irányult. Az ÁVH felső vezetéséből került ki a letartóztatottak legnagyobb része: Dr. Bálint István orvos ezredes, Csapó Andor, az épületekért felelős gazdasági részleg vezetője, és annak helyettese, Komendó János, valamint Péter állandó kísérője, Kovács József. Velük egy időben tartóztatták le a Gyűjtőfogház parancsnokát, Bánkuti Antalt, a nyugat-európai hírszerzés osztályvezetőjét, Bauer Miklóst, a tanulmányi ügyekért felelős Szendy Györgyöt, a belső reakció elleni harcot irányító Szöllősi Györgyöt, a hírszerzést vezető Tihanyi Jánost, valamint a verőcsoportjáról hírhedtté vált Réh Alajost. Voltak köztük néhány olyanok is, akik már nem dolgoztak az államvédelem területén, mint például a korábban szintén rettegett verőcsoportot vezető Princz Gyula, aki ekkor már a büntetésvégrehajtás területén dolgozott, és Csapó elődje, Érsek Tibor, aki letartóztatásakor már a Belkereskedelmi Minisztérium főosztályvezetője volt. Őrizetbe vették az Igazságügyi Minisztériumban magas beosztásba került volt fővizsgálókat, Tímár Istvánt és Károlyi Mártont, valamint magát a miniszter dr. Décsi Gyulát is. A letartóztatottak sorsában osztozott az Egészségügyi Minisztériumban tisztséget betöltő egykori katonai elhárító, Janikovszky Béla, a KEOKH Útleveosztályát vezető Mátrai Tamás, és a titkos ellenőrzési módszerek korábbi szakértője, Szaberszki József, aki ekkor a Pénzügyminisztériumban töltött be osztályvezetői posztot.¹⁰¹

A letartóztatottak következő csoportját az államvédelem alacsonyabb beosztásban dolgozó alkalmazottai tették ki: a hatóság vezetőinek titkárnői, sofőrei, valamint Péter Gábor állítólagos kitarított szeretője, Pataki Ferencné, illetve Fehér Sándor, Péter bizalmi embere, akit egyúttal jugoszláv kémnek tartottak. Sági Ferencet, a Széchényi Könyvtár zárt anyagának felügyelője pedig azért került ebbe a csoportba, mert terhelő tanúként akarták őt felhasználni Péter mozgalmi múltjában elkövetett bűnei bizonyításához.¹⁰²

Péter rokonai, hozzátartozói sem kerülhették el a letartóztatást. Közéjük tartozott Péter felesége, Simon Jolán, aki Rákosi titkárságát vezette, emellett őrizetbe vették Sámuel nevű bátyját, nővérét, Katót, sógorát, Lusztig Gyulát, valamint unokatestvéreit, Meczner Máriát és Garamvölgyi Lászlónét is.¹⁰³

¹⁰⁰ Rákosi Mátyás „sajtcédulái” Farkas Mihályhoz Péter Gábor és társai ügyében, 1953. január. Idézi: Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez (1. kötet) (szerk.: Horváth Ibolya – Solt Pál – Szabó Győző – Zsanthy János – Zinner Tibor). KJK, Budapest 1994. 333-336. o.

¹⁰¹ Müller: i. m. 195. o.

¹⁰² ÁBTL 2.1 VI/2-11., VI/14-18., VI/22., VI/48., VI/53., VI/60., VI/63., VI/64., VI/71.

¹⁰³ ÁBTL 2.1 VI/13., VI/32., VI/35., VI/45-46., VI/49., VI/73.

A „nemzetközi zsidó összeesküvés” koncepciójához szükség volt Péter cionistákkal való kapcsolatrendszerének kidolgozására is. Ennek érdekében a zsidó vezetők közül őrizetbe vették a Magyar Izraeliták Országos Irodájának a vezetőit, Stöckler Alajost, Domonkos Miksát, a budapesti hitközség főtitkárát és Csengeri Leót, a debreceni hitközség elnökét is. A *JOINT* segélyszervezet tagjai közül a letartóztatottak közé került Bartók Ervin, Biener Alfrédné, Keszler Emil, József András és Marosi Józsefné. Az 1949-ben elítélt cionistákat is belevonták az ügybe, így a börtönorvos Dr. Dénes Bélát, az azóta internált Gálos Henriket, az ultra-orthodox Agudat pártból Grossberg Ervint és a Beneschovszky Ilonát, az izraeli követség mellé rendelt Zsidó Világkongresszus magyarországi vezetőjét, aki a Mapáj cionista párt vezetőségi tagja is volt, valamint Steiner Júliát, a követség magyar alkalmazottját. A régi vádakat újra elővették, köztük a Zsidó Tanács népellenes tevékenységére vonatkozóakat is, mivel vezetőiket, Domokost és Stöcklert korábban kollaborációval gyanúsították. A vádak szerint Zsidó Tanáccsal együtt népellenes csoportot szerveztek, a szegény zsidókat kiszolgáltatták deportálásra, és csak a gazdagokat mentették. A terhükre rótt népellenes bűntettek közül a legviszataszítóbb Raoul Wallenberg meggyilkolása volt.¹⁰⁴

Az összeesküvés pártkapcsolatainak létrehozására letartóztatták Szirmai Istvánt, a Magyar Rádió vezetőjét, Kovács Zoltánt, a budapesti pártbizottság első titkárát, valamint Vas Zoltánt, a Tervhivatal elnökét (és egyben a Központi Vezetőség tagját) is az „éberség elmulasztásának” vádjával, bár valójában zsidó származásuk miatt volt szükség rájuk a felépített koncepcióban.¹⁰⁵

A moszkvai orvosper mintájára a perben szükség volt „cionista orvosokra” is, ezért letartóztatták Benedek Lászlót, a Zsidókórház főorvosát, Szántó Györgyöt, a Néphadsereg fősebészét, Grósz István és Lőwy István szemspecialistákat, Zádor Imrét, a Kútvölgyi pártkórház ideggyógyászati osztályának főorvosát és másokat.¹⁰⁶

Az államvédelem úgy próbálta hihetővé tenni a kémszervezet vezetésére irányuló vádakat, hogy a különböző „imperialista hírszerző szerveknek” történő kémkedéssel gyanúsítottakat is belevonták az ügybe. Ilyen céllal hallgatták ki az UDB-vel kapcsolatba hozott Fehér Sándort, és Berán Ivánt, valamint Brankov állítólagos ügynökeit, Zsivko Boarovot és Nikola Jancsicsot. A korábban a háborús bűnösök Magyarországra szállítását végző Himler Márton testvérétől, Jakabtól pedig Csapó Andornak és az amerikai hadsereg ezredesének kapcsolatára vonatkozóan akartak vallomást nyerni. Állítólag Csapó megkérte Himlert, hogy Péter családi leveleit kézbesítse Amerikában élő rokonai részére. Voltak közöttük olyan gyanúsítottak, akik esetében nem tudható,

¹⁰⁴ ÁBTL 2.1 VI/56., VI/57.

¹⁰⁵ ÁBTL IX/47.

¹⁰⁶ Müller: i. m. 197. o.

hogy miként kapcsolódtak volna Péter ügyéhez, mint például egy MTT-nél leleplezett „angol katonai hírszerző”.¹⁰⁷

Ahogy az már sok más koncepció perben bevált, a Péter elleni gyanúsítás elemei közé is bekerült az, hogy a háború előtt „Horthy rendőrségének besúgója” volt. Ennek „bizonyítására” vallomásokat csikartak ki Péter régi ismerőseitől, barátaitól, az illegális munkásmozgalombeli társaitól.¹⁰⁸

Décsi visszaemlékezése szerint a Conti utcai börtönben a gyanúsítottakkal vallatóik kegyetlenebbül bántak, „*mint amilyen bánásmód, bármikor azelőtt, az ÁVH-nál előfordulhatott*”. Péter Gábor elmondta, hogy öt hónapig akkor is rajta volt a bilincs, amikor a lázát mérték, felállnia sem volt szabad. Az emiatt kialakult keringési elégtelenségtől a lába úgy megdagadt, hogy a cipőjét sem lehetett lehúzni. A kifárasztás módszerét is alkalmazták nála, ugyanis kihallgatásait mindig éjjel 10-től 3-ig folytatták. 1957-es perújítási kérelme szerint 32 hónapig volt szigorított magánzárkában.¹⁰⁹ Az őrzését Rákosi testőrségének tagjaira bízták, aki közül az egyik a cellájában felügyelt rá, és időnként felpofozta.¹¹⁰

A kezdeti koncepció így lassanként összeállt. Eszerint „Péter és bandája”, azaz a zsidó hitéletben, a társadalom és a gazdaság irányításában részt vevő vezetők, akik a nemzetközi zsidó szervezetek, főként a *JOINT* és a Zsidó Világkongresszus által biztosított támogatás segítségével szőtték összeesküvő terveiket, és végeztek kémtevékenységet Jugoszlávia, valamint az Egyesült Államok részére. A cionista orvosoknak pedig az lett volna a feladatuk, hogy a céljaik megvalósítását akadályozó párt- és állami vezetőket meggyilkolják.¹¹¹

Benedek László ellen, a készülő „cionista orvos-perben” pedig az lett volna a vád, hogy a Zsidó Tanács tagjaival együtt fent említett népellenes bűntettek (köztük Wallenberg meggyilkolása) mellett a *JOINT*-tal állt összeköttetésben, amely valójában az amerikai hírszerzés fedőszerve volt, és Péter Gábort is beszervezte erre a célra. Kémtevékenysége során a magyar egészségügyről és belpolitikai helyzetről informálta megbízóit.¹¹²

Sztálin 1953. március 5-i halála után, júniusban azonban a koncepció nagymértékben átalakult. 1953 nyarától az év végéig az orvosok és a zsidó szervezet vezetőinek nagy részét szabadon engedték, Szirmai István szintén tárgyalás nélkül szabadult, Vas Zoltánt pedig visszahelyezték párttisztviselésébe. A vádak közül eltűnt a cionista összeesküvés, az izraeli

¹⁰⁷ ÁBTL 2.1 VI/26., VI/29., VI/32-33., VI/36-37., VI/61-62.

¹⁰⁸ ÁBTL 2.1 IV/3-a., IV/22., IV/33., IV/33-a., IV/38., IV/38-a., IV/48.

¹⁰⁹ *Pünkösztől* Árpád: Menekülés Rajk árnya elől – Péter Gábor pere a nyomok eltüntetésére. Forrás, 1999/11. sz. 68-81. o. [https://library.hungaricana.hu/en/view/Forras_1999/?query=SZO%3D\(kadar\)&pg=1035&layout=s](https://library.hungaricana.hu/en/view/Forras_1999/?query=SZO%3D(kadar)&pg=1035&layout=s) (2024.12.13.)

¹¹⁰ *Koltay Gábor – Bródy Péter* (szerk.): El nem égetett dokumentumok. Szabad Tér Kiadó, Budapest 1990. 22-23. o.

¹¹¹ *Zinner*: Az 1953-as 'cionista per'. 250. o.

¹¹² *Hódos*: i.m. 157-158. o.

kémszervezettel való együttműködés, Wallenberg meggyilkolása, a kihallgatások ezek helyett I. G. Jacobson, a *JOINT* magyarországi vezetőjének személye köré összpontosultak. Az új (1953 decemberében készült) vádiratban Benedek és Stöckler esetében a hivatalos, ÁVH által ellenőrzött kapcsolat kémkapcsolattá vált, amely során Jacobsonnak államtitkokat árultak el. 1954. márciusi tárgyalásukon a kémkedést már csak hivatali titoksértésnek minősítették, minthogy a kapcsolat idején a közölt adatok köztudomásúak voltak, és nem képeztek államtitkokat. A bíróság Benedeket két évi, Stöcklert három évi börtönbüntetésre ítélte, az utóbbit valutarejtegetés miatt is. Az büntetést azonban nem kellett letölteniük, mert mind a 18-an kegyelemben részesültek, és még abban az évben szabadultak.¹¹³

Péter Gábor életét is ez a fordulat mentette meg, ugyanis így elkerülte azt, hogy egy újabb „Rajk-per” áldozatává váljon. Belkin visszavonta Péter Gáborra nézve terhelő vallomását Sztálin halála után, ezért Berija szorgalmazta a Péterrel és társaival addig lefolytatott vizsgálati eljárás megállapításainak felülvizsgálatát, amelyre egy bizottságot nevezett ki Tyiskov vezetésével.¹¹⁴ Berija utasítására fogva tartásának körülményei is javultak, Pétert megszabadították kéz- és lábbilincseitől, és megszüntették a kínvallatását.¹¹⁵

A „Péter Gábor és bandája” ügy koncepciójából 1953 nyarán eltűnt a cionista vonal, és az eredeti vádak közül csak a Jugoszláviának történő kémkedés maradt meg.¹¹⁶ A koncepcióváltás eredményeképpen a „cionizmushoz” vádjához kapcsolódó gyanúsítottak, alacsonyabb beosztású államvédelmisesek, és a pártvezetők nagy részét 1953 júniusától folyamatosan szabadon engedték, míg voltak, akiket más ügyekhez „csoportosítottak át”, Péter Gábor viszont továbbra is fogságban maradt.¹¹⁷

VI. Konklúzió

Az ismert források alapján arra a következtetésre jutottam, hogy Péter Gábornak a cionista per egyik fővádottjává válásában több tényező is szerepet játszott.

Abban, hogy Péter Gábor célpont lett, a külpolitikai viszonyok kétségtelenül meghatározó okot jelentettek, hiszen Sztálin 1945, de különösen Izrael állam 1948-as létrejötte után egyre inkább ellenségnek tekintette a zsidókat, valamint a cionizmust. A Szovjetunióban már korábban is meglévő antiszemita tendenciák felerősödtek akkor, amikor Sztálin számára világossá vált, hogy az 1948 májusában kitört arab-izraeli háborúban Izrael a nyugati államoktól kapott segítséget. Az Egyesült Államok és Nyugat-Európa, ekkorra már ellenségnek minősültek Sztálin szemében. Ezen alapultak

¹¹³ *Hódos*: i. m. 158-159. o.

¹¹⁴ *Müller*: i. m. 203-204. o.

¹¹⁵ *Koltay – Bródy* (szerk.): i. m. 22-23. o.

¹¹⁶ *Hódos*: i. m. 159. o.

¹¹⁷ *Müller*: i. m. 204-205. o.

később a keleti blokkban lefolytatott „anticionista” koncepciók perék, amelyekben a sztálini önkény korábbi harcostársakat, kommunistákat bélyegzett meg nyugati államok ügynökeiként, és végeztetett ki. Sztálin a szovjet politikai irányvonaltól akár kis mértékben is eltérő vezetőket, Csehszlovákiában Rudolf Slánskyt és vádlott-társait, Romániában többek között Lucrețiu Pătrășcanut és Ana Paukert, Lengyelországban Wladislaw Gomulkát, Magyarországon pedig Péter Gábort és társait egy világméretű, amerikai-izraeli központú, szovjetellenes, cionista összeesküvés részeseként, láncszemeiként bélyegezte meg, és legtöbbjüket el is ítélte.

Azonban Pétert nem csak zsidó származása tette alkalmassá erre a szerepre, hanem az a körülmény is, hogy az ÁVH élén állt. Sztálint az államvédelmi vezetők mindig is gyanakvással töltötték el, hiszen nagyon sok információval rendelkeztek arról, hogy a diktátor milyen eszközökkel számolt le politikai ellenfeleivel. Emellett Sztálint az államvédelmi szervekbe beépült ellenségtől való rettegéssel is arra készítette, hogy koncepciók perék útján szabaduljon meg azok vezetőitől. Az 1951-ben Berija, valamint a hozzá közel álló csoport ellen megindult támadás már a Péter Gábor-ügy közvetlen előzményének, és külpolitikai kiváltó okának tekinthető, mivel Péter a Sztálin által megkonstruált antiszemita, anticionista koncepcióban lényegi szerepet szánt a zsidó származású államvédelmi vezetőknek, mint a „nyugati országok kémeinek”, illetve az „nemzetközi cionista összeesküvés” fedezőinek, az ellene való harc tudatos szabotálóinak.

Kemény Bálint

jogballgató (PTE-ÁJK)

Az online világ és az emberkereskedelem metszéspontja Andrew Tate esettanulmányán keresztül

I. Bevezetés

A közösségi média a korai kétezres években tett szert óriási népszerűsége és diadalmenete a mai napig töretlen. A ma élő emberek – talán az idősebb generációk egy részét leszámítva – már el sem tudják képzelni a mindennapi életüket online interakciókra épülő appok nélkül.¹ Kijelenthetjük, hogy a közösségi média örökre megváltoztatta világunkat.²

Azonban a szociális média megjelenésekor még senki sem gondolt a benne rejlő veszélyekre. Ezen veszélyek közé sorolható az internetes zaklatás,³ vagy éppen az, hogy könnyen függőséget okoz.⁴ Ezen kívül károsan hathat különösen a gyerekek mentális egészségére,⁵ és megkönnyítheti bűnelkövetők számára a személyes adataink ellopását.⁶ Továbbá lehetőséget biztosít radikális nézetek és elnyomó rendszerek propagandájának terjesztésére.⁷ Végül, de nem utolsó sorban az emberkereskedelemre specializálódott nemzetközi szervezett bűnözés is kiaknázza az internet adta előnyöket.⁸

A különféle nemzetközi bűnszervezetek az online közeget és technológiát azóta használják fel az áldozatok behálózására, amióta léteznek. Ez az elmúlt évtizedekben sajnos csak fokozódni látszik. Az emberkereskedelemmel kapcsolatban egy 2018-as jelentés szerint 100 áldozatból 55 állította, hogy az interneten ismerkedett meg a kizsákmányolójával.⁹ Egy 2021-es jelentésből pedig világosan

¹ Phil Longstreet – Stoney Brooks: Life satisfaction: A key to managing internet & social media addiction. *Technology in Society* 2017/8. sz. 73-77. o.

² Sinan Araç: The Hype Machine – How social media disrupts our elections, our economy, and our health – and how we must adapt. Currency, New York 2020. 208. o.

³ Ambrus István – Ujvári Ákos: A zaklatás bűncselekményének gyermekévei. *Magyar Jog* 2016/7-8. sz. 431. o.

⁴ Farkas Csaba: Online világ, offline veszélyek - Terjedő internet-függőség. *Élet és Tudomány* 2009/28. sz. 880-882.o.

⁵ Stevie Chancellor – Munmun de Chodhury: Methods in predictive techniques for mental health status on social media: a critical review. *Digital Medicine*. 2020. 7 o.

⁶ Pradeep Kumar Puram: Online scams: Taking the fun out of the internet. *Indian Journal of Computer Science and Engineering*. 2011/2. sz.560. o.

⁷ Faisal Aziz – Muhammad Kaqbad Alam – Nasir Khan – Khaqan Mehmood – Jan Muhammad – Saba Afzal: Political Propaganda on the Internet: A Systematic Review. *Migration Letters* 2024/21. sz. 1084. o

⁸ Campbell Fraser: An analysis of the emerging role of social media in human trafficking: Examples from labour and human organ trading. *International Journal of Development Issues*. 109.o.; Alicia Marie Terrwilliger: The role of social media in human trafficking victimization. *NSUWorks*. Nova Southeastern University, Fort Lauderdale. 2021. 40. o.

A fentebb idézett cikkekből kiderül például, hogy az emberkereskedők nagy előszeretettel hálózzák be áldozataikat közösségi médiás felületeken közzétett megtévesztő álláshirdetésekkkel, illetve, hogy mennyivel könnyebb az interneten elrejtteni személyazonosságukat és valós szándékaikat (utóbbiról ld. bővebben a II. 3 alpontot).

⁹ Vanessa Bouché: Survivor Insight. The Role of technology in Domestic Minor Sex Trafficking. THORN https://www.thorn.org/wp-content/uploads/2018/06/Thorn_Survivor_Insights_061118.pdf 6. o (2024.07.17.)

kitűnik, hogy az emberkereskedők által az interneten behálózott személyek száma exponenciálisan növekszik. A jelentés tanúsága szerint 2020 és 2021 között az Instagramon behálózott személyek száma 95, a Facebookon behálózott személyek száma pedig 125 %-al nőtt.¹⁰

Mindebből világosan megállapítható, hogy az online média és az emberkereskedelem számos ponton összeérnek, hiszen az internetes környezet kiváló lehetőséget biztosít a bűnözők számára áldozataik – különösen fiatalok, gyerekek – becserkészésére, mivel lehetővé teszi számukra, hogy nagy távolságokra, akár országhatárokon túlnyúlóan is kiterjesszék tevékenységüket. Az online közösségi platformok és az emberkereskedelem ilyen módon történő összefonódása 2022 decemberében robbant be igazán a köztudatba, amikor Andrew Tate internetes celebritást letartóztatták Romániában és nemi erőszakkal, emberkereskedelemmel, valamint szexuális kizsákmányolásra épülő bűnszervezetben való részvétellel vádolták meg.¹¹

A tanulmány célja a közösségi média és az emberkereskedelem összefüggéseinek megvilágítása Andrew Tate esetén keresztül, külön kitérve a közösségi média veszélyeire, azon belül a fiatalok emberkereskedőknek való kitettségére és az interneten működő emberkereskedő hálózatok módszereire. Ezen kívül Tate már ismert magatartásait kísérlem meg értékelni a magyar büntetőjog szerint. Ehhez az alábbiakban először bemutatom az emberkereskedelem jelenségét, és annak az online világgal való általános összefüggéseit, melyet követően részletesen elemzem Andrew Tate magatartásait, hogy aztán a magyar büntetőjog szabályai alapján minősítsem azokat, és végül a dolgozat következtetéseiben helyzetképet adjak az emberkereskedelem online megnyilvánulásáról, és a leküzdésének lehetséges módozatairól.

II. Az emberkereskedelem és a modern technológia vívmányainak összefüggései

II. 1. Az emberkereskedelem általános bemutatása

Az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdése leszögezi, hogy senkit sem lehet szolgátságban tartani és hogy tilos az emberkereskedelem. A XII. cikk (1) bekezdése pedig kimondja, hogy mindenkinek joga van munkája és foglalkozása szabad megválasztásához. a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (továbbiakban: Btk.) 192. szakasza ezen rendelkezésekkel összhangban rendeli büntetni az emberkereskedelmet.

A 192. § (1) bekezdése az immateriális adásvételi magatartásokat, valamint a *sui generis* jellegű bűnszegédi magatartásokat fedi le.¹² A (2) bekezdés a kizsákmányolás emberkereskedelemmel

¹⁰ Polaris Project: Polaris Analysis of 2020 Data from the National Human Trafficking Hotline <https://polarisproject.org/wp-content/uploads/2022/01/Polaris-Analysis-of-2020-Data-from-the-National-Human-Trafficking-Hotline.pdf> 8.o. (2024.04.21.)

¹¹ Lucy Williamson – George Wright: Andrew Tate charged with rape and human trafficking. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-65959097> (2024.04.21.)

¹² Btk. 192. § (1) bekezdés

kapcsolatos másik alapcselekményéről rendelkezik, míg a (3) bekezdés pedig a részesi magatartásokat rendeli büntetni.¹³

A (4) bekezdés a szervkereskedelem, valamint a szexuális céllal elkövetett emberkereskedelem eseteit rendeli büntetni. Az (5), valamint a (6) bekezdések pedig a minősítő körülményeket határozzák meg és rendelkeznek azoknak az alapcselekményeknek tárgyi súlyával arányosan történő büntetéséről.¹⁴ A (7) bekezdés az előkészületi magatartást rendeli büntetni. A Btk. az ilyen magatartásokat a bűncselekmény társadalomra való fokozott veszélyessége miatt külön rendeli büntetni.¹⁵

Külön kiemelendő, hogy a 192. § (8) bekezdése a fogyasztót, vagyis a bűncselekmény igénybe vevőjét rendeli büntetni. Ez a fejlett európai büntetőjogokban már alapvetésként kezelt azon gondolat magyarországi megjelenése, amelynek lényege abban áll, hogy prostitúció esetén nem a prostituáltat, hanem a prostitúcióra kényszerítő és az azt kihasználó személyeket kell bűnösnek tekinteni.¹⁶

A bűncselekmény jogi tárgya az emberi szabadsághoz és az önrendelkezési joghoz fűződő társadalmi érdek, továbbá az emberi méltóság, amellyel nem összeegyeztethető a gondolat, hogy az ember bármilyenfajta kereskedelmi formának tárgya legyen, valamint a kizsákmányolás tilalma.¹⁷ A bűncselekmény passzív alanya csak élő természetes személy lehet.¹⁸ A bűncselekmény megvalósítható más személy eladásával, megvásárlásával, elcserélésével, ellenszolgáltatásként való átadásával és átvételével, valamint a másik embernek az előbbi tevékenységek megvalósítása érdekében történő szállításával, elszállásolásával, elrejtésével, és megszerzésével.¹⁹ Azonban a bűncselekményt a gyakorlatban jellemzően a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva követik el.

Ami a kiszolgáltatottságot illeti, a Btk. nem foglalkozik a kérdéssel. Annak törvényi fogalmát nem tartalmazza, ezért a fogalom értelmezésekor a 2011/36/EU irányelvből kell kiindulni. Ennek meghatározása szerint a kiszolgáltatottság „*olyan helyzet, amelyben az adott személy tényleges vagy elfogadható választási lehetőség hiányában kénytelen alávetni magát az adott visszaélésnek.*”²⁰ A kiszolgáltatott helyzet tehát nem jelenti *eo ipso*, hogy az érintettet valamilyen sérelem éri, hanem „csak” azt fejezi ki, hogy az áldozat ebben az élethelyzetében nem ura saját életének, nem tudja azt akaratának megfelelően

¹³ Btk.192. § (2) és (3) bekezdés

¹⁴ Btk.192. § (4), (5) és (6) bekezdés

¹⁵ Btk. 192. § (7) bekezdés

¹⁶ Btk. 192. § (8) bekezdés; Daniela *Danna*: Client-Only Criminalization in the City of Stockholm: A Local Research on the Application of the “Swedish Model” of Prostitution Policy. Springer Nature 2011/9. sz. 18. o.

¹⁷ *Belovics* Ervin – *Molnár* Gábor Miklós – *Sinku* Pál: Büntetőjog II. Különös rész. Orac Kiadó, Budapest 2023. 196. o.; *Gál* István László: Magyar Büntetőjog – Különös Rész. Osiris Kiadó, Budapest 2023. 116. o.

¹⁸ *Belovics* – *Molnár*: i. m. 196. o.

¹⁹ Uo.

²⁰2011/36/ (EU) irányelve az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, 2. cikk (2) bekezdés.

irányítani, teljes egészében egy másik ember akaratától függ. A kiszolgáltatott helyzet abban az esetben tesz szert büntetőjogi relevanciára, ha az a személy, akinek az áldozat ki van szolgáltatva, ezzel a helyzettel visszaél: áldozatának valamilyen (akár fizikai, akár egészségügyi, anyagi) kárt vagy hátrányt okoz.²¹

Könnyű belátni, hogy egy kiszolgáltatott helyzetben levő személlyel szemben mennyivel egyszerűbb a bűncselekmény elkövetése: az emberkereskedelem áldozatainak jelentős része anyagilag nélkülözni kényszerül, értelmi szempontból erősen deprivált, tájékozatlan, végzettség nélküli, kábítószerfüggő vagy alkoholbeteg.²²

A bűncselekmény immateriális. A törvényi tényállás alapesetei nem tartalmazzak eredményt.²³ A bűncselekmény nem *delictum proprium*, így elkövetője tettesként és részesként is bárki lehet, azonban fontos kiemelni, hogy a bűncselekmény elkövetése csak szándékosan lehetséges.

Ez a szabályozás viszonylag új A Btk. 192. §-át 2020-ban módosították, aminek lényege alapvetően két szakasz összevonása, valamint a büntetési tételeik szigorítása.²⁴ Ezelőtt a Btk. két külön tényállásban szabályozta ezeket a bűncselekményeket. Külön létezett a 192. § által pönalizált emberkereskedelem és a 193. § alatt leírt kényszerszermunka.²⁵ A korábbi, kazuisztikusabb megoldás elvetése és a büntetési tételek súlyosítása mellett nagyon fontos és releváns újítása még a 2020-as módosításnak, hogy a (8) bekezdésben büntetni rendeli az emberkereskedelem és a kényszerszermunka áldozatának munkáját vagy szexuális szolgáltatásait igénybe vevő személyt (a „fogyasztót”) is.²⁶ Az újítás további fontos pozitívuma még, hogy lényegesen nagyobb hangsúllyal jelenik meg benne a kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet fogalma.²⁷

²¹ Bolyki Orsolya: A kiszolgáltatottság fogalmának jogi értelmezése, különös tekintettel az időskorú áldozatokra. *Ügyészek lapja* 2022/1. sz.

²² C. P. Bhunu, S. Mushayabasha: Prostitution and drug (alcohol) misuse: the menacing combination. *Journal of Biological Systems* 2012/2. sz. 177-193. o.; Klea Ramaj: The aftermath of human trafficking: exploring the albanian victims' return, rehabilitation, and reintegration challenges. *Journal of Human Trafficking* 2023/9. sz. 415. o.

²³ *Belovics – Molnár – Sinku*: i. m. 197. o.

²⁴ 2020. évi V. törvény Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról 9. §

²⁵ *Belovics – Molnár – Sinku*: i. m. 197. o.

²⁶ Btk. 192. § (8) bekezdés

²⁷ Huszár Julianna: Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel. *Belső Szemle* 2022/2. sz. 317. o. Ami a kizsákmányolást illeti, az a 2011/36/EU irányelv 2. cikk (3) bekezdésének értelmében „magában foglalja legalább a prostitúcióhoz kapcsolódó kizsákmányolást vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, a kényszerszermunkát vagy -szolgáltatásokat - ideértve a koldulást, a rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatokat, a szolgásként -, vagy a bűncselekményekhez kapcsolódó kizsákmányolást, vagy a szervek kivételét, vagy a bérnyasághoz, a kényszerházassághoz vagy a jogellenes örökbefogadáshoz kapcsolódó kizsákmányolást.”

A módosítás kétségtelen erényei mellett azonban mutatkoznak hiányosságok is. A Btk. 192. §-a teljes egészében ignorálja az internetet, mint lehetséges tényállási elemet, holott ez elengedhetetlenül fontos aspektus a XXI. századi bűnszervezetek esetében.²⁸

Ennél az alpontnál érdemes megemlíteni, hogy – bár első hallásra kétségtelenül meglepőnek tűnhet – a szexuális céllal elkövetett emberkereskedelem elkövetői között meglepően magas a nők aránya: amíg az összébűnözésben a női elkövetők aránya 17-18 %, addig az emberkereskedelem esetében ez eléri a 38 %-ot is.²⁹ A női elkövetők viszonylag magas aránya egyebek mellett arra is visszavezethető, hogy egyrészt gyakran nem önként, hanem más (jellemzően férfi) elkövetők irányítása alatt cseleksznek, másrészt sokszor barátaikat, családtagjaikat kívánják támogatni a bűncselekmény elkövetésével.³⁰ Esetenként nagyon nehéz felderíteni, hogy az emberkereskedelem részt vevő személyek, különös tekintettel a nőkre, áldozatok vagy pedig elkövetők. Egyfelől alkalomadtán maguknak az érintetteknek sem egyértelmű, például azt hiszik, kizsákmányolójuk szereti őket, illetve nagyon gyakran a tényleges áldozatok is úgy fogják fel magukat, mint akik valami tisztátlan, bűnös dolgot követtek el, továbbá az sem hagyható figyelmen kívül, hogy nagyon sokszor egyszerűen nem mernek vallomást tenni, mivel legalább annyira félnek a rendőrségtől, mint a bűnszervezetektől.³¹

Nagyon fontos kiemelni, hogy az emberkereskedelem nem egyenlő a szexkereskedelemmel: az emberkereskedelem áldozatainak túlnyomó többsége, mintegy 60 %-a munkacélú kizsákmányolás áldozata, például mezőgazdasági munkára kényszerítik.³² Jóllehet ez a cikknek nem témája, de ettől függetlenül is fontosnak tartom kihangsúlyozni, hogy nem szabad abba a hibába esnünk, hogy csak a szexuális céllal elkövetett emberkereskedelem elszendvedőit tekintjük áldozatoknak.

II.2. Az online világ szerepe az emberkereskedelemben

Ahogy az már említésre került, az online világ kiváló lehetőségeket biztosít az emberkereskedelem elkövetői számára. Azonban nem arról van szó, hogy az internetes tér gyökeresen átalakította volna az emberkereskedelmet. Sokkal helyénvalóbbnak érzem azt a megállapítást, hogy a bűncselekmény hagyományos elkövetési módjai az online térbe költöztek. Ez a jelenség a Covid-járvány

²⁸ Ráadásul a jelenség felismerése egyáltalán nem újdonság. Az Európa Tanács már 2007-ben kiadott egy jelentést, amelyben az online világ és az emberkereskedelem összefüggéseit vizsgálta: <https://rm.coe.int/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings-full-rep/1680a73e49> (2024.04.21.)

²⁹ Windt Szandra: Láthatatlan emberek – a magyarországi emberkereskedelemről. Vigilia 2023/6. sz. 5. o.

³⁰ Uo.

³¹ Windt Szandra: Elkövető és/vagy áldozat? (Az emberkereskedelem áldozatai által kényszer/fenyegetés hatására elkövetett jogellenes cselekményekről) Belügyi Szemle 3023/10. sz. 1911. o.

³² Bálint Réka: Emberkereskedelem Magyarországon. Jogi tanulmányok 2022/19. sz. 278. o.

következtében felerősödött.³³ Az internetnek alapvetően a bűncselekmény elkövetésének két mozzanatában lehet kulcsfontosságú szerepe: a toborzásban és a kizsákmányolásban.³⁴

Ami a toborzást illeti, a különféle közösségi média- és randiappok ezen a területen nagyban megkönnyítik az elkövetők dolgát, hiszen így sokkal egyszerűbb a leendő áldozatokkal való kapcsolatfelvétel, mivel azok nem egyszer számos személyes adatot, így lakóhelyüket, életkorukat, családi állapotukat, illetve további bizalmas információkat is feltöltenek magukról.³⁵ Az amerikai Szövetségi Nyomozóhivatal (*Federal Bureau of Investigation*, a továbbiakban: *FBI*) egyik a témával foglalkozó szolgálati közleménye kifejezetten úgy fogalmaz, hogy az internet gyakorlatilag lehetővé teszi az emberkereskedők számára, hogy azok bárkivel kapcsolatba lépjenek a világon.³⁶

Különösen hatékony a közösségi médiás ismerkedés kiskorúak behálózása esetében. Egy gyermeket összehasonlíthatatlanul könnyebb online megtéveszteni, amikor nincsenek ott a szülei vagy a pedagógusai, hogy megvédhessék. A már idézett 2021-es jelentés tanúsága szerint a szexkereskedelem áldozatainak csak 8,8 %-a volt nagykorú, amikor az elkövetők kapcsolatba léptek vele.³⁷ A fentebb említett *FBI*-közlemény pedig egy olyan esetet említ, amiben egy emberkereskedő kifejezetten olyan fiatal lányokat környékezett meg a világhálón és kényszerített később szexmunkára, akik megélhetési nehézségeikről posztoltak a közösségi médiában.³⁸

A kizsákmányolásra pedig kézenfekvő megoldást nyújtanak a különböző „*streaming*” platformok, amelyeken főképp fiatal lányok szexuális szolgáltatást nyújtanak kamerán keresztül mások számára. Az online szexipar legfontosabb tulajdonsága, hogy ezáltal az elkövetők sokkal nagyobb anonimitást élvezhetnek, miközben részt vesznek az áldozat kizsákmányolásában.³⁹ Az online történő szexuális kizsákmányolással kapcsolatos legfontosabb, a jelenséget elbagatellizálni, mentetetni akaró érv az, hogy sokkal biztonságosabb a nők számára, hiszen nem involvál fizikai érintkezést.⁴⁰ Erre a legjobb ellenérv, egyben az online szexkereskedelem egyik leghírhedtebb példája a *Rape Camp*-eset: egy amerikai férfi 1999-ben egy olyan weboldalt hozott létre, amelyen az előfizetők

³³ *Windt* Szandra: A világjárvány hatása az emberkereskedelemben az első két év tapasztalatai alapján. *Belügyi Szemle* 2022/2. sz. 335 o.

³⁴ Európa Tanács, GRETA: Online and technology-facilitated trafficking in human beings (továbbiakban: COE, GRETA: Online trafficking) https://rm.coe.int/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings-full-rep/1680a73e49_11.o. (2024.04.21.)

³⁵ Federal Bureau of Investigation: Public Service Announcement. <https://www.ic3.gov/Media/Y2020/PSA200316> (2024.05.17.)

³⁶ Uo.

³⁷ Polaris Project: Polaris Analysis of 2020 Data from the National Human Trafficking Hotline.

³⁸ Federal Bureau of Investigation: Public Service Announcement.

³⁹ Donna *Hughes*: Prostitution Online. *Journal of Trauma Practice* 2003/1. sz. 5. o.

⁴⁰ Gender and Social Change: <https://gender-and-social-change.org/s/omeka/page/risks-and-benefits#:~:text=There%20are%20both%20risks%20and,some%20forms%20of%20sex%20works> (2024.10.11.)

élő közvetítés során irányíthatják a tényleges elkövetőket, hogy azok milyen módon kínozzák vagy erőszakolják meg a videókban szereplő nőket.⁴¹

Nagyon fontos még kiemelni, hogy rendkívül gyakran az online tér segítségével valósul meg az áldozatok prostituálti szerepbe való belezsarolása. Az elkövetők (jellemzően „loverboy”-ok) intim képeket vagy felvételeket kérnek áldozataiktól, majd azok közösségi oldalakon történő közzétételével fenyegetik őket, amennyiben nem teszik azt, amit mondanak nekik.⁴² Ezt a jelenséget nevezi a szakirodalom bosszúpornónak.⁴³

II.3. Az áldozatok online térben történő toborzása és behálózása

A cikk témájának szempontjából releváns szexuális célú emberkereskedelem áldozatainak online toborzásának egyik leggyakoribb megjelenési formája az úgynevezett „loverboy-módszer”.⁴⁴ Ennek keretei között az elkövető magát megjátszva, a külvilágot megtévesztve közel férkőzik leendő áldozatához, kiismeri annak szokásait, hobbijait, családi hátterét, majd bizalmi vagy romantikus kapcsolatot alakít ki vele, egyes esetekben érzelmi függőséget kialakítva, miközben arra törekszik, hogy elszeparálja őt családjától és barátaitól, hogy végül egyedül benne bízson meg.⁴⁵ Egyes elkövetők annyira jól manipulálják áldozataikat, hogy azok akár még hamis tanúvallomást is hajlandóak tenni az érdekükben, mivel őszintén azt hiszik, hogy az elkövető valójában szereti őket.⁴⁶ Ennek oka az, hogy az emberkereskedők első sorban az alacsonyabb intellektusú, könnyen megtéveszthető, érzelmileg deprivált személyeket részesítik előnyben áldozataik kiválasztásakor.⁴⁷

Napjainkban természetesen a *loverboy*-módszer jellemzően valamilyen közösségi médiaplatformon – ahol az elkövető nem ritkán egy hamis profil mögé bújik – megy végbe, hiszen az interneten ezerszer könnyebb kiismerni az áldozat szokásait és információkat gyűjteni róla.⁴⁸

⁴¹ Donna Hughes: „Welcome to the Rape Camp” Sexual Exploitation and the Internet in Cambodia. *Journal of Trauma Practice* 2000/1-2. sz. 12. o.; A *Rape Camp*-ügy azért is figyelemreméltó a dolgozat szempontjából, mert annak elkövetője Andrew Tate-hez hasonló szexista nőgyűlölő volt, aki azt állította, azért követte el a bűncselekményét, mert azt remélte, ezzel elősegítheti a további nők elleni erőszakot.

⁴² COE, GRETA: Online trafficking; Sarthak Rathod, Akhlesh Kumar, Dr. S. K. Jain: Cyber Psychological Case Studies of Sextortion for Identifying the Accused in the Offences Committed on Social Media. *International Journal of Scientific Research in Computer Science, Engineering and Information Technology* 2022/1. sz. 45. o.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Szó szerint fordítva „szerelmes fiú”, de az angol nyelvű szlengben ez a minden szempontból tökéletes férfipartnernt jelenti. Ld.: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Lover%20Boy> (2025.01.14.)

⁴⁵ Guiomar Merodio – Elena Duque – Juan Carlos – Axt Peñá: They Are Not Romeo Pimps, They Are Traffickers: Overcoming the Socially Dominant Discourse to Prevent the Sex Trafficking of Youth. *Qualitative Inquiry* 2020/8-9. sz. 1015. o.

A témában még lásd még ezt a közleményt: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/prolific-love-fourteen-young-victims-of-lover-boys-saved-in-spain> (2024.05.23.)

⁴⁶ Mascha Körner: Police Investigations in “Loverboy” Cases. The modus operandi of “loverboys” – challenges of law enforcement in dealing with the offence of trafficking in human beings. *SIAC-Journal – Journal for Police Science and Practice* 2020. International edition 77. o.

⁴⁷ Windt Szandra: Az emberkereskedelem jelensége a Btk. 192. § alapján. *Ügyészek Lapja* 2020/06. sz.

⁴⁸ Nazafarin Nazemi: Role of Internet in Human Trafficking. *Indian Journal of Social Development* 2011/11. sz. 550-553.o.

Kapcsolatuk során az elkövető aztán kompromittáló információkat, a leggyakrabban intim felvételeket igyekszik szerezni az áldozatról, amelyeket arra használ fel, hogy az áldozatot zsarolással prostitúcióra kényszerítse.⁴⁹ Nem példátlan továbbá, hogy az emberkereskedők hamis állásajánlatokkal verik át áldozataikat, például modellkedés ígéretével.⁵⁰

A technológia vívmányai, különösképpen az internet nagyban megkönnyíti a szexuális szolgáltatások reklámozását és értékesítését, ami kiválóan szemlélteti, hogy az online világ és a közösségi média nem csak a toborzást, hanem az áldozatok kizsákmányolását is hatalmas mértékben megkönnyíti.⁵¹ Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni a szexuális cselekmények streamelését és a pornóipart, amelynek szereplői nem ritkán szintén emberkereskedelem áldozatai.^{52,53}

Másfelől az internet és a közösségi média, különösképpen az olyan nehezen feltörhető appok, mint a *Signal* nagyban megkönnyítik az emberkereskedő hálózatok működését, koordinációját, valamint rejtve maradásukat a különböző bűnüldöző szervek előtt.⁵⁴ A közösségi média abból a szempontból is relevanciával bír az emberkereskedelem szempontjából, hogy lehetővé teszi az áldozatok folyamatos megfigyelését, nyomon követését vagy akár magánszféráról való teljes megfosztását.⁵⁵

III. Andrew Tate esettanulmánya

E pont során az egykori küzdősportoló életútját fogom röviden áttekinteni. Még az elején fontosnak tartom leszögezni, hogy Tate életéről és ténykedéséről (még) nem születtek tudományos igényű munkák, így ebben a részben kénytelen vagyok újságcikkekre támaszkodni.

Emory Andrew Tate III 1986-os születésű amerikai-brit médiaszemélyiség, üzletember, egykori kickboxoló. Eredetileg a *Big Brother* című brit valóságshow tizenhetedik évadában való szereplése miatt tett szert széleskörű hírnévre.⁵⁶ Tate ezt követően öccsével, Tristan Tate-tel

⁴⁹ COE, GRETA: Online trafficking

⁵⁰ Lauren Ann *Agrigento* – William Paul *Taylor*: Stuck in traffick: a contextual analysis of human trafficking advertisenets.

https://www.acf.hhs.gov/sites/default/files/documents/otip/public_comment_from_researchers_from_louisiana_state_university_0.pdf 4. o. (2024.04.28.)

⁵¹ Kelleytina *Williams* – Jean *Mubammad*: How does the Dark Web Influence Human (and Sex) Trafficking? What Security Implementations are Involved in the Dark Web? <https://par.nsf.gov/servlets/purl/10284706> 5.o. (2024. 04.20.); COE, GRETA: Online trafficking

⁵² COE, GRETA: Online trafficking

⁵³ Utóbbira nagyon jó közelmúltbeli példa az a kecskeméti eset, amikor egy férfi neki kiszolgáltattott nőket – köztük a feleségét – kényszerítette prostitúcióra oly módon, hogy a róluk készült erotikus felvételeket online reklámozta. Erről bővebben: <https://ugyesszeg.hu/kiszolgáltattott-noket-koztuk-feleseget-kenyszeritette-prostitutiora-a-bacs-kiskun-varmegyei-fougyesszeg-sajtokozlomenye/> (2025.01.14.)

⁵⁴ COE, GRETA: Online trafficking 12. o.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ A cikk témájának szempontjából érdemes megemlíteni, hogy Tate-et azért rúgták ki a sorozatból igen gyorsan – mindösszesen hat nap után – mert az övével megtámadott egy nőt. Az incidenst – amely a közösségi média-sztár állítása szerint a nő beleegyezésén alapult – itt lehet megtekinteni: <https://www.thesun.co.uk/tvandshowbiz/1283688/watch-the-video-that-made-big-brother-bosses-throw-andrew-tate-off-the-show/> (2025.01.14.)

webkamerás vállalkozást indított, amelynek lényege az volt, hogy a fivérek által foglalkoztatott nők videóhívásokat folytattak a kliensekkel, amelynek során szexuális aktusokat végeztek, de bizonyos esetekben elhitették ügyfeleikkel, hogy szerelmesek beléjük vagy akár egy párt is alkotnak, majd ezáltal pénzt csaltak ki tőlük, amelynek legnagyobb részét a Tate-fivérek tették zsebre.⁵⁷ Egy későbbi interjúban Tristan Tate beismerte, hogy elveszik az „alkalmazottaik” által keresett pénz nagy részét.⁵⁸

Ezt követően Tate közösségi médiás karrierbe kezdett, amelynek során alapvetően fényűző életéről posztolt képeket és videókat, valamint azt „tanította” követőinek, hogy hogyan kell nőket elcsábítani.⁵⁹ Ebben az időszakban nem egyszer posztolt szélsőjobboldali, szexista és rasszista töltetű üzeneteket internetes platformokon. Például a #MeToo mozgalom kapcsán azt fejtegette, hogy a megerőszkolt nőknek „viselniük kellene valamiféle felelősséget,” amiért megerőszkolták őket.⁶⁰ Tate közösségi médiás megjelenései során az (állítólag) tulajdonában álló luxuskocsikról és -ruhákról számolt be, valamint azt hangoztatta, hogy ő egy „ultraférfias” férfi, aki bármilyen nőt megkaphat, akit csak akar (lásd 1. ábra).⁶¹ Tate ezek mellett nem egyszer használt agresszívan nőgyűlölő, vagy legalábbis a nőket lenéző, egyébiránt zavaros kijelentéseket – ez pedig ahhoz vezetett, hogy Tate-et ebben az időszakban már számos közösségi médiás platformról (a Facebook-ról, a TikTokról, az Instagramról, stb.) kitiltották; saját bevallása szerint elsősorban „hagyományos férfias értékei” miatt (lásd 2. ábra).⁶²

⁵⁷ Emer Scully: Brothers make millions using webcam girls to sell „sob” stories to desperate men. Mirror. <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/brothers-make-millions-using-webcam-26508739> (2024.04.19.)

⁵⁸ Uo.

Rebecca Jennings: The indictment of misogynist influencer Andrew Tate, explained. Vox. <https://www.vox.com/culture/2023/1/4/23539528/andrew-tate-arrest-jail-rape-human-trafficking> (2024.04.19.)

⁵⁹ Orla Barry: Arrest of online influencer Andrew Tate puts Romania’s webcam industry in the spotlight. The World. <https://theworld.org/stories/2023/05/30/andrew-tate-arrest-puts-romania-s-sexcam-industry-spotlight> (2024.04.25.); Shanti Das: Inside the violent, misogynistic world of Tiktok’s new star, Andrew Tate. The Guardian. <https://www.theguardian.com/technology/2022/aug/06/andrew-tate-violent-misogynistic-world-of-tiktok-new-star> (2024.04.25.)

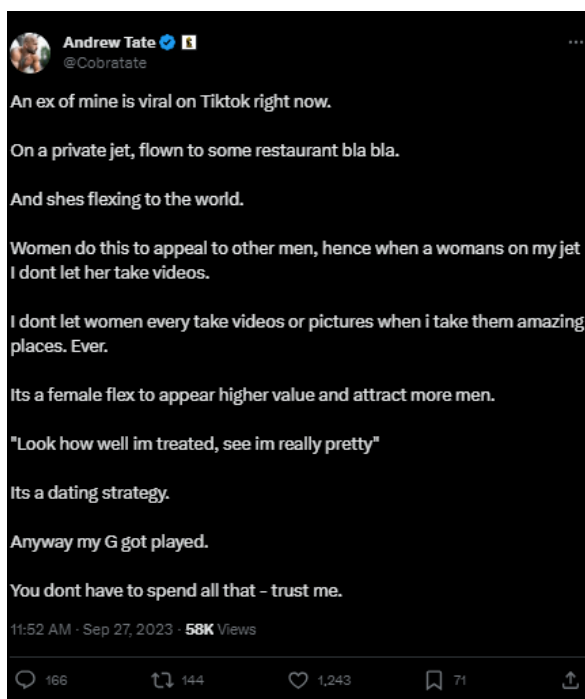
⁶⁰ Lindsay Dodgson: Andrew Tate’s biggest legal challenge will be his own statements on rape and exploitation, lawyers says. Business Insider. <https://www.businessinsider.com/andrew-tate-how-own-statements-now-huge-legal-problem-2023-1#he-said-women-who-have-been-raped-should-bear-some-responsibility-3> (2024.04.25.)

⁶¹ Shanti Das: Inside the violent, misogynistic world of Tiktok’s new star, Andrew Tate. The Guardian.

⁶² Todd Spangler: Andrew Tate complains that „traditional masculine values” got him banned from internet platforms. Yahoo Entertainment. <https://sports.yahoo.com/entertainment/andrew-tate-complains-traditional-masculine-212628282.html> (2024. 04. 25.)

1. ábrd³

2. ábrd⁴

Nagyon fontos kiemelni, hogy Tate üzeneteivel első sorban a fiatal, 13 év körüli fiúkat igyekezett elérni – ami érthető, hiszen egy idősebb, már kiforrott értékrenddel rendelkező fiút/férfit

⁶³ <https://threadreaderapp.com/thread/1609294559716204545.html> (2025.01.14.)

⁶⁴ <https://twitter.com/Cobratate/status/1707075652183036300> (2025.01.14.)

sokkal nehezebb ilyen kijelentésekkel manipulálni. Ijesztő adat, hogy Tate-nek 4,7 millió követője volt az Instagramon (mielőtt a profilját letiltották), és a #AndrewTate hashtag több, mint 12,7 milliárd(!) megtekintést produkált.⁶⁵

Ahogy Tate egyre nagyobb népszerűsége tett szert, az összeesküvés-elméletek zavaros vizeire evezett. Előszeretettel beszélt arról, hogy a minket körülvevő világ valójában csak szimuláció, „mátrix,” amit a gazdagok irányítanak és egyedül ő tudja megtanítani a követőit, hogy hogyan szabadulhatnak ki belőle – ami által „*Top G*-vé,” vagyis „minden téren életképes” alfabímmé válhatnak (lásd 3. ábra).⁶⁶ Tate ezen tudásának átadása céljából indította el a *Hustlers University* nevű internetes tanfolyamot, amivel állítólag megtanítja az embereket, hogyan lehetnek képesek kiszabadulni a mátrixból, jóllehet a beszámolók szerint a kurzus során első sorban arról volt szó, hogyan lehet minél több pénzt keresni.⁶⁷

Tweets Tweets & replies Media Likes

 Pinned Tweet

 Andrew Tate @Cobratate · 17h

My unmatched perspicacity coupled with sheer indefatigability makes me a feared opponent in any realm of human endeavor.

For every domain the Matrix shuts down, we have dozens ready to replace it.

Find The Real World here:
jointherealworld.com

 4.5M 4,665 8,024 97.4K

3. ábra⁶⁸

⁶⁵ Morgan *Sung*: The internet can't stop talking about Andrew Tate. NBC News. <https://www.nbcnews.com/pop-culture/viral/internet-cant-stop-talking-andrew-tate-tiktok-rcna42744> (2024.04.25.)

⁶⁶ Paul *Kenyon*: The truth about Andrew Tate: „His home is less Hollywood hideaway, more rundown meat factory”. The Guardian. <https://www.theguardian.com/news/2023/feb/11/the-truth-about-andrew-tate-his-home-is-less-hollywood-hideaway-more-rundown-meat-factory> (2024.04.25.)

⁶⁷ Caolán *Magee*: I went inside Tate's Hustler University – where G's celebrate making \$11. Independent. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/andrew-tate-news-hustler-university-prison-b2270271.html> (2024.04.25.)

⁶⁸ <https://twitter.com/WillBlackWriter/status/1609938534516887555> (2025.01.14.)

Tate idővel Romániába költözött az öccsével és néhány másik „kollégájukkal,” saját bevallása szerint azért, mert „*Kelet-Európában jobban hozzáférhető a korrupció*”.⁶⁹ Hogy pontosan mivel foglalkoztak szomszédunkban, az csak 2022 decemberében derült ki. Ekkor ugyanis a román rendőrség megrohanta a Tate-testvérek villáját és őrizetbe vette Andrew Tate-et és az öccsét.⁷⁰ Az otthonuként szolgáló hatalmas luxusmajorságban nőket tartottak fogva, akiket az ellenük szóló vádak szerint a testvérpár pornográf videókban való szereplésre kényszerített. Az ellene felhozott vádak szerint a testvérek ezeket a nőket később Nagy-Britanniába és az Egyesült Államokba kívánták kicsempészni, ahol prostitúcióra kényszerítették volna őket.⁷¹

Andrew Tate ügye jelenleg is folyamatban van, – az ellentmondásos véleményvezér jelenleg házi őrizetben tölti mindennapjait Romániában – így korai lenne következtetéseket levonni a bűnösségét vagy az ártatlanságát illetően.⁷² Meglátásom szerint azonban az esete kiváló lehetőséget biztosít arra, hogy bemutassam a közösségi média és az emberkereskedelem egymáshoz való viszonyát és veszélyeit.

IV. Tate magatartásainak vizsgálata a magyar anyagi büntetőjog alapján

IV.1. Bűnszervezet építése

Az ellene felhozott vádak szerint Tate, a testvére, valamint két román állampolgárságú nő bűnszervezetet működtetve 2021 óta fiatal lányokat kényszerített pornográf felvételeken való szereplésre, valamint azt tervezték, hogy ezeket a lányokat Nagy-Britanniába és az Egyesült Államokba viszik, ahol prostitúcióra kényszerítik őket.⁷³

A vádak szerint tehát Tate és társai bűnszervezetet működtettek. E körben érdemes megemlíteni a bűnszervezetre vonatkozó magyar büntetőjogi definíciót, mely szerint bűnszervezet a legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.⁷⁴

⁶⁹ Radu Stobîta: As he awaits trial, Andrew Tate continues influence romanian boys. Aljazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/8/as-he-awaits-trial-andrew-tate-continues-to-influence-romanian-boys> (2024.04.25.)

⁷⁰ Online Influencer Andrew Tate detained on human trafficking allegations. Comply Advantage. <https://complyadvantage.com/insights/online-influencer-andrew-tate-detained-on-human-trafficking-allegations/> (2024.04.25.)

⁷¹ Isabella Kva: What to know about the accusations against Andrew Tate. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2024/03/12/world/europe/andrew-tate-arrests-explained.html> (2024.04.25.); Az, hogy Tate Romániát választotta főhadiszállásul, csöppet sem meglepő. Egy Egyesült Államokban készült 2023-as állami felmérés szerint a kontinensen Romániában kerül sor a legtöbb emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekmény elkövetésére. Id.: <https://www.state.gov/reports/2023-trafficking-in-persons-report/romania/> (2025.01.14.)

⁷² Sarah Reinsford: Andrew Tate put under house arrest as new charges emerge. BBC. <https://www.bbc.com/news/articles/clyglgy8j3eo> (2024.08.23.)

⁷³ Isabella Kva: What to know about the accusations against Andrew Tate. The New York Times.

⁷⁴ Btk.459. § (1) bekezdés 1. pont

Tate három ismert társtettessel működtette a bűnszervezetét, így az első feltételnek (legalább három személy) kétségtelenül megfelel. Ami a másodikat – a hosszabb időt – illeti, a romániai szervezett bűnözés-ellenes hatóság (*Direcția de Investigare a Infrațiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism*, magyarul Szervezett Bűnözés és Terrorizmus Elleni Nyomozó Igazgatóság, a továbbiakban: *DIICOT*) egyik sajtóközleménye szerint a Tate-fivérek és társaik „2021 eleje” óta folytatták illegális tevékenységüket, így esetünkben a hosszabb idő is helytállónak tekinthető.⁷⁵

A hierarchia ebben a vonatkozásban az alá-fölé rendeltségi viszonyt, a „döntési szintek” elkülönülését jelenti, illetve azt, hogy a szervezet maga vertikális jelleget mutat. A fogalom feltételezi, hogy a bűnszervezet résztvevői között ilyenkor feladatmegosztás valósul meg.⁷⁶ Tate csoportjának belső működésére nézve a kézirat lezárásakor még semmilyen információ nem állt rendelkezésre, így ezen kritérium teljesülését teljes bizonyossággal megállapítani nem lehet. Nagycenki Tamás meglátása szerint azonban három, vagy annál több személy együttműködésekor már szükségképpen megjelenik valamilyen szintű alá-fölé rendeltség, mivel ilyenkor óhatatlanul is kiemelkedik egy vezéregyéniség, aki meghatározza a csoport tevékenységének irányát.⁷⁷ Egy ilyen, kisebb létszámú bűnszervezet esetében a hierarchia jellemzően kétszintes.⁷⁸ Arra a kérdésre, hogy Tate szervezetében hogyan épült fel a hierarchia, a válasz nem egyértelmű, mivel ebben a témakörben a cikk írásakor semmilyen információ nem érhető el nyilvános forrásokból. Azonban Tate profi küzdősportolói múltját, vagyonát (a *DIICOT* letartóztatásakor 14 luxusautóját foglalta le), valamint agresszív, elnyomó személyiségét alapul véve véleményem szerint ő volt a szervezet vezetője.⁷⁹

A konspiratív működésre vonatkozóan a Btk. nem szolgál világos fogalommeghatározással, ezért ennek értelmezése a jogalkalmazó és a jogtudomány feladata. A konspiratív működés alatt a bíróságok jellemzően összehangolt együttműködést értenek, amelynek célja, hogy a csoport a külvilág elől rejtve maradjon.⁸⁰ A konspiratív működés büntetőjogi definíciója Nagycenki szerint a következő: mindazon tevékenységek összessége, amelyek arra irányulnak, hogy az együttműködő elkövetők a hatóságok tudomása nélkül tudják végrehajtani a bűncselekményeket.⁸¹ E terminológia szerint megkülönböztetünk egymástól belső és külső büntetőjogi konspirációt. A belső azt a jelenséget fejezi ki, amikor a bűnszervezet tagjai nem ismerik a bűnszervezet teljes felépítését, – úgy vélem, Tate esetében erről nem beszélhetünk – a külső konspiráció pedig azt a tevékenységet jelenti,

⁷⁵ <https://www.diicot.ro/mass-media/4082-comunicat-de-presa-2-20-06-2023> (2024.04.25.) (továbbiakban: *DIICOT*: comunicat de presa)

⁷⁶ Nagycenki Tamás: Bűnszervezet újratöltve - néhány gondolat a hierarchikus szervezettség és a konspiratív működés követelményéről. Magyar Jog 2021/1. sz. 35. o.

⁷⁷ Nagycenki: i. m. 37. o.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ *DIICOT*: comunicat de presa.

⁸⁰ Gál Andor: Megjegyzések a bűnszervezet új törvényi fogalmának értelmezéséhez. Magyar Jog 2020/12. sz. 676. o.

⁸¹ Nagycenki: i. m.40. o.

amelynek célja, hogy a hatóságok ne tudják érzékelni, hogy szervezeten elkövetett bűncselekmények végrehajtása valósul meg.⁸² Meglátásom szerint Tate és társai mindent elkövettek a lebukásuk elkerülése érdekében, például nem engedték távozni a lányokat, megfosztották őket mobiltelefonjaikról, stb., így esetükben az utóbbi kategória fennállásáról beszélhetünk. Tehát a konspiratív működés feltétele is megvalósult – csöppet sem meglepő módon, hiszen a lebukás elkerülésére irányuló tevékenység a bűnszervezetek és tágabban véve a bűnözés állandó, örök jellemvonása.⁸³

Ami az ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények elkövetésére irányuló szándékot illeti, az ellenük felhozott vádak szerint Tate-nek és társainak célja az volt, hogy áldozataikat akarattuk ellenére kivigyék az országból és Nagy-Britanniába, valamint az Egyesült Államokba szállítsák őket, ahol prostituáltként dolgoztatták volna őket.⁸⁴ Ez meglátásom szerint a Btk. már idézett 192. § (5) bekezdésének b) pontját meríti ki. Ezt a kérdést bővebben a következő alpontban fogom kifejteni. A 192. § ezen bekezdésének esetében a büntetési tétel öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, tehát véleményem szerint ez a feltétel is teljesült.

Ha pedig Tate és társainak szándékát vizsgáljuk, véleményem szerint a válasz egyszerű. A magyar Btk. alapján szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.⁸⁵ Mivel Tate anyagi haszonszerzés céljával követte el a bűncselekményeit, kijelenthető, hogy kívánta cselekményének következményeit, így úgy vélem, esetében szándékosságról beszélhetünk.

Véleményem szerint tehát ki lehet jelteni, hogy Tate és társainak cselekményei nagy valószínűséggel a bűnszervezet fogalma alá tartozónak tekinthetők, hiszen a 459. §-ban meghatározott definíció elemeinek megfeleltethetőek – egyedül a hierarchia kapcsán mutatkozik viszonylagos kétely ezzel kapcsolatban.

IV.2. Loverboy-módszer

Az áldozatok – összesen hét személy – azt állítják, hogy a Tate testvérek hálózta be őket közösségi média-appokon keresztül, amelynek során a bizalmukba férkőztek és azzal hitegették őket, hogy párkapcsolatba lépnek velük vagy egyes esetekben akár feleségül is veszik őket.⁸⁶

Fontos hozzátenni, hogy Andrew Tate és öccse lényegesen több nőre és lányra írtak rá különböző appokon, mint amennyit végül fogva tartottak villájukban. Az egyik ilyen lány – aki nem

⁸² Uo.

⁸³ *Gál*: i. m.675. o.

⁸⁴ *DIICOT*: comunicat de presa.

⁸⁵ Btk. 7. §

⁸⁶ Lucy *Williamson* – George *Wright*: Andrew Tate charged with rape and human trafficking. BBC.

válaszolt az influenzszernek – 16 éves volt, amikor Tate üzent neki.⁸⁷ Ez meglátásom szerint kiválóan példázza a veszélyt, amit az emberkereskedők a közösségi média segítségével jelentenek a kiskorúak számára. Az illető egyébként azt nyilatkozta, hogy szerinte Tate kifejezetten a lehető legnaivabb és legártatlanabb lányokat kereste.⁸⁸

Nagyon fontos azonban kijelenteni, hogy Tate nagy valószínűséggel nem csak a romániai tartózkodása, valamint a letartóztatása előtti időszakban folyamodott ehhez a módszerhez. Ezt a következtetést nem más forrásból, mint magának Tate-nek a különböző platformokon tett kijelentéseiből vontam le. Tate óriási mennyiségű tartalmat készített és töltött fel az internetre, amelyekben nem ritkán tett olyan kijelentéseket, amiket véleményem szerint úgy is lehet értelmezni, hogy beismerte bizonyos bűncselekmények elkövetését. Tate álláspontom szerint egyik legfontosabb ilyen kijelentése a *loverboy* módszerhez köthető. Weboldalán, egy azóta törölt bejegyzésben korai webkamerás vállalkozásával kapcsolatban a következőket írta: „... az volt a dolgom, hogy elmenjek pár randira a nővel, lefeküdjek vele, teszteljem a minőségét, elérjem, hogy belém szeressen és bármire hajlandó legyen a kedvemért, aztán rávegyem a webkamerázásra, hogy együtt gazdagok lebecsülnk”.⁸⁹

Tate tehát – saját bevallása szerint – azért ismerkedett és alakított ki bensőséges kapcsolatot nőekkel, hogy internetes szexmunkára vegye rá őket, amivel pénzt kívánt keresni. Álláspontom szerint ez az elkövetési módszer nagyon is megegyezik a *loverboy*-módszerrel.

Tate a weboldalán egy másik, azóta törölt bejegyzésben azt állította, hogy több, mint 75 nő dolgozott neki és alkalmazottainak több mint a fele a barátnője volt, valamint, hogy egyikük sem dolgozott a felnőtt szórakoztatóiparban, mielőtt megismerkedett vele (4. ábra). Vizsgáljuk csak meg ezt az állítást: Tate-nek tehát – saját bevallása szerint – nagyjából harmincöt-negyven barátnője volt egyszerre, akik egyben mind az alkalmazottai is voltak, valamint fontosnak érezte azt is kihangsúlyozni, hogy ezek a nők csakis az ő hatására kezdtek el internetes szexuális szolgáltatásokat nyújtani.

⁸⁷ Lucy Williamson: Andrew Tate: Romanian teen explains how he approached them on social media. BBC. <https://www.bbc.com/news/world-europe-64330811> (2024.04.21.)

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ Antoinette Radford: Who is Andrew Tate? The self-proclaimed misogynist influencer. BBC. <https://www.bbc.com/news/uk-64125045> (2024.04.21.)

4. ábra⁹⁰

Tate tehát egyszerre körülbelül 40 nővel tartott fenn szexuális kapcsolatot, nagyjából ugyanennyi dolgozott még neki, valamint mindezen nőket személyesen vitte bele webkamerás szolgáltatások nyújtásába. Tate gyakorlatilag azt állítja, hogy elérte, hogy ezek a nők – vagy legalábbis egy részük – szerelmes legyen belé, majd rávette őket, hogy webkamerán keresztül nyújtsanak szexuális szolgáltatásokat. Mindezt úgy, hogy közben a munkaadójuk volt, tehát alá-fölérendeltségi viszonyba került velük. Véleményem szerint ez ugyan kevésbé egyértelmű, mint az előbb említett példa, azonban így tökéletesen is megfeleltethető a loverboy-módszernek.

A Tate-től származó legfontosabb vallomás azonban meglátásom szerint mégis az, amikor egy rövid videóban maga is elismeri, úgy tett, mintha szerelmes lenne lányokba, hogy rávegye őket, hogy készítsenek tiktok-tartalmat pénzért, majd adják neki az így befolyt összeget.⁹¹ Tate azonban nem érti, hogy mi ezzel a baj. Szerinte csak kedves volt lányokhoz, esetleg valóban szerelmes volt beléjük. Az ellene felhozott vádakak ezért nevetségesnek nevezte.⁹²

⁹⁰ Kép forrása: <https://perezhilton.com/andrew-tate-bragged-human-trafficking-online/> (2024.08.02.)

⁹¹ Andrew Tate talks about the “loverboy” method. <https://www.youtube.com/watch?v=JhHuNKcw0Mc> (2024.08.02.)

⁹² Uo.

Ezek a magatartások, valamint Tate fentebb kifejtett magatartásai véleményem szerint teljes egészében megfelelnek a fentebb már vázolt *loverboy*-módszernek. Tate és öccse közösségi média-appokon keresztül a bizalmukba férkőzve, velük intim kapcsolatot kialakítva hálózta be áldozatait, majd kényszerítette őket különféle szexmunkákra. Működésük során első sorban sebezhető, fiatal és tájékozatlan lányokat kerestek, akikkel romantikus kapcsolatot igyekeztek kialakítani, egyes esetekben házassági ígéreteket is téve nekik. Áldozataikat az ellenük felhozott vádak szerint arra kényszerítették, hogy kamera előtt végezzenek különféle szexuális cselekményeket, amely felvételeket később a közösségi médiát felhasználva tették elérhetővé anyagi ellenszolgáltatásért cserébe. Álláspontom szerint tehát Tate fentebb kifejtett magatartásai tökéletes példáját képezik a modern értelemben vett *loverboy*-módszernek.

IV.3. Az áldozatok online munkavégzése

A lányokat behálózásuk után a Tate által főhadiszállásként használt villába vitték, ahol megfenyegették és folyamatos megfigyelés alatt tartották őket, továbbá azt mondták nekik, hogy tartoznak nekik az élelmérésükért és az elszállásolásukért. Ezt a tartozást pedig le kell dolgozniuk – pornográf felvételeken való szereplés formájában.⁹³ Az elkövetők ezeket aztán egy meg nem nevezett közösségi média-oldalon tették megtekinthetővé ellenszolgáltatás fejében.⁹⁴

Tate és bűntársai tehát az általuk fogvatartott nőket arra kényszerítették, hogy kamera előtt hajtsanak végre különféle szexuális aktusokat. Mivel ez alapjában véve munkavégzést jelent, első pillantásra könnyen az a meggyőződés alakulhat ki bennünk, hogy Tate a kényszermunka bűncselekményét követte el szexuális cselekmény végzetése érdekében, több ember sérelmére, áldozatait sanyargatva, hiszen arra kényszerítette az áldozatait, hogy azok úgy hajtsanak végre pornográf aktusokat, hogy közben felvették őket. Ezzel együtt pedig veréssel fenyegette őket, ha nem engedelmessé válnak nekik, továbbá elvette az útleveleiket és nem engedte őket távozni a luxusvillájából.⁹⁵ Amennyiben pedig az áldozatok megtagadták a pornográf felvételeken való szereplést, vallomásaik szerint Tate erőszakot alkalmazott velük szemben.⁹⁶

Véleményem szerint azonban a kamera által felvett szexuális cselekmények végzésére való kényszerítés nem a kényszermunka, hanem sokkal inkább a prostitúcióra kényszerítés tényállása alá kategorizálható be. A prostitúció alatt a Btk. értelmező rendelkezései szerint szexuális cselekmény

⁹³ <https://www.diiicot.ro/mass-media/4082-comunicat-de-presa-2-20-06-2023>; Lucy Williamson – George Wright: Andrew Tate charged with rape and human trafficking. BBC.

⁹⁴ Lucy Williamson – George Wright: Andrew Tate charged with rape and human trafficking. BBC

⁹⁵ Lindsay Dodgson: Andrew Tate's victims were forced to perform on Tiktok and Onlyfans pages he controlled, legal document says. Business Insider. <https://www.businessinsider.com/andrew-tate-alleged-victims-onlyfans-tiktok-controlled-by-female-confidants-2023-2> (2024.04.22.)

⁹⁶ Isabella Kvaiz: The Andrew Tate case in Romania: Here's what to know. The New York Times. <https://www.nytimes.com/article/andrew-tate-romania-charges.html> (2024.04.22.)

végzését kell érteni haszonszerzés végett. A szexuális cselekmény ugyanitt található törvényi meghatározása szerint pedig ilyennek minősül minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, ami a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas.⁹⁷ Ezen gondolatmenet mentén haladva kijelenthető, hogy mivel Tate és társai haszonszerzés végett kényszerítették az áldozataikat szexuális cselekmények végzésére, (függetlenül attól, hogy az felvették és értékesítették, vagy sem) a prostitúcióra kényszerítés és nem a kényszermunka bűncselekményét merítették ki. Ezen túl pedig a szexuális cselekmény nem csupán a közösülés, hanem minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, ami a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, ezért a streamelés ugyanúgy a prostitúcióra kényszerítés alá kategorizálható be.⁹⁸

Meglátásom szerint ezen túl ezek a magatartások – a kamera előtt szexuális tevékenységre való kényszerítés, a verés, az azzal való fenyegetés és a szabadságuktól való megfosztás – kimerítik a sanyargatás fogalmát, amely alatt az elkövető által a sértettnek okozott súlyos testi, illetve lelki szenvedést kell érteni.⁹⁹

IV.4. Szexuális erőszak

Egy áldozat továbbá azzal vádolja Andrew Tate-et, hogy az kétszer is megerőszakolta.¹⁰⁰ A nő azt állítja, hogy Tate megtámadta, majd addig fojtogatta, amíg elvesztette az eszméletét. Állítása szerint, amikor magához tért, Tate már erőszakosan közösült vele.¹⁰¹ Az áldozat saját bevallása szerint azt gondolta, hogy meg fog halni.¹⁰² Ebben az esetben véleményem szerint a tényállás egyértelmű; a Btk. 197. § (1) bekezdés a) pontja lesz irányadó, mivel Tate erőszakkal kényszerítette szexuális cselekményre az áldozatát.

Érdeemes ehhez még hozzávenni a fentebb már említett vallomásait is. Tate egyszer egy interjújában, jóval a letartóztatása előtt azt mondta, hogy részben azért költözött az Egyesült Királyságból Romániába, mert szerinte ott jóval enyhébbek a szexuális erőszakra vonatkozó törvények.¹⁰³

⁹⁷ Btk. 459. § (1) bekezdés f) 25, (1) bekezdés f) 27. pont

⁹⁸ Btk. 459. § (1) bekezdés f) 27. pont

⁹⁹ *Belovics – Molnár – Sinku*: i. m.199. o.

¹⁰⁰ Lucy *Williamson* – George *Wright*: Andrew Tate charged with rape and human trafficking. BBC.

¹⁰¹ Tobi *Thomas*: Andrew Tate served legal papers after allegations of rape and sexual assault. The Guardian. <https://www.theguardian.com/news/2023/jun/14/andrew-tate-served-legal-papers-uk-allegations-rape-sexual-assault> (2024.04.26.)

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Rebecca *Jennings*: The indictment of misogynist influencer Andrew Tate, explained. Vox. https://www.vox.com/culture/2023/1/4/23539528/andrew-tate-arrest-jail-rape-human-trafficking?utm_campaign=vox&utm_content=chorus&utm_medium=social&utm_source=twitter (2024.04. 26.); Tegyük hozzá, hogy hamar észbe kapott és a következő két mondatában helyesbített: „Nem vagyok erőszaktevő, de tetszik az ötlet, hogy azt csinálhatok, amit akarok. Szeretek szabad lenni.” Ld.: Shanti *Das*: Inside the violent, misogynistic world of TikTok’s new star, Andrew Tate. The Guardian. <https://www.theguardian.com/technology/2022/aug/06/andrew-tate-violent-misogynistic-world-of-tiktok-new-star> (2024.04.25.)

V. A Tate-re váró büntetés a magyar jog alapján

Ahogy számos alkalommal kihangsúlyoztam, Andrew Tate ügye folyamatban van, így arról, hogy a felette ítélező bírók miként fognak dönteni, egyelőre nincsenek információink. A fenti okfejtést folytatva azonban figyelemreméltónak tartom annak elgondolását, hogy magyar anyagi büntetőjog alapján mi lenne Tate tetteinek várható jogkövetkezménye.

Meglátásom szerint tehát Andrew Tate az alábbi bűncselekményeket követte el:

- *Emberkereskedelem és kényszermunka*, a Btk. 192. § (5) bekezdés b) pontja szerint, mivel Andrew Tate a bűncselekményt szexuális cselekmény végzése érdekében, áldozatait sanyargatva követte el, amikor arra kényszerítette őket, hogy kamerák előtt végezzenek szexuális aktusokat, amiket aztán pénzért cserébe online terjesztett. Ezt a bűncselekményt Tate véleményem szerint bűnszervezetben, ráadásul a bűnszervezet vezetőjeként hajtotta végre.
- *Szexuális erőszak* a Btk. 197. § (1) bekezdés a) pontja szerint, mivel Tate a szexuális kényszerítést erőszakkal követte el.

Ami a fentebb felsorolt bűncselekmények büntetési tételét illeti, az emberkereskedelem és kényszermunka esetén a büntetési tétel ebben az esetben öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés. Tate azonban a bűncselekményt bűnszervezetben követte el, így az általa elkövetett cselekmény büntetési tételének felső határa huszonöt év.¹⁰⁴ A Szexuális erőszak bűncselekmény büntetési tétele pedig két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.¹⁰⁵

Ebben a helyzetben – természetesen amennyiben a vádlottat bűnösnek találják – a magyar Büntető Törvénykönyv szabályai alapján meglátásom szerint halmazati büntetés kiszabására kerülne sor. A halmazati büntetés lényege, hogy több bűncselekmény elkövetése esetén, amennyiben azokat egy eljárásban bírálják el, a vádlottra több különálló helyett egyetlen büntetést szabnak ki. Ebben az esetben a fő szabály az hogy a büntetési tételek közül ki kell választani a legsúlyosabbat és ezen büntetési tétel felső határához hozzá kell adni annak felét. Ebben az esetben meg kell vizsgálni, hogy az így megállapított felső határ nem éri-e el a büntetési tételek felső határainak összegét. Amennyiben eléri, a halmazati büntetés felső határa a büntetési tételek felső határainak összegénél egy hónappal rövidebb lesz, kivéve, ha a huszonöt évet meghaladja, amely esetben a büntetés maximuma automatikusan huszonöt év lesz.¹⁰⁶

Esetünkben a súlyosabbik büntetés felső határa éppen huszonöt év. Ha ehhez hozzáadjuk a felét, 37,5 évet kapunk, ami a huszonötöt egyértelműen meghaladja. Ebben az esetben tehát a

¹⁰⁴ Btk. 36. §

¹⁰⁵ Btk. 197. § (1) bekezdés

¹⁰⁶ Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar büntetőjog Általános rész. Budapest, Osiris Kiadó 2015. 387-388. o.

büntetés maximális hossza huszonöt év lesz. Amennyiben tehát a bíróság ezt a gondolatmenetet követné, (hozzátéve, hogy esetében enyhítő körülményekről ez esetben meglátásom szerint nem beszélhetünk) Tate büntetése véleményem szerint öt évtől huszonöt évig terjedő szabadságvesztés lenne.

VI. Lehetséges megoldások az emberkereskedelem *online* vetületeinek leküzdésére

Napjainkban az emberkereskedelmet már nem lehet nemzeti határok közé szorítani, az minden tekintetben nemzetközi, kontinenseken átnyúló jelenség. A bűnszervezetek hatékonyan használják fel bűncselekményeik elkövetéséhez az online teret, különösen az áldozatok keresésekor, behálózásakor és kizsákmányolásakor. A közösségi média mindhárom aspektusban óriási lehetőségeket rejt a bűnözői körök számára, amelyeket ebben a pontban fogok körüljárni.

Mivel az emberkereskedelem napjainkban már nemzetközi jelenség, ezért mindenekelőtt elengedhetetlen leszögezni, hogy annak hatékony leküzdése csak nemzetközi összefogással képzelhető el. Ez magában foglalja a jogharmonizációt, a közös adatgyűjtést, az információ- és tapasztalattmegosztást, a gyakorlatok egymás közötti kicserélését, az áldozatsegítést, valamint a prevenciót.¹⁰⁷ A közös fellépés azért is rendkívül sürgető, mert az emberkereskedelemmel kapcsolatos transznacionális bűncselekmények száma napjainkban töretlenül magas. Az *Eurojust* saját statisztikái szerint 2017 és 2019 között összesen 405 emberkereskedelemmel kapcsolatos ügyben folytatott vizsgálatot.¹⁰⁸ Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (*United Nations Office on Drugs and Crime*, a továbbiakban: *UNODC*) egy a Covid19-világjárvány és az emberkereskedelem összefüggéseit vizsgáló jelentéséből pedig világosan kiderül, hogy – bár a jelentés nem közöl konkrét számot – az emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekmények száma a pandémia során ugrásszerűen megnőtt, hiszen nem csak, hogy milliók megélhetése került veszélybe, hanem a hatóságok jelentősen túlterheltté is váltak a kijárási tilalom betartatásából adódóan.¹⁰⁹

A legjobb megoldás véleményem szerint a megelőzés. A kormányok, valamint akár a közösségi média-platformok komoly eredményeket érhetnének el e téren, ha nagyobb hangsúlyt helyeznének arra, hogy felhívják az emberek figyelmét a jelenségre, például társadalmi célú reklámok, rövid videók keretei között.¹¹⁰ Fontosnak tartom mind az emberkereskedők módszereire, mind

¹⁰⁷ *Febér Lenke*: Az emberkereskedelem komplex problémája. *Állam- és Jogtudomány* 2012/4. sz. 400. o.

¹⁰⁸ Eurojust Report on Trafficking in Human Beings. Best practice and issues in judicial cooperation. https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/2021_02_16_thb_casework_report.pdf 5. o. (2024.07.18.)

¹⁰⁹ United Nations Office on Drugs and Crime: Impact of the Covid-19 pandemic on traffickin in persons. Preliminary findings and messaging based on rapid stocktaking. https://www.unodc.org/documents/Advocacy-Section/HTMSS_Thematic_Brief_on_COVID-19.pdf 3. o (2024.07.19.)

¹¹⁰ Európa Tanács: [https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings#{%2261835651%22:\[7\]}](https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/online-and-technology-facilitated-trafficking-in-human-beings#{%2261835651%22:[7]}) (2025.01.14.)

pedig az áldozatok felismerésére irányuló információterjesztést, valamint hogy kiemelten kezeljék az emberkereskedelem szempontjából veszélyeztetett csoportokat, például nagyobb hangsúlyt fektessenek az ilyen tárgyú ismeretterjesztő kampányokra az emberkereskedelem számára folyamatos utánpótlást biztosító gyermekotthonokban.¹¹¹

Továbbá az emberkereskedelem elleni küzdelemnek nagyon fontos aspektusa a közösségi média megfelelő törvényi szabályozása, amely szabályozás egyes nemzeti jogrendszerekben már kialakulóban van. Az Amerikai Egyesült Államokban, Texas államban 2021-ben sor került egy jogszabály megalkotására, amely kimondja, hogy a Facebook felelősségre vonható, amennyiben nem akadályozza meg, hogy emberkereskedelemre használják a felületét.¹¹² Ezzel kapcsolatban nem lehet szó nélkül elmenni az európai uniós Digitális Szolgáltatásokról Szóló Rendelet (*Digital Services Act, DSA*) mellett. A *DSA* 18. cikke előírja a tárhelyszolgáltató számára, hogy haladéktalanul értesítse a hatóságokat, amennyiben jogellenes tartalmat észlel valamelyik felhasználó részéről.¹¹³ Konkrét meghatározásuk ugyan nincs, azonban a legfontosabb kritérium az ilyen jogellenes tartalmakkal szemben már meghatározott: jelentsen fenyegetést mások életére vagy biztonságára.¹¹⁴ Ezen szabályozási trend erősödése a jövőben komoly érvágás lehet a nemzetközi emberkereskedői szervezetek számára.

Itt érdemes behozni az áldozatsegítő rendszereknek a prostitúció áldozataival kapcsolatban kifejtett tevékenységét. Az áldozatsegítés tulajdonképpeni lényege a bűncselekmények áldozatává vált és emiatt egzisztenciájukban, életminőségükben veszélyeztetett személyek pszichés és anyagi sérelmeinek enyhítése.¹¹⁵ Az emberkereskedelem nemzetközi jellegének hangsúlyozása szempontjából releváns, hogy az áldozatsegítő szolgáltatásokra az idevágó törvényi rendelkezések, konkrétan a kérdésben elsődleges jogforrásnak számító 2005. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban:

¹¹¹ A gyermekotthonok és árvaházak azért is termékeny talaj a *loverboyok* és szexkereskedők számára, mert az innen behálózott lányok nagyon gyakran még a kizsákmányolásukat és szexuális abúzusukat is egyfajta szabadulásként, valahova tartozásként élik meg. Kathryn van Doore – Rebecca Nhep: Orphanage Trafficking and the Sustainable Development Goals 2023/1. 15.o <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/23493003231155989> 2024 (2024.04.25); Rebecca Nhep – Sarah Deck – Kate van Doore – Martin Powell: Detecting orphanage trafficking and exploitation. *Child Abuse & Neglect* 2024/6 8. o. (2024.09.01.); Walk Free: <https://www.walkfree.org/global-slavery-index/findings/spotlights/orphanages-as-modern-slavery-hubs/>; (2025.01.14.)

Ehhez kapcsolódóan érdemes megemlíteni a Pécsi Tudományegyetem és a hollandiai *Reshape Alapítvány* közös projektjét, az emberkereskedelem veszélyeivel kapcsolatos innovatív ismeretterjesztő „*EscapeTruck*” programot, amelyben szabadulósobás keretek között, egy valódi áldozat történetén keresztül ismerkedhetünk meg az emberkereskedelemmel sértetti oldalról: <https://pecs.hu/hirek/a-szabadulo-kamion-ujra-pecsre-latogat/> (2025. 01. 19.)

¹¹² Graison Dangor: Ruling against Facebook in sex trafficking case threatens key legal shield for social media platforms. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/graisondangor/2021/06/25/ruling-against-facebook-in-sex-trafficking-case-threatens-key-legal-shield-for-social-media-platforms/> (2024.04.28.)

¹¹³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet) 18. cikk

¹¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete 56. cikk

¹¹⁵ *Szűjártó* István: Állami áldozatsegítés: legjobb gyakorlatok a dél-dunántúli régióból. *Belügyi Szemle* 2021/05. sz. 2. o.

ÁST) értelmében nem csak a magyar állampolgárok jogosultak, de a Magyarország területén tartózkodó uniós polgárok, a Magyarországon védelemben részesített menekültek, valamint a harmadik országbeli állampolgárok és még a hontalan személyek is.¹¹⁶ Ezenfelül a témám szempontjából kiemelt relevanciával rendelkező módon az ÁST kifejezetten kihangsúlyozza, hogy az áldozatsegítő rendszer szolgáltatásaira jogosult az emberkereskedelem áldozataként azonosított személy.¹¹⁷

Az emberkereskedelem elleni küzdelemben komoly fegyvertényt jelenhetne, ha az áldozatsegítő rendszerek finanszírozására szánt összegeket drasztikusan megnövelnék, hiszen, ha több áldozat férhetne hozzá ezekhez a szolgáltatásokhoz, jelentősen megnőne a hazánkban a reintegrációs hatékonyság.

A legpraktikusabb és legteljesebb megoldás azonban a prostitúció és az emberkereskedelem leküzdésére személyes véleményem szerint a teljeskörű legalizáció. A prostituáltakat a magyar büntetőjog nem bünteti, azonban tevékenységük nem alkalmas arra, hogy abból kielégítő módon el tudják tartani magukat, illetve egyes esetekben gyermekeiket és egyéb családtagjaikat. A prostitúció társadalombiztosítási és munkajogi szempontból történő legalizációja – vagyis köznyelvisebben fogalmazva a szexmunka adózhatóvá tétele - meglátásom szerint kiiktatná a folyamatból a tényleges bűnelkövetőt, a kizsákmányolót. Ennek az elképzelésnek a lényege, hogy egyrészt a prostituáltak ezt követően nem lennének rákényszerítve a szexmunkára (és ennek keretei között nem szenvednének el folyamatos testi, lelki, illetve szexuális bántalmazást, valamint nagyban javulnának higiéniai körülményeik), másrészt pedig az ebből befolyó összeg nem bűnözői köröket, hanem az államot gazdagítaná.¹¹⁸

Meglátásom szerint tehát a XXI. századi emberkereskedelem elleni hatékony küzdelem nem képzelhetőek el a társadalom eredményes tájékoztatása, így például a fiatalok figyelmének a *loverboy*-módszerre történő felhívása nélkül. Elengedhetetlenül fontos a nemzetközi kooperáció, mivel az emberkereskedő hálózatok napjainkban már határokon átnyúló jelenségek. Ebből a szempontból kiemelten lényegesnek tartom a különböző bűnüldöző szervek közötti információcserét. Nélkülözhetetlen továbbá az áldozatok segítése, így a különböző védett házak, rehabilitációs otthonok és különféle szolgáltatások fejlesztése, bővítése. A leghatékonyabb megoldás azonban meglátásom szerint egyedül a prostitúcióra vonatkozó törvényi szabályozás újrakodifikálása,

¹¹⁶ 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről 1. § (1) bekezdés a)-f) pont

¹¹⁷ 2005. évi CXXXV. törvény 1. § (1) bekezdés e) pont

¹¹⁸ Kristie *Trijiolis*: Legalizing prostitution: an introduction. Student Hall University eRepository 2012/5. 14.o. (2024.10.07.); Seo-Yung *Cho*-Axel *Dreber*-Eric *Neumayer*: Does legalized prostitution increase Human Trafficking? World Development, 2013/1. sz. 26. o.; *Tamási Erzsébet*: Tiltás vagy támogatás. Idealizmus vagy realitás. A prostitúció szabályozásának alternatívái. Magyar Jog 2012/6. sz. 329. o.

konkrétan a prostitúció legalizációja lenne, amely minden más elképzelésnél hatékonyabban léphetne fel a szexuális célú emberkereskedelemre ráépülő bűnszervezetek ellen.

Oszwald Bálint

jogballgató (PTE-ÁJK), az ÓNSZ Bűnügyi Tagozatának tagja

Vadászati jog Magyarországon és Európában, különös tekintettel az orvvadászatra

I. Bevezetés

A vadászat, illetve a vadászati jog folyamatos változással érintett jogterület. A technológia fejlődése újabb és újabb eszközök alkalmazását teszi lehetővé, ezáltal változhat a tiltott vadászati eszközök köre. A különböző vadbetegségek megjelenése az állománygyérítés lehetőségét veti fel, ezen keresztül változhat az éjszakai – főszabály szerint tiltott – vadelejtés kérdésköre. Tanulmányomban a vadászati jog – amely egy terjedelmes jog- és szakirodalommal rendelkező terület – tartalmát, annak változásait, illetve a magyar vadászati jog terjedelmének egyéb (nevesül Ausztria és Anglia¹) európai országokkal való összehasonlítását végeztem el, különös tekintettel az orvvadászat bűncselekményére.²

Az összehasonlításnál szempontként azt vettem figyelembe, hogy mely országok azok Európában, ahol a vadászati kultúrának, hagyományoknak gazdag irodalma, történelmi múltja van. Ausztriában az első vadászattal kapcsolatos jogszabály 1786-ban született. II. József 1786. február 28-i, az „Általános vadászati és vadvédelmi” rendelete (saját fordítás, eredetileg *Allgemeinen Jagd- und Wildschützenordnung*) többek között szabályozta és engedélyezte a ragadozók bárki általi elejthetőségét, vagy a vadászati jog kiváltságos jellegét (földtulajdonjoghoz kötődik.) Azonban ennél jóval korábbról, már a 15. századból is vannak források, az uralkodó – I. Miksa német-római császár – három könyvet is írt a vadászatról, megfogalmazta a vadászati etikát, valamint a fenntartható vadászatnak, vadgazdálkodásnak az alapelveit. Megjegyzendő, Mária Terézia nevéhez is fontos szabályok fűződnek, a vadon élő állatokkal kapcsolatban bűncselekményt elkövetőkre szigorú büntetéseket szabott ki.³

Angliában az első vadászattal kapcsolatos törvények már a 19. század első felében megjelentek, és az angolszász jogrendszer sajátossága, hogy ezen jogszabályok a mai napig hatályban

¹ Az országok kiválasztásánál szempontként szolgált, hogy nagy történelmi múlttal, és vadászati hagyománnyal rendelkező országok joggyakorlatát mutassam be, továbbá nem csak a kontinentális, hanem az angolszász jogrendszer sajátosságainak ismertetése is szempont volt. A jogrendszerek bővebb kifejtésére a későbbiekben térek ki.

² A bűncselekmény jelenleg hatályos tényállása a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 245. § alatt található, ugyanakkor a tényállás változásából, illetve a bűncselekmény más országok joggyakorlatával való összehasonlításából releváns információk szerezhetők például az aktuális jogi-politikai elvárásokról.

³ Auf der Jagd. Jagd-portal. <https://www.jagd-portal.at/AufderJagd/GeschichtederJagd.html> (2024. 11. 19.); illetve Jagd in alter zeit. Die Steirische Jagd. <https://www.jagd-stmk.at/jagd-in-der-steiermark/jagdgeschichte-steiermark/> (2024. 11. 19.); valamint Dr. Rudolf Beck: Der wildschadenersatz im revierjagdsystem - noch zeitgemäß? Institut für Wildbiologie und Jagdwirtschaft, Bécs 2010. 11. o.

vannak, azokat alkalmazzák. A szóban forgó két törvény főszabály szerint apróvad faj vadászatához⁴ kapcsolódik, a *Night Poaching Act* 1828 (az éjszakai orvvadászatot szabályozó törvény) az apróvad éjszakai vadászatát tiltotta meg, a három évvel későbbi *Game Act* 1831 (saját fordítással vadászati törvény) pedig a vadra vonatkozó vadászati idényt jelölt ki (a vadállomány védelme érdekében).⁵

A vadászati jog – mint vagyoni értékű⁶ jog – a föltulajdonjog elválaszthatatlan részeként⁷ (a földtulajdon tekintetében fennálló haszonélvezeti jog esetén is) a vadászterületnek minősülő terület tulajdonosát illeti meg.⁸ Hétköznapi értelemben a vadászati jog azt jelenti, hogy egy meghatározott személy – törvényben szereplő feltételeknek való megfelelés esetén – jogosult törvényben meghatározott vadászati tevékenység folytatására. A vadászati tevékenység gyakorlása ugyanakkor különböző jogszabályok által jelentősen körülhatárolt, így a társadalomnak csak egy kis hányada jogosult ténylegesen e tevékenység folytatására. A tanulmányomban a vadászati jogra vonatkozó jogszabályösszességet is elemzem, megpróbálva egy adekvát, áttekinthető, a lényegre fókuszáló körülírást adni róla, nem elfelejtve, és bemutatva ugyanakkor azt, hogy más országokban számos eltérő, helyenként a magyar szabályozással teljesen ellentétes szabályokat alkottak.

Kiemelném azt is, hogy a tanulmányban a sportvadászat⁹ vonatkozásában foglalkozom a vadászati joggal, illetve az orvvadászattal, a hivatásos vadászati tevékenységet¹⁰ nem érintem.

II. A vadászati jog

Ahogy az a bevezetésben is említettem, a vadászati jog a földtulajdonjoghoz kapcsolódik, annak elválaszthatatlan része. Ebből következik, hogy vadászatra jogosultnak egy adott földterület – a vadászterület – tulajdonosát kell tekinteni. Amennyiben egy tulajdonosa van a területnek, akkor a konstrukciót önálló vadászati jognak nevezzük. Földterületen fennálló tulajdonközösség esetén a

⁴ A későbbiekben elemzem e jogszabályokat is, amelyek azonban a szarvasfélék vadászatát, orvvadászatát nem szabályozzák.

⁵ *Night Poaching Act* 1828, illetve *Game Act* 1831

⁶ vagyoni értékű jognak tekinthetők azok, amelyeknek pénzben kifejezhető értékük van, és a vagyon részét képezik. Megemlítendő, hogy a vadászati jog nem önmagában értelmezendő vagyoni értékű jogként, hanem annak járulékos, földtulajdonjoghoz, földhasználathoz kapcsolódó jellegéből adódóan. Forrás: A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 3. § 32. pont, illetve Fenesi Enikő: A vagyoni értékű jogok átruházása. *Gazdaság és Jog.* 2000/2. sz. 17-21. o.; valamint Gárdos István: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog.* 2018/11. sz. 3. o.

⁷ A görög-római hagyományokkal ellentétben, – ahol a vadállatokat gazdtalan tárgynak (*res nullius*) tekintették, és bárki szabadon vadászhatott rájuk – a kelta-germán jogban már évszázadokkal ezelőtt kialakult az a felfogás, hogy vadászni csak a föld tulajdonosa jogosult. Hatályos törvényünk a germán hagyományokra alapítva a szabályozását, szintén a földtulajdonjoghoz kapcsolja a vadászatra való jogosultságot. Forrás: Auf der Jagd. Jagd-Portal.

⁸ A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény (a továbbiakban: Vtv.) 3. § (1) bekezdés

⁹ A Vtv., illetve a végrehajtásának szabályairól szóló 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet (a továbbiakban: Vhr.) nem határozza meg, mit lehet sportvadászatnak tekinteni. Saját megfogalmazásban sportvadász az, aki a vadat sportból, kikapcsolódási szándékkal űzi.

¹⁰ A hivatásos vadászokra vonatkozó legfontosabb szabályokat a Vtv. 50. §-a tartalmazza. A hivatásos vadász rendészeti feladatokat ellátó személy, aki a vadgazdálkodással kapcsolatos feladatokat szakszerű ellátását végzi. Mivel rendészeti feladatokat ellátó személynek tekintendő, a hivatásos vadásszá válásnak szigorúbb feltételei vannak, mint a sportvadásszá válásnak.

vadászati jog – egyenlő arányban – megoszlik a föld tulajdonosai között, ebben az esetben társult vadászati jogról beszélünk. Társult vadászati jog esetében a tulajdonostársak viszonyaira a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) rendelkezéseit kell alkalmazni, így például a tulajdonostársak közös megegyezésével van lehetőség a földterületet haszonbérbe adni. Megemlítendő azonban egy harmadik hasznosítási mód is,¹¹ a földhaszonbérlet. Önálló vadászati jog esetén hasznosításnak minősül annak haszonbérbe adása is, míg társult vadászati jogot csak haszonbérbe adással lehet hasznosítani.¹²

Míg a magyar szabályozás tételesen felsorolja, hogy a vadászati jog milyen tevékenységekből, kötelezettségekből tevődik össze,¹³ addig az osztrák vadászati jogot is szabályozó törvény¹⁴ annyit említ, hogy a vadászati jog magában foglalja a vad tartásának, vadászatának és hasznosításának a jogát.¹⁵ Ahogy azt a bevezetésben is említettem, a germán jogban, így Ausztriában is a vadászati jog a föltulajdonhoz kötődik.¹⁶ Látható tehát, hogy a kontinentális jogrendszerbe¹⁷ tartozó, a germán hagyományokkal rendelkező ország vadászati joga hasonló, annak hasznosítása pedig a tulajdonjoghoz, illetve a haszonbérlethez kötődik.

Az angolszász jogcsaládba tartozó Anglia joga azonban néhány ponton eltéréseket mutat. Az Egyesült Királyságban – lévén az angolszász jogrendszer reprezentánsa – a szokásjognak, illetve a bírói jogalkotásnak is kiemelkedő szerepe van, jellemző továbbá, hogy egy jogterületet több jogszabály is érint. Ez a helyzet áll fenn a vadászattal kapcsolatban is, több jogszabály is említhető, amelyek szabályozzák ezt a területet.¹⁸ A legfőbb különbség a germán hagyományokat őrző országokhoz képest az, hogy pontos fogalmak, definíciók nincsenek, a vadászati jog – a vadászathoz

¹¹ Ahogyan azt a Vtv. is nevezi, a vadászati jog hasznosításának nevezik annak gyakorlását, ezzel is utalva annak vagyoni jellegére, hiszen hasznosítani csupán dolgot, valamint vagyoni értékű jogot lehet, egyéb, személyhez fűződő jogot – például a szellemi tulajdonjogot – nem.

¹² Vtv. 10. § (2) bekezdés.

Nota bene: ez esetben nem a föld haszonbérbe adásáról van szó, hiszen az egy polgári jogi, a Ptk. hatálya alá tartozó intézmény, csupán a vadászati jog haszonbérbe adása történik meg. A hasznot hajtó jog – jelen esetben a vadászati jog – haszonbérbe adásával azonban a föld haszonbérletbe adása is megtörténik, (kvázi a haszonbérleti szerződés természetes tartalmi elemévé – *naturalia negotii* – válik) azaz a haszonbérlet lesz jogosult a hasznot hajtó jog hasznainak szedésére (a rendes gazdálkodás szabályainak megfelelően), a jog gyakorlására, illetve köteles a haszonbér megfizetésére. Forrás: Ptk. 6:349.-350. §

¹³ Vtv. 2. §

¹⁴ *Jagdgesetz* 2024 (a továbbiakban: Jg.).

Nota bene: az osztrák vadászati törvény 1988 óta van hatályban, ugyanakkor azóta számos alkalommal módosították, a konkrét módosítások, illetve azok ideje nem utánkövethető a rendelkezésre álló források alapján.

¹⁵ Jg. 2024. 2. § (1) bekezdés

¹⁶ Uo.

¹⁷ Kontinentális jogrendszerek alatt szűkebb értelemben azon európai országok jogát értjük, amelyek a római jog, a kánonjog és a kereskedők szokásjogának ötvözetéből a középkorban kifejlődő „közös jogból”, a *ius commune*-ből fejlődtek ki. Forrás: Kelemen Katalin – Mezei Péter: A kontinentális jogrendszerek. Ijoten. <https://ijoten.hu/uploads/a-kontinentalis-jogrendszerek.pdf> (2024. 11. 20.)

¹⁸ A teljesség igénye nélkül említhető a *Hunting Act* 2004, a *Wildlife and Countryside Act* 1981, a *Deer Act* 1991, illetve a *Firearms Act* 1968 is. Forrás: <https://creativelegals.co.uk/is-hunting-legal-in-the-uk/> (2024. 11. 20.)

való jog – nincs definiálva, így esetről esetre a jogalkalmazók döntenek arról, hogy a vadászatra való jogosultság fennáll-e.¹⁹

A fő eltérést tehát az jelenti, hogy míg a kontinentális jogrendszerbe tartozó országok joga kifejezetten foglalkozik a vadászati joggal, azt definiálja, addig az angolszász jog ettől eltekint, és csupán a vadászati tevékenység folytatásához szükséges személyi és tárgyi feltételeket határozza meg, a vadászati jogosultság tényleges tartalmáról, annak hasznosításáról hallgat.

II.1. A vadászati jog gyakorlata

A vadászati jog rövid áttekintését követően fontosnak tartom annak gyakorlati – de továbbra is a jogszabályok által meghatározott és behatárolt – oldalát is bemutatni. Jelen alpontban annak bemutatására törekszem, hogy egy vadász – pontosabban sportvadász – a vadászterületen, illetve azon kívül milyen jogszabályi rendelkezéseknek köteles megfelelni, valamint ezen feltételek a már említett európai országokban hogyan alakulnak.

Magyarországon a vadászati jogot szabályozó primer jogforrásnak a Vtv., illetve az ennek végrehajtására kiadott rendelet, a Vhr. tekinthető. Ezen kívül egyéb – szekunder – jogszabályok is vannak, amelyek releváns rendelkezéseket tartalmaznak a vadászati joggal összefüggésben, azonban a tanulmányban ezek ismertetésétől eltekintek.²⁰ A vadászati jog gyakorlása elsősorban a vadászati tevékenység végzésében merül ki. „*Vadászat a vadnak az e törvényben engedélyezett eszközzel, vagy ragadozó madárral, illetve magyar agárral és engedélyezett módon vadász által, vadászterületen történő elejtésére, vagy elfogására irányuló tevékenység.*”²¹ A vadászat alanya pedig a vadász. A vadászathoz szükséges személyi és tárgyi körülményeket a Vtv. 59. §-a tartalmazza.²² A vadászati tevékenység folytatásához vadászjegyre, vagy vadászati engedélyre van szükség, ezeket az Országos Magyar Vadászkamara Területi Szervezetei állítják ki, ugyanakkor nem merül ki ennyiben a feltételek sora, a taxatív felsorolástól eltekintek.²³

¹⁹ Fontos azt is megemlíteni, hogy leggyakrabban az orvvadászati tevékenységgel kapcsolatban merül fel ez a kérdés, ugyanis a vadászati törvény az Egyesült Királyságban (*Hunting Act 2004*) kiemelten foglalkozik és részletezi a jogosulatlan vadászatot, az orvvadászatot, a tiltott vadászati módokat. Az orvvadászati tevékenység kifejtésére egy külön fejezetben kerül sor. (ld. IV. pont) Forrás: *Hunting Act 2004*

²⁰ A teljesség igénye nélkül említhető a lőfegyverekről és lőszerokról szóló 2004. évi XXIV. törvény, a fegyverekről és lőszerokról szóló 253/2004. (VIII. 31.) Kormányrendelet, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, illetve a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről szóló 2003. évi XXXII. törvény.

²¹ Vtv. 56. § (1) bekezdés

²² Vtv. 59. § (1) *Vadászati tevékenységet érvényes vadászjegy vagy vadászati engedély birtokában – a (2) és (3) bekezdésben foglalt kivétellel – az a természetes személy folytathat, aki*

a) vadászlőfegyverrel folytatott vadászat esetén a vadászlőfegyver tartására jogosító engedéllyel,

b) a ragadozó madárral folytatott vadászat esetén a természetvédelmi hatóság által ragadozó madár tartására kiadott engedéllyel és ragadozó madárral történő vadászatra feljogosító kiegészítő vizsgával,

c) elöltöltő fegyverrel folytatott vadászat esetén az elöltöltő fegyver vadászati célú használatára jogosító engedéllyel,

d) vadászíjjal folytatott vadászat esetén vadászíjászatra feljogosító kiegészítő vizsgával, vagy

e) magyar agárral folytatott vadászat esetén agarászatra feljogosító kiegészítő vizsgával és vadászatra alkalmas magyar agárral rendelkezik.

²³ Vtv. 59. §

Vadászati tevékenységet vadászterületen²⁴ lehet folytatni, a vadászterület határainak meghatározása a vadászati hatóság feladata²⁵, és ez főszabály szerint 20 évre szól.²⁶ Nem minősül vadászterületnek ugyanakkor a belterület, vagy a közút.²⁷ 2023 előtt a kerítéssel védett közút esetében az úttest és a kerítés közötti terület még vadászterületnek minősült, a 2023. július 1-jén hatályba lépett módosítások óta azonban nem tekinthető annak.²⁸ Vadászterületen tehát vadászati tevékenység folytatható, azonban a Vtv. meghatározza azt is, hogy azt milyen eszközzel, milyen módon, a vadászat rendjének megtartása mellett lehet csak folytatni. Ezeket a kritériumokat negatív módon, tehát a tilalmak felsorolásával szabályozza a törvény.²⁹ Ebből következik az is, hogy minden, amit a Vtv. (illetve a Vhr.) nem tilt, az megengedett. Kiemelendő továbbá, hogy egy adott vadfajra csak a meghatározott vadászati idényben lehet vadászni.³⁰ Ezen jogszabályhalmazból tevődik tehát össze a vadászati jog gyakorlati oldala.

Ausztriában a korábban már említett *Jg.* az egyetlen központi jogszabály, amely a vadászati jogot szabályozza, ebből tehát az is következik, hogy az elméleti elemek e törvényben kerültek szabályozásra. A *Jg.* azonban elsősorban közjogi jellegű, és a vadászati jog, illetve az általános fogalmak említésén túl közigazgatási hatóságok, a földtulajdonosok, a vadászatvédelmi szervek jogait, kötelezettségeit, és szervezeti felépítésüket szabályozza.³¹ A *Jg.* csupán annyi, e körben releváns rendelkezést tartalmaz, hogy a vadászterület minimum 300 hektáros – magán vadászterület esetében minimum 115 hektáros – lehet³², amely a magyar vadászterületekhez képest egy meglehetősen kis szám. Ennek oka véleményem szerint a vadászati hagyományokban, illetve a tartományi rendszerben keresendő. Ausztria – mint föderális állam³³ – tartományokból áll, és a tartományok nem rendelkeznek akkora kiterjedt területekkel, amikből 3000 hektáros

²⁴ Vtv. 8. § (1) *Vadászterületnek minősül – hasznosítási formájától függetlenül – az a földterület, valamint vízfelület, amelynek kiterjedése a háromezer hektárt eléri, és szemközti határvonalainak távolsága legalább háromezer méter, továbbá, ahol a vad*

a) a szükséges táplálékot megtalálja,

b) természetes szaporodási feltételei, valamint

c) természetes mozgásigénye, bűvöbelye, nyugalma adott.

²⁵ Vtv. 19.-20. §

²⁶ Uo. 19. § (3) bekezdés

²⁷ Vtv. 8 § (2) bekezdés a) és g) pont

²⁸ Uo.

²⁹ Vtv. 37.-39. §

Nota bene: tiltott vadászati eszköznek tekinthető például az elektronikus képnagyítóból, képátalakítóból álló, éjszakai lövés leadását segítő eszköz is (hőkamera). Az ezzel kapcsolatos jogalkalmazói aggályokat az orvvadászat elemzése körében fejtem ki

³⁰ Vhr. 5. számú melléklet I. Vadászati idények.

³¹ Említhetők e tekintetben a törvény 52.-67. §-ai, amelyek a vadászatvédelem intézményét, a hatósági feladatokat, valamint például a választottbíró intézményét szabályozzák.

³² Magyarországon ezzel szemben 3000 hektár a minimum területnagyság.

³³ Összetett államok egyik fajtája, másnéven szövetségi állam. A tagállamok (vagy tartományok) önállósággal rendelkeznek, hatalommegosztás alakul ki a tartományi, illetve a szövetségi szint között. Forrás: *Rechnitzer János – Smabó Melinda: Területi politika II.5.1. Államszervezési és fejlesztési modellek.* MeRSZ.hu. https://mersz.hu/dokumentum/dj156tp_50/#dj156tp_47 (2024. 12. 02.)

vadászterületeket lehetne létrehozni. Ausztria *de facto* az első világháború vége óta³⁴ tartományokra van felosztva, a korábbi vadászati rendeletek is tartományi szinten születtek,³⁵ így evidens, hogy a vadászterületek sem érik el azt a méretet, mint ami Magyarországon a törvényi minimum. Az osztrák vadászati jog megkülönböztet egymástól magán, illetve szövetkezeti vadászterületeket, Magyarországon ilyen különbségtétel nincs. A magán vadászterület jelentősége, jelleme abban áll, hogy a földtulajdonost – és csak őt – illeti meg a vadászati jog. Magyarországon ez az önálló vadászati jognak felel meg.

A konkrét, törvény végrehajtásával kapcsolatos, illetve a vadászati jog gyakorlatával összefüggő rendelkezéseket az egyes tartományok kormányai által alkotott rendeletek tartalmazzák.³⁶ A konkrét szabályok megismerése érdekében egy gazdag élővilággal, számos vadászterülettel rendelkező tartomány,³⁷ Alsó-Ausztria rendeleteit és jogszabályait vizsgáltam.³⁸ A jogszabály az 1. §-ban határozza meg a vadászati jog fogalmát, illetve, hogy milyen cselekményeket ölel ez fel. Vadászati jog haszonbérlet, illetve vadászati ügyintéző kijelölése útján gyakorolható,³⁹ az viszont nem tekinthető önálló dologi jognak, a földtulajdonjoghoz kapcsolódik.⁴⁰ A vadászati jog gyakorlásának feltétele a vadászati engedély megléte, a vendégvadász⁴¹ nem tekinthető önálló vadászatra jogosultnak. Abban az esetben viszont, ha egy magánvadászterület tulajdonosa nem szerezhet vadászati engedélyt, – valamely személyi vagy tárgyi körülményből való kizártsága folytán – akkor köteles a vadászati jog haszonbérbe adására.⁴² Magyarországon ehhez hasonló intézkedés a vadászati jog kényszerhasznosítása, ezesetben is a hatóság kötelezi a tulajdonost a terület haszonbérbe adására.⁴³ A vadászati tevékenység Alsó-Ausztriában is csak érvényes vadászjeggyel

³⁴ 1920-ban fogadták el Ausztria, mint szövetségi állam alkotmányát, amely október 1-én lépett hatályba. Korábban, már az 1850-es évektől voltak kísérletek a tartományok létrehozására, ezek azonban nem jártak sikerrel. Ehelyütt említhető akár az Olmützi Alkotmány, az Októberi Diploma, illetve a Februári Pátens is. Forrás: Federal Countries, Austria. Forum of Federations <https://www.forumfed.org/countries/austria/> (2024. 12. 02.), illetve Dr. Homoki-Nagy Mária – Dr. Varga Norbert: Magyar alkotmánytörténet. Szegedi Tudományegyetem, Széchenyi 2020. http://eta.bibl.u-szeged.hu/4938/126/EFOP343_AP6_Magyar%20alkotmánytörténet_Neoabszolutizmus%20államszervezete_Homoki-Nagy%20Mária_Varga%20Norbert.pdf.pdf (2024. 12. 02.)

³⁵ Már az említett 1920-as alkotmány is a tartományokra delegálta a vadászati jogalkotási kötelezettséget. Forrás: Hunting in Austria. Face-europe. https://face.eu/sites/default/files/austria_en_0.pdf (2024. 11. 28.)

³⁶ A *Jagdgesetz* több ponton kifejezett felhatalmazást ad a tartományi kormányoknak, hogy alkosson egy meghatározott kérdésben jogszabályt. Említhető például a tiltott vadászati eszközök meghatározása (*Jg* 27. §), illetve a vadpihenő övezetek létesítése (*Jg* 33. §)

³⁷ A tartomány négy részre osztható, ezek: *Waldviertel*, *Weinviertel*, *Mostviertel*, *Industrieviertel*. Mindegyikre jellemző a gazdag növény- és állatvilág, így vadászati tevékenység folytatására is alkalmasak. Forrás: Lebensraume: Niederösterreichischer Landesjagdverband. NÖ Jagdverband. <https://www.noejagdverband.at/wild-und-lebensraume/lebensraume/> (2024. 11. 30.)

³⁸ *Gesamte Rechtsvorschrift für NÖ Jagdgesetz 1974, Fassung vom 18.06.2016.* (saját fordításban: Az 1974. évi alsó-ausztriai vadászati törvény teljes jogi szabályozása, 2016. június 18-i változatban, a továbbiakban: GRv.)

³⁹ GRv. 5. § (2) bekezdés

⁴⁰ Uo. 5. § (1) bekezdés

⁴¹ Meghívott vadász, idegen vadászterületen vadászik, vadászatra jogosult hozzájárulásával. Forrás: Vtv. 10. § (1) bekezdés b) pont.

⁴² GRv. 52. § (3) bekezdés

⁴³ Vtv. 27. §

(vagy más tartományban, illetve államban kiállított érvényes vendégvadászati engedéllyel) végezhető, ennek feltételei a magyar szabályozásban is megtalálhatók.⁴⁴ A vadászatot nem tiltott módon, engedélyezett eszközökkel lehet folytatni, a jogszabály részletes felsorolást tartalmaz, ahol ezen pontokat taxatíván említi.⁴⁵ Az osztrák és a magyar vadászati jog között többségében hasonlóságokról beszélhetünk, ugyanakkor vannak különbségek, amelyek megemlítése szükséges: a vadászterületek nagysága közötti jelentős eltérések, a központi, primer jogforrás közigazgatási jellege (Ausztria esetében), a tartományi jogszabályok intézménye, vagy például a tiltott vadászati eszközök említésének a hiánya.⁴⁶

Angliában, ahogy azt korábban említettem, nincsen egységes jogi szabályozása a vadászatnak. Számos törvény, rendelet említhető, amelyek a vadászható vadfajra, a tiltott vadászati módokra, a lőfegyver kezelésére vagy a vadászterületekre vonatkozó vadászati idényekre vonatkoznak. Az angol jogi rendszer a negatív szabályozási móddal él, azaz a tilalmakat sorolja fel, ebből pedig az következik, hogy aki a tilalmak hatálya alá nem eső vadászati tevékenységet folytat, azt jogszerűen teheti. Kiindulási pontként az említhető, hogy aki megfelelő fegyvertartási engedéllyel, orvosi igazolással rendelkezik, az néhány további feltétel teljesítése mellett vadászhat Angliában.⁴⁷ Ebből több dolog következik: nincs szükség vadászvizsga teljesítésére ahhoz, hogy vadászati tevékenységet folytasson valaki.⁴⁸ Vadászatra jogosultakról sem lehet beszélni a szó szoros értelmében, ehelyett a vadászterület tulajdonosa (aki rendelkezik fegyvertartási engedéllyel) lesz jogosult a saját területén vadászatra.⁴⁹ Látható, hogy a személyi és tárgyi feltételek a magyar és osztrák gyakorlattól teljesen eltérőek. Nincsen vadászkamara, tehát kamarai tagság sincs. A hatóságoknak díjat csupán a fegyvertartási engedély megszerzésekor, illetve a vadászat, valamint a vadelejtés esetén kell fizetni.⁵⁰ A vadászterület

⁴⁴ A magyar vadászati törvény és az alsó-ausztriai jogszabály szerint is a vadászjegy feltétele: 18. életév betöltése, vadászjegyet kizáró hatósági határozat hiánya, pszichikai alkalmasság, (az osztrák jogban: vadászati alkalmasság) illetve a kamarai tagság (az osztrák jogban: Alsó-Ausztriai Állami Vadásztársasági tagság). Forrás: GRV. 58. §, illetve Vtv. 60.-65. §

⁴⁵ GRV. 95. §

⁴⁶ A jogszabály csupán általános tilalmakat sorol fel, ezek elsősorban tiltott vadászati módok, illetve a magyar szabályozásban a vadászat rendjének megsértésére vonatkozó tényállásokkal azonosíthatók, ugyanakkor néhány – magyar szabályozásban is említett – tiltott vadászati eszköz megtalálható e körben: nem szelektív háló használata, önműködő fegyverrel folytatott vadászat, vagy az elektronikus képátalakítóból, vagy képnagyítóból álló, éjszakai lövésre alkalmas célzóeszköz (az utóbbihoz kapcsolódó kivételekre az orvvadászat körében térek ki). Forrás: GRV. 95. §, illetve Vtv. 37/A. §.

⁴⁷ Megjegyzendő orvosi igazolás nem a vadászati tevékenység folytatásához, hanem a fegyvertartási engedély megszerzéséhez szükséges. Forrás: Firearms licensing requirements in UK. FACE: Hunters of Europe. <https://www.face.eu/firearms-ammunition/firearms-licensing-requirements-in-european-countries/firearms-licensing-requirements-in-uk/> (2024. 12. 03.), valamint Hunting and Shooting Wildlife. GOV.UK. <https://www.gov.uk/hunting> (2024. 12. 03.)

⁴⁸ A rendelkezésre álló források alapján a fegyvertartási engedély megszerzéséhez sincsen szükség vizsga teljesítésére Angliában.

⁴⁹ Hunting and Shooting Wildlife. GOV.UK.

⁵⁰ Firearms licensing. GOV.UK. <https://www.gov.uk/guidance/firearms-licensing-police-guidance> (2024. 12. 03.), valamint Hunting in United Kingdom. BookYourHunt. <https://www.bookyourhunt.com/en/hunting-in-united-kingdom> (2024. 12. 03.)

fogalom ebben a formában nem ismert Angliában. Földterületek vannak, amelyek magántulajdon alapját képezik, akár csak Magyarországon vagy Ausztriában. Mivel ezeken a földterületeken elsősorban a tulajdonos vadászhat (illetve jogszabályban rögzített egyéb személy, például közeli hozzátartozó), így minden esetben díjat kell fizetni, ha a vadász vadászni szeretne. Ebből az is következik, hogy valamennyi földterület (természetesen nem belterületi, valamint nem állami, hanem magántulajdonban álló terület, például egy erdő) vadászati tevékenység folytatására szolgáló területnek minősül.⁵¹ Vadásztársaságok sem léteznek, ehelyett úgynevezett *gun club*-ok vannak, amelyekbe nem kötelező belépni, ugyanakkor számos előnnyel járhat.⁵²

A fejezetben részletezett vadászati joggal összefüggő szabályok azt mutatják, hogy a vadászati jogot különböző, a jogforrási hierarchiában eltérő szinten szereplő jogszabályok szabályozzák, a részletszabályok eltérnek egymástól. A magyar és az osztrák vadászati jog között többségében hasonlóságok fedezhetők fel, ugyanakkor számos különbségre is igyekeztem utalni a fejezetben. Az angol jogalkotás sajátossága abban áll, hogy szerteágazó jogszabálygyűttes rendezi a vadászati jogokat, illetve a vadászatnak a területét. Az eltérő történeti fejlődésből pedig az következik, hogy nem csak a vadászatra vonatkozó joganyag mennyisége, hanem annak tartalma is jelentősen eltér a kontinentális országokétól. Az angolszász gyakorlat a vadászati jogra, mint bizonyos feltételek megléte mellett mindenkit megillető, részletszabályokat a konkrét jogról nem is tartalmazó jogintézményre tekint, ezzel szemben a magyar és osztrák jog (a kettő közül is elsősorban az utóbbi) a vadászati jog minden aspektusát és elemét szabályozni kívánja.

III. Az orvvadászat bűncselekménye, jogalkalmazói problémák

III.1. Az orvvadászat

A magyar vadászati joghoz fűződő jogalkalmazói problémákat az orvvadászat bűncselekményével kapcsolatban elemzem, ennek viszont előfeltétele a deliktum különös részi tényállásának rövid ismertetése (ezt azonban nem csak a magyar büntetőjog tükrében, hanem az osztrák és angol büntetőjog vonatkozásában is elvégzem). A magyar jogalkotó az orvvadászatot, mint bűncselekményt szabályozza a Btk. 245. §-ban, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetve annak mindhárom alapesetét.⁵³ Az orvvadászat bűncselekmény ugyanakkor nem a vad tényleges

⁵¹ Shooting – rights of way and access (England and Wales). BASC. <https://basc.org.uk/firearms/firearms-use/shooting-rights-of-way-and-access-england-wales/> (2024. 12. 03.)

⁵² Legyen akár szó a gyakorlásról, más vadászok megismeréséről, a *gun club*-oknak régi időkre nyúlik vissza a története. A *National Rifle Association*-t (aminek mintájára, illetve hasonló célból a mai *gun club*-ok is létrejönnek) 1859-ben alapították. Forrás: <https://nra.org.uk> (2024. 12. 03.)

⁵³ Btk. 245. §: *Aki*

a) vadászterületen vadászatra való jogosultság nélkül, illetve idegen vadászterületen vadászkeént engedély nélkül vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet végez,

b) külön jogszabályban meghatározott, a vadfaj valamennyi egyedére kiterjedő vadászati tilalmi idő hatálya alá eső vadfaj egyedét ejti vagy fogja el,

elejtését, vagy elfogását rendeli büntetni, hanem még az azt megelőző magatartásokat.⁵⁴ A bűncselekmény védett jogi tárgya a tervszerű vadgazdálkodás, a vad védelme, illetve az állatok melléktermékeihez kötődő feketekereskedelem elleni küzdelem.⁵⁵ A tényállás egyébként minden esetben – tehát nem csak a magyar büntetőjogban – kerettényállás, azt tehát a vadászatra vonatkozó jogszabályok töltik meg tartalommal. Ez azt jelenti, hogy a tényállásban szereplő tiltott vadászati eszköz kitétel önmagában nem ad egyértelmű útmutatást arra, hogy milyen eszköz használata esetén büntethető valaki, azt a Vtv. 37/A. § vonatkozásában lehet értelmezni. Más országok esetében a tényállást az adott nemzeti jogszabályok tükrében lehet értelmezni és alkalmazni.

A bűncselekménynek három alapesete van, az a) és c) pontban szereplő magatartások *delictum sui generis*-hez hasonlítható előkészületi magatartásoknak minősülnek.⁵⁶ A b) pontban szereplő magatartás esetében a konkrét elejtés, illetve elfogás büntetendő. Az elkövető az a) pont első fordulatában az ún. külső, második fordulatában a belső orvvadász.⁵⁷ A b) és c) pontban meghatározott magatartást bárki – tehát mind külső, mind belső orvvadász – elkövetheti. A tényállás további részletezésétől eltekintek, abból kifolyólag, hogy a tényállás tartalmi elemeit a korábbiakban részben már érintettem. Mindhárom alapesetben az ún. jogszerűtlen vadászatot rendeli büntetni a jogalkotó, a jogszerű vadászat fogalma a Vtv.-ben található.⁵⁸

Ausztriában a büntető törvénykönyv⁵⁹ 137. és 138. §-ai értekeznek az orvvadászat bűncselekményéről, hat hónapig, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő – ezáltal vétségnek minősülő⁶⁰ – deliktumként meghatározva azt. Az *StGB.* nem az orvvadászat kifejezést használja a bűncselekményre, hanem mint „más személy vadászati vagy halászati jogának

c) külön jogszabályban meghatározott tiltott vadászati eszközzel, tiltott vadászati módon vagy kémlelő területen vad, illetve fokozottan védett vagy védett gerinces állat elejtésére, vagy elfogására irányuló tevékenységet végez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁵⁴ Tóth Mihály – Nagy Zoltán: Magyar Büntetőjog Különös Rész. Osiris Kiadó, Budapest 2014. 233. o.

⁵⁵ Uo.

Nota bene: valamennyi ország büntetőjogában az orvvadászat bűncselekményének jogi tárgya megegyezik a magyar tényállás kifejtésénél leírtakkal, ezért arra nem térek ki az osztrák, illetve angol jog elemzésénél.

⁵⁶ Saját megfogalmazásban *sui generis* (előkészületi) bűncselekménynek azt nevezzük, amikor az elkövető magatartása csak egy előkészületi magatartás (az előkészület fogalma a Btk. 11. §-ban található), viszont a jogalkotó ezt az előkészületi magatartást rendeli büntetni. Ebből következik az is, hogy ha az elkövető az a) pontban meghatározott magatartást követően elejti a vadat, akkor orvvadászat és rongálás halmazata miatt vonható felelősségre. Forrás: Tóth – Nagy: i. m. 235. o.

⁵⁷ Külső orvvadász az, aki nem „vadász”, tehát esetében hiányoznak a vadászati tevékenység folytatásához szükséges személyi feltételek. Ezzel szemben belső orvvadász, aki egyébként a szó szoros értelmében vadász, a vadászati tevékenységet azonban idegen vadászterületen, engedély nélkül végzi. Forrás: Gál/István László: Gyakorlati problémák és alkotmányos aggályok az orvvadászat tényállásával kapcsolatban. Büntetőjogi Szemle 2023/2. sz. 22. o.

⁵⁸ Vtv. 56. § (1) bekezdés

⁵⁹ Strafesetzbuch (a továbbiakban: *StGB.*)

Nota bene: az osztrák *StGB.* az 1970-es évek óta van hatályban, több alkalommal is módosították, 2013-ban jelentős módosításokon esett át.

⁶⁰ Az osztrák büntetőjog is két alakzatát ismeri a bűncselekményeknek, ezek a büntett, illetve a vétség. Büntett az a szándékos cselekmény, amelyet a törvény 3 évnél hosszabb szabadságvesztéssel rendel büntetni. Forrás: *StGB.* 17. §

megsértése⁶¹ (illetve a 138. § szerinti súlyos megsértése). Amint látható, az orvvadászat, valamint az orvhalászat bűncselekménye egy közös tényállás alatt került szabályozásra. Az elkövetési magatartások a magyar Btk.-ban meghatározottakhoz hasonlóak, – legyen akár szó a vadászati tevékenység végzéséről, vagy a vad elejtéséről – a bűncselekménynek több alapesete van. Az *StGB*. büntetni rendeli azt is, ha az elkövető más személy vadászati (- vagy halászati) jogának tárgyát képező állatot rongál, ha az elkövető csupán közvetett tettes, és azt is, ha az elkövető üzletszerűen követi el a bűncselekményt.⁶² A magyar büntetőjogi szabályozástól e tekintetben eltér az osztrák megoldás. Ahogy említettem, a magyar szabályok értelmében rongálást és orvvadászatot halmazatban kell megállapítani, ha valaki a vadat elejti. Az osztrák büntetőjogi szabályozás ezzel ellentétben a befejezett cselekményt, tehát a vad tényleges elejtését is az orvvadászat körében szankcionálja (akárcsak a magyar szabályozás b) alapesete, ez ugyanakkor csak a vadászati tilalmi időkre vonatkozik). A különbség oka a halmazati kérdésekben keresendő.⁶³ Fontos továbbá azt is kiemelni, hogy a Btk. 245. §-ban meghatározott orvvadászat bűncselekményéhez hasonlóan, az osztrák *StGB*. is büntetni rendeli azt, ha valaki idegen vadászterületen engedély nélkül, vagy vadászterületen vadászati jogosultság nélkül folytat vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet, csak azt másképp határozza meg. Az *StGB*. 137-138. §-ai más személy vadászati jogának megsértéseként, vadászati jogába való beavatkozásként aposztrofálja ezeket a magatartásokat. Lényegét tekintve mind a magyar, mind az osztrák büntetőjog adekvát és egyértelmű módon juttatja kifejezésre, hogy hogyan lehet a vadászati jog megsértésével orvvadászatot elkövetni.

Anglia büntető törvénykönyve⁶⁴ az orvvadászat tényállását nem tartalmazza, csupán utal arra, hogy az ezzel kapcsolatos releváns rendelkezéseket a korábban már említett *Night Poaching Act* 1828-ban lehet megtalálni.⁶⁵ A büntető törvénykönyv ugyanakkor az orvvadászat elkövetőjére kiszabható szankció mértékét tartalmazza, 6 hónap szabadságvesztésben és/vagy 500 font pénzbüntetésben maximalizálva azt.⁶⁶ A büntetése ezen cselekményeknek azért ilyen csekély, mert a jogalkotó a jogszabály 15. §-ban kimondja, ezen cselekményeket csak sommás eljárás keretében lehet vizsgálni.⁶⁷

⁶¹ Saját fordítás, az eredeti: *Eingriff* (vagy *Schwererer Eingriff*, tehát súlyosabb sérelem) *in fremdes Jagd- oder Fischereirecht*. Forrás: *Strafgesetzbuch* 137.-138. §

⁶² Uo. 138. §, illetve a közvetett tettesre vonatkozó egyéb rendelkezések a törvény 12. §-a alatt találhatók.

⁶³ A magyar büntetőjogban, ha az elkövető a vadat az a) és c) alapesetben elfogja és elviszi, akkor orvvadászat és lopás valódi, heterogén anyagi halmazata miatt vonható felelősségre. Több cselekménnyel valósít meg több bűncselekményt. A Balogh Ágnes – Tóth Mihály: Magyar Büntetőjog Általános Rész. Osiris Kiadó, Budapest 2015. 238. oldalán is említett példával élve, ha a bankrabló a rablás után eltulajdonítja a biztonsági őr fegyverét, akkor rablás és lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés valósul meg halmazatban.

⁶⁴ *Criminal Law Act* 1977

⁶⁵ *Criminal Law Act* 1977 30. § (3) bekezdés.

Nota bene: Annak ellenére, hogy a büntető törvénykönyv csak a *Night Poaching Act*-et említi, egyéb olyan jogszabályok is vannak, amelyek releváns rendelkezéseket tartalmaznak. A *Deer Act* 1991 1. §-a a szarvas orvvadászatának bűncselekményét, a *Game Act* 1831 23. §-a az engedély nélküli vadelejtés esetét tartalmazza.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Az ilyen eljárás lehetővé teszi, hogy az olyan ügyeket, amelyek nem igényelnek teljes tárgyalást tanúkkal, a bíró egyszerűbb módon tárgyalja és döntsön benne. Leginkább időt takarítanak meg, mivel a bizonyítékokat eskü alatt tett

Érdekessége a *Night Poaching Act* 1828-nak, hogy az csak az éjszakai orvvadászatot rendeli büntetni.⁶⁸ Mielőtt a *Night Poaching Act* 1828 releváns rendelkezéseire kitérek, röviden összefoglalnám a már említett *Deer Act* 1991, illetve a *Game Act* 1831 orvvadászattal kapcsolatos rendelkezéseit. A *Deer Act* 1991 1.-5. §-ai a szarvasfélékre elkövethető orvvadászati tevékenységeket részletezik, amelyek többségükben megegyeznek a magyar Btk. 245. §-ban meghatározott elkövetési magatartásokkal. Érdekes megoldás, hogy az angol büntetőjog szerint már önmagában az, ha valaki idegen vadászterületre azzal a céllal lép be, hogy ott vadat elejtsen, elfogjon, bűncselekményt követ el.⁶⁹ Ezzel szemben a magyar Btk. azt mondja ki, hogy aki idegen vadászterületen vadászati engedély nélkül vad elejtésére, elfogására irányuló tevékenységet végez, bűncselekményt követ el.⁷⁰ Ebben az esetben tehát nem a vadászterületre való belépés büntetendő, hanem a konkrét előkészületi tevékenységek. Felmerülhet a kérdés ugyanakkor abban az esetben, ha valaki befogóhálóval, vagy késsel a kezében idegen vadászterületen tartózkodik azzal a céllal, hogy vadat ejtsen el, fogjon be, mi minősül előkészületnek (tehát önmagában az, hogy valaki befogóhálót vásárolt, és azt a vadászterületre bevitte, lehet-e előkészülethez hasonló cselekménynek tekinteni). A magyar büntetőjog szabályait vizsgálva, és az előkészület általános fogalmát alapul véve véleményem szerint ez az eset is orvvadászatként minősül, ugyanakkor, ha ennek megállapítása elmarad, jogosulatlan vadászat miatt az elkövető továbbra is felelősségre vonható.⁷¹ Említhető továbbá például az a *Deer Act* 1991 2. § (1) bekezdésében írt alapeset, amely során az elkövető tilalmi idő hatálya alatt ejt el vadat. Ez az alapeset megfeleltethető a Btk. 245. § (1) bekezdés b) pontjával.

Röviden említtem a *Game Act* 1831 törvényt is, bár lényegét tekintve a *Deer Act* 1991 vonatkozásában említett alapeseteket szabályozza ez a jogszabály is, csak más állatokra alkalmazva azt.⁷² Azt mindenképpen le kell szögezni ugyanakkor, hogy a következőkben elemzett cselekmények nem tekinthetők orvvadászati tevékenységnek! Ahogyan azt a *Criminal Law Act* 1977 is írja, orvvadászati tevékenységnek kell tekinteni a *Night Poaching Act* 1828-ban szereplő magatartásokat, valamint a *Deer Act* 1991 1. §-ban is említett *poaching of deer* részeket. A *Game Act* 1831 23. §-ban a vad elejtésére, elfogására irányuló tevékenység, illetve a vad tényleges elejtése szerepel, mint

nyilatkozatokkal pótolják. Forrás: *Summary trials. Supreme Court BC.* <https://supremecourtbc.ca/civil-law/before-trial/summary-trials> (2024. 12. 05.)

⁶⁸ A *Deer Act* 1991, illetve a *Game Act* 1831 ezzel szemben a nappali orvvadászat eseteit részletezi.

⁶⁹ *Deer Act* 1991 1. § (1) bekezdés

⁷⁰ Btk. 245. § (1) bekezdés a) pont

⁷¹ A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 178. §

⁷² E körben szükségesnek tartom az angol *game* kifejezés rövid ismertetését: a legtöbb szakirodalmi cikk, tanulmány a *game* szót a fácánra használja. Ezzel ellentétben, a törvény (*Game Act* 1831) 2. §-a az alábbiak szerint határozza meg a *game* fogalmát: „E törvény alkalmazásában a „vad” szó magában foglalja a nyulat, a fajdot, a fácánt, a mezei vagy lápi vadat, a fekete vadat...” (saját fordítás). Látható tehát, hogy a *game* szó jelenti a vadat, az mégsem foglalja magában például a szarvasféléket. Ez magyarázat arra is, hogy miért van szükség külön törvényre, illetve külön orvvadászati tényállásra a szarvasfélék esetében. Forrás: *Game Act* 1831 2. §

büntetendő cselekmény. A szarvasfélék elejtése, elfogása esetében a szankció legfeljebb három hónapig terjedő szabadságvesztés (a rendbeliség a szarvasfélék számához igazodik), ezzel szemben a *Game Act* 1831 rendelkezéseinek megsértése esetén hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel is büntetendő az elkövető. Ez mindenképp érdekes megoldás, azt figyelembe véve, hogy a *Game Act*-ben meghatározott cselekmények nem tekinthetők orvvadászatnak, mégis súlyosabban büntetendők. A jogszabály 30. §-a a más területére (vadászterületére) való jogosulatlan belépést szankcionálja, azonban ez a magatartás sem tekinthető orvvadászatnak, még akkor sem, ha az elkövető célja egyébként vadfaj elejtése. Egy további sajátossága az angol jogszabályoknak az, hogy a jogalkotó ismertet egy büntetendő cselekményt (a *Game Act* 1831 32. §-ban más területére történő fegyveres behatolást, vadelejtési céllal), azonban a konkrét bűncselekményről (tehát, hogy milyen bűncselekmény elkövetéséért vonják felelősségre) hallgat.

Végezetül a *Night Poaching Act* 1828-at szeretném bemutatni, amely nevéből adódóan is, a klasszikus orvvadászat elleni jogszabálynak tekinthető. A törvény hatálya nem terjed ki a szarvasfélékre, vagyis egy szarvasra csak a *Deer Act* 1991 szabályai tartalmazzak releváns információt. A *Night Poaching Act* 1828 „vadmeghatározása” lényegében megegyezik a *Game Act* 1831 definíciójával, annyi eltéréssel, hogy a túzokféléket is vadnak tekinti.⁷³ A törvény szerint az éjszakai orvvadászat magában foglalja: éjszaka, jogosulatlanul, más személy vadászterületén vadfaj elejtése, illetve elpusztítása, valamint fegyveresen behatolni egy vadászterületre azzal a céllal, hogy vadat ejtsen el, vagy pusztítson el az elkövető.⁷⁴ Az 1. § bármely fordulatát elkövetheti bárki (azaz mind belső, mind külső orvvadász), viszont míg az első fordulat egy eredménybűncselekmény, a szankció a vadfaj egyedének elejtéséért jár, azzal szemben a második fordulat egy *sui generis* előkészületi jellegű magatartást rendel büntetni.⁷⁵ Mivel a második fordulat célzatos, és előkészületi magatartás is, ezért csak egyenes szándékkal követhető el (ezzel szemben az első fordulat mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal⁷⁶). Az elkövetési magatartást a jogszabály nem részletezi, az kimerül a vadfaj egyedének elejtésében és elpusztításában. Mivel az angol jogszabályok nem határozzák meg, hogy mit lehet például tiltott vadászati eszköznek tekinteni, ezért a bűncselekmény alapesetei sem tartalmazznak ezekre vonatkozó többletinformációt.

Összegezve az orvvadászat bűncselekményével kapcsolatban írtakat azt lehet elmondani, hogy mind az osztrák, mind az angol büntetőjogi rezsím az orvvadászat körében szankcionálja azt az

⁷³ *Night Poaching Act* 1828 13. §

⁷⁴ *Night Poaching Act* 1828 1. §

⁷⁵ A korábban már említett példa hozható fel ebben az esetben is, tehát idegen vadászterületre való belépés azzal a céllal, hogy valaki vadfaj egyedét ejtse el előkészületi magatartás, hiszen lényegében a vad elejtéséhez szükséges feltételek megteremtése történik azáltal, hogy a vad elejtéséhez szükséges eszközzel, idegen vadászterületre jogosulatlanul belép valaki. A második fordulat az első fordulat előkészületének is tekinthető.

⁷⁶ A magyar büntetőjogi dogmatikában egyenes szándék: aki a cselekménye következményeit kívánja, és eshetőleges szándék: aki a következményekbe belenyugszik. Forrás: Btk. 7. §

esetet, ha valaki jogosulatlanul ejti el egy vadfaj egyedét. Magyarországon e cselekmény elkövetőjét orvvadászat és rongálás – ha a vadat elviszi, eltulajdonítja, akkor lopás – halmazata miatt kell büntetőjogi felelősségre vonni.⁷⁷ A szembetűnő különbséget tehát a különböző stádiumok, illetve ezek alapján a bűncselekmény minősítése jelenti. Míg a magyar gyakorlatban az orvvadászat bűncselekménye főszabály szerint egy *sui generis* előkészületi jellegű magatartás, addig a külföldi példáknál nem csak az előkészület, – tehát az orvvadászat feltételeinek megteremtése, biztosítása – hanem a vad elejtése, eltulajdonítása is orvvadászatként minősül.

III.2. Az orvvadászat bűncselekménye körüli jogalkalmazói problémák Magyarországon

Tanulmányomban egy jogalkalmazói problémákat is felvető kérdéskört szeretnék megemlíteni Gál István László: *Gyakorlati problémák és alkotmányos aggályok az orvvadászat tényállásával kapcsolatban* című, a Büntetőjogi Szemlében megjelent tanulmánya nyomán.

A tanulmány egy 2023. októberében megjelent agrárminiszter által fémjelzett rendelet⁷⁸ Vhr.-el kapcsolatos módosításait részletezi. A rendelet az – előzőekben részletesebben kifejtett (ld.: II.1. pont) – éjszakai vadászattal kapcsolatos. A Vhr., amely az orvvadászat szempontjából háttérnormaként is funkcionál, az alábbi módosítást tartalmazza:

16. § (1) A 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet 69. § (4) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép, és a § a következő (5)–(7) bekezdéssel egészül ki:

(4) Vaddisznó, borz, róka, aranysakál, nyestkutya és mosómedve éjszakai vadászatán a vadász köteles keresőtávcsövet, céltávcsövet, valamint lámpát használni. Vaddisznó, róka, nyestkutya, mosómedve, valamint a vadászati hatóság külön engedélyével a borz és az aranysakál éjszakai vadászatához célzást segítő mesterséges fényforrás is használható.

(5) Az állomány hatékony szabályozása céljából elektronikus akusztikai eszköz használható a) a róka, továbbá b) a vadászati hatóság engedélyével az aranysakál vadászatához.

(6) Az állomány hatékony szabályozása érdekében vagy állategészségügyi indok fennállása esetén a (4) bekezdésben meghatározott vadfajok éjszakai vadászatához

a) a hivatásos vadász munkaköri feladatai ellátása során – a borz és az aranysakál elejtéséhez a vadászatra jogosult kérelmére a vadászati hatóság külön engedélyével –,

b) a vadász a vadászatra jogosult kérelmére a vadászati hatóság külön engedélyével elektronikus képnagyítóból vagy képátalakítóból álló, éjszakai lőésre alkalmas célzóeszközt is használhat.

⁷⁷ Tóth – Nagy: i. m. 235. o.

⁷⁸ Az agrárminiszter 57/2023. (X. 16.) AM rendelete egyes vadgazdálkodással összefüggő miniszteri rendeletek módosításáról

Ahogy az a korábbiakban kifejtettem, (ld. II.1. A vadászati jog gyakorlata) tiltott vadászati eszköznek tekintendő az elektronikus képnagyítóból, képátalakítóból álló, éjszakai lövés leadását segítő eszköz (közérthetően: éjjellátó-/ hőkamera).⁷⁹ Ugyanakkor a Vhr. 69. §-a szerint azok használata nem abszolút tiltott, hanem a vadászati hatóság engedélyéhez kötött.⁸⁰ Látható tehát, hogy míg a Vtv. egy generális szabályt állít, addig a Vhr. – ezt pontosítandó – speciális feltételek mellett engedélyezi az éjjellátó kamerák alkalmazását. A Btk. 245. §-ának alkalmazhatósága egy ilyen esetben – amikor tehát egy sportvadász éjszaka éjjellátóval vadászik – megkérdőjelezhető, hiszen a vadász bármikor hivatkozhat tévedésre, mint büntethetőséget kizáró okra (mondván nem tudta, hogy engedély szükséges az elektronikus képátalakítóból, képnagyítóból álló, éjszakai lövés leadását segítő eszköz használatához).⁸¹ A tanulmány szerzőjével egyetértek abban, hogy ez az új jogszabályi környezet jogalkalmazói aggályokat, bizonytalanságokat vethet fel a jövőben: ha egy rendőr, vagy egy hivatásos vadász az ellenőrzés során a sportvadásznál célzást segítő éjjellátó -vagy hőkamerát talál, alapos vizsgálatot kell lefolytatni annak megállapítása érdekében, hogy jogosult volt-e a vadász ilyen – egyébként továbbra is tiltott vadászati eszköznek minősülő – tartozékot használni.⁸² Ezen bizonytalanság miatt pedig célszerű lenne a Btk. 245. § c) pontjának vonatkozásában a tiltott vadászati eszközök köréből kiemelni az elektronikus képnagyítóból, képátalakítóból álló, éjszakai lövés leadását segítő eszközöket, mert ez végsősoron a jogbiztonság követelményébe ütközik.⁸³

IV. Következtetések, összegzés

Ahogy az a tanulmányban szemléltetni próbáltam, a vadászati jog szabályozása több esetben eltérő Magyarországon, mint a vizsgált európai országokban, azzal, hogy főleg az osztrák jogi megoldásokkal állítható bizonyos tekintetben párhuzamba az. A vadászati jog földtulajdonhoz kötöttsége a közép-európai országok esetében a vadászat történelmi előzményeiből vezethető le, az angol jogban – noha kimondatlanul – szintén megjelenik a földtulajdonhoz kötöttség, hiszen elsősorban a tulajdonos az, aki vadászati tevékenységet folytathat területén. A vadászati jog gyakorlati oldala tekintetében az eltérések közül ismét kiemelném a magyar és osztrák megoldásokat a tiltott vadászati eszközök vagy a vadászterület szabályozására, illetve az angolszász jogban azt, hogy a vadászati jog gyakorlati oldala szabályozatlan. A konkrét vadfajokra vonatkozó különös rendelkezések különböző jogszabályokban kerülnek kifejtésre, ugyanakkor az általános szabályok lefektetése hiányzik, így a tilalmakból lehet következtetni a vadászati jog gyakorlásának és hasznosításának a határaitra.

⁷⁹ Vtv. 37/A. § (1) bekezdés 11. pont

⁸⁰ Vhr. 69. § (6) bekezdés

⁸¹ *Gál* i. m. 23.-24. o.

⁸² Uo. 25. o.

⁸³ Uo.

Sajátos megoldás Magyarországon az orvvadászat szabályozása, hiszen a Btk. 245. §-ban található bűncselekmény a) és c) pontjában meghatározott alapesetei vonatkozásában a vadászati tevékenység végzése – mint *sui generis* előkészületi cselekmény a vad elejtésére, elfogására – önmagában kimeríti az orvvadászat bűncselekményét. Ezen alapeseteknél, ha az elkövető a vadat elejti, akkor az orvvadászat mellett rongálásért, ha a vadat elviszi, akkor lopásért is felelősségre vonható. A b) pont esetében ugyanakkor a vad elejtése szükséges az orvvadászat megállapításához, ezesetben egy eredménytényállásról beszélünk.⁸⁴ A másik két alapeset ugyanakkor magatartási törvényi tényállás⁸⁵, az eredménytől függetlenül büntetendő cselekmény. Az osztrák, illetve az angol büntetőjog ezzel szemben mind a magatartást, mind az eredmény bekövetkezését is büntetni rendeli, azaz az elkövető akkor is orvvadászat bűncselekményéért felel, ha ő vadászatra irányuló tevékenységet végez, és akkor is, ha a vadat elejti.

A magyar bírói gyakorlat rövid elemzésével a céloom az volt, hogy a vadászati jog vonatkozásában rámutassak arra, hogy milyen következményekkel járhat, ha egy jogszabály módosítása végett a büntetőjogi rendelkezések alkalmazása alkotmányos aggályokat – mint a jogbiztonság követelménye – vet fel. Az is látható azonban, hogy az aggályok mellett továbbra sem ismerte fel a jogalkotó a problémás helyzetet, ezáltal egy olyan szürke zónát létrehozva az orvvadászat tényállásában, amely feloldására esetről esetre a bíróságok lesznek kötelesek.

⁸⁴ Eredménytényállás az, ha a jogalkotó egy magatartás következményét rendeli büntetni, a magatartást, ami az eredményhez vezetett, nem. Forrás: *Balogh* Agnes – *Tóth* Mihály: Magyar Büntetőjog Általános Rész. Osiris Kiadó, Budapest 2015. 96. o.

⁸⁵ A magatartási törvényi tényállás jellemzője, hogy önmagában a magatartás tanúsítása bűncselekménynek minősül, nem szükséges, hogy eredmény (jelen esetben a vad halála vagy befogása) bekövetkezzen. Forrás: Uo. 95. o.

Balogh Márton

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Közjogi Tagozatának tagja

Bilaterális megállapodások a migráció- és menekültügy terén: a jog és a politika vitája*

I. Bevezetés

Jelen reflexió célja a migrációs- és menekültügyi externalizációs politikák bemutatása az Európai Unión belül Olaszország és Albánia, illetve az EU tagállamain kívül az Egyesült Királyság és Ruanda megállapodásán keresztül, utalva a hosszabb ideje externalizációs politikát működtető Ausztrália gyakorlatára is. A reflexió célja tehát egyes bilaterális megállapodások megvizsgálása és bemutatása, majd ezek értékelése, valamint utalás azok jogvédelmi deficitjére a leírtak tükrében. Az externalizáció kapcsán érdemes először utalni arra, hogy az externalizáció irányulhat a migránsok ellenőrzésére és a migrációs folyamatok (ideértve például a határvédelmi intézkedések) célországoktól távoli kezelésére irányuló gyakorlatok összességére.¹

Amivel a fent említett megállapodások kapcsán foglalkozni érdemes, az a menekültügyi rendszer kihelyezésének gyakorlata harmadik országokba. Megjegyzendő e körben, hogy a menekültügyi rendszer kiszervezése, ezzel a menedékkérelmek harmadik országban való feldolgozása a nemzetközi jog szerint nem tekinthető tiltott gyakorlatnak az 1951-es genfi egyezmény és az 1967-es jegyzőkönyv² értelmében.³ Reflexiómban bemutatok egy Európai Unió tagállam által kötött megállapodást (Olaszország-Albánia), egy már nem EU tagállam által kötött megegyezést (Egyesült Királyság-Ruanda), valamint kitekintésként nemzetközi gyakorlatra is utalok Ausztrál megállapodásokkal.

 * Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS HIVATAL KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM AZ EKÖP-24-2-II-PTE-77 SZÁMÚ PROJEKT A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM, NEMZETI KUTATÁSI FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL NYÚJTOTT TÁMOGATÁSÁVAL, AZ EKÖP-24-2-II KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KUTATÓI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK FINANSZÍROZÁSÁBAN VALÓSULT MEG.

¹ Nikolas Feith *Tan*: Conceptualising Externalisation: Still Fit for Purpose? *Forced Migration Review*, Issue 68, November 2021. 8. o.

² 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény, valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről.

³ David Cantor – Nikolas Feith *Tan* – Mariana *Gkeliatā* – Elizabeth *Mavropoulou* – Kathryn *Allinson* – Sreetapa *Chakerabarty* – Maja *Grundler* – Lynn *Hillary* – Emilie *McDonnell* – Riona *Moodley* – Stephen *Phillips* – Annick *Pijnenburg* – Adel-Naim *Reyhani* – Sophia *Soares* – Natasha *Yacoub*: Externalisation, Access to Territorial Asylum, and International Law. *International Journal of Refugee Law*, Volume 34, Issue 1, March 2022. <https://doi.org/10.1093/ijrl/eeac023>. (2025. 01. 05.) 144. o.

II. Az olasz-albán megállapodás

2023 novemberében az olasz kormány megállapodást kötött Albániával az Olaszország irányába érkező migránsok kezelésére vonatkozóan. A megállapodás értelmében a migránsokat Albániába szállítják, ahol őrizetbe vételüket követően lefolytatják a menekültügyi eljárást velük szemben.⁴ Albánia két olyan migránsok feldolgozására alkalmas központ létrehozására vállal kötelezettséget, amelyben az olasz területen tartózkodó harmadik országból származó személyek kérelmét dolgozhatják fel, azzal, hogy a kérelmek negatív elbírálása esetén a migránsok kiutasíthatóak.⁵

Az egyik központ a shengjini kikötő közelében épült, ahol az olasz hatóságok azonosítják az érkezőket és lefolytatják a határon történő eljárásokat az olasz (és uniós) joggal összhangban.⁶ Gjaderben több központ került felállításra, az egyik ilyen központban a menedékkérők (akik Shengjinben megfeleltek a vizsgálatokon) hivatalosan benyújthatják a menedékkérelmüket, emellett egy befogadóközpont, egy hazatoloncolási központ és a büntetett előéletű személyek számára létrehozott központ került felállításra.⁷ Fontos kiemelni, hogy a központokba felnőtt férfiakat szállítanak, a kiszolgáltatottnak tekintett személykörrel (nőkkel, gyermekekkel, idősekkel, betegekkel vagy kínzás áldozataival) továbbra is Olaszországban foglalkoznak, azzal, hogy a családok nem kerülnek szétválasztásra.⁸ Gjader várhatólag egyszerre 3000 migráns elhelyezésére lesz alkalmas.⁹ A menekültügyi eljárás lefolytatására 28 nap állhat rendelkezésre (a fellebbezéssel egybeszámítva), azzal, hogy a menedékkérőknek joguk van a menedékkérelmük benyújtására Olaszországban.¹⁰

⁴ Sergio Carrera – Giuseppe Campesi – Davide Colombi: The 2023 Italy-Albania Protocol on Extraterritorial Migration Management, A worst practice in migration and asylum policies. Papers on Liberty and Security in Europe. https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2023/12/ASILE_Italy-Albania-MoU-Extraterritorial-Migration-Management.pdf. (2024. 11. 09.) 1. o.

⁵ Ehelyütt röviden definiálni szükséges a migráció témájában fellépő jogi terminológiák közötti különbséget az eltérő jogi státuszokat illetően. Menekültnek tekinthető a genfi menekültügyi egyezmény 1. cikke alapján az a személy, aki „faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni”, vagyis hazája kényszerű elhagyására szorul. Egy menedékkérő személy benyújtja egy, a saját országától eltérő országba menedékjogi védelemre vonatkozó – menedékjogra irányuló – kérelmét. Ennek pozitív elbírálása esetén menekültként megilletik a genfi egyezményben foglalt jogok. A kérelem elutasítása esetén azonban azok a személyek, akik nem jogosultak menekültstátuszra, nem jogosultak a *non-refoulement*, vagyis a kiutasítás tilalmának a genfi egyezmény 33. cikkében foglalt elv biztosította jogvédelemre sem (számos egyéb a genfi egyezmény szerint a menekülteket megillető jog hiánya mellett), ennél fogva ezek a személyek kiutasíthatóak az ország területéről.

⁶ Carrera – Campesi – Colombi: i. m. 3. o.

⁷ Gabriele Barbati: Italy sends first group of 16 migrants to asylum processing centres in Albania. <https://www.euronews.com/2024/10/15/italy-sends-first-group-of-16-migrants-to-asylum-processing-centres-in-albania>. (2024. 11. 11.)

⁸ Filippo Menci – Tamsin Paternoster First asylum seekers arrive at Albanian port from Italy. <https://www.euronews.com/2024/10/16/first-asylum-seekers-arrive-at-albanian-port-from-italy>. (2024. 11. 11.)

Megjegyzem a megállapodásban ez nem szerepel, ezt az olasz hatóságok jelentették ki. [Amnesty International: The Italy-Albania Agreement on Migration: Pushing Boundaries, Threatening rights, 19 January 2024 (Index number: EUR 30/7587/2024), 4. o. (továbbiakban: The Italy-Albania Agreement)]

⁹ Uo.

¹⁰ The Italy-Albania Agreement: 7. o.

A hatóságok között a feladatok a következőképpen oszlanak meg: az olasz hatóságok fenntartják a rendet a központokban, felelnek a harmadik országból érkező személyek ki- és beszállításért, amíg az albán hatóságok a központok körüli biztosítást, valamint az átszállítás biztonságát garantálják.¹¹ A megállapodás értelmében a költségeket Olaszország fedezi.¹² A megállapodást mintegy összegezve tehát egy EU tagállam, Olaszország, egy nem EU tagállam, Albánia területére szállítja át a migránsokat, majd Albániában az olasz hatóságok az olasz jog alapján bírálják el a menedékkérelmeket. Ylva Johansson biztosasszony nyilatkozata azt tükrözi, hogy az Európai Uniónak, (így az uniós jognak) nincs relevanciája a megállapodásban.¹³ A biztosasszony kiemelte, hogy jogi értelemben nem uniós jogot alkalmaznak, hiszen azt az EU területén kívül nem kell alkalmazni, érdemes azonban ezt árnyalni.¹⁴

Az európai jog alkalmazásának kérdésessége bizonytalanságot jelent a migránsok kezelése kapcsán. Johansson megjegyzései alapján az uniós jog közvetlenül nem, de az olasz jogon keresztül érvényesül.¹⁵ Ebben az esetben Olaszország eltérhet az uniós normáktól Albániában? Alkalmazhatóak az európai menekültügyi eljárásra vonatkozó szabályok (kötelezőek-e egyáltalán) vagy más eljárás szerint dolgoznak a hatóságok? Ehelyütt utalni kell a megállapodás politikai jellegére. A memorandumra és különösen annak a Bizottság általi megítélésére az *ASILE* forrás a „*jogilag megalapozatlan, politikai indíttatású*” fordulatot használja,¹⁶ hozzáteszem az EU jog leválasztása a memorandumról leginkább a migrációs célok elérése miatt lehet politikai indíttatású, mintsem jogi alapokra helyezett. Olaszország az Európai Unió tagállama, jogilag nem térhet el az uniós jogtól csupán azért, hogy migrációs céljait érvényesíteni tudja saját területén kívül.¹⁷

Nota bene: Az érthetőség kedvéért megjegyzem, hogy a kérelem benyújtása ugyan területileg Albániában történik, de annak pozitív elbírálása esetén Olaszország nyújt menedéket.

¹¹ *Carrera – Campesi – Colombi:* i. m. 3. o.

¹² *Carrera – Campesi – Colombi:* i. m. 4. o.

¹³ Jorge *Liboreiro:* Italy-Albania migration deal falls 'outside' EU law, says Commissioner Ylva Johansson. <https://www.euronews.com/my-europe/2023/11/15/italy-albania-migration-deal-falls-outside-eu-law-says-commissioner-ylva-johansson>. (2024. 11. 10.) vagy lásd az Európai Parlament Bizottságnak írásban intézett kérdéseit: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2023-003289_EN.html. (2024. 11. 10.) és az arra adott választ: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2023-003289-ASW_EN.html. (2024. 11. 10.)

Nota bene: Ylva Johansson volt a belügyekért felelős biztos a 2019-2024-es Bizottsági időszakban, hozzá tartozott többek között a Migrációs és menekültügyi paktum kidolgozása is. [Ylva Johansson életrajza elérhető itt: https://commissioners.ec.europa.eu/ylva-johansson_en. (2024. 11. 10.)]

¹⁴ Jorge *Liboreiro:* Italy-Albania migration deal falls 'outside' EU law, says Commissioner Ylva Johansson. *Nota bene:* Ez a kérdés egy ennél komplexebb problémát vet fel. Érdemes e téma kapcsán áttekinteni Liudmyla *Falaljeieva* – Bohdan *Strilets:* Extraterritorial Case Law of the Court of Justice of the European Union in the Light of Modern Approaches. *European Studies*, Volume 10 (2023): Issue 2 (December 2023). 124-148. o. <https://doi.org/10.2478/eustu-2023-0015>. (2024. 12. 16.) tanulmányát vagy Régis *Bismuth:* The European Union experience of extraterritoriality: when a (willing) victim has become a (soft) perpetrator. *Research Handbook on Extraterritoriality in International Law*, Edward Elgar Publishing, 2023. 118-132. o. <https://sciencespo.hal.science/hal-04314524v1> (2024. 12. 16.) munkáját.

¹⁵ Jorge *Liboreiro:* Italy-Albania migration deal falls 'outside' EU law, says Commissioner Ylva Johansson.

¹⁶ *Carrera – Campesi – Colombi:* i. m. 5. o.

¹⁷ Amennyiben az olasz-albán megállapodásra alkalmazandó az uniós jog, úgy a HL.2012 C 326. Európai Unió Alapjogi Chartájában, az ASILE tanulmányban kiemelt 18. cikk is érvényes, amely a menedéjog általános, minden menedéjogi kérelmet benyújtó személyre vonatkozó biztosításáról szól. (*Carrera – Campesi – Colombi:* i. m. 11-12. o.)

Az olasz-albán megállapodás kapcsán jogi problémát vet fel az, hogy az intézkedések a migránsok automatikus őrizetbe vételét teszik kötelezővé, ezzel a menedékkérők Albániába szállításukat követően nem hagyhatják el a központokat, szélsőséges esetben 18 hónapon át fogva tartják őket.¹⁸ Az automatikus és hosszú idejű önkényes fogva tartás az *Amnesty International* tanulmánya szerint jogellenesen korlátozza a nemzetközi jogból ismert szabadsághoz való jogot.¹⁹ Szemben a biztonságos harmadik országokból²⁰ érkezők 28 napos őrizetével, az Albánia területén kitoloncolásra váró migránsok őrizetének másfél évnél hosszabb ideje az azonosítási eljárás, a határon történő eljárás, majd a kitoloncolás miatti őrizet idejének összeadásából állhat össze, ugyanis ezek az időtartamok ugyanarra a személyre vonatkozóan is kiszabhatóak egymás után.²¹

Szintén jogi problémát vet fel az eljárási garanciák biztosítása.²² A kérelmek Albániában való elbírálása a tisztességes és hatékony menekültügyi eljárásokhoz való hozzáférést korlátozhatja azzal, hogy számottevő fizikai távolság áll fent az olasz bíróságok, valamint a kérelmet benyújtók között, így megnehezedik a jogi segítségnyújtás.²³ Akadályba ütközik a megfelelő jogi segítségnyújtás az eljárásokban való személyes részvétel hiányával (megnehezedik ugyanis a személyes részvétel a távolság miatt), ennek hiánya pedig a távoli meghallgatások során félreértésekhez és rossz tolmácsoláshoz vezethet, amely korlátozza annak lehetőségét, hogy a migránsok elmondhassák a maguk véleményét, meglátásait a megfelelő hatóságoknak.²⁴

A központok 2024 októberében nyitották meg kapuikat.²⁵ Néhány nappal a megnyitást követően a Líbiából induló mintegy ezer migráns közül 10 bangladesi és 6 egyiptomi férfit átszállítottak Shengjinbe, ahol lefolytatták az egészségügyi vizsgálatot és az azonosítási eljárást.²⁶ A megállapodással kapcsolatos jogi és politikai viták szintén ekkor kezdődtek. Egy római bíróság elé került a 16 személy ügye, amelyben a bíróság a 16 főből négyet egészségügyileg veszélyeztetettnek tekintett – így a bíróság Olaszországba szállításukat tartotta indokoltnak –, a további 12 férfi

Nota bene. Ezzel kapcsolatban az Európai Unió Bírósága ítéleteiben kiemelte, hogy az EU tagállamai kötelesek biztosítani a tényleges hozzáférést a menekültügyi eljárásokhoz (erről lásd pl.: C-411/10. és C-493/10. sz. N. S. és társai ítélet [EU:C:2011:865], vagy C-373/13. sz. H. T. ítélet [EU:C:2015:413]).

¹⁸ The Italy-Albania Agreement: 7-9. o.

¹⁹ The Italy-Albania Agreement: 7. o.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/32/EU irányelve (2013. június 26.) a nemzetközi védelem megadására és visszavonására vonatkozó közös eljárásokról (átdolgozás), 38. cikke rendszerezi az ezekkel az országokkal szemben támasztott feltételeket, mint például azt, hogy bármely menedékkérelmet benyújtó személlyel szemben fennáll a kínzással, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód veszélyével bíró országba való kiutasítás tilalma biztonságos harmadik országokból (uo. 38. cikk (1) bekezdés d) pont).

²¹ The Italy-Albania Agreement: 7.-8. o.

²² The Italy-Albania Agreement: 9-10. o.

²³ The Italy-Albania Agreement: 9. o.

²⁴ Uo.

²⁵ Vincenzo *Genovese*. Albania: Italian government's migrant centres ready to host first consignment. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/10/11/albania-italian-governments-migrant-centres-ready-to-host-first-consignment>. (2024. 11. 11.)

²⁶ Filippo *Menci* – Tamsin *Paternoster* First asylum seekers arrive at Albanian port from Italy.

menedékkérelme pedig ugyan elfogadhatatlan volt, a bíróság szerint Banglades és Egyiptom nem elég biztonságok országok ahhoz, hogy a migránsok visszaküldhetőek legyenek ezekbe az országokba.²⁷ Giorgia Meloni az ítélet kapcsán kiemelte azt, hogy az állam feladata meghatározni mely országok biztonságosak, koalíciója emellett kritizálta a bírósági döntést annak feltételezett politikai motiváltsága miatt.²⁸ A probléma kezelésére az olasz kormányzat elfogadott egy rendeletet, amely értelmében módosíthatják a biztonságos harmadik országok listáját.²⁹ Ez azonban továbbra sem állítja meg az olasz bíróságokat a joggal – és nem a politikai szándékkal – egyező döntések meghozatalára.

A jog és a politika vitáját Malcolm N. Shaw nemzetközi jogász a következőképpen foglalja össze: a jog és a politika egymással nem azonos, de egymástól mégis elválaszthatatlan fogalmak, amelyek noha nem helyettesíthetik a másikat, de egyik sem csökkentheti a másik jelentőségét.³⁰ Az olasz-albán megállapodás kapcsán két dolog mindenképpen elmondható: a migránsok érdekei másodlagosak a memorandum végrehajtásában, ugyanis annak elsődleges célja a migránsok elrettentése az olasz és az európai partoktól. A másik megállapítás ennek hatékonysága: az Olaszországba érkező bangladesi, egyiptomi (valamint szíriai és tunéziai) migránsok száma 2024-ben 60%-al alacsonyabb számot mutat, mint korábban.³¹ Megjegyzendő, hogy a jogi-politikai viták a megállapodással kapcsolatban két szinten zajlanak: egyrészt az európai jog alkalmazhatósága vet fel vitát, másrészt az olasz jogon belül is ellentét áll fent a politikai vezetők és a bíróságok között. Olaszország nincs ugyanakkor egyedül ezzel a vitával.

III. Kitekintés az Európai Unió gyakorlatán túlra

Az Egyesült Királyságban 2016-ban népszavazást tartottak, amely során a szavazók 51,9%-a az Európai Unióból való kilépésre szavazott,³² így az Egyesült Királyság 2020. január 31-én elhagyta

²⁷ Daniel Bellamy: First batch of migrants sent to Albania returned to Italy after court ruling. <https://www.euronews.com/2024/10/19/first-batch-of-migrants-sent-to-albania-must-be-returned-italian-court-rules>. (2024. 11. 12.)

²⁸ Uo.

²⁹ Gregory Holyoke: Italy rushes to pass law to save Albanian asylum centre scheme. <https://www.euronews.com/2024/10/21/italy-rushes-to-pass-law-to-save-albanian-asylum-centre-scheme>. (2024. 11. 12.)

³⁰ Malcolm N. Shaw: International Law (Eighth Edition). Cambridge University Press, Cambridge 2017. 49. o. (Saját fordítás)

³¹ Italy sends another 8 migrants to Albania despite failing to process first group. <https://www.euronews.com/my-europe/2024/11/08/italy-sends-another-8-migrants-to-albania-despite-failing-to-process-first-group>. (2024. 11. 12.)
Nota bene: Az októberi első csoportot és a bírósági ügyet követően novemberben ismét átszállítottak egy csoportot Shengjinbe. (Uo.) Azonban az olasz bíróság ismét szembeszállt a megállapodással, így a csoportot vissza kellett szállítani Olaszországba. Lásd: Michela Morsa: Judges block Albania model again and order return of 7 migrants to Italy. <https://www.euronews.com/2024/11/11/judges-block-albania-model-again-and-order-return-of-7-migrants-to-italy>. (2024. 12. 16.)

³² A szavazás részletes beszámolóját lásd: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7639/CBP-7639.pdf>. (2024. 11. 18.)

azt.³³ Noha az Egyesült Királyság már nem tagja az EU-nak, mégis érdemes röviden áttekinteni a Ruandával kötött megállapodását,³⁴ ugyanis koncepcióját tekintve hasonló az olasz-albán megállapodáshoz. A megállapodás értelmében az illegálisan érkező személyeket áthelyezik Ruandába, ahol elbírálják kérelmeiket, lehetőséget biztosítva a Ruandában való letelepedésre, emellett alternatív letelepedési lehetőséget kínálva azoknak, akik menedéjogi kérelmét Ruanda elutasította.³⁵ Az angol Legfelsőbb Bíróság megvizsgálta a megállapodást,³⁶ és megállapította, hogy – összhangban a fellebbviteli bíróság korábbi helyesnek vélt megállapításával – alapos okkal feltételezhető Ruandában a migránsokkal szemben a rossz bánásmód veszélye.³⁷ A megállapodás törvénybe iktatása³⁸ ellenére megjegyzendő, hogy a Rishi Sunak vezette konzervatív párt szigorú migrációs politikáját a júliusi választásokon győztes munkáspárt, Keir Starmer vezetésével átírhatja.³⁹

A menedékkérelmek kiszervezése nemzetközi szinten nem idegen gyakorlat, az Egyesült Királyság és Olaszország mellett Ausztráliának is vannak bilaterális megállapodásai Malajziával, Pápua Új-Guineával, Nauruval és Kambodzsával.⁴⁰ Az ausztrál megállapodások alapján a migránsokat ezekbe az országokba helyezik át és itt dolgozzák fel a menedéjog iránti kérelmüket, valamint egyes esetekben a nemzetközi védelmet is itt kapják meg.⁴¹ A kritikák (például Pápua Új-Guineának és Naurunak sem megfelelő jogszabályai, sem végrehajtási gyakorlata nem volt a menedéjogi kérelmek feldolgozásához; vagy a migránsok bántalmazásnak kitettséget, a

³³ Lásd: Az Európai Unió Tanácsa. <https://www.consilium.europa.eu/en/brexit/>. (2024. 11. 18.)

³⁴ Treaty Series No.20 (2024), Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Rwanda for the Provision of an Asylum Partnership to Strengthen Shared International Commitments on the Protection of Refugees and Migrants. (a továbbiakban: UK-Rwanda Treaty)

³⁵ UK-Rwanda Treaty 2. cikk

³⁶ Case ID: 2023/0093. R (on the application of AAA and others) (Respondents/Cross Appellants) v Secretary of State for the Home Department (Appellant/Cross Respondent). (Judgment given on 15 November 2023 Heard on 9, 10 and 11 October 2023). (továbbiakban: Ítélet)

³⁷ Ítélet.73. pont

Nota bene: A Legfelsőbb Bíróság részben a visszaküldés tilalmának Ruanda általi mellőzése, valamint az ügy 74-104. pontjai alapján Ruanda általános emberi jogi helyzete; menekültügyi rendszere; valamint a Ruanda Izraellel hasonló externalizációs megállapodás keretében a megegyezéssel való összeegyeztethetetlen gyakorlat miatt hozta döntését.

³⁸ A megállapodást 2024. áprilisában törvénybe iktatták, erről lásd az UK-Rwanda Treaty szövegét, vagy a következő forrást: Home Office and James Cleverly: UK-Rwanda Treaty completes ratification process. <https://www.gov.uk/government/news/uk-rwanda-treaty-completes-ratification-process>. (2024. 11. 18.)

Nota bene: A megállapodás törvénybe iktatása hasonló jogi-politikai vitát váltott ki az Egyesült Királyságban, mint az olasz-albán megállapodás kapcsán bemutatott bírói döntések.

³⁹ Richard Cracknell – Carl Baker: General election 2024: Results and analysis. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10009/CBP-10009.pdf>. (2024. 11. 19.)

Nota bene: 2024. november 24-én Starmer beszédében a migrációkezelésről is megnyilatkozott. A beszéd leírata elolvasható itt: Keir Starmer: Keir Starmer immigration speech: Read full transcript as Prime Minister slams Tories' 'open borders experiment'. <https://labourlist.org/2024/11/keir-starmer-speech-immigration-statistics-net-migration-prime-minister-transcript-read-full/>. (2024. 12. 16.)

⁴⁰ Cantor – Tan – Gkiliatá – Mavropoulou – Allinson – Chakrabarty – Grundler – Hillary – McDonnell – Moodley – Phillips – Pijnenburg – Reyhani – Soares – Yacoub: i. m. 143. o.

⁴¹ Uo.

mindennapi megalázást vagy a mentális egészségük állapotát tárgyaló vizsgálatok lesújtó eredménye)⁴² ellenére az ausztrál modell a mai napig alkalmazásban áll.⁴³

IV. Értékelés

Értékelve a leírtakat megjegyzem, a megállapodások kapcsán nem szabadna, hogy az érkező személyek jogainak csorbításával érvényesítsék a célországok saját politikai érdekeiket. Mégis, párhuzamot állítva az eddigiekben foglaltakkal látható, hogy a migráció kezelése kapcsán felmerülő kérdések terén nem tud a jog hatékonyan működni, ugyanis az emberi jogok védelmére kelve maguk a bíróságok is nehézségekbe ütköznek, amikor az egyes gyakorlatok végrehajtásával szemben felvetett aggályait érvényre akarják juttatni. Noha egyszerű arra irányuló véleményt megfogalmazni, hogy a jog és a politika határai kerüljenek élesen elválasztásra, a gyakorlat ennél mégis bonyolultabb képet fest és magyarázatra szorul.

Úgy gondolom, hogy a nemzeti bíróságok – mint ahogyan a bemutatott olasz, valamint az angol bíróságok – legfontosabb feladata és felelőssége továbbra is az kell legyen, hogy a jogvédelmi garanciák ne sérüljenek a politikai akarat megvalósítása érdekében. Ehhez Olaszországban és az Egyesült Királyságban is megvan az a jogszabályi háttér, amelyre a bíróságok támaszkodhatnak, a problémát az jelenti, ha a politikai célok érdekében ezek a jogszabályok megváltoznak, mint ahogyan arra Olaszországban is sor került.⁴⁴ A migráció területén, ahogy az annak jellegéből természetesen következik olyan emberekkel foglalkoznak a hatóságok, akik nem ismerik a célország jogszabályait, helyzetükből adódóan pedig az őket megillető jogok érvényesítése nehézségbe ütközhet,⁴⁵ ezért különös figyelemmel kell lenni az eljárások kialakítása során azok következményeire.

Zárásul kiegészíteném Malcolm N. Shaw idézett jog és politika elhatárolását azzal,⁴⁶ hogy a jog és a politika hatékony együttműködéséhez a határok ésszerű elhatárolására, és a két fogalom között a hierarchia abszolút mellőzésére van szükség, ugyanis egyik sem állhat a másik felett.

⁴² The Italy-Albania Agreement: 2. o. Idézi: Amnesty International, *Island of Despair: Australia's "processing" of refugees on Nauru*, 17 October 2016 (Index Number: ASA 12/4934/2016); and *Punishment not protection: Australia's treatment of refugees and asylum seekers in Papua New Guinea*, 1 February 2018 (Index Number: ASA 34/7781/2018).

⁴³ *Cantor – Tan – Gkiliatā – Mavropoulou – Allinson – Chakrabarty – Grundler – Hillary – McDonnell – Moodley – Phillips – Pijnenburg – Reyhani – Soares – Yacoub*: i. m. 144. o.

Nota bene: A kép teljességéért hozzá kell tenni, hogy a Pápua Új-Guineával kötött megállapodás megszűnt 2021-ben, a Nauruval kötött azonban nem. Lásd: Marian *Faa*: *Australia to stop processing asylum seekers in PNG but government's refugee policy unchanged*. <https://www.abc.net.au/news/2021-10-06/australia-stop-processing-asylum-seekers-in-png-manus/100517926>. (2024. 12. 16.)

⁴⁴ Lásd: Gregory *Holyoke*: *Italy rushes to pass law to save Albanian asylum centre scheme*.

⁴⁵ Erről lásd még egyszer *The Italy-Albania Agreement* 9. oldalát.

⁴⁶ Malcolm N. *Shaw*: i. m. 49. o.

Berki Vivien

jogballgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ alelnöke

Új trend a házasság felbontásánál – a fészek modell

I. Bevezetés

A házasság felbontása egy kényes kérdés – a felek között elszabadulhatnak az indulatok, elhúzódhat a válási procedúra, valamint az ismerősi, rokoni körök is csak puhatolózva hozzák fel, miért is került sor erre a döntésre. Ha nem lenne elég nehéz a helyzet önmagában, még egy másik tényező is rátehet egy lapáttal a helyzetre: a közös gyermek. Természetesen a házasság virágzásának idején a gyermek egy áldás minden családban, azonban amikor már megromlik a felek közötti viszony és eljutnak arra a pontra, hogy már nem tudják közös életüket folytatni, bizony a gyermek egy megoldandó problémának számít. Kinél lakjon? Hova költözzön a másik fél, hogy ne legyen olyan távol gyermekétől? Az egyik legfontosabb kérdés pedig, ami a házasság felbontását megnehezítheti sok esetben: ki gyakorolja a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket?

Amikor a házasság felbontása szóba kerül és a feleknek van közös gyermekük, az emberek többsége úgy gondolhatja, hogy a bevált szokásnak megfelelően a gyermeket az egyik félnél helyezik el, a másik csak meglátogathatja, közös programokat szervezhet vele meghatározott időben, illetve fizeti a gyermektartást. Ez a rendezési mód hosszú ideje jelen van, azonban a trendek változnak és új irányok alakulnak ki, köztük az előretörő megoldás, a fészek modell is. Célom, hogy bemutassam, mikor beszélhetünk a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, hogyan kapcsolódik ehhez a váltott gondoskodás, illetve a fészek modell. Utóbbival kapcsolatban az eddigi véleményeket figyelembe véve megfogalmazom saját álláspontomat.

II. A szülői felügyelet gyakorlása

II.1. A közös szülői felügyelet

A szülői felügyelet gyakorlásának két módja közül témánk szempontjából a közös szülői felügyelet bír relevanciával.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 4:164. § (1) bekezdése kimondja, hogy „*a szülői felügyeletet a szülők – megállapodásuk vagy a gyámhatóság vagy a bíróság eltérő rendelkezése hiányában – közösen gyakorolják akkor is, ha már nem élnek együtt.*” A szülői felügyeleti jog gyakorlása mindkét szülő feladata alapesetben – közösen hoznak meg döntéseket gyermekükkel kapcsolatban. Abban az esetben viszont, ha a házasság felbontására kerül sor, elképzelhető, hogy a

felek közötti érzelmi viszony eldurvul, gyakran a szülők gyermekeik érdekeinek figyelembevétel nélkül próbálják eldönteni, hogyan alakuljon a szülői felügyeleti jog.¹

A Ptk. szabályai alapján tehát a szülői felügyeletről a felek megállapodhatnak, vagy a gyámhatóság, bíróság dönt róla. Elmondható, hogy az esetek többségében az első opciót választják a szülők, ezt megtehetik szóban, írásban vagy akár ráutaló magatartással is.² A megállapodás esetében a legfontosabb szempontként a gyermek érdekét kell szem előtt tartani, továbbá a különélő szülőknek biztosítaniuk kell a gyermek kiegyensúlyozott életvitelét.³ A szülőknek a gyermekkel kapcsolatos járulékos kérdésekben is meg kell állapodniuk,⁴ a Ptk. 4:21. § (4) bekezdése szerint a kapcsolattartást nem kell rendezniük ebben az esetben, viszont a gyermek lakóhelyét meg kell nevezniük. E feladat megoldása nem okoz ugyan gondot azoknál a szülőknél, akiknél az egyik félnél lakik állandó jelleggel a gyermek, viszont annál nagyobb problémákat szülhet, ha felváltva gondozzák.⁵ A bíróság a megállapodásban foglaltak alapján ítéletével jóváhagyhatja és elrendelheti a közös gyakorlást.⁶ A kérelmükben részletesen leírják, hogyan tervezik a gyermek ellátását, milyen mértékben vesznek részt életében, a vele kapcsolatos feladatok ellátásában. Ez a szülők érdekét is szolgálja, hiszen írásba foglalás során előre tudnak tervezni, könnyebben átlátják, mit és hogyan kell alakítaniuk életükben. Ahogy Mészáros-Barcsa Ildikó Judit fogalmaz: a szülők ilyen helyzetben érzik igazán, hogy gyermekük iránt közös és egyenlő a felelősség, de mindazonáltal kötelezettség is.⁷

Amennyiben bíró rendezi a szülői felügyelet gyakorlásának kérdését megállapodás hiányában, akkor a döntés meghozatalánál figyelembe kell vennie a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének legkedvezőbb biztosítását.⁸ Újdonság 2022. január 1. óta, hogy a bíró az egyik szülő kérelmére is dönthet a közös gyakorlás elrendeléséről, ha a kiskorú érdekében áll.⁹ Az egyoldalú kérelem alapján a bírónak bizonyítási eljárást kell lefolytatnia, ahol megvizsgálja, hogy az objektív és szubjektív feltételek fennállnak-e.¹⁰ Az előbbi kategóriába olyan szempontok tartoznak bele, mint

¹ Mészáros-Barcsa Ildikó Judit: A családjog közigazgatási vetületei: különös tekintettel a szülői felügyelet rendezése és gyakorlása során felmerülő elméleti és gyakorlati kérdésekre. *Opuscula Iuvenum Excellentissima* 2020/1. sz. 10. o.

² Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyelet rendezésének jogi keretei és pszichológiai háttere különös tekintettel a szülői felügyelet közös gyakorlására. *Glossa Iuridica* 2021/4. sz. 77. o.

³ Ptk. 4:164. § (2) bekezdés

⁴ Mészáros-Barcsa: i. m. 11. o.

⁵ Széibert Orsolya: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban: a bíróság által elrendelhető közös szülői felügyelet és váltott gondoskodás. *Családi Jog* 2022/1. sz. 13. o.

⁶ Ptk. 4:165. § (2) bekezdés: „A házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben a szülők közös kérelmére a bíróság – a gyermek érdekét mérlegelve – a szülők közös szülői felügyeletre és ezzel összefüggésben a gyermek lakóhelyére vagy a szülői felügyelet (1) bekezdés szerinti rendezésére vonatkozó egyezségét jóváhagyja, vagy arról ítélettel határoz.”

⁷ Mészáros-Barcsa: i. m. 12. o.

⁸ Ptk. 4:167. § (2) bekezdés

⁹ Ptk. 4:167. § (1) bekezdés

¹⁰ Kövesné Kósa Zsuzsanna – Tancsik Annamária: A jogszabályváltozás mint körülményváltozás a szülői felügyelet gyakorlása megváltoztatásának feltételrendszerében. *Kúria*. <https://kuria-birosag.hu/hu/kuriai-dontesek/1-dr-kovesne-dr-kosa-zsuzsanna-dr-tancsik-annamaria-jogszabalyvaltozas-mint> (2024. 12. 13.)

a szülők anyagi helyzete, a földrajzi távolság, a gyermek körüli teendők ellátása, míg utóbbinál az együttműködési készségnek, az előreláthatóságnak, a gyermek alkalmazkodási képességének, valamint a szülők gyermekkel meglévő kapcsolatának és nevelési képességének van jelentősége.¹¹ Hogyha a bizonyítás lefolytatása után megállapítja a közös felügyelet gyakorlásának indokoltságát, a bíró dönthet a konkrét megvalósulás módjáról, amelynek keretében akár váltott gondoskodást is elrendelhet.¹²

II.2. A váltott gondoskodás

A váltott gondoskodás, mint a közös szülői felügyelet gyakorlásának egyik módja, már régebb óta létező intézménynek számít Európában és világszerte, a magyar jog azonban 2022 óta nevesítette törvényi szinten, noha már korábban is lehetőség volt erre megállapodással. A Ptk. rendelkezései alapján „a közös szülői felügyelet úgy is gyakorolható, hogy a szülők felváltva, azonos időtartamban jogosultak és kötelesek a gyermek nevelésére és gondozására.”¹³ Ennek lényege tehát, hogy a gyermek felváltva lakik, tartózkodik a két szülőnél, mindketten érdemben azonos időt töltenek vele.¹⁴ Hogy más országokban milyen a gondozás aránya, eltérő statisztikák vannak: váltott gondoskodásnak nevezik néhol a 25-50% között mozgó egyik szülőnél töltött időt is,¹⁵ máshol (például Ausztráliában) akár 50-50%-ban is megvalósulhat. Szeibert Orsolya véleménye szerint váltott gondoskodásnak lehet nevezni a szülői felügyelet gyakorlását, ha a gyermek idejének legalább 35-35%-át tölti mindkét szülőjénél.¹⁶ E kétes jogi helyzetet a magyar szabályozás törvénybe iktatással igyekezte orvosolni – a Ptk. váltott gondoskodással kapcsolatos rendelkezése ugyanis kimondja, hogy az azonos időtartamú, felváltott gondozás nevezhető váltott gondoskodásnak, azonban előfordulhat olyan eset is, amikor a szülők nem feltétlenül azonos időtartamokban rögzítik az egyik és másik szülőre jutó időt.¹⁷

Ebből következik tehát, hogy a közös szülői felügyelettől az elhatárolást e két szempont megléte adja. A közös szülői felügyeletnél ugyanis – mint már említettem – a gondozó szülőnél lakik a gyermek, a különélő szülővel kapcsolatot tart, meghatározott időben viheti el. A váltott gondoskodás azonban továbblépésnek számít, hiszen ezáltal már mindkét szülő egyenlő időtartamot tud tölteni gyermekükkel, azonos mértékben lehetnek életének részesei. Ez mind a

¹¹ Simon Károly László: A közös szülői felügyelet bírósági elrendelésének mérlegelési szempontjai a hazai szabályozás tükrében. Családi Jog 2022/4. sz. 5-9. o.

¹² Kövesné Kósa – Tancsik: i. m.

¹³ Ptk. 4:164. § (1) bekezdés

¹⁴ Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái. Családi Jog 2012/4. sz. 1. o.

¹⁵ Simon Károly László: A közös az új zsinórmérték? Iustum Aequum Salutare 2023/3. sz. 56. o.

¹⁶ Szeibert Orsolya: A váltott gondoskodás előnyei és akadályai, továbbá a gyermek vallásszabadsága és származás megismeréséhez fűződő joga nemzetközi összehasonlításban. Családi Jog 2022/2. sz. 33. o.

¹⁷ Szeibert: Új mérföldkő a hazai... 13. o.

szülőknek, mind a gyermeknek előnyére válhat – előbbi így nem marad le a gyermek fejlődéséről, hiszen sokkal gyakrabban látja őt, míg utóbbinak nem kell elszakadnia egyik szülőjétől sem, mindkettőhöz azonos mértékben kötődhet. A gyermeknek lényegében két tartózkodási helye lesz így, azonban a szabályozás mégis kötelezi a szülőket arra, hogy nevezzék meg azt a helyet, ami a gyermek lakóhelyének számít.¹⁸

A közös felügyelethez hasonlóan a szülők közötti együttműködésnek kiemelten fontos szerepe van. Amennyiben ugyanis nincsen konszenzus a felek között, vitás helyzetek születnek, állandó a konfliktus még a házasság felbontása után is, úgy a váltott gondoskodás nemhogy javítana, inkább ront a már fennálló nehéz helyzeten.

A váltott elhelyezésnél is a gyermek érdeke a központi szempont – ha a felek és a bíró is úgy ítélik meg, hogy a gyermek egészséges fejlődése a váltott gondoskodás adta állandósággal biztosítható, akkor elrendelhető a szülői felügyelet gyakorlásának e módja. A váltott elhelyezéssel járó életmódhoz való alkalmazkodási hajlandóság és képesség mind a szülők, mind a gyermek részéről is mérceként szolgál. Előbbiek szempontjából a már említett együttműködési képesség és készség, a lakóhely közelsége és a gyermek érdekének előtérbe helyezése a kiemelendő, míg utóbbinál a két szülővel történő egyenlő kapcsolattartás a fontos.¹⁹

A gyermek életkora nagy jelentőséggel bír, ugyanis a váltott elhelyezés nem minden életkorban éri el célját. A szakemberek megegyező véleménye alapján az intézmény nem segíti az óvodáskorú vagy fiatalabb gyermekek fejlődését,²⁰ hiszen számukra állandóság, egy megszokott környezet szükséges az egészséges növekedéshez. A váltott gondoskodással járó állandó költözködés, a két lakóhelyen lévő esetleges eltérő nevelés, valamint a különböző környezet mind negatív irányba befolyásolhatják a folyamatot. Ehhez kötődően azonban kezd előtérbe kerülni egy újfajta modell, amely már a gyermek pici korában is megvalósítható.

II.3. A fészek modell

Fészek modell (*nesting*) alatt értjük a váltott gondoskodás azon típusát, amelyeknél fordított helyzetben történik a költözködés: a gyermek marad a lakóhelyén, a szülők pedig felváltva költöznek hozzá. Az elnevezés tulajdonképpen a természetben a madaraknál megfigyelhető „életstílus” átvétele, hiszen ott is a fiókák maradnak a fészekben, a szülők pedig felváltva röpködnek hozzájuk.²¹ Svédországban és Nyugat-Európában már kezd egyre jobban elterjedni ez a modell, hazánkban azonban még nem igazán ismert.

¹⁸ *Szeibert*: Új mérföldkő a hazai... 14. o.

¹⁹ *Mészáros-Barcsa*: i. m. 15. o.

²⁰ *Mészáros-Barcsa*: i. m. 16. o.

²¹ *Gergely Zsófia*: A gyerek marad, a szülők ingáznak - itt a fészek-modell. HVG. https://hvg.hu/itthon/20131121_Valni_szepon_a_gyerek_marad_a_szulok_inga (2024. 12. 14.)

A fészek modell esetében is a gyermek érdeke áll a középpontban – a válás megviselheti, negatívan hathat hangulatára és érzelmeire. A házasság felbontását követő költözködés sem biztos, hogy a javára válhat, a fészek modell esetében azonban megmarad a már ismert, biztonságos környezete, ezáltal zökkenőmentesebben képes feldolgozni a válás okozta nehézségeket. Ilyenkor ugyanis stabilitásra van szükség, érzelmi biztonságra, amelyet a költözködés, a változó lakóhely, az egyik szülővel töltött kevés idő nem biztos, hogy meg tud adni neki. Kutatások kimutatták, hogy a fészek modellben nevelkedő gyermekek kevesebb stresszt élnek át és szocioemocionális eredményeik is jobbak, mint a nem ilyen módon élő gyermekeké. A gyermekek a fészek modell által fenn tudják tartani a már megszokott rutinjukat, szociális köreiket, nem kell elszakadniuk attól a helytől, ami melegséget, emlékeket és nem utolsósorban biztonságot jelent számukra. A fészek modell megoldásként szolgálhat azon helyzetekre, amelyeknél a gyermeknek a válást követően a gondozó szülővel másik helyre (akár másik városba) kell költöznie, új óvodába, iskolába kell járnia, a régi barátait és életét hátrahagyva.²² A gyermek így változatlanul járhat eddigi iskolájába, tanórán kívüli elfoglaltságait is jobban össze tudja hangolni, mintha a szülők között ingázna vagy új helyre kerülne. A gyerekek időbeosztása stabilabb ebben a rendszerben, az elképzeléseik megvalósítása és a tervezés könnyebben kivitelezhető. A fészek modell elősegíti a gyermek egyensúlyteremtését a saját élete és a szülőivel töltött ideje között. Azok a szülők, akik nincsenek gyermekekkel rendszeresen, nehezebben érthetik meg világnézetüket, viselkedésüket és szükségleteiket, ezért nehezebben is fognak alkalmazkodni hozzájuk, a köztük lévő viszonyra negatívan hathat.²³

A váltott gondoskodás esetében említettem, hogy az óvodáskorú és annál fiatalabb gyermekeknél nem ajánlatos, viszont a fészek modell esetében ilyenről nincs szó. Mivel nem beszélünk költözködéstről, környezetváltásról, a gyermek szinte zavartalanul tud növekedni, annyi különbséggel, hogy az egyik szülője nem lesz otthon minden nap. A fejlődés e korai szakaszában a biztonság, folytonosság és állandóság biztosítható a fészek modellel, a szülőknek kell ugyanis nagyobb mértékben alkalmazkodniuk a megváltozott helyzethez, nekik kell megoldaniuk a felmerülő problémákat, nem a kiskorúnak.

A fészek modell esetében nemcsak a gyermek szemszögét kell figyelembe venni, hanem a szülőkét is. A szakértők véleménye szerint az intézmény alkalmazása rövid távon lehet hasznos, amikor is mindegyik fél megszokja az új helyzetet, elkezd alkalmazkodni a megváltozott életviteléhez és új rutin kerül mindennapjaikba. A szülők szempontjából kicsit lekerülhet a teher a vállukról, jobban felmérhetik jövőbeli elképzeléseiket és lépéseiket. Ellenérvként felhozható

²² Sara Ahlin *Doljač*: Birdnesting Co-Parenting: A Comparative Study in Slovenia and European Union Countries. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 2024/3. sz. 419-421. o.

²³ Michael T. *Flannery*: Is "Bird Nesting" in the Best Interest of Children? *SMU Law Review* 2004/2. sz. 299-300. o., 302. o.

azonban, hogy a válás érzelmi feldolgozását lassíthatja, hiszen nem szakadnak el teljesen régi életüktől a felek, visszatérnek a váltások során régi környezetükbe, ahol a volt férjvel vagy feleséggel éltek és ahonnan a problémák közöttük kiindultak.²⁴ Ez véleményem szerint akaratlanul is olyan érzelmi folyamatokat indíthat el, amelyek csak nehezebbé teszik a negatív érzések feldolgozását és a továbblépést.

Michael Flannery szerint a fészkek modell károsan hat a már meglévő nehéz helyzetre és szinte sosem lehet sikeresnek nevezni. Véleménye szerint ugyanis a modell nem működhet három okból: 1) a fészkek modell negatívumai felülmúlják és elnyomják a pozitívumait; 2) az intézmény általában nem a megfelelő válasz a válásra; 3) a gyermek alkalmazkodásának elősegítéséhez szükségtelen eszköz.²⁵ Az első esetben a legnagyobb gondot az anyagi helyzet jelentheti: a váltott gondoskodással ellentétben (ahol két lakóhelyet kell fenntartani) három otthont kell finanszírozni – egyet, ahol a gyermek él, egyet-egyed pedig a két szülőnek külön. Ez jelentős kiadásokat von maga után, amelyet az emberek kis százaléka tud megengedni magának. A másik gond a párkeresés, újraraházasodás – a fészkek modell fenntartható, amíg a felek egyedülállóak és rugalmasan tudják beosztani idejüket. Akkor, amikor új kapcsolatba lépnek egy harmadik féllel, esetlegesen vele házasságot is kötnek, a fészkek modell szinte fenntarthatatlanná válik, hiszen nem lehet elvárni egyik féltől sem, hogy saját háztartását és gyermeke háztartását is ugyanolyan intenzitással igazgassa.²⁶ A második pont esetében előfordulhat, hogy a bírók és a szülők rosszul mérik fel a helyzetet és úgy gondolják, hogy a gyermek érdekét az szolgálja a legjobban, ha stabilitást biztosítanak neki, amely a fészkek modellel megoldható lehetne. Ilyenkor azonban a fészkek modell jövőbeli nehézségeire nem helyeztek elég hangsúlyt, csupán rövid távon közelítették meg az esetet, a gyermek alkalmazkodása a kialakult helyzethez nem mindig olyan fokú, mint ahogy gondolják.²⁷ A harmadik kategória lényege, hogy a gyermeknek – az általános elgondolással ellentétben – nem mindig okoz nehézséget az új légkörhöz való alkalmazkodás, továbbá nem feltétlen szükséges a fészkek modell a fejlődés elősegítéséhez, sok esetben elegendő a váltott gondoskodás vagy a közös felügyelet, ahol állandó jelleggel lakik az egyik szülőnél.²⁸

Jó példával szolgál ezen megállapításokra és a fészkek modell célszerűtlenségére Rafaela Lehtme kutatása, amely során az egyik megkérdezett gyermek elmondta, hogy nem is tudott a szülei válásáról a fészkek modell kezdetén, ugyanis a 2020-as járványhelyzet okozta lezárások miatt apja online meetingekre kezdett járni egy másik lakásba. Amikor már a szülei egyre ritkábban

²⁴ Maddy Savage: Birdnesting: The divorce trend where parents rotate homes. BBC. <https://www.bbc.com/worklife/article/20210804-birdnesting-the-divorce-trend-in-which-parents-rotate-homes> (2024. 12. 14.)

²⁵ Flannery: i. m. 298. o.

²⁶ Flannery: i. m. 303. o.

²⁷ Flannery: i. m. 306-307. o.

²⁸ Flannery: i. m. 322. és 339. o.

tartózkodtak egyszerre otthon, gyanakodni kezdett és ennek következtében anyjától tudta meg, hogy már nincsenek együtt szülei. Elmondása szerint a helyzet nem hatott rá negatívan, viszont jobban kezelte volna, ha tájékoztatják a változásokról időben.²⁹ Jól látszik, hogy a gyermek számára előnyösebb lett volna a korai tájékoztatás után a váltott gondoskodásban való megállapodás, hiszen azáltal, hogy nem tudott szülei válásáról, zavart keltett benne, hogy nincsenek mindig otthon mindannyian. Mivel nem okozott neki negatív érzéseket a házasság felbontása, így nem gondolnám, hogy nem lenne képes a szüleivel azonos időtartamban élni, közöttük ingázni.

III. Állásfoglalás

Véleményem szerint a fészek modell nem fenntartható intézmény. Azáltal, hogy három lakóhelyet kell biztosítani a működéshez, igen kis körre szűkíti az igénybevételének lehetőségét. Nem gondolom, hogy egy hosszú távú megoldásként szolgál a fészek modell, hiszen nemcsak anyagilag jelent plusz terhet, de a saját élet menedzselését sem könnyíti meg.

A válás nem egyenlő minden esetben az új étellel a gyermek számára – nem jelenti azt, hogy a házasság felbontását és a szülői felügyelet gyakorlásának elrendelését követően mindenképpen új helyre kell költöznie, új iskolába kell járnia, el kell szakadnia régi barátaitól. Mivel az emberek többségének munkahelye abban a városban van, ahol addig élt, így az új otthon lehet, hogy csak pár háztömbnyivel arrébb lesz. Arról nem beszélve, hogy az iskolás korú gyermekek a digitális eszközöket és a *social mediát* már napi rendszerességgel használják, így a kapcsolattartással sem lenne akkora probléma, ha esetleg máshova kellene költöznie.

Egyetértek azon szakértői véleményekkel, amelyek szerint óvodáskorú és fiatalabb gyerekek számára nem előnyös a váltott gondoskodás. Mégsem lehet kijelenteni álláspontom szerint, hogy a váltott gondoskodásra a fészek modell jó alternatívaként szolgálna számukra, hiszen attól még, hogy az otthonuk változatlanul megmarad, a környezetük folyamatosan változik – egyik nap még velük alszik az anyuka, máskor meg akár napokig se látják őt. Véleményem szerint a gyermekben ez sok esetben zavart kelthet, ha pedig nincsenek rendszeresen tájékoztatva a megváltozott körülményekről, akkor a megértés is nehezebben megy nekik, ami stresszfaktorként jelentkezhet életükben.

Az iskolás korú gyermekek meglátásom szerint fejlődésükben olyan szinten járnak jobb esetben, ahol már a szülők válása könnyebben feldolgozhatóvá válik számukra, így a váltott gondoskodás intézménye jobban elősegítheti az alkalmazkodást. A szülők szempontjából életükben új fejezetet tudnak nyitni, ha a váltott gondoskodásban állapodnak meg vagy arról dönt a bíróság,

²⁹ Rafaela *Lehtme*: Child-centred approach to shared parenting: Children's experiences of bird's nest parenting arrangements. Children and Youth Services Review 2024/160. sz. 4. o.

mint ha a fészek modellt választanák. Ezáltal nagyobb eséllyel nyílik lehetőségük a párkeresésre, nem kell visszatérniük folyamatosan a régi, közös otthonba, illetve mivel mindkét intézménynél a szülők váltják egymást, így a váltott gondoskodásnál sem maradnának le gyermekük életének fontos lépéseiről.

Éppen ezek miatt gondolom úgy, hogy a fészek modell nem egy jó alternatíva – ha a felek közös szülői felügyeletről állapotodnak meg vagy a bíró rendeli azt el, ha megvan közöttük a konszenzus, az egyetértés és az alkalmazkodási képesség és készség, akkor a váltott gondoskodás keretében megvalósuló, két lakóhely közötti váltás sokkal hatékonyabb és eredményesebb eredményt tud mutatni nézőpontom szerint, mint ha a gyermek maradna otthon és a szülők felváltva költöznének hozzá. Mindezekon felül természetesen a legfontosabb és legelső lépésként szükséges, hogy a szülők a gyermeket tájékoztassák a körülmények megváltozásáról, felkészítve őt a változásra és lehetséges kérdéseire is választ adva.

Frank Sára

joghallgató (PTE-ÁJK) a Civilisztika Tagozat tagja

A személyiségi jogok kialakulása és fejlődése – történeti áttekintés az új Ptk. tükrében

I. Bevezető gondolatok

A személyiségi jogok az ember egész életében meghatározó jogai. Áthatják a mindennapokat, bár sokszor szinte észrevétlenül, mégis szinte minden percben érvényesülnek és sajnos számtalanszor sérülnek is. Nem véletlen, hogy a személyiségi jogokat lefedő jogirodalom is széleskörű, nehéz a témát olyan szemszögből megközelíteni, amelyből már más szerző ne tette volna. A következő sorokban a személyiségi jogok kialakulását mutatom be néhány történelmi – szükség szerint magyar és nem magyar – megállón keresztül, a végállomás a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény a (továbbiakban Ptk.) lesz. A szóban forgó jogterületet ebből az aspektusból is többen vizsgálták már, többek között Szladits Károly, Balás P. Elemér, Sólyom László és Kecskés László. Tanulmányom kifejezett célja a személyiségi jogok történetének áttekintése a korábban említett szerzők művei, nézőpontjai összefoglalása alapján, majd mindezeket rávetítem a Ptk.-ra, hogy végül egy teljes fejlődési ívet írjak le. Ehhez az is hozzájárul, hogy a tanulmányban felhasznált irodalom egy része még jóval az új Ptk. hatályba lépése előtt íródott.

Úgy gondolom, hogy a személyiségi jogok megértésében sokat segít, ha tudjuk, hogyan alakultak ki. Ezt a Tamási Áron idézet is alátámasztja, amely szerint: „*Aki nem ismeri múltját, nem értheti a jelent, amely a jövőnek hordozója*”. Ez igaz a személyiségi jogokra is, elsősorban azért, amit az előző bekezdésben említettem: a jognak azon területéről beszélünk, amely az ember életének minden napját kivétel nélkül áthatja. Tanulmányomban a fejlődési ív bemutatása mellett azt is céлом bebizonyítani, hogy a személyiségi jogok – bár sokat tárgyalt területnek számítanak –, a téma kutatását fontossága miatt mégsem lehet abbahagyni, és mindig van olyan szemszög, amely feltárandó újdonságokat rejt magában.

Dolgozatom címéhez hűen maradva igyekszem a személyiségi jogokat minél több szempontból megvizsgálni, és kutatásom eredményeinek bemutatását a magyar szabályozás változásainak ismertetésével zárom, hogy minél átfogóbb képet nyújtsak a személyiségi jogok mai helyzetéről. Már a történeti áttekintőben is céloom minél több magyar példával ismertetni ezen jogok fejlődését.

II. A személyiségi jogok kialakulásának története

II. 1. A „személyiségi jogok” és a Biblia

A személyiségi jogok elméleti megjelenése hosszú időre vezethető vissza, jogi elismerést mégis későn, a XIX. században nyertek. Az emberek sosem voltak egyformák, egyedi személyiségük mindig is létezett, a külső, illetve fizikai tulajdonságaik és vagyoni viszonyaik mellett ez tett különbséget ember és ember között. A jog számára azonban éppen ez jelentette a kihívást: különbséget tenni a vagyoni és nemvagyoni viszonyok között. Fontos megjegyezni, hogy a következő rendelkezések nem tekinthetők mai értelemben vett személyiségi jogoknak, csupán azok előzményeinek: olyan szabályok, amelyeknek alapja az ember személye, személyisége, de egységes kategóriát nem alkotnak, csupán törvények sokaságából emeljük ki őket akkor, amikor a modern személyiségi jogok lehetséges gyökereit keressük.

Vizsgálódásom már a személyiségi jogok történetének elején kettéágazik, hiszen kiindulópontként választhatnám a kereszténységet vagy a római jogot: mindkettő más-más úton indít el, amelyek természetesen később, a történelem során együtt fejlődtek tovább, hol eltűntek, hol összefonódtak, kölcsönös hatást gyakorolva az éppen aktuális jogi irányzatokra, gondolkodásmódokra. A kereszténységben jelentős és írott „személyiségi jogi” utalás a Tízparancsolatban található. Néhány parancsolat magyar fordítása erős hasonlóságot mutat a magyar Polgári Törvénykönyv mai szövegével, amelyet a következő táblázatban ismertetek:

TÍZPARANC SOLAT	2013. ÉVI V. TÖRVÉNY A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVRŐL
V. Ne ölj!	2:43. § a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése
VI. Ne paráználkodj! VII. Ne lopj! IX. Felebarátod házastársát ne kívánd! X. Mások tulajdonát ne kívánd!	2:43. § b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése
IV. Atyádat és anyádat tiszteld! VIII. Ne hazudj és mások becsületében kárt ne tégy!	2:43. § d) a becsület és a jó hírnév megsértése
II. Isten nevét hiába ne vedd!	2:43. § f) a névviseléshez való jog megsértése ¹

¹ Saját készítésű ábra

Balás P. Elemér szavaival élve: „A külső világtól független személyiség koncepciója keresztény gondolat [...]. A véges világgal szemben a végtelenség eszméjét a kereszténység alkalmazza elsősorban az emberre, még pedig kivétel nélkül minden emberre, a rabszolgára is, aki az antik felfogás szerint dolog [...]. A keresztény gondolatkörben élő ember aztán alkalmazza a végtelenség eszméjét a dolgokra is, a külső világ emberenkívüli tárgyaira, ezeket is végtelen erőfejlesztésre képesnek tekinti, a „kész” természeti adottságaikon túl is, az ember behatása alatt, úgyhogy a dolgok új mozgóképességéhez jutnak annál fogva, mert rajtuk az emberi szelleme, személyiségnek bélyege. Így a dolgok elszemélyesiednek, [...] és felemelkednek a személyiség magasabb régióiba.”² Ezek alapján úgy tűnik, hogy a kereszténység felfogásában a vagyoni jellegű javak alkalmazkodnak a nem vagyoni jellegű javakhoz.

II.2. A személyiségi jogok és a római jog

A római jogban a személyiségről és annak védelméről aránylag kevés szabályt találunk, de a személy (*persona, caput*) már a legrégebb jogforrásokban is megjelenik. Az ember a jogok és kötelezettségek hordozója, legfőképpen a vagyonnal kapcsolatos jogok és kötelezettségek hordozója. Az emberi szabadság pedig a szabad ember-rabszolga ellentétben jelenik meg.³ A *Digestákban* is fellelhető egy korai, az ember személyével kapcsolatos rendelkezés. Domitius Ulpianus szerint: „ha valaki fiatal lányokat szólít le, még ha szolgáruháiban vannak is, sértést követ el, bár enyhébbet. Még sokkal kevésbé súlyos a sértés, ha olyan nőket szólít le, akik nem tisztességes nők módjára, hanem utcalányhoz illően vannak öltözve. [...] Aki csúnya szavakat használ, nem a szemérmert sérti, hanem személyisértést követ el. Más leszólítani, más kísérgetni. Aki leszólít, szavaival sérti a szemérmert, aki kísérget, az egyszerűen némán, de gyakran jár a másik után. Gyakran az ilyen sűrű kísérlet önmagában nem kís meggyalázás.”⁴

A római jogban az ember személyével kapcsolatos jogok védelmét a magánbűncselekmények (*delicta privata*) intézménye szolgálta, melynek egyetlen joghatása volt: a büntetés.⁵ Felmerül a kérdés, hogy a személyiségi jogok gyökere az *iniuria* is lehet, amely az ember személyének jogellenes és szándékos megsértése, és ami már a tizenkét táblás törvényben is megjelenik.⁶ Azonban a magán deliktum intézményét nem tekinthetjük a személyiségi jogok történeti előzményeinek.⁷ Ezt Balás P. Elemér is alátámasztja azzal, hogy az *iniuriát* azért nem lehet a mai személyiségi jogok csírájának tekinteni, mert az lényegében pönális jellegű volt, míg a modern személyiségi jog lényege a magánjogi jelleg.⁸

² Szladits Károly: A magyar magánjog. Első kötet. Általános rész. Személyi jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest 1941. 638. o.

³ Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. A sajtó- helyreigazítás. HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2001. 15. o.

⁴ A római jog világa. Gondolat, 1973., 133. o. Idézi: Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme. A sajtó- helyreigazítás. HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2001. 15. o.

⁵ Petrik: i. m. 15.- 16. o.

⁶ Petrik: i. m. 16. o.

⁷ Petrik: i. m. 17. o.

⁸ Szladits: i. m. 639. o.

II.3. Személyiségi jogi utalások I. István törvényeiben (1020-1038 között)

Tovább haladva az időben, a magyar történelemből hoznék példát: I. István törvényeiben a becsületsértésre, a jó hírnév megsértésére, valamint a személyes szabadág megsértésére vonatkozó szabályokat véltem felfedezni, szép számmal. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a király láthatóan szigorú büntetéseket szabott ki ezen magatartások tanúsításának megtorlására. Szent István Király Dekrétumainak Első Könyv 10. fejezete „A kegyességről és irgalmasságról és egyéb jószágos cselekedetekről” címet kapta, a 10. §-a így rendelkezik: „*légy tisztességtudó, hogy soha senkit szántsándékból gyalázzattal ne illess.*” – Javasolja a király Imre hercegnek A Második Könyv 53. fejezete a király rágalalmazóiról szól, a következőképpen: „*ha ki valamely ispánnak vagy mást keresztyén embernek álnokul ezt mondja: Hallám vesztetre szólni a királyt, és reá bizonykodik a dolog, haljon meg.*” Az 54. fejezet azokról szól, akik a király udvarló népe között koholnak hazugságokat: „*ha valaki két ispánt hazug hírborozással áltat és hallgatásra bírja őket, hogy ördögi ravaszággal meghasonlást szerezzzen közöttök, fizesse meg kétszer hamis nyelve válttságát a hazugságért. 1. § Ha csak egynek susárlott, messéke ki a nyelvét.*”⁹ Továbbá, megjelenik a *plágium* intézménye is, amelyet az követett el, aki mást rabszolgává tett, azaz elvonta személyes szabadságát.¹⁰ Erről a Második Könyv 20. fejezete szól: „*mivelbogy Istenhez méltó dolog és igen jó az embereknek, ha kinek-kinek az ő szabad szándéka szerint folynak élete napjai, annakokáért királyi végzésből rendeltetett: hogy ezentul senki az ispánok vagy vitézek közül szabad embert szolgaság alá vetni ne merjen. 1. § A mit ha ki gögös merészség ösztönéből tenni bátorzkodnék, legyen tudtára, hogy tulajdonából váltsa meg; a mely válttság király és ispán között oszoljon, mint a többi. 2. § De ha valaki, eddig szolgaságban tartatván, törvény előtt keres oltalmat az ő szabadságának és megtalálja azt, éljen csak a szabadsággal, és a ki őt szolgaságban tartja vala, válttságot ne adjon.*”¹¹

II.4. Személyiségi jogi utalások a Hármaskönyvben

A következő történeti megálló az 1514-es év, mégpedig Werbőczy István *Tripartitum* című munkája. A Bevezető 2. Cím 2. §-a kimondja, hogy: „*másképen pedig a jogot a törvényes parancsolatok gyűjteményének mondjuk, a melyek minket a jónak és igazságosnak követésére, vagyis a hasznosságra, méltányosságra, vagy az igazságot jelző valóságra szorítanak.*” Werbőczy a jogot közjogra és magánjogra osztja fel, a magánjogot pedig további három részre természetjogra, nemzetek jogára és polgári jogra. A természetjogról szóló szakaszban rögzíti, hogy minden ember egyenlő szabadsággal rendelkezik,¹² amely szintén fontos megállapítás a személyiségi jogok fejlődésének szempontjából, hiszen a Hármaskönyv abban az időben keletkezett, amikor az emberek egyenlősége még nem volt általánosan elfogadott tétel.

⁹ Wolters Kluwer: Ezer év törvényei. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=03700001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torveny> (2024. 12. 14.)

¹⁰ Petrik: i. m. 17. o.

¹¹ Wolters Kluwer: Ezer év törvényei.

¹² Werbőczy István: Tripartitum. https://www.staff.u-szeged.hu/~capitul/analecta/trip_hung.htm (2024. 12. 10.)

II.5. A természetjog hatása a személyiségi jogok kialakulására

A *Tripartitum* természetjogi utalásai átvezetnek a természetjoghoz, ezen belül – hogy a történelmi idővonalon is tovább haladhassak –, a felvilágosodás természetjogához. A természetjog fő tétele, hogy a jog a természetből, Istenből, valamint az észből vezethető le, tehát a jogelvek a természet örök rendjén alapulnak, amely a hatályos jog felett áll és változatlan. A Bibliáról szóló bekezdésben már utaltam arra, hogy az Isten által adott törvények, mint alapelvek újra -és újra visszatérnek a jogfejlődés során, a természettel és ésszel való összefüggés érzékeltetésére pedig visszatérnek a Hármaskönyvhöz, mert az Előbeszéd 6. §-a véleményem szerint tökéletesen megfelel erre a célra: „*e szerint a természeti jogot kétféle értelemben vehetjük. Egyképen, ha az ember okos természetét tekintjük, a melyben az isteniekkel osztozik; és ekként az embert illető természeti jogot isteni jognak mondjuk. Másképen, ha az ember érzéki természetét tekintjük, melyben a többi állatokkal osztozik, ú. m. érzésben, mozgásban és ösztönben; ilyen értelemben azt mondjuk, hogy az embert illető jog természeti jog.*”¹³

A felvilágosodás időszakában (XVI. – XVII. század) a természetjog felemelkedése következtében előtérbe került az emberek közötti egyenlőség jelentősége, amely a személyiségi jogok mai érvényének alapja. Híres filozófusok különböző elméleteket alakítottak ki, melyek rengetegében könnyű elveszni, így csak néhány jól ismert gondolkodót és gondolatot emelnék ki.

Thomas Hobbes (1588-1679) tanainak egy fontos eleme az egyenlőség, de érdemes megjegyezni, hogy Hobbes ezt egy meglehetősen nyers példával érzékelteti: a természeti állapot „*bellum omnium contra omnes*”, amelyben tulajdonképpen mindenki elég erős ahhoz, hogy megölje akár a nála erősebbet is, a saját javait mindenki egyenlően védheti meg. Hozzáteszi azt is, hogy a természeti állapotban nincs helyes vagy helytelen, ezeket csak a jog határozza meg.

John Locke (1632-1704) szerint az alapvető jog „*az élethez és az élet örömeihez való jog*”. Továbbá, a „*Két értekezés a polgári államról*” című művében megfogalmazza, hogy minden ember „*ha már egyszer megszületett, joga van a megmaradáshoz, következképpen ételhez és italhoz és hasonló dolgokhoz, amelyeket a természet a létfenntartásához nyújt.*”¹⁴

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) pedig „*A társadalmi szerződésről*” című munkájában, az I. könyv VI. fejezetében a következőképpen fogalmaz: „*megtalálni a társulásnak azt a formáját, amely a köz egész erejével védi és oltalmazza minden tagjának személyét és vagyonát, s amelyben, bár az egyén egyesül a többiekkel, változatlanul csak önmagának engedelmeskedik és éppen olyan szabad marad, mint amilyen azelőtt volt.*”¹⁵

A felvilágosodás eszméi több, a személyiségi jogok kialakulásának szempontjából fontos dokumentumban is megjelentek: Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya (1787), a *Bill of Rights* (1789/91), Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata (1789) és a *Code civil* (1804) is a fent említett

¹³ Werbőczy István: *Tripartitum*

¹⁴ John Locke: *Two Treatises of Civil Government* II. 25. Idézi: Súlyom László: *A személyiségi jogok elmélete*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1983. 67. o.

¹⁵ Jean-Jacques Rousseau: *A társadalmi szerződésről*. I. könyv. VI. fejezet. (Értekezések és filozófiai levelek. Budapest 1978. 467. o.) Idézi: Súlyom László: *A személyiségi jogok elmélete*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1983. 108. o.

filozófiákra épül. Példáim ismét azokat az elemeket szemléltetik, amelyek utalnak a mai személyiségi jogokra.

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányának Preambuluma tartalmazza, hogy „*biztosítsuk a szabadság áldását magunk és utódaink számára*”.¹⁶

A *Bill of Rights* az Alkotmány kiegészítéseként rendelkezik a vallásszabadságról, a szólásszabadságról a sajtó szabadságáról és a szabad gyülekezés jogáról (*First Amendment*). Továbbá, a negyedik kiegészítés utal a magánlakás megsértésének tilalmára is.¹⁷

A francia *Code civil* egyik legfontosabb vívmánya, hogy elismerte a nem vagyoni károkat is.¹⁸ Korábban már kitértem rá, hogy a személyiségi jogok érvényesítésének problémája volt az, hogy a jogban a vagyoni és nem vagyoni jellegű javak elkülönítése nehézséget okozott, azonban Napóleon törvénykönyvében a probléma megoldódni látszott.

II.6. A modern személyiségi jogok korszaka: a XIX. század és a liberalizmus

Európában a XIX. században néhány ősi injúria korszerűsítésére került sor, ezek mellett a személyiségi jogok inkább a gazdasági pozíció biztosítását szolgálták.¹⁹ A személyiségi jogokkal szoros összefüggésben kialakult a versenyjog, valamint a vagyoni viszonyok is átalakultak, melynek következtében felértékelődött a névjog, különösen az üzleti név védelme tekintetében, valamint a szellemi alkotások védelmének igénye is kiszélesedett. Az általános személyiségi jogok bölcsője Svájc, ahol a személyiségvédelem gazdasági értéket nyert. Az *Obligationenrecht* 55. §-a a személyi viszonyok megsértéséről rendelkezik úgy, hogy pénzbeli elégtételre ad igényt. Ennek célja a nemvagyoni kártérítés jogának kiterjesztése volt. Svájcban elsősorban bojkottügyek kapcsán indultak ilyen perek.²⁰ Eugen Huber (1849-1923), a svájci Polgári Törvénykönyv megalkotója szerint a személyiség védelme „*az egész szociális törvényhozás alapja*.”²¹

II.7. A modern személyiségi jogok megjelenése a magyar törvényhozásban

A személyiségi jogok történetének áttekintése során már kitértem magyar jogi vonatkozásokra (I. István dekrétumai és Werbőczy István Hármaskönyve), azonban a XX. században, főleg a második

¹⁶ Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya. <https://svb.hu/wp-content/uploads/2016/07/alkotmany.pdf> (2024. 12. 09.)

¹⁷ Bill of Rights. <https://www.ushistory.org/documents/amendments.htm> (2024. 12. 09.)

¹⁸ *Székegy*: i. m. 295. o.

¹⁹ *Kecskés László: Polgári jog. A személyek joga.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2007. 413. o.

²⁰ *Kecskés*: i. m. 414. o.

²¹ Eugen Huber: *Das schweizerische Zivilgesetzbuch und die Presse.* Jahrbuch der schweizerischen Presse. 1905/1906. 32. és 35. o. Idézi: *Sólyom László: A személyiségi jogok elmélete.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1983. 22. o. és *Kecskés László: Polgári jog. A személyek joga.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2007. 414. o.

világháború hatására ezen jogok átfogó szabályozása egyre égetőbbé vált, így több országban, köztük Magyarországon is megkezdődött a személyiségi jogok érvényesíthetőségének kiszélesítése.

A magyar polgári jogban hosszú időn keresztül a Hármaskönyvre hivatkoztak, majd 1852-ben érvénybe lépett az Osztrák Polgári Törvénykönyv (OPTK). Eközben megkezdődött a magyar polgári kódex létrehozására irányuló kodifikáció is, ami azonban nagyon lassú folyamatnak bizonyult. 1928-ig folyamatosan készültek tervezetek, ezek közül a legjelentősebb az úgynevezett „Magánjogi törvényjavaslat”, amely a személyiségi jogok modern, az erkölcsi követelményeknek megfelelő módon szabályozza.²² A Magánjogi törvényjavaslat nem emelkedett törvényerőre, de Balás P. Elemér véleménye szerint: „a jogéletnek a személyiségi jogra vonatkozó közfelfogását nagy tekintéllyel deklarálja s alkalmas arra, hogy a személyiségi iránt esetleg kishitű jogalkalmazót, vagy elméleti jogászt kedvezően hangolja és bátorítsa a személyiségi jog általános védelméből folyó követelmények megvalósítására, az egyes eseteknek az általános személyiségi jogi oltalom elve szerint való megítélésére.”²³

1959-ben hatályba lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény, amely az első olyan magyar polgári jogi kódex, amely törvényerőre is emelkedett. A régi Ptk. is elismerte az általános személyiségi jogot, és az 1977. évi novella még egyértelműbben a független védelem mellett szólt.²⁴ Így a régi Ptk. IV. címe a személyek polgári jogi védelméről szól, ezen belül a VII. fejezet tartalmazta a személyhez és a szellemi alkotáshoz fűződő jogokat. A 76. § alapján a személyhez fűződő jogok sérelmét jelentette különösen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.²⁵

A szocializmus időszaka változást hozott a jogérvényesítés terén: ismét felmerült a kérdés, hogy a nem vagyoni jellegű jogok miképpen szabályozhatók egy olyan jogrendszerben, amely a vagyoni viszonyok szabályozására épül. A szocialista jogtudomány megalapozta a személyhez fűződő jogok függetlenségét a vagyoni jogoktól.²⁶ A személyiségi jogok megsértésének nem volt szankciója, ebből következett az is, hogy kevés ügy merült fel, hiszen az emberek nem ismerték a bíróság által, ezen jogok sérelme esetén nyújtható védelmet.²⁷

²² Szladits: i. m. 640. o.

²³ Szladits: i. m. 641. o.

²⁴ Súlyom: i. m. 20. o.

²⁵ 1959. IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről. 76. §: *A személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság megsértése.*

²⁶ Eörsi Gyula: A szocialista polgári jog alapproblémái. Budapest, 1965. 27. old; Súlyom László: A személyiségi jogok elmélete. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1983. 17. o. Idézi: Kecskés László: Polgári jog. A személyek joga. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs 2007. 415. o.

²⁷ Kecskés: i. m. 415. o.

III. Modern személyiségi jogok Magyarországon: a régi és az új Ptk. személyiségi jogi rendelkezéseinek összehasonlítása

Az új Ptk. 2014. március 15-én lépett hatályba, a régi Ptk.-hoz képest számos tartalmi és szerkezeti újítással. A korábbi közel hétszáz paragrafus közel ezerhatszázra bővült, bekerült a Ptk.-ba a családjog és a társasági jog, valamint számos olyan jogintézmény, amely korábban nem került szabályozásra.²⁸ A módosítások természetesen a személyiségi jogokra is kiterjedtek. Az első szembetűnő különbség, hogy a törvény „személyhez fűződő jogok” helyett a kifejezőbb „személyiségi jogok” elnevezést alkalmazza az ember – tág értelemben vett – magánszférájának védelmét biztosítani hivatott jogok jelölésére.²⁹

A következő fejezetben a régi és az új Polgári Törvénykönyv személyiségi jogi szabályait vetem össze, mindezt egy táblázattal kezdem, amelyben azon személyiségi jogi rendelkezések szerepelnek, amelyek mindkét törvényben megtalálhatók. A régi polgári törvénykönyvet választottam kiindulópontnak, ehhez hasonlítom az új Polgári törvénykönyv tartalmát és egyben szövegét:

1959. ÉVI IV. TÖRVÉNY	2013. ÉVI V. TÖRVÉNY
Második rész IV. cím VII. fejezet	Második Könyv Harmadik rész XI. cím
77.§: a névviseléshez való jog	2:43. § f) a névviseléshez való jog megsértése
78.§: a jó hírnév védelméhez való jog	2:43. § d) a becsület és a jóhírnév megsértése
79.§: sajtó- helyreigazítás, sajtószabadság, médiatartalmak alapvető szabályai [a 2010. évi CIV. törvény, valamint a polgári perrendtartásról rendelkező törvény állapítja meg az erre vonatkozó rendelkezéseket]	
80.§: képmással, hangfelvétellel való visszaélés	2:43. § g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése
81.§: levéltitok, magántitok, üzleti titok sérelme	2:43. § e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése
82.§: a magánlakás és a jogi személy céljaira szolgálóhelyiségekhez fűződő jog	2:43. § b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése ³⁰

²⁸ Dancs Gábor: Az új Ptk. és a régi Ptk. „Fordítókulcsa” – interjú Sáriné Simkó Ágnessel, a kiadvány egyik szerkesztőjével. <https://ptk2013.hu/interju/az-uj-ptk-es-a-regi-ptk-forditokulcsa-interju-sarine-simko-agnessel-a-kiadvany-egyik-szerkesztojével/2247> (2024. 12. 23.)

²⁹ Vékás Lajos – Gárdos Péter: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató, Budapest 2013. 56. o.

³⁰ Sajat készítésű ábra

A táblázat segítségével is jól érzékelhető, hogy a régi Ptk. kevesebb személyiségi jogot tartalmazott. A következő szakaszokhoz hasonló rendelkezések nem jelentek meg a régi törvényben:

- 2:43. § a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
- 2:43. § c) a személy hátrányos megkülönböztetése;
- 2:44. § Közéleti szereplő személyiségi jogának védelme
- 2:50. § Kegyeleti jog.

Mindezek alapján felmerül a kérdés: mi az oka annak, hogy személyiségi jogok szabályozása kibővült, avagy az régi Ptk. miért tartalmazott kevesebb személyiségi jogi rendelkezést, mint a hatályos? Véleményem szerint kétféle magyarázat lehetséges: vagy azért nem nevesítette a régi Polgári Törvénykönyv a fent felsorolt személyiségi jogokat, mert azok alapvetőek, mindenki számára egyértelműek és számos jogterület alapjául szolgálnak, vagy esetleg azért maradtak ki, mert a törvény hatályba lépésének idején, az adott korban és rendszerben számos polgári jogi jogvita elkerülhető volt azzal, hogy még az egyik legjelentősebb törvény sem tért ki ezen jogok szabályozására. Az új Ptk. indokolása szerint a személyiségi jogok listájának bővüléséhez hozzájárul Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása is: a magánszféra védelme elsősorban a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 17. cikke alapján került szabályozásra az új Ptk.-ban, de az indokolás szerint ezt Európai Emberi Jogi Egyezmény 8. cikke erősíti meg, a 2000/43/EK irányelv átültetése pedig a hátrányos megkülönböztetés tilalmához kapcsolódik. Nem lehet figyelmen kívül hagyni a technológia fejlődésének következményeit sem: az új Ptk. már nem tartalmazza a régi Ptk. 81. § (3) – (4) bekezdéseit, amelyek a 2003. évi XXVI. törvény (ún. „üvegseb” törvény) alapján kerültek a régi Ptk.-ba. E szabályok helye az adatvédelemre vonatkozó rendelkezések között és a közérdekű adatok alap-státútumában van.³¹

A válaszhoz a személyiségi jogok fejlődésének vizsgálata, és a történelmi körülményekkel való összevetése vezethet el, ugyanis a hatályba lépésének idején a régi Ptk. személyiségi jogi rendelkezéseinek száma csekélyebb volt az utolsó időállapotához képest. A második világháború után a személyiségi jogok tekintetében új szakasz kezdődött, ugyanis védelmük óriási kiterjedést nyert. Ennek okai a személyiségi jogok általánosodásában, az elismerésükre való igény erősödésében rejlenek, illetve abban, hogy az addig lényeges vagyoni összefüggés is lényegtelenné vált.³² Ennek a fejlődésnek az eredménye, hogy a személyiségi jogok és személyiségi jogvédelem körét a régi Ptk.

³¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény XI. címéhez fűzött indokolás

³² *Súlyom*: i. m. 33. o.

1977. évi novellája lényegesen kibővítette, és véleményem szerint végső soron ez a folyamat vezetett ahhoz is, hogy az új Ptk.-ban szabályozott személyiségi jogok listája még bővebb. Érdekesség, hogy a régi Ptk. használta az „*egyenlő bánásmód*” kifejezést, amely a 2000/43/EK irányelv átültetése során az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvénnyel került a törvényszövegbe, felváltva a „*hátrányos megkülönböztetés*” kifejezést. Az új Ptk. visszatér az eredeti terminológiához melynek okai, hogy az egyenlő bánásmód terminus technikus szó szerint: hátrányos megkülönböztetés inverz fogalma, továbbá a „*hátrányos megkülönböztetés*” szóhasználat helyesebb, mert a dologi jog rendszeréhez jobban igazodik, valamint a személyiség jogok érvényesítése is abszolút szerkezetű jogviszonyokon keresztül realizálódik, illetve az irányelv egyenlő bánásmód fogalma is sajátos: kiterjed a hátrányos megkülönböztetésre, a zaklatásra, a jogellenes elkülönítésre, a megtorlásra és az ezekre adott utasításokra – mindezt az egyenlő bánásmód ernyője alá vonja.³³

Érdemes azt is megfigyelni, hogy melyek az új elemek: a társadalmi érzékenyülésének szinte tökéletes és éles tükre, hogy a személyiségi jogok skálája kiszélesedett. Véleményem szerint erre különösen jó példa a személy hátrányos megkülönböztetése tilalmának vagy a kegyeleti jognak a megjelenése.

IV. Záró gondolatok

A személyiségi jogok kialakulása egy rendkívül hosszú folyamat volt. Fontos ismét megemlíteni, hogy a korai szakaszokban említett szabályozásokat még nem lehet személyiségi jogoknak nevezni, de a mai személyiségi jogok előzményeként jelentkeztek. Az ember személyiségével kapcsolatos normák számtalan jogi megítélésen is átestek, a büntetőjogi, vagyoni jogi megítéléstől kezdve egészen addig, amíg a vagyoni jellegük eltűnt, mindeközben skálájuk folyamatosan bővült. Már korábban utaltam arra, hogy véleményem szerint a személyiségi jogok változása a társadalmi érzékenyülés tükre. Az említett folyamat és a fejlődés tendenciáinak megvizsgálása után pedig nem tartom kizártnak, hogy a személyiségi jogok köre a magyar jogban is tovább bővíthet a jövőben.

³³ *Vékás – Gárdos*: i. m. 57. o.

Kis Rebeka

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagozatvezetője

A praetori jogfejlesztés és a római perjog kapcsolata

I. Bevezetés

Egy jól működő jogrendszer jellemzője, hogy az életviszonyok által indukált változásokra hatékonyan és gyorsan tud reagálni. Ennek szükségessége elsősorban a bíróságoknál, jogalkalmazóknál jelenik meg, így az életviszonyokra való gyors és hatékony reagálás igénye teremtette meg a bírói jogot. A kontinentális jogrendszerekben mind a törvényi, mind pedig a bírói jogfejlesztés azt a célt szolgálja, hogy a jogot a változó életviszonyhoz igazítsa. A bíróságok ugyanis nemcsak érvényesítik a törvények, rendeletek szabályait, és jogvitákat döntenek el, hanem mindemellett tovább is fejlesztik a jogot (akképpen, hogy olyan értelemmel ruházzák fel a jogszabályhely szövegét, amelyek azok szövegében nem voltak benne).¹ Erről a tevékenységről az Alkotmánybíróság a 38/1993. (VI. 11.) számú határozata is rendelkezett: „A bírói hatalom konkrét jogvitát eldöntő tevékenysége során a jogot alkalmazva azt értelmezi, sőt tovább is fejleszti, de ez a törvénynek, a jogszabályoknak való alárendeltségen nem változtat...”²

A jogalkotó hatáskörrel nem rendelkező szerv általi jogképzés hosszú múltra tekint vissza. Már a római jog forrásai között is megtalálhatjuk a jogszolgáltató magisztrátusok *edictumai*ba foglalt anyagi és eljárásjogi szabályokat, amelyeket a Kr. e. 2. században a *Lex Aebutia de formulis* ruházott fel civiljogi erővel, azaz tette lehetővé ennek a joganyagának az alkalmazását a bíróságok előtt.³ Jelentőségét az adja, hogy a *praetorok* által megalkotott korszerű szabályegyüttes (melyet *ius praetoriumnak* is nevezünk) a civiljog mellett párhuzamosan érvényesült. Papinianus megfogalmazása szerint: „A praetori jog az, amelyet a praetorok vezettek be a civiljog szabályainak kiegészítése vagy kiegészítése vagy kijavítása céljából.”⁴ Ez a jogfejlesztő tevékenység számos jogterületet érintett, így a dologi vagy az öröklési jogot, továbbá gyökeres változásokat eszközölt a római perjogban is. Tanulmányom célja a *praetori* jogfejlesztés perjogi vonatkozásainak bemutatása, arra keresem a választ, hogy a magisztrátus hogyan tudott életközeli jogalkotást megvalósítani úgy, hogy sem jogalkotó (*praetor ius facere non potest*), sem jogalkalmazó szerv valójában nem volt.

¹ Varga Péter: A praetori jog, mint a jog gyors és hatékony fejlesztésének eszköze. Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae, Acta Jur.et Pol. 1997/52. sz. 3-4. o.

² 38/1993. (VI. 11.). számú Alkotmánybírósági határozat

³ Varga: i. m. 6. o.

⁴ *Ius praetorium est, quod praetores introduxerunt adiuvandi vel supplendi vel corrigendi iuris civilis gratia propter utilitatem publicam* (Pap. D. 1, 1, 7, 1)

Vizsgálatom középpontjában három jogintézmény áll: a keresetformulák, a *praetori* végrehajtás, illetve az egyes nemperes eljárások. A jogintézmények bemutatásával képet kaphatunk arról, hogy a rómaiak ősi joga hogyan viszonyult a *praetor* által alkotott jogréteghez.

II. Keresetformulák

A jogszolgáltató magisztrátusok feladata a *iurisdictio*. A kifejezés a *iurisdictio*s magisztrátusnak a perben való részvételét, eljárását jelenti. Ebből következik, hogy a magisztrátus a per érdemi eldöntésébe nem szólt bele, csupán rendezési hatásköre volt.⁵ A régi perrend, azaz a *legis actio*s eljárás már a XII táblás törvényeket megelőzően kialakult, és fő jellemzője az *in iure* szakaszban rejlett, ahol a peres felek ünnepélyes, jelképes cselekedetekkel egybekapcsolt mondókákkal kérték az eljárást vezető magisztrátustól a jogvita eldöntéséhez szükséges pert. A *legis actio*knak öt fajtáját ismerjük, melyek közül három alapeljárás: *legis actio sacramento*, *legis actio per iudicis seu arbitri postulationem*, *legis actio per conditionem*. A két végrehajtási eljárást pedig a *legis actio per manus iniunctionem* és a *legis actio per pignus capionem* jelentette.⁶ Mivel a *legis actio*s eljárás a civiljogban gyökerezik, ezért jellemzőek rá a szigorú alakosságok, formalitások, továbbá a merevség. Idővel már azonban ez a peres eljárás az előbb felsorolt okok miatt nem felelt meg az igényeknek, ezért változásra volt szükség.

A *lex Aebutia* hozott változást a római perjogba azzal, hogy a korábbi *legis actio*s eljárás mellett bevezetett egy újabb, kevésbé formális perrendet, amelyet formuláris eljárásnak nevezünk, és alapját a formula jelentette. Sajátossága, hogy a magisztrátus befolyást gyakorolt a per folyamatára. Az új eljárási rend annyira kedvelté vált, hogy a civiljogi *legis actio*khöz már csupán kivételes esetekben nyúltak. Pontosítva, csupán azokban az esetekben, ahol az ügy valamelyik állandó bíróság (*centumviri* vagy *decemviri*) elé tartozott. Később a *leges Iuliae* folytán a *legis actio*s eljárás még inkább háttérbe szorult.⁷ A formuláris per alapját a formula képezte, amely nem más, mint a *praetornak* a bíróhoz intézett írásbeli utasítása, amelyben megszabta a pernyerés vagy pervesztés feltételeit. A *praetor* állandó szövegű formulamintákban rögzítette a jogok védelmére szolgáló keresettípusok kibocsátásának feltételeit, majd ezeket *edictumában* tette közzé. Ha az *edictum* a konkrét esetre nem tartalmazott formulát, lehetőség volt új formula kiadására.⁸ A bíró *iudex* vagy *arbiter*. A különbség az volt e kettő között, hogy a *iudex* egyesbíró volt (*iudex unus*) olyan ügyekben, ahol szigorúan törvényhez kötötnen kellett az ügyet eldönteni, míg az *arbiter* többes számban (választott bírák) fordul elő olyan ügyeknél, ahol a méltányosság szerepet játszik.⁹

⁵ Bozóky Alajos: A római perjog. Hügel Ottó könyvnyomdája, Nagyvárad 1878. 13. o.

⁶ Bozóky: i. m. 42-43. o.

⁷ Bozóky: i. m. 68. o.

⁸ Benedek Ferenc – Pókecz Kovács Attila: Római magánjog. Dialóg Campus kiadó, Budapest 2020. 101. o.

⁹ Bozóky: i. m. 20. o.

A formula a *praetori* jogfejlesztés eszközévé vált azzal, hogy a *praetor* a civiljog által nem ismert keresetformulákkal lényegében új jogi normákat alkotott. Bizonyos esetekben a civiljogi szabályokat hatályon kívül is tudta helyezni. Erre akkor került sor, ha a *praetor* megtagadta a civiljogi keresetknél a keresetformula kiadását.¹⁰ A formulák rendes, illetve rendkívüli alkatrészekből álltak. A rendes alkatrészek: bíró kinevezése, *intentio*, *condemnatio*, *demonstratio* és az *adiudicatio*. Ezek közül a kinevezés és az *intentio* minden formulában szerepel. A *condemnatio*, a *demonstratio* és az *adiudicatio* pedig csak egyes formulákban volt jelen. A rendkívüli alkatrészeket csak a felek kérésére vették fel és kizárólag akkor, ha szükség volt rájuk. Ezek az alkatrészek: az *exceptio* és a *praescriptio*. A bíró kinevezését követte az *intentio*. Ez utóbbi a felperes érvényesíteni kívánt követelését jelölte meg és összefoglalta azokat a feltételeket, amelyektől a pernyerés függött. Az *intentió*nak a keresetek szempontjából van jelentősége, ugyanis az *intentio* különféle megfogalmazásai szerint a kereseteknek más-más fajtái jöttek létre az idők során.

A keresetek fajtáit a *praetor edictuma* foglalta magába. *Actio civilis*nek vagy *actio in ius conceptának*¹¹ nevezzük a keresetet akkor, ha a felperes érvényesíteni kívánt igényét egy, őt a civiljog alapján megillető jogra alapította. Ellentétes esetben – tehát ha a felperes keresetét a *ius honorarium* szabályaira alapította – a keresetet *actiones honorariae*nek (*in factum* *actió*nak) nevezzük. A formula arra utasította az ügyben eljáró bírót, hogy vizsgálja meg a tényállás meglétét függetlenül attól, hogy azt a *ius civile* elismeri-e. Ezt a keresetfajtát nevezzük *in factum* *actió*nak. Előfordulhatott az is, hogy a *praetor* keresete olyan tényállásra is vonatkozott, amelyre eredendően nem kellett volna. Ennek azért volt jelentősége, mert a keresetek általában csak a hozzájuk rendelt tényállásra vonatkoztak. Ilyenkor *praetor* a keresetformulában utasította a bírót, hogy tekintszen el ettől az eltéréstől. Ezeket a kereseteket *actio fictitiának* nevezzük, hiszen alapja egy nem létező, kitalált tényállás. Ilyen például az, amikor a *praetor* a birtokból idő előtt kiesett személynél vélelmezi az elbirtoklási idő leteltét. A kiterjesztett kereseteket nevezzük *utilis* *actió*nak, míg az eredetit *actio directának*. Megkülönböztetjük a kereseteket az alapján is, hogy az *intentióban* szereplő igény határozott (*certum*) vagy határozatlan (*incertum*). Határozott, ha a követelés határozott pénzösszegre, egyedileg meghatározott dologra, vagy helyettesíthető dolgok meghatározott mennyiségére vonatkozik. Minden más esetben határozatlan. A kereset neve előbbi esetben *actio certa*, míg utóbbiban *actio incerta*.

A jóhiszeműsége támaszkodva dolgozták ki a *praetorok* a keresetek másik fajtáját, a *bonae fidei actiókat*. Ezek *intentiójában* a *praetor* a bírót arra utasította, hogy az elbírálásnál ne csak azt vegye figyelembe, hogy a jogügylet vagy törvény szerint milyen kötelezettség terheli a peres felet, hanem legyen tekintettel mindarra, amit a jóhiszem, az ügyleti tisztesség megkíván. Ezzel szemben álltak a

¹⁰ Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és institúciói. Novissima kiadó, Budapest 2021. 172.o.

¹¹ Az *in ius concepta actio* és az *in factum actio* közötti eltérés az *intentio* jogalapjában keresendő.

stricti iuris actiók, ahol a bíró csak az *intentió*ban körülírtak szerint marasztalhatta a pervesztes felet. A *stricti iuris actiók* fontos csoportját képezték a *condictiónak* nevezett keresetek, melyek mindig meghatározott pénzösszegre vagy valamilyen egyedileg meghatározott dologra, továbbá helyettesíthető dolgok meghatározott mennyiségére irányultak. Később már *incertum* is lehetett *condictio* tárgya. A *condictiók* a *stricti iuris* kötelek keresetei voltak, melyeknek *intentiója* nem tartalmazta a kötelelem keletkezésének *cauzáját*.

Végül pedig különbséget teszünk *actio in rem* és *actio in personam* között is. Az *actio in rem* valamilyen dologi jogi követelés érvényesítését szolgálta. Mivel a dologi jogok abszolút szerkezetűek, tehát a dologi jogosulttal szemben mindenki kötelezett, ezért az *actio in rem* esetén bárki lehetett alperes. Az *actio in personam* pedig mindig egy meghatározott személy ellen irányult bizonyos kötelmi követelések érvényesítésére.

A formuláris eljárásban előfordulhatott kivételes esetben, hogy a *praetor* előírta, hogy a bíró egy fiktív tényállásra alapozza ítéletét. Ezt nevezzük *fictionak* (vagy vélelemnek).¹² Jelentőségét jól mutatja, hogy a mai napig segíti a bírói jogalkalmazást. Már a római jogban is kialakult két fajtája: a megdönthető vélelem (*praesumptio iuris*), illetve a megdönthetetlen vélelem (*praesumptio iuris et de iure*). Előbbi esetén lehetséges volt az ellenbizonyítás, míg utóbbi esetén ez kizárt volt.

Összegezve tehát, a *praetor* nem magánjogi normákat deklarált, hiszen nem volt jogalkotó. Azonban megfelelő jogvédelmi eszközökkel, keresetekkel, peren kívüli jogsegélyekkel érvényesítette a perbe vitt követelés. A kereset (*actio*) jelentését kiválóan határozza meg Celsus: „*Nibil aliud est actio, quam ius quod sibi debeatur, iudicio persequendi.*”¹³ Azaz, hogy a kereset nem más, mint jog arra, hogy perrel érvényesítsük mindazt, ami minket megillet.

III. A *praetori* végrehajtás

Míg a *legis actió*s eljárás fő végrehajtási eljárása a *manus iniectio* volt, a formuláris per végrehajtását a *praetor* jelentősen átalakította, ugyanis bevezette a civiljogban gyökerező személyi végrehajtás mellett a vagyoni végrehajtást, mely a *praetori* perrendben előtérbe került. A végrehajtás csupán *actio iudicati* útján volt megindítható, mely tulajdonképpen egy végrehajtási pernek felelt meg. Az ebben hozott marasztaló ítélet tette lehetővé a végrehajtás tényleges teljesítését, amely elsődlegesen vagyoni volt, de mellette a hitelező akár a személyi végrehajtást is igénybe vehette. Jogorvoslatra nem volt lehetőség, hiszen a *praetori* perrend a fellebbezést még nem ismerte. A *praetori* végrehajtás abban különbözött mai formájától, hogy amíg ma a végrehajtás irányulhat egyes vagyontárgyakra, a római jogban ez egy univerzális csődeljárás volt, amely magába foglalta az adós egész vagyonát. Ez az egész

¹² Benedek – Pókecz Kovács: i. m. 102-105. o.

¹³ D. 44, 7, 51

vagyon szolgált a hitelezők kielégítésére. A szinguláris, tehát az egyes vagyontárgyak végrehajtásának intézménye csak a császári perrend korában alakult ki.¹⁴

A felperes a *praetor edictuma* alapján kérhette a *venditio bonorumot*, azaz a vagyoni végrehajtást, amely csődeljárásnak feleltethető meg. Ezt több szakaszra tudjuk osztani. Az eljárás első fázisában a *praetor* peren kívüli jogsegéllyel a hitelezőt beutalta az adós vagyonába (*missio in bona*). A birtokba utalásra *decretummal* került sor. Ezután az adósnak még 30 nap állt rendelkezésére (hagyaték esetén csupán 15), hogy a tartozását teljesítse. Kivételes esetekben ez az idő meghosszabbítható volt, például, ha az adós hadifogságba esett. A 30 (illetve 15) nap eredménytelen letelte után az adós becstelenné, infámissá vált. Ezt követően a hitelező(k) kiválasztottak egy *magister bonorumot*, aki megszervezte az adósi vagyon árverezését. A *magister bonorum* eladta az úgynevezett csődvagyont annak a hitelezőnek, aki a legtöbb követelés kielégítését ígérte,¹⁵ s aki így bonitártulajdonos lett, továbbá egyetemes jogutódként szerezte meg a csődvagyont. A csődvagyont tulajdonosa a vagyoni jogosultságok érvényesítésére szolgáló kereseteket, mint *utilis actiókat* szerezte meg.¹⁶

A *praetor* még egyéb jogeszközöket is biztosított a hitelezőknek. Ezek egyike volt az *interdictum fraudatorium*, amely a hitelezők kijátszására irányuló, fedezeti alapot elvonó vagyoni rendelkezések ellen irányult. Szintén a hitelezők rendelkezésére állt az árveréstől számított egy évig az *actio Pauliana*. A keresetet az adóssal együttműködő rosszhiszemű személyek ellen lehetett megindítani.¹⁷

Az egyetemes végrehajtás szigorán az Augustus nevéhez fűződő *lex Iulia* enyhített. Rendelkezései értelmében az adós ellen nem fogatosíthattak személyi végrehajtást, továbbá infámissá sem vált, ha fizetőképzetlensége nem önhibájából eredt és vagyonát önként engedte át a hitelezőknek.¹⁸ Habár csupán másodlagosan, de a személyi végrehajtás a *praetori* jog szerinti végrehajtásban is szerepelt. Tulajdonképpen a *manus iniectio* egy enyhébb variációját jelentette, annak formalitásait mellőzve. A személyi végrehajtás egészen a 19. századig élt, illetve a mai jogrendszerekben csupán kivételes esetekben találkozhatunk vele.¹⁹

A császárkorban már a hitelezők számára rendelkezésre állt a szinguláris végrehajtás is, amely a Kr. u. 3. századra terjedt el annyira, hogy az univerzális csődeljárást kiszorította. A fentieket értékelve elmondható, hogy a *ius praetorium* szerinti végrehajtás lazított a *legis actió*s eljárási rend szigorú rendszabályain, formaiságain és megteremtett egy olyan végrehajtási eljárást, amely kiválóan tudott a civiljogban gyökerező személyi végrehajtás mellett létezni és működni.

¹⁴ Pataki János István: Adalékok a bírósági végrehajtáshoz a római jogban. Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies 2014/2. sz. 144-145. o.

¹⁵ Benedek – Pókecz Kovács: i. m. 108. o.

¹⁶ Pataki: i. m. 147. o.

¹⁷ Benedek – Pókecz Kovács: i. m. 109. o.

¹⁸ Pataki: i. m. 147. o.

¹⁹ Földi – Hamza: i. m. 199. o.

IV. A nemperes eljárás

A *praetor* peren kívüli jogsegélyei tekinthetők a *praetori* jogfejlesztés első eredményének hiszen a magisztrátus a hozzá folyamodónak megtagadta a kereset adását, enélkül kívánt jogot szolgáltatni.

A peren kívüli jogsegélyek kezdetben a *praetor imperiumán* alapultak, és olyan szóbeli parancsot jelentettek, amellyel a magisztrátus kötelezte a peres felek egyikét, vagy mindkettőjüket. Történetüket tekintve a *legis actiós* perrend idején alakultak ki, amikor a *praetor* szükségét érezte a merev eljárásrend kiegészítésének. Később azonban, amikor a *praetorok* már *iurisdictiójuknál* fogva is eljárhattak, és olyan peres követeléseket elégítettek ki, amelyekre a civiljognak nem volt eszköze, a peren kívüli jogsegélyek a rendes perrendnél hatékonyabb, a civiljog hézagjait kitöltő jogeszközökké váltak. A jogsegélyek típusait tekintve beszélhetünk *interdictumról* (amely némileg módosítva, de átkerült a mai, modern jogokba is), *in integrum restitutióról*, *praetori stipulációról* és *missio in possessionemről*.²⁰ A továbbiakban ezeket a jogsegélyeket szeretném bemutatni.

A jogsegélyek közül csupán szubszidiárius jelleggel volt alkalmazható az *in integrum restitutio*, magyarra fordítva: az eredeti állapotba való visszahelyezés. Szubszidiárius jelleg alatt értem azt, hogy a jogában sértett személy csupán akkor kérhette, ha más jogeszköz nem állt a rendelkezésére. Alkalmazására sor került például akkor, ha valaki kényszer (*vis ac metus*) vagy megtévesztés (*dolus malus*) hatására kötött meg egy szerződést. Az *in integrum restitutio ex tunc*, azaz visszaható hatállyal tette érvénytelenné a megkötött jogügyletet (például a kényszerrel kötött szerződést).²¹

A *praetori stipulatio* esetén a *praetor* a felet az *in iure* eljárásban a *ius civile* szerinti *stipulatio* megtételére kötelezte. Ennek következménye az lett, hogy a fél olyan kötelezettséget vállalt magára, amely őt a *ius civile* szerint nem terhelné. Például a haszonélvezet esetén a haszonélvező köteles volt a haszonélvezet tárgyát képező dolgot sértetlenül megőrizni és visszaadni a tulajdonosnak a haszonélvezet megszűnte után. A problémát azonban az jelentette, hogy erre nem volt biztosítéka a tulajdonosoknak, így a *praetor* arra utasította a haszonélvezőt, hogy *stipulatióval* vállaljon kötelezettséget arra, hogy a dolgot épségben adja vissza annak tulajdonosának. Ez volt a *cautio ususfructuaria*.²²

Missio in possessionemnek nevezzük azt a peren kívüli jogsegélyt, amellyel a *praetor* feljogosította a kérelmezőt arra, hogy egyes vagyontárgyakat vagy az egész vagyont birtokába vegye. A birtokbavétel lehetett ideiglenes, illetve végleges is. Ez utóbbi esetén *praetori* tulajdon keletkezett, amely elbirtoklás útján civiljogi tulajdonná alakult át.²³ Leggyakoribb előfordulási módozatai a római

²⁰ Földi – Hamza: i. m. 190. o.

²¹ Földi – Hamza: i. m. 188-190. o.

²² Földi – Hamza: i. m. 190. o.

²³ Földi – Hamza: i. m. 191-192. o.

jogban: a fentebb említett csődeljárás során a hitelezők beutalása az adós vagyonába, illetve a *bonorum possessio* az öröklési jogban.

Végül, de nem utolsósorban a *praetor* peren kívüli jogsegélyei közé sorolhatóak az *interdictumok* is. Az *interdictum* lényegét tekintve egy szóbeli parancs, melyet a *praetor* intézett az egyik peres félhez. A parancsi irányulhatott egy dolog felmutatására, magatartástól való eltiltásra, továbbá a birtokvédelem területén is fontos szerepet játszott. A *praetor* az *interdictumok* bevezetésével létrehozott egy olyan hatósági birtokvédelmi eljárást, melyhez hasonló a modern magyar jogban is megtalálható. Párhuzamot lehet vonni ugyanis a *praetor* által nyújtott birtokvédelem és a közigazgatási úton nyújtott jegyzői birtokvédelem között. Az interdiktális birtokvédelem feltehetően a Kr. e. 3. században alakult ki, és ment át változásokon az ezt követő évszázadok során. A preklasszikus és a klasszikus jog korában az *interdictumok* között az alapján tettek különbséget, hogy azok ingók vagy ingatlanok védelmére szolgálnak. Ingók védelmére szolgáló birtokvédelmi eszköz az *interdictum utrubi* volt, míg az ingatlanok esetén több eszköz is rendelkezésre állt: *interdictum uti possidetis*, *interdictum unde vi*, *interdictum de vi armata* és az *interdictum precario*.

Az *interdictum uti possidetis* leginkább birtokháborítás megszüntetésére irányult, de elveszett dolog birtokának visszaszerzésére is szolgálhatott. A *praetor* leggyakrabban abban az esetben adta meg ezt a birtokvédelmi eszközt, ha az előtte megjelent azt állította, hogy őt az ingatlan békés birtoklásában zavarta az alperes. Ekkor a marasztalás a háborítás megszüntetésére irányult. Erőszakot alkalmazó ingatlanfogaló ellen volt indítható az *interdictum unde vi*, mely kiadásának feltétele volt az, hogy a kivetés egy éven belül történjen (különben az alperes élhetett a hibás birtok kifogásával). Az *interdictum unde vi* szigorúbb fajtája volt a *de vi armata*, melynél az alperes csoportos, vagy fegyveres erőszak alkalmazásával vetette ki a felperest az ingatlan birtokából. A két birtokvédelmi eszköz közötti különbség megmutatkozik abban is, hogy míg az *interdictum unde vi* csupán az ingatlanból való kivetéstől számított egy éven belül volt indítható, a *de vi armata* egy éven túl is.²⁴

A posztklasszikus és a jusztiniánuszi jog jelentős mértékben átalakította a birtokvédelmet. Jusztiniánusz ugyan megtartotta az *interdictum* elnevezést, de a klasszikus kori birtokvédelmi eszközök szabályait nagymértékben megváltoztatta. Az addigi peren kívüli eljárást bírósági eljárás keretei között lezajló rendes peres eljárássá tette. Köszönhetően a jusztiniánuszi reformoknak, csupán két *interdictum* maradt meg: az *interdictum uti possidetis* és az *interdictum de vi*.²⁵

²⁴ Jusztinger János – Pókecz Kovács Attila – Kasza Melinda – Schmidt Virág: Az új Ptk. birtokvédelmi szabályozásának történeti előképei. In: Hatékonyság és jogbiztonság a birtokvédelmi eljárásban (szerk.: Béli Gábor, Jusztinger János, Pókecz Kovács Attila). PTE ÁJK Római Jogi Tanszék, Pécs 2017. 9-12. o.

²⁵ Jusztinger – Pókecz Kovács – Kasza – Schmidt: i. m. 12-19. o.

Ahogy már korábban is kifejtettem, a jegyzői birtokvédelem több szempontból is hasonlóságot mutat a *praetor* által nyújtott jogsegéllyel. Noha a possessziórius, azaz a birtoklás tényén alapuló birtokvédelem római jogi arculata jelentős változásokon ment keresztül, mégis elmondható, hogy alapjait megőrizte.

Párhuzam fedezhető fel abban a tekintetben, hogy míg a birtokvédelmet Rómában egy állami tisztviselő (*praetor*) nyújtotta *interdictumok* útján, hatályos jogunkban is állami tisztségviselő (közigazgatási hatóság) látja el ezt a feladatot. A birtokvédelem célja az, hogy meggátolja a meglévő birtokhelyzet jogalap nélküli megzavarását vagy megváltoztatását. Alapelv, hogy a birtokviszony abszolút volta miatt a birtokost jogcímre való tekintet nélkül megilleti a birtokvédelem a jogalap nélküli birtokossal szemben. A birtoknak tehát védelmi szerepet tulajdonítanak hatályos jogunkban.

A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről ugyan megengedi a jogos önhatalmat,²⁶ de mellette igénybevehető jogi út is. Ebben az esetben a jegyző, hasonlóan a *praetorhoz*, a birtoklás pusztán ténye alapján nyújt birtokvédelmet. Ennek célja az önbíráskodás kizárása. A közigazgatási úton nyújtott birtokvédelem pedig a tapasztalatok szerint nagyobb népszerűségnek örvend, mint a bírósági úton biztosított *petitorius*. Előbbi esetén ugyanis csupán azt szükséges a jegyző előtt megjelentnek bizonyítania, hogy a birtokot tőle tilos önhatalommal elvonták, illetve békés birtoklásában zavarták. Habár a Ptk. a birtokláshoz való jogosultságon alapuló birtokper (*petitorius*) teszi első helyre, és csupán ez után következik a jegyzői út, ez nem zárja ki azt, hogy az elvonás vagy háborítástól számított egy éven belül a sérelmet elszenvedő rögtön a közigazgatási utat vegye igénybe. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a jogsérelmet elszenvedők elsősorban possessziórius birtokvédelemért folyamodnak. Mindemellett kétségtelenül gyors és hatékony eljárásként szolgál egy esetleges birtokperben.²⁷

V. Összegzés

A fentiekben bemutatottak alapján jól látható, hogy a *praetor* által bevezetett, ún. évente kipróbált jog²⁸ miként viszonyult a változó társadalmi viszonyokhoz. A *praetor iurisdictiós* tevékenységének köszönhetően a tradicionális, ősi római jog mindvégig a *praetori* jog mellett élt. A két jogréteg egymást kiegészíti, továbbá átfedések is megtalálhatóak: a *ius civile* merev szabályain lazítottak a *praetor* intézkedései, az ősi jog által jogilag nem szabályozott jogintézményekre pedig szintén a *ius praetorium* nyújtott megoldást (utóbbira jó példa a dologi jogban használatos *actio Publiciana* bevezetése).

²⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 5:5. § (1) bekezdés.

²⁷ *Jusztinger – Pókecz Kovács – Kasza – Schmidt*: i. m. 81-89. o.

²⁸ A magisztrátusok évente váltották egymást, így lehetőség volt arra, hogy a hivatalban lévő magisztrátus kizárólag az elődje hatékony intézkedéseit vegye át.

Meglátásom szerint erre a jogfejlesztésre szükség is volt, hiszen a társadalom és a gazdaság fejlődésével az újonnan megjelent életviszonyok új jogi megoldásokat igényeltek, amelyeknek a rómaiak ősi joga egyre kevésbé tudott eleget tenni.²⁹

Ennek indoka véleményem szerint sok esetben a túlzott formalitás és merevség, továbbá voltak olyan életviszonyok, amelyekre egyáltalán nem is tartalmazott szabályozást a *ius civile*, így elképzelhető, hogy sokszor igazságtalan döntések is születtek.

A különböző jogi megoldásokat kutatva arra a következtetésre jutottam, hogy a *praetori* jogfejlesztés igencsak sajátos volt, és számos előnyt hordozott magában, bármely jogterületet is vizsgáljuk. Elsősorban kiemelném, hogy az évente változó *praetori* tisztség lehetőséget teremtett arra, hogy az újonnan hivatalba lépő magisztrátus kizárólag az elődje által már bevált intézkedéseket vegye át és folytassa. Másrészt kiemelendő, hogy a „jogalkotás” ezen módja rendkívüli rugalmasságot biztosított, hiszen könnyedén alkalmazkodott a társadalmi viszonyok változásaihoz. Mindezt az újtást pedig – a jog tekintetében egyébként laikus *praetor* – úgy vitte véghez, hogy sem jogalkotó, sem pedig jogalkalmazó szerv nem volt.

²⁹ Pólay Elemér: A római jogászok gondolkodásmódja. Tankönyvkiadó, Budapest 1998. 46. o.